

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
XIX регіональної науково-практичної конференції
(16 червня 2022 р., м. Дніпро)

м. Дніпро
НТУ «Дніпровська Політехніка»
2022

УДК 061.1ЄС

П 68

*Рекомендовано до друку Вченою радою НТУ «Дніпровська Політехніка»
(протокол № 8 від 30.06.2022 р.).*

Редакційна колегія:

*Л. Л. Прокопенко (голов.ред.), д.держ.упр., проф., І. А. Чикаренко, д.держ.упр., проф.,
Т. В. Маматова, д.держ.упр., проф., Г. Л. Первий, к.і.н., доц., О. М. Рудік, к.політ.н., доц.,
Ю. А. Варушка (відп. секретар)*

П 68 Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали XIX наук.-практ. конф. 16 червня 2022 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпро: НТУ ДП, 2022. – 151 с.

Уміщені матеріали доповідей учасників щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» щодо історії ЄС, його інститутів, політики й управління; сучасного стану та перспектив розвитку відносин Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію; публічного управління та публічної служби в країнах ЄС як досвід для України; проблем та перспектив співробітництва, відносин Україна – НАТО, європейського цивілізаційного вибору України.

Розраховано на фахівців публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, а також буде корисним для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Європейський Союз історія, інститути, політика, управління

ГАБРИНЕЦЬ Володимир, КРИВЧИК Геннадій. Причини світової енергетичної кризи початку 2020-х рр. та її наслідки для України	6
ДЗЯД Олена, Михайленко Олег. Сучасна цифрова стратегія ЄС	9
ЛИМАР Андрій. Досвід розробки і запровадження антикорупційних освітніх програм в країнах ЄС	11
ЛИПОВСЬКА Наталія, ТИМЧУК Айна. Реагування Європейського Союзу на гуманітарну кризу	14
МАМАТОВА Тетяна, ЧИКАРЕНКО Ірина, БОРИСЕНКО Владислав. Підходи до відновлення та забезпечення резильєнтності (стійкості) сільських територій в Європейському Союзі	16
МЕРКОТУН Ганна. Концептуальні засади економічного врядування в Європейському Союзі	18
МОЇСЕЄВА Любов. Трансформація системи охорони здоров'я в Європейському Союзі: досвід для України	21
РУДІК Надія. Зміцнення оборонної спроможності ЄС: шляхи подолання інвестиційних прогалин	23
РУДІК Олександр. Матриця показників ЄС у сфері правосуддя: висновки та тенденції в 2022 році	26
САВОСТЕНКО Тетяна. Європейський досвід організації системи державного контролю безпечності харчових продуктів	29
ТКАЧЕНКО Микола. Моделі соціального захисту населення в країнах-членах Європейського Союзу	31

СЕКЦІЯ 2

Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію

ГЛАДКОВ Кирило. Розвиток освіти в умовах євроінтеграційних процесів України	34
КАБАНОВ Віктор. Співпраця МОН України і країн ЄС в умовах повномасштабної війни ...	36
КОШОВА Світлана. Розширення співпраці України та ЄС в космічній галузі	38
КУЛІШ Інна. Поводження з відходами упакування у ЄС: досвід для України	40
ПРОКОПЕНКО Леонід. Статус кандидата на членство в ЄС	42
РАКША Олександр. Зовнішньоекономічні та інвестиційні відносини Дніпропетровської області з країнами Європейського Союзу	44

СЕКЦІЯ 3

Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України

БЕРЕДА Тетяна. Маркетингова діяльність в системі управління закладом загальної середньої освіти як механізм реалізації державної політики щодо розвитку дистанційної освіти	46
БЕРЕЗОВСЬКИЙ Руслан. Європейський досвід функціонування організацій громадянського суспільства в державно-громадянському партнерстві як основа запровадження інновацій	48
БІЛА Дар'я. Молодіжна політика: європейський досвід для України	50
БОРОДІН Євгеній. Визначення стратегічних напрямів молодіжної політики: порівняльний аналіз підходів Європейського Союзу та України	52
ВАРУШКА Юлія. Модернізація судової системи України в рамках євроінтеграції	55

ВОЛОШКА Євгенія. Пошук механізмів державного управління адаптацією української педагогічної фахової передвищої освіти до європейської	56
ГОНЧАРУК Наталія. Європейський досвід управління людськими ресурсами у сфері публічної служби	58
ДРАГОМИРЕЦЬКА Наталія. Особливості інновацій в публічному управлінні та адмініструванні: зарубіжні наукові погляди	61
ДУМИНСЬКА Світлана. Теоретико-методологічні основи дослідження проблематики введення спільних інновацій в контексті спільного врядування задля реорганізації бібліотек в соціальні центри для формування стійкості в умовах глобальних криз та ризиків	63
ЗАХОРОЛЬСЬКА Валентина. Вдосконалення кадрової політики публічної служби в Україні: досвід країн ЄС	65
ЗОЗУЛЯ Ігор. Інноваційні моделі соціального захисту моряків як основа стабільності в умовах глобальних ризиків та криз	68
ІЖА Микола. Концептуальні підходи ЄС до інновацій в публічному управлінні та адмініструванні	69
КОВАЛЕНКО Лілія. Концептуальні підходи до інновацій у сфері надання соціальних послуг в країнах ЄС: досвід для України	71
КРАСІЙ Марія. Просування суддів по службі: досвід країн Європейського Союзу	72
КРИВЦОВА Олена, УСЕНКО Інна. Вплив регіоналізації на довгострокове управління місцевим рибальством в Європейському Союзі	74
КУЛЬЧІЙ Інна. Досвід зарубіжних країн в організації та впровадженні доступу до відкритих даних	75
МАТВЄЄНКО Ірина. Концептуальні підходи до розуміння інновацій в умовах ризиків та криз в зарубіжних наукових дослідженнях	77
МЕЛЬНИК Володимир. Теоретичне підґрунття щодо запровадження інновацій в систему державної служби у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі	79
ОЛЬШАНСЬКА Олена. Місце малого та середнього бізнесу в економіках країн ЄС та України: спрямованість України на досвід європейських країн	81
СОРОКІНА Наталія, ШЕЛОМОВСЬКА Оксана. Європейський досвід інституційного забезпечення доброчесності на публічній службі	84
ТАРАСЕНКО Тетяна, ТАРАСЕНКО Владислав. Цифрове майбутнє публічного управління: європейський підхід до розвитку та використання штучного інтелекту	86
ХВАТОВА Олена. Досвід польських організацій державної служби: орієнтир для України	88
ШУМЛЯЄВА Ірина, КИРИЧЕНКО Віталій. Розвиток місцевої референтної демократії: європейський досвід для України	91
ШИПЩИНА Євгенія. Європейські принципи публічного управління: загальна середня освіта в реаліях сьогодення	93

СЕКЦІЯ 4

Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції

ДУРМАН Микола, ДУРМАН Олена. Ретроспектива очікувань українського суспільства щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України та перспективи нових безпекових блоків	96
МАЛІМОН Віталій. Співпраця Польщі з НАТО та прагнення регіонального лідерства на початку XXI століття	97
РУДІК Олександр. Всеосяжна стійкість як нове основне завдання НАТО	99

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

БАРАКАТОВА Неонілла. Модернізація державної мовної політики України в контексті євроінтеграції	103
---	-----

БАРДАХ Олександр. Влада та бізнес: європейські виміри цифрової взаємодії	104
БЕЗУС Валерій. Ключові проблеми й завдання у сфері житлово-комунального та інфраструктурного розвитку міста у поствоєнний період	106
БЄЛОШАПКА Тетяна. Європейський вибір публічного управління в сфері екологічної безпеки України	108
БОНДАРЕЦЬ Єлизавета. Європейський підхід в управлінні спортом	109
ГБУР Зоряна. Особливості діяльності національних меншин в Україні та Польщі	110
ГОЛУБЧИК Ганна. Співробітництво України з європейськими інституціями щодо нерухомих об'єктів культурної спадщини в контексті воєнних дій	112
ГОНЧАРУК Наталія, ЧЕРЕДНИЧЕНКО Анастасія. Війна в Україні – виклик для європейського світу та його цінностей	114
ГУСАРЕВИЧ Наталія. Нормативно-правове забезпечення електронного голосування: європейський досвід	116
ДЕМОШЕНКО Геннадій. Штучний інтелект в муніципальному управлінні: європейський досвід	118
ДРОБАХІНА Тетяна. Програма «Культурні столиці Європи»: ілюстрація економічного зростання регіонів та можливості для України	119
ЄГОРОВА Олена. Еволюція цивілізаційних настроїв в українському суспільстві	121
ІВАНЕНКО Валентин, КРИВОШЕЇН Віталій. Політика пам'яті як дієвий інструмент європейської інтеграції: кейс України	123
ІОАННО Інга. Міжнародна практика інноваційних рішень у сфері державного управління .	125
КОГУТ Петро. Європейський персоніфікований консерватизм в контексті цивілізаційного вибору України	127
КРАВЦОВА Тетяна. Розвиток системи охорони здоров'я в Україні та здоров'язбереження населення: євроінтеграційний аспект	129
КРАВЦОВ Олег. Цифрова трансформація публічного управління в Україні	132
ЛАХИЖА Микола. Європейський цивілізаційний вибір України	134
НОВІЧЕНКО Надія. Цифрові компетентності людини у ХХІ столітті: європейські підходи	135
ПЕРВИЙ Геннадій. Гуманітарна освіта в умовах війни та євроінтеграції України	137
ПІСКОХА Наталія. Європейські тенденції цифровізації громад у системі цифрового врядування	139
ПРОКОФ'ЄВА Катерина, РЕШЕТІЛОВА Оксана. Європейський вимір інтеграції українських національних архівів, бібліотек та музеїв у єдиний інформаційний простір	141
САВЧЕНКО Олександр. Проблеми цифровізації в системі публічного управління	143
ХОЖИЛО Ірина, ПОЛТОРАЦЬКА Наталя. Децентралізація управління крізь призму національної економічної стратегії України: можливості та бар'єри	145
ШЕВЧЕНКО Лілія. Стратегічні вектори розвитку міжнародних економічних відносин України в умовах нових викликів	147
ХМІЛЬ Тетяна. Гуманістичний потенціал людського капіталу	149

СЕКЦІЯ 1

Європейський Союз історія, інститути, політика, управління

Володимир ГАБРИНЕЦЬ

д.т.н., професор кафедри інтелектуальних систем енергопостачання, Український державний університет науки і технологій

Геннадій КРИВЧИК

д.і.н., професор кафедри філософії та українознавства, Український державний університет науки і технологій

ПРИЧИНИ СВІТОВОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИЗИ ПОЧАТКУ 2020-Х РР. ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Світова енергокриза початку 2020-х рр. спричинена послідовною дією низки місцевих та глобальних чинників, що негативно впливали на дефіцит та зростання цін на енергоресурси. Серед місцевих чинників зазвичай називаються очікування екстремальних холодів у Північній півкулі, безвітряне літо у Великій Британії, закриття в Німеччині атомних станцій, острахи в європейських країнах щодо намірів Росії маніпулювати цінами на газ, відхід від довгострокових контрактів та перехід на ринкові ціни. Однак при всій важливості зазначених чинників причини глобальної світової кризи криються набагато глибше.

Перше місце серед них, на наш погляд, посідає довготермінове, поступове зростання другої (Китай) та третьої (Індія) економік світу, останніми роками споживають величезну кількість традиційних енергетичних джерел – нафту, газ, вугілля. На початку 2020-х рр.. Китай та Індія споживають 25 % світового обсягу енергетичних ресурсів. Китай у 2021 р. споживав більше 50 % світової добичі вугілля.

Споживання енергії провідними країнами світу в 2020 році в Мтоє надано на таблиці 1, де 1 Мтоє дорівнює енергії, яка виділяється при спалюванні одного млн. тон нафти. За нинішніх темпів зростання їх економік ця цифра буде тільки зростати. Таке велике, все зростаюче споживання, створило на ринку енергетичних ресурсів повну відсутність зайвих резервів.

Таблиця 1

Споживання енергії провідними країнами світу у 2020 р. [6]

Країна	Mtoe
Китай	3,381
США	2,046
Індія	908
Росія	731
Японія	386
Бразилія	286
Південна Корея	283
Канада	281
Німеччина	275
Іран	268
Індонезія	225
Франція	217

На друге місце у настанні енергетичної кризи можна поставити, на наш погляд, не до кінця продуману й запроваджену на початку 2000-х рр. політику ЄС про перехід його економіки на

відновлювальні джерела енергії (ВДЕ). Адже, коли в 2020 – 2022 рр. трапились погані кліматичні умови, зелена енергетика не видала повний об'єм енергії. Як наслідок, на ринку створився дефіцит енергії. Це є результат раніше прийнятого, помилкового рішення ЄС на відмовлення від традиційних та перехід до відновлювальних джерел енергії. Наслідком цього стало різке зростання цін на традиційні джерела енергії. Якщо проаналізувати рис. 1 (в 2020 р. зверху донизу: інші ВДЕ – 0,46 %; біопаливо – 0,68 %; сонячна енергія – 1,37 %; енергія вітру – 2,56 %; гідроенергія – 6,90 %; ядерна енергія – 4,34; газ – 24,89 %; вугілля – 27,39 %; нафта – 31,42 %) [5], то стає очевидним: цього поки що неможна робити, адже ВДЕ поки не спроможні замінити традиційні джерела енергії.

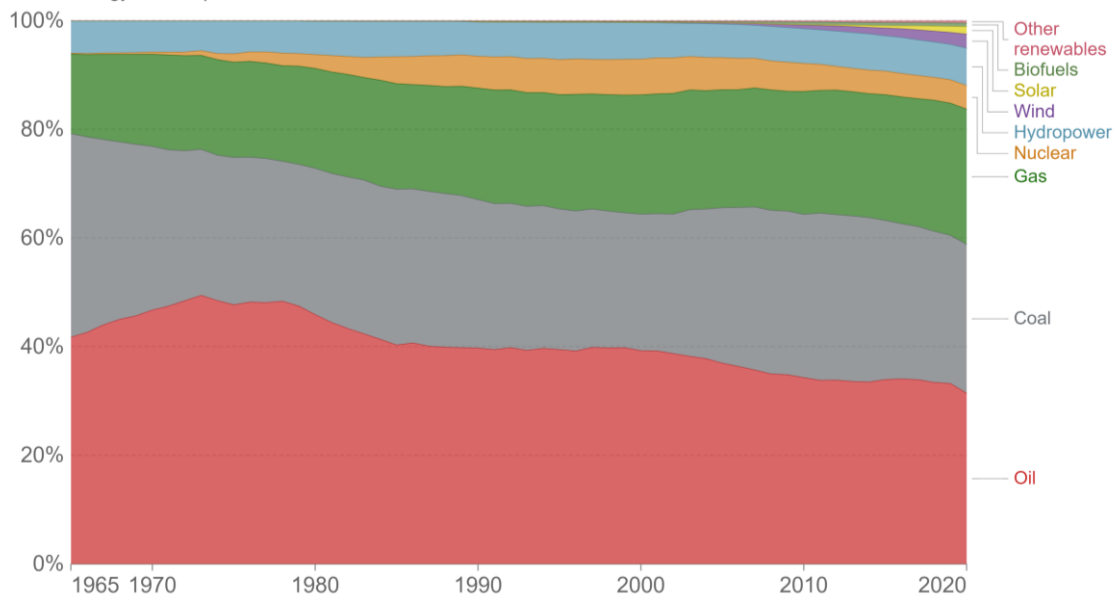

Рис. 1 Світове споживання енергії за джерелами [5]

Третя причина – світова пандемія COVID-19, яка спочатку призвела до падіння виробництва й, відповідно, до певного падіння економіки в розвинених країнах світу, а після відновлення економік – навпаки до збільшення попиту на енергоресурси, з чим відновлювальні джерела не впоралися через свою недосконалість. Не зменшилась кількість людей, домівок, машин, приміщень тощо, які є великими споживачами енергії. Це, в свою чергу призвело до дефіциту енергоресурсів та зростання цін на паливні ресурси.

Чи не головною причиною дефіциту енергоресурсів у світі у зарубіжних та вітчизняних ЗМІ прийнято називати російську агресію проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. Однак, аніскільки не виправдовуючи дії Росії, слід справедливості заради зазначити, що світова енергетична криза розпочалася трохи раніше, ніж почалася ця неоголошена війна. Ще до війни країни ЄС узяли курс на поступову відмову від російських енергоносіїв, ще до війни відбулося блокування введення в експлуатацію Північного потоку-2 та відмова більшості країн ЄС від підписання довгострокових контрактів на постачання газу на користь спотового ринку. Негативні наслідки цих рішень були лише посиленні низкою санкцій, що були прийняті проти Росії з початком її нападу на Україну.

Передбачалося, що введення ембарго на закупівлю в Росії нафти, газу, вугілля призведе до зниження її доходів від експорту енергоресурсів з наступним її економічним крахом і падінням путінського режиму. Однак сталося інакше. Рішення ЄС у першу чергу призвели до різкого зростання цін на всі енергоносії, оскільки з ринку було викинуто постачальника енергоресурсів, який посідає друге місце в світі по добичі газу та нафти, шосте по добичі вугілля. Навесні 2022 р. ціни на газ в Європі складають порядку 1 000 дол. США за 1 000 кубічних метрів. Це болісно вдарило по всім країнам світу також зростанням цін на всі промислові та продовольчі товари.

Більше того, санкції не привели до зниження доходів Росії від експорту газу та нафтопродуктів, а, навпаки, збільшили їх. Тільки за березень – квітень 2022 рр. Росія заробила 62 млрд євро від продажу газу, нафти та вугілля (більшість коштів – від країн ЄС), тоді як за весь 2021 р. ЄС сплатив 140 млрд євро, або 12 млрд євро за місяць. З 24 лютого 2022 р. ЄС щодня сплачує 800 млн доларів за імпорт російської нафти і газу [1].

Крім того, на довготривалу перспективу санкції ЄС призведуть до того, що Росія перенаправить (і вже розпочала це робити) свої ресурси із заходу на схід і таким чином, що серед іншого призведе до суттєвого зростання економік Китаю. Тож специфічна боротьба США з «ворогом № 2» автоматично посилить її ворога «номер № 1» – Китай, який за обсягом промислового виробництва перевищує увесь Захід і, за багатьма прогнозами, до 2030 р. стане першою державою світу за таким важливим показником, як ВВП.

Однак очевидно, що при всій гостроті проблем, з яким зіткнувся світ через енергетичну кризу, вони не йдуть у ніяке порівняння з тим, що доводиться і ще доведеться в найближчому майбутньому зіткнутися нашій країні. І тут, дійсно, на відміну від Європи та Америки, на перший план виступає саме військовий чинник. Попри всі труднощі, всі негативні прогнози й гостру критику з боку опозиції, українському уряду протягом усього опалювального сезону 2021 – 2022 рр. вдалося тримати ситуацію під контролем. Зокрема, ціни на послуги ЖКХ, на пальне, електроенергію, якщо й підвищувалися, то не до критичної позначки. Майже не було аварій теплових, електричних та водопостачальних мережах, а якщо такі й траплялися, то швидко усувалися їхні наслідки. Усе змінилося з початком воєнних дій.

У важкому стані насамперед опинився ринок електроенергії, через те, що різко впав ринок розрахунків і споживання. Це сильно вдарило по ліквідності ключових генеруючих компаній на ринку. Рівень розрахунків населення в перші місяці війни падав на 30 %, промисловості – на 32 – 35 %. Через це на ринку утворився величезний дефіцит коштів [3].

Ще більш гостро постало питання з паливом. Під час війни Україна втратила російський та білоруський ресурси, росіяни до початку травня зруйнували 15 нафтобаз, Кременчуцький НХЗ (інші припинили своє існування ще до війни), заблокували всі морські порти. Урядові довелося налагоджувати постачання пального з ЄС, але й тут виникли проблеми через руйнування залізниць та знищення тяглових електропідстанцій і унеможливлення доставки пального електропотягами.

Як відмічалось у вітчизняних ЗМІ, з початку травня «мільйони українських автомобілістів щодня стоять по кілька годин в чергах на АЗС, аби придбати 10 – 20 літрів дефіцитного бензину чи «дизелю»; «Проста в мирний час заправка автомобіля перетворилася на справжнє випробування»; «черги на АЗС стали вимірюватися сотнями метрів» і т. д. Попри спроби уряду налагодити постачання (зокрема давши дозвіл на виїзд бензовозів) регулювати ціни на пальне, ціни на пальне постійно підвищувалися. На брендових заправках пальне було практично відсутнім, а невеликі мережі відкрито торгують паливом за завищеними цінами – до 60 грн за літр і вище. Деякі станції стали маскувати торгівлю за цінами, що значно перевищують регульовані державою, або реалізовувати нафтопродукти приховано [4]. Чимало труднощів виникло й у постачанні газом населення, особливо в сільській місцевості.

Однак слід констатувати, що, незважаючи на всі труднощі, переважна більшість українського населення поки до цього часу (червень 2022 р.) стійко переносила всі труднощі, відноситься до них з розумінням, довіряє Президенту й уряду, переконана у перемозі над Росією завдяки підтримці, зокрема, в енергетичній сфері ЄС, НАТО і США. Врешті-решт, як було написано на кільці царя Соломона: «Все минає, і це минає» [3].

Список використаної літератури

1. Луценко Є. За два місяці війни Росія заробила 62 млрд євро від продажу газу та вугілля країнам, більшість коштів від країн ЄС. URL: hromadske.ua/posts/za-dva-missyaci-vijni-rosiya-zarobila-euro62-mlrd-vid-prodazhu-gazu-ta-vugilya-krayinam-bilshist-koshtiv-vid-krayin-yes (2022.28.04).

2. Орел І. Дефіцит бензину, обвал енергоринку та зупинка транзиту російського газу. Як все це поладити? Інтерв'ю міністра енергетики Германа Галушенка. *Forbes*. 2022.14.05. ЄС. URL: forbes.ua/inside/defitsit-benzinu-obval-energorinku-ta-zupinka-tranzitu-rosiyskogo-gazu-yak-vse-tse-polagoditi-ibtervyu-ministra-energetiki-galushenka

3. Притча про кільце (перстень) царя Соломона. URL: pritcha.com.ua/pritcha-perstencarya-solomona/

4. Черги на заправках та бензин по 60 гривень: коли закінчиться дефіцит. *Економічна правда*. 2022. 10 травня ЄС. URL: pravda.com.ua/publications/2022/05/10/686859

5. Statistical Review of World Energy. Note: «Other renewables» includes geothermal, biomass and waste energy ЄС. URL: ourworldindata.org/grapher/energy-consumption-by-source-and-region

6. World Energy Consumption Statistics | Enerdata ЄС. URL: yearbook.enerdata.net/total-energy/world-consumption-statistics.html

Олена ДЗЯД

к.е.н. доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів, Дніпровський національний університет імені О. Гончара

Олег МИХАЙЛЕНКО

бакалавр, Дніпровський національний університет імені О. Гончара

СУЧАСНА ЦИФРОВА СТРАТЕГІЯ ЄС

Для втілення своєї стратегії ЄС завжди намагався орієнтуватися на пошук методів економіки підвищення ефективності та конкурентоспроможності суспільства. Найактивніші сектори та лідерські напрями розвитку людського потенціалу у світі тісно пов'язані з цифровою трансформацією. Сучасна Європа поступається деяким іншим регіонам світу, коли йдеться про швидкі та надійні цифрові мережі, на яких ґрунтуються економіка та сучасне життя. Під час Інтернет-спілкування громадяни ЄС часто стикаються з різними платежами за користування та нерегулярним, неякісним підключенням, що також негативно впливає на розвиток бізнесу та інновацій. Крім того, існують мільйони тих, хто взагалі не має доступу до Інтернету [1].

Основи цифрових трансформацій у ЄС були сформовані у 2010 році у Стратегії «Європа 2020» [2], а також у Цифровому порядку денному для Європи (A Digital Agenda for Europe) [3], де були визначені напрями цифрового розвитку ЄС до 2020 року (впровадження високошвидкісного Інтернету та використання переваг єдиного цифрового ринку для домогосподарств та компаній). Подальші цифрові трансформації у ЄС відбувались відповідно до прийнятих: Цифрової стратегії Європейської Комісії: Комісія в цифровому форматі, орієнтована на користувачів та орієнтована на дані (European Commission Digital Strategy: a digitally transformed, user-focused and data-driven Commission), Стратегії єдиного цифрового ринку для Європи (A Digital Single Market Strategy for Europe), Формування цифрового майбутнього Європи (Shaping Europe's Digital Future), Білої книги з штучного інтелекту. Сучасні правові засади політики цифровізації також сформували: Біла книга про штучний інтелект (White Paper on Artificial Intelligence A European approach to excellence and trust), Європейська стратегія щодо даних (A European strategy for data), План дій Європейської Комісії щодо 5G (The European Commission's 5G Action Plan), Директива про безпеку мереж та інформаційних систем (The Directive on security of network and information systems), План дій з цифрової освіти (Digital Education Action Plan), Стратегія взаємодії урядів ЄС (EU governments interoperability strategy) [4], Цифровий компас 2030: європейський шлях цифрового десятиліття (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade) [5] та ін.

Найважливішим стратегічним документом ЄС є Цифровий компас 2030: європейський шлях цифрового десятиліття (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade)

[5; 6], в якому визначені чотири пріоритетних напрями та цілі, які мають бути досягнуті до 2030 року.

Перший напрямок – це розвиток цифрових компетентностей та підготовка висококваліфікованих працівників в галузі цифрових технологій, цифрова обізнаність громадян та висококваліфіковані фахівці в галузі цифрових технологій. За даними 2019 року 84 % людей регулярно користувалися Інтернетом, але лише 56 % мали принаймні базові цифрові навички. Тому, на меті до 2030 року щонайменше 80 % усіх дорослих повинні мати базові цифрові навички, а в ЄС має бути 20 мільйонів зайнятих спеціалістів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, у т.ч. жінок. ЄС прагне створити суспільство, в якому цифрова обізнаність громадян дозволить їм широко користуватись цифровими продуктами та он-лайн-сервісами, виявляти дезінформацію та спроби шахрайства, захищати себе від кібератак, можливості для дітей навчатися, розуміти та орієнтуватися в інформаційному просторі, адже саме вони найбільше інформаційно незахищені [5].

Другий напрямок – це створення та підтримка безпечної, ефективною та стійкою цифровою інфраструктури. За даними Євротсату у 2020 році лише 59 % домогосподарств були підключені до стаціонарної Інтернет мережі дуже високої пропускної здатності (VHCN). Тому, до 2030 року всі домогосподарства ЄС повинні мати гігабітне з'єднання, а всі населені пункти повинні бути охоплені 5G. Завданням ЄС також є налагодження виробництва передових і стійких напівпровідників (у Європі воно має становити 20 % від світового); будівництво 10 тис кліматично нейтральних та високобезпечних передавальних вузлів а Європа повинна мати свій перший квантовий комп'ютер. Високоякісне та безпечне з'єднання для всіх і всюди в Європі є основою суспільства, в якому бізнес і кожен громадянин можуть повноцінно брати участь. Досягнення гігабітного підключення до 2030 року є ключовим. При цьому акцент має бути зосереджений на більш стійкому фіксованому, мобільному та супутниковому підключенні наступного покоління з розгортанням мереж дуже високої пропускної спроможності, включаючи 5G, а також із розробкою 6G у найближчі роки [5].

Третій напрямок – це створення умов та забезпечення цифрової трансформації бізнесу. На теперішній час, хоч бізнес стає все більш цифровим, використання передових цифрових технологій залишається низьким. Наприклад, лише кожна четверта компанія використовує штучний інтелект або хмарні обчислення, а 14 % – великі дані. Перше завдання полягає в тому, щоб до 2030 року щонайменше 90 % малих і середніх підприємств (МСП) в ЄС використовували цифрові технології на рівні підприємств. Друге – щонайменше 75 % компаній повинні використовувати передові цифрові технології, такі як штучний інтелект, хмарні технології та технології великих даних. Під час пандемії COVID-19 використання цифрових технологій стало надважливим для багатьох компаній. Тому, швидке прийняття та реалізація пропозицій щодо єдиного цифрового ринку та формування цифрових стратегій майбутнього ЄС сприятиме цифровій трансформації бізнесу та забезпечить формування успішної та конкурентоспроможної європейської економіки [5].

Четвертий напрямок – оцифрування державних послуг. У 2020 році 64 % Інтернет-користувачів взаємодіяли з державним установами он-лайн, порівняно з 58 % у 2015 році. Доступність державних послуг в Інтернеті постійно зростала протягом останнього десятиліття та значно прискорилося під час пандемії COVID-19. Цифровий компас ставить за мету, щоб до 2030 року всі ключові державні послуги для громадян і бізнесу повинні повністю надаватись он-лайн, у т. ч. широкий діапазон послуг від навчання, покупки автомобіля до відкриття бізнесу. Цифрова трансформація також має забезпечити роботу сучасних та ефективних систем правосуддя відповідно до принципу – «те, що є незаконним офлайн, також є незаконним в Інтернеті» [5].

У лютому 2021 року було затверджено один з фінансових інструментів цифровізації – Фонд відновлення та стійкості з бюджетом у 723,8 млрд євро. Передбачений рівень фінансування в ЄС сприятиме безпрецедентному масштабу та інтенсивності співпраці між державами-членами, які необхідні для успішної цифрової трансформації. Для кожного

національного плану встановлено 20 % цифрових витрат, які супроводжують цифровий компонент європейського бюджету.

Отже, скоординовані дії країн-членів та об'єднання ресурсів для успішної реалізації цифрових трансформацій допоможуть досягти таких результатів, яких жодна держава не могла б досягти самотійно. Це може допомогти зменшити цифровий розрив всередині та між державами-членами та побудувати успішний, сучасний, взаємосумісний і безпечний єдиний цифровий ринок.

Список використаної літератури

1. Європейський Союз: навч. посіб. / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), Н. П. Карпчук, Н. І. Романюк та ін.] ; за ред. А. О. Бояра, С. В. Федонюка. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
2. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/>
3. A Digital Agenda for Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>.
4. Shaping Europe's digital future. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_3.pdf.
5. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-digital-compass-2030_en.pdf.
6. Europe's Digital Decade: Commission sets the course towards a digitally empowered Europe by 2030. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_983

Андрій ЛИМАР

к.і.н., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

ДОСВІД РОЗРОБКИ І ЗАПРОВАДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В КРАЇНАХ ЄС

Корупція – це комплексне за своїм характером та причинами соціальне явище, що охоплює майже всі сфери життя, тому досягнення радикальних змін у боротьбі з цими злочинами залежить від узгодженої взаємодії у різних сферах суспільного життя. Не останнє місце в цьому процесі належить сфері освіти.

Однією з найбільш успішних країн у напрямку розробки і запровадження антикорупційних освітніх програм є Австрійська Республіка. В цій державі профільним освітнім заходом в антикорупційній сфері є тритижневий курс підвищення кваліфікації на тему «Боротьба з корупцією та її попередження», який організується з 2005 р. антикорупційним підрозділом МВС Австрії в рамках своєї інформаційно-просвітницької діяльності.

У зв'язку зі значним попитом та чималою віддачею такі курси нині проводяться двічі на рік. Вони поділяються на три рознесені за часом і місцем проведення (як правило, у федеральних землях на базі освітніх установ або готелів) тематичних модуля тривалістю по одному тижні кожний [4].

Цільовою групою учасників курсів є співробітники МВС Австрії, які працюють у кримінальній поліції або у сферах діяльності правоохоронних структур, потенційно схильних до ризику корупції або скоєння посадових зловживань (наприклад, робота з мігрантами та кандидатами на надання притулку, прийом відвідувачів тощо). Слухачі відбираються Федеральним антикорупційним бюро (ВАК) на основі надісланих кандидатами заявок, які в обов'язковому порядку мають бути узгоджені з їх безпосереднім керівництвом.

Курси мають на меті передати слухачам базові відомості з тематики корупції та особливостей боротьби з нею. Насамперед вивчаються джерела, проблематика та небезпека цього явища (насамперед – у сфері державного управління), а також форми протидії корупції з

використанням передового австрійського та міжнародного досвіду. Як викладачі, як правило, запрошуються експерти профільних департаментів МВС, Мін'юсту, науковці, психологи, фахівці у сфері боротьби з економічними злочинами.

Заняття поділяються на такі основні тематичні блоки:

- знайомство з діяльністю ВАК (завдання, цілеустановки, напрями роботи, нормативна база тощо);
- правові основи роботи щодо розслідування корупційних випадків на основі відповідних приписів Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів, Закону про поліцію громадської безпеки, положень законодавства у сфері захисту персональних даних, службового та дисциплінарного права;
- професійна етика, основи комунікації та врегулювання конфліктів;
- вивчення міжнародного досвіду та інструментаріїв боротьби з корупцією.

Співробітники ВАК розробили також проєкт «Антикорупційний тренінг» для дітей віком від 14 до 18 років. Пілотна версія стартувала влітку 2012 року, після чого вона була доповнена думками самих учнів та експертів – психологів, соціологів, юристів, кримінологів та викладачів. Проєкт був задуманий з метою навчити дітей навичкам протидії корупції та познайомити з поняттями економічних злочинів та юридичною основою боротьби з корупцією. Також дітям було продемонстровано модель поведінки у разі зіткнення з корупцією та роль громадянина у протидії цьому феномену [4].

У рамках теоретичної частини передбачається пояснити значення терміна «корупція», її форми (ситуативні та структурні), причини та наслідки корупції, а також ознайомити з інститутами, що спеціалізуються на боротьбі з корупцією. Тренінг розділили на вісім уроків по сорок п'ять хвилин, зміст яких було розроблено з урахуванням підготовки школярів.

Тренінг складався з презентацій, опитувальників та демонстрації фільму про корупцію, за якими точилися групові та пленарні дискусії. На завершення проводилися бліц-опитування школярів. До програми були також включені інтерактивні завдання. Для вправи «Корупційний барометр» школярів попросили розташувати запропоновані їм ситуації за зростанням – починаючи з тих, де корупція відсутня і закінчуючи тими, де вона набуває суспільно-небезпечної форми. Потім учасники мали пояснити свій вибір, і запропоновані кейси обговорювалися детально.

В іншій частині тренінгу школярам були запропоновані ігри з ролей: для кожної ситуації школяр витягував картку, на якій йому пояснювалася роль. Один із кейсів торкається теми подарунків у школі. Наприкінці тренінгу учні отримали опитувальники, які включали інформацію, вивчену в ході теоретичної частини тренінгу. Учасники повинні були дати визначення корупції, пояснити її причини та наслідки, у тому числі юридичні, та розповісти, в чому полягає діяльність Бюро боротьби з корупцією.

Завданням даного тренінгу було підвищення громадянської відповідальності старших школярів, розуміння у питаннях запобігання корупції та громадського обов'язку. Проведений тренінг планується розширити для молодшої аудиторії – дітей віком від 10 до 14 років.

Серед заходів, які забезпечив ВАК протягом останніх років – Антикорупційний День у школах та спеціальний застосунок Correct or Corrupt («Доброчесність чи Корупція»), завдяки якому молоді люди в Австрії можуть стати учасниками однією з 12 змодельованих ситуацій та дізнатися, як діяти доброчесно [1].

Важливим для використання в Україні може стати досвід пострадянських країн, зокрема Латвійської та Литовської Республік.

Так, за підтримки ЄС Латвійський незалежний навчальний центр розробив цикл програм, спрямованих на розвиток прозорості судової системи та її сприйняття громадянами, зокрема школярами. Програми наголошують на важливості публікації судових постанов, використанні свідочств у судах та Інтернет-доступі до судової системи та судової роботи. Цільовою аудиторією стали учні середніх та старших класів школи. Освітній цикл включає лекції, дискусії, інсценування судових справ та їх аналіз.

Також латвійські середні школи були залучені до проєкту, націленого на пропаганду

чесності серед учнів та розвиток у них розуміння шкоди корупційної діяльності та хабарництва та їх підготовку до цивільного контролю. У проект залучено близько трьохсот шкіл з усіх регіонів Латвії, у змаганнях щорічно беруть участь близько тисячі учнів із різних вікових груп, розподілених за трьома категоріями: 1–4, 5–9 та 10–12 класи.

Викладачі у групах від 1 до 4 класів мали розповісти казку про непорядний вчинок, обговорити його з учнями, зафіксувати бесіду та відправити свою роботу на змагання. Школярі середніх та старших вікових груп могли вибрати одну із 14 ситуацій, запропонованих організаторами проекту (або придумати їх самостійно, виходячи зі свого досвіду). Спеціальні навчальні матеріали були розроблені та направлені до шкіл зі слоганом: «Разом проти корупції» [2].

Відповідно до Закону Литовської Республіки про запобігання корупції, антикорупційна освіта громадськості є невід'ємною частиною підвищення обізнаності громадськості з метою просування особистої доброчесності, концепції Литовської держави, виховання громадянської відповідальності, прав і обов'язків особи щодо громадськості та забезпечення реалізації цілей запобігання корупції. Цей напрямок діяльності поширюється на всі типи та рівні навчальних закладів, державних і комунальних установ і установ за допомогою засобів масової інформації та іншим способом [3].

У деяких університетах та інститутах Литви існують освітні програми, до яких включено викладання антикорупційних навичок та методик. Найчастіше вони включені до дисциплін з професійної етики. Як правило, подібні програми складаються з теоретичного курсу, аналізу етичного кодексу державних службовців та інших суміжних факторів. Викладання зазвичай розраховане на один семестр і включає від 40 до 160 академічних годин. Такі академічні дисципліни є в програмах бакалаврату та магістратури з державного управління на юридичному факультеті Вільнюського університету, Каунаському технологічному університеті, Литовській військовій академії. Перший навчальний курс для державних службовців, що включає вищезгадані аспекти, був запроваджений в 1994 р. Каунаським технологічним університетом.

На початковій стадії курс з антикорупційної освіти був розроблений Центром сучасної дидактики при Вільнюському педагогічному університеті та стосувався насамперед вчителів старших класів.

Далі, за підтримки програми розвитку ООН, Центр сучасної дидактики та експерти різних політичних партій розробили бакалаврські та магістерські програми в рамках проекту щодо підвищення поінформованості та свідомості, які були введені до навчальних планів закладів вищої освіти. Програми склалися з двох модулів, перший з яких торкався тематики корупційних структур та аналізу «негативної глобалізації» та її впливу на ситуацію в Литві. Другий модуль передбачав викладання методів запобігання корупції, включаючи плани розвитку громадянського суспільства, підвищення обізнаності громадян у цих питаннях та посилення правових інституцій [3].

Таким чином, спираючись на розглянутий досвід країн ЄС, можна зробити висновок про активізацію системного підходу до антикорупційної освіти на різних рівнях – від шкільних закладів до системи підвищення кваліфікації публічних службовців. При цьому заслуговує на подальше вивчення і застосування в Україні орієнтація антикорупційних програм на окремі категорії суспільства з урахуванням їх освітніх потреб і специфіки сприйняття інформації. Запровадження подібних освітніх програм в Україні могло б стати суттєвою складовою реалізації державної антикорупційної політики.

Список використаної літератури

1. Застосунок Correct or Corrupt. URL: <https://apps.apple.com/ua/app/correct-or-corrupt/id1321416409>
2. Сайт Бюро із запобігання та боротьби з корупцією (КНАВ) Латвійської республіки. URL: knab.gov.lv/ru
3. Сайт Службы специальных расследований Литовской Республики. URL: <http://www.stt.lt>
4. International Anti-Corruption Academy (IACA). URL: <https://cutt.ly/EKXpmwY>

Наталія ЛИПОВСЬКА

д.держ.упр., професор кафедри

державного управління і місцевого самоврядування,

НТУ «Дніпровська Політехніка»

Айна ТИМЧУК

аспірантка

РЕАГУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ГУМАНІТАРНУ КРИЗУ

Європейський Союз надає гуманітарну допомогу з 1992 року в більш ніж 110 країнах, щороку охоплюючи мільйони людей по всьому світу. Допомога ЄС надається суворо через гуманітарні партнерські організації, включаючи агентства ООН, неурядові організації та інституції Червоного Хреста, які підписали угоди про партнерство з Європейським Союзом. ЄС уважно відстежує використання коштів ЄС через свою глобальну мережу гуманітарних експертів і має чіткі правила, які забезпечують належне витрачання фінансування.

Гуманітарні кризи в усьому світі продовжують наростати. Хоча конфлікти та насильство є джерелом основних гуманітарних потреб, ситуація дедалі більше погіршується через стихійні лиха, такі як посуха чи повені, які сприяють зміні клімату та погіршенню стану навколишнього середовища. Щоб допомогти тим, хто найбільше постраждав у всьому світі, Комісія прийняла свій початковий щорічний гуманітарний бюджет у розмірі 1,5 мільярда євро на 2022 рік.

Комісар з управління кризовими ситуаціями Янез Ленарчич сказав: «Гуманітарні потреби на найвищому рівні і продовжують зростати. Здебільшого це пов'язано з конфліктами, але все частіше через глобальні проблеми, такі як зміна клімату та COVID-19. Наше гуманітарне фінансування дозволить ЄС зробити свій внесок і продовжувати рятувати життя та покривати основні потреби постраждалого населення. Окрім реагування на нові та дуже помітні кризи, бюджет гарантує, що ми не відволікаємось від вирішення існуючих, затяжних чи повторюваних гуманітарних криз, таких як Колумбія чи Південний Судан чи ситуація народу рохінджа» [1].

Гуманітарна допомога ЄС у 2022 році мала розподілятися наступним чином: 469 млн євро планувалось виділити країнам Африки на південь від Сахари для підтримки тих, хто потерпає від кризи продовольства та харчування, що посилюється конфліктом у Сахелі (Буркіна-Фасо, Малі, Мавританія та Нігер); і тих, які були переміщені внаслідок насильства в Центральноафриканській Республіці, басейні озера Чад (Чад, Камерун і Нігерія), Південному Судані та країн Африки (Джибуті, Ефіопія, Кенія, Демократична Республіка Конго та Сомалі (станом на 01.02.2022)).

351 млн євро гуманітарного фінансування ЄС планувалось для задоволення потреб на Близькому Сході та в Північній Африці для вирішення кризи в Сирії, а також потреб біженців у сусідніх країнах Близького Сходу, а також критичної ситуації в Ємені.

188 млн євро планувалось спрямувати на допомогу найбільш вразливим групам населення Азії та Латинської Америки. В Азії це включає кризи в Афганістані та рохінджа (Бангладеш і М'янма). У Латинській Америці ЄС продовжить надавати допомогу тим, хто постраждав від кризи у Венесуелі та Колумбії, а також на Гаїті.

152 млн євро мали фінансувати проекти в Південно-Східній Європі та Європейському сусідстві, спрямовані на вирішення криз в Україні, Західних Балканах та на Кавказі, а також на наслідки кризи в Сирії в Туреччині [1].

Решта 370 млн євро мали бути використані на непередбачувані кризи або раптові піки існуючих криз, а також на інші операції.

Проте 24 лютого 2022 р. Європейський Союз, як й інші країни світу, зіткнулись з безпрецедентним гуманітарним викликом – війною у серці Європи.

Понад 3 місяці в Україні триває війна. Десятки населених пунктів опинились на межі/ в умовах гуманітарної кризи. В заявах лідерів країн Європейського Союзу лунає: «Гуманітарна криза в Україні продовжує займати всі думки і впливати на дії» [2].

ЄС об'єднався у своїй непохитній підтримці України і посилив політичну, гуманітарну, фінансову та військову допомогу цій країні. Європейська Комісія також тісно співпрацює з сусідніми з Україною державами, щоб підтримати їх у забезпеченні захисту людей, які тікають від вторгнення.

Від початку російської агресії ЄС мобілізував близько 4,1 млрд євро для загальної економічної, соціальної та фінансової стійкості України у вигляді надзвичайної макрофінансової допомоги, бюджетної підтримки, екстреної допомоги, реагування на кризи і гуманітарної допомоги. Заходи військової допомоги також були надані в рамках Європейського фонду миру на суму 1,5 млрд євро, які будуть використані для відшкодування державам-членам матеріальної військової підтримки Україні [3].

Рада міністрів Європейського Союзу під час засідання у Брюсселі у травні 2022 р. затвердила виділення Україні четвертого траншу допомоги на суму 500 млн євро на закупівлю зброї та інші оборонні потреби. Ці гроші виділяються з Європейського Фонду Миру (Європейський Фонд Миру не входить до бюджету ЄС, він формується за рахунок внесків від країн-членів та призначений для фінансування безпекових операцій Євросоюзу). Загальна сума виділеної Україні Європейським Союзом військової допомоги сягає два мільярди євро, не враховуючи допомоги від окремих країн-членів Європейського Союзу [4].

Глобальна кампанія зі збору коштів «Stand Up for Ukraine» зібрала 9 квітня 9,1 млрд євро, включно з 1 млрд від Європейської Комісії, для людей, які рятуються від російського вторгнення всередині України і за кордоном. Окрім цього, Європейський банк реконструкцій та розвитку оголосив про додатковий кредит у 1 млрд євро на задоволення потреб осіб, переміщених внаслідок вторгнення [3].

ЄС поширив свою підтримку на українську економіку загалом і на фінансову життєздатність, на підтримку функціонування українського уряду та на його спроможність покрити основні витрати. У період з березня до травня 2022 року Україні було виділено 1,2 млрд євро макрофінансової допомоги. ЄС також надає додаткову грантову допомогу у розмірі 120 млн євро для підтримки розбудови держави та забезпечення життєздатності [3].

Окрім того, у травні Комісія запропонувала надати Україні додаткову макрофінансову допомогу у вигляді кредитів на суму до 9 млрд євро, яка буде доповнена підтримкою інших двосторонніх та багатосторонніх міжнародних партнерів. 243 млн євро виділяються на програми гуманітарної допомоги для підтримки цивільних осіб, які постраждали внаслідок війни в Україні. Із цих коштів 230 млн євро призначено Україні і 13 млн євро – Молдові, для допомоги людям, які рятуються від агресії. Ця гуманітарна допомога від ЄС передбачає забезпечення продуктами харчування, водою, медичними послугами, притулком та допомогою в задоволенні базових потреб таких осіб [3].

Також 330 млн євро підуть на програму екстреної допомоги, спрямовану на те, щоб забезпечити доступ до основних товарів та послуг, таких як освіта, охорона здоров'я і їжа. Водночас вона допомагає захистити населення, як внутрішньо переміщених осіб, так і приймаючі громади, а також підтримати малі та середні підприємства і сільське господарство. Іншою важливою ціллю є відбудова дрібної цивільної інфраструктури, забезпечення енергетичної безпеки і посилення кібербезпеки, свобода ЗМІ та дії, спрямовані за запобігання дезінформації.

Через Механізм захисту цивільного населення ЄС спрямовується надання Україні гуманітарну допомогу від 29 країн – 27 країн-членів ЄС, Норвегії і Туреччини. Це включає життєво необхідні товари, як-от ліки, продукти харчування і предмети притулку, а також стратегічне обладнання, наприклад, пожежні машини, генератори енергії, автомобілі швидкої допомоги та мобільні лікарні.

Крім цього, Європейська Комісія реалізує додаткові заходи підтримки: синхронізація електромережі України з ЄС; призупинення стягнення імпорного мита на весь український експорт до ЄС; розробка плану дій зі створення «Шляхів солідарності», щоб забезпечити Україні можливість експортувати зерно, а також імпортувати необхідні їй товари – від гуманітарної допомоги до кормів для тварин і добрив.

Щоб відновити Україну після війни, будуть потрібні великі глобальні фінансові зусилля. Зусилля з відбудови повинні бути очолені українською владою у тісному партнерстві з ЄС і ключовими партнерами, як-от «Велика сімка» і «Велика двадцятка», а також з міжнародними фінансовими установами та міжнародними організаціями. Також було оголошено міжнародну координаційну платформу «Платформа відбудови України», яку очолює Комісія та український уряд. Ця Платформа відповідатиме за підтримку плану відбудови, укладеного і втіленого Україною, за підтримки адміністративного потенціалу і технічної допомоги з боку ЄС. Вона об'єднає партнерів і організації, які надають допомогу, включно з державами-членами ЄС, інших двосторонніх і багатосторонніх партнерів та міжнародні фінансові інститути. Український парламент і Європейський Парламент братимуть участь у якості спостерігачів.

Для підтримки плану реконструкції Європейська Комісія запропонувала створити Фонд «Rebuild Ukraine» як основний правовий інструмент підтримки з боку ЄС, шляхом поєднання грантів і кредитів. Він буде вбудований в бюджет ЄС, тим самим забезпечуючи прозорість, підзвітність і належне фінансове управління цією ініціативою, з чітким зв'язком з інвестиціями та реформами [3].

Деякі скептики зазначають, що Україна має попереду ще тривалий шлях, перш ніж усі європейські країни зможуть підтримати її вступ. Для кожного народу шлях завжди був довгий, але країни Європейського Союзу налаштовані на те, щоб підтримати українське суспільство на цьому шляху.

Список використаної літератури

1. EU at forefront of global humanitarian response: €1.5 billion for 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_363
2. Заява ВДО щодо України. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/811141.html>
3. Допомога ЄС Україні. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine_uk
4. ЄС затвердив €500 мільйонів нової допомоги Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/17/7346660/>

Тетяна МАМАТОВА

д.держ.упр., проф., професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

Ірина ЧИКАРЕНКО

д.держ.упр., проф., завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

Владислав БОРИСЕНКО

аспірант

ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ (СТІЙКОСТІ) СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Резильєнтність (resilience) у економічній сфері та сфері публічного управління розглядається як здатність системи (наприклад, громади/спільноти) поглинати руйнівні впливи і при цьому зберігати основні функції та структуру. Забезпечення резильєнтності передбачає свідоме керування процесом адаптування системи з метою збереження певних її якостей та дозволити іншим зникнути, при цьому зберігаючи сутність (або «ідентичність») системи [1; 8].

На думку європейських дослідників, сільські громади по всій Європі зараз стикаються з великими проблемами, пов'язаними з соціальними, економічними та екологічними перетвореннями Антропоцену (Anthropocene – неформальний термін, що позначає геологічну

епоху, в якій рівень людської активності відіграє істотну роль в екосистемі Землі). Незважаючи на це, деякі з громад успішно адаптуються до процесів змін і розвиваються, навіть якщо вони розташовані в регіонах, де демографічні зміни чи структурні перетворення в аграрному секторі зумовлюють значний рівень невизначеності [2].

З точки зору підходу розвитку громади (community development), резильєнтні / стійкі громади здатні відновитися після «тривожних подій» (disturbing events) і, навіть, адаптуватися до них [4]. Таким чином, спільнота може процвітати в середовищі, що характеризується змінами, невизначеністю, непередбачуваністю і несподіванками.

Інші автори вважають, що стійкість громади забезпечується наявністю набору загальних навичок (bundle of common skills), які використовуються для «позитивного розвитку спільноти» (positive development of the community) [6].

Експерти погоджуються, що резильєнтність / стійкість громади зумовлюється не окремими, ізольованими факторами, а високим рівнем взаємозв'язку різноманітних умов і атрибутів сприяння стійкості (resilience-promoting conditions and attributes) [10].

Ці певні характеристики і специфічні умови, які забезпечують резильєнтність / стійкість територіальних громад є наразі у фокусі науково-практичних досліджень, до яких залучені особи, які приймають політичні рішення, інституції, що фінансують програми місцевого розвитку, та практики [9].

Одним з підходів, що застосовуються у ЄС є обґрунтування спроможності громад до резильєнтності / стійкості у межах «нечіткої концепції резильєнтності / стійкості» (fuzzy concept of resilience) [2; 3; 5]. Так, М. Де Іуліїса (M. De Iuliisa), О. Каммоуб (O. Kammouhb), Дж. П. Цімеллароа (G. P. Cimellaroa) зазначають, що у зв'язку зі збільшенням частоти стихійних і техногенних катастроф наукове співтовариство приділило значну увагу концепції «інженерії резильєнтності / стійкості» (resilience engineering). З іншого боку, органи публічного управління та особи, які приймають рішення, зосереджують свої зусилля на розробці стратегій, які можуть допомогти підвищити резильєнтність / стійкість громади до різних типів екстремальних подій. Оскільки часто неможливо запобігти кожному ризику, основна увага приділяється адаптації та управлінню ризиками таким чином, щоб мінімізувати вплив на громади. Дослідники констатують, що, як правило, оцінка резильєнтності / стійкості є складною через невизначеність і відсутність даних, необхідних для процесу оцінювання, тому пропонують метод Fuzzy Logic (нечіткої логіки) для кількісної оцінки резильєнтності / стійкості громади [5].

ЄС вже має корисний досвід відновлення та забезпечення стійкості сільських територій в умовах пандемії COVID-19 у контексті задоволення специфічних потреб населення та зміцнення стійкості ланцюгів постачання, який свідчить на користь того, що необхідна чітка стратегія, яка має запобігти тому, щоб плани відновлення посилили розрив між сільськими громадами, які «залишилися позаду» (left behind), і міськими територіями, спрямованими на сталість та цифровізацію [11].

Також поширюється бачення, що надто довго в Європі недооцінювався внесок сільської місцевості в життя суспільства. Енергія, вода, повітря, сировина, екологічні, культурні та розважальні послуги, а також їжа споживалися нераціонально. Парадоксально, але експерти вважають, що пандемія COVID-19, повномасштабна війна в Україні та основні технологічні та соціальні зміни зараз зміцнюють (reinforce) потенціал сільських територій і громад задля набагато більш збалансованого соціального, екологічного та економічного розвитку [7]. Зазначене вимагає від європейських інституцій, національних урядів і громад додатково адаптувати свої стратегічні плани.

Список використаної літератури

1. Борисенко В. Ю. Резильєнтність територіальної громади: визначення та підходи щодо забезпечення. Міжнародні економічні відносини. Сталий розвиток України в умовах глобалізації та Європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. ФЕНІКС-2022: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., м. Харків, 31 травня 2022 р. Харків: НТУ «Харківський політехнічний інститут», 2022. С. 147–149.

2. Adam-Hernández A., Harteisen U. A Proposed Framework for Rural Resilience – How can peripheral village communities in Europe shape change? *AGER: Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural (Journal of Depopulation and Rural Development Studies)*. 2019. № 28, P. 7–42. URL: <https://doi.org/10.4422/ager.2019.05>.
3. Cheol-Joo Ch. A Workable Framework or a Fuzzy Concept? The Regional Resilience Approach to the Evolution and Adaptability of Regional Economies. *World Technopolis Review*. 2014. Vol. 3. Iss. 2. P. 66–77. <https://doi.org/10.7165/wtr2014.3.2.66>.
4. Cinderby S., Haq G., Cambridge H., Lock K. Practical Action to Build Community Resilience – The Good Life Initiative in New Earswick. Joseph Rowntree Foundation: York. UK, 2014. 74 p. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4126.9609>.
5. De Iuliisa M., Kammouhb O., Cimellaroa G. P. Measuring and improving community resilience: A fuzzy logic approach. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2022. Vol.78. 103118. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103118>.
6. Norris F. H., Stevens S. P., Pfefferbaum B., Wyche K. F., Pfefferbaum R. L. Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology*. 2008. Vol. 41, Iss. 1–2, P. 127–150. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>.
7. Rural Europe Takes Action. For Resilience and Peace – Political Action Now! *ARC2020*. May 31, 2022. URL: <https://www.arc2020.eu/rural-europe-takes-action-for-resilience-and-peace-political-action-now/>.
8. Six Foundations for Community Resilience. *Resilience*. URL: <https://www.resilience.org/six-foundations-for-community-resilience>.
9. Steiner A. Markantoni M. Unpacking Community Resilience through Capacity for Change. *Community Development Journal*. 2013. Vol. 49. Iss. 3, P. 407–425. DOI: <https://doi.org/10.1093/cdj/bst042>.
10. Steiner A., Atterton, J. Exploring the Contribution of Rural Enterprises to Local Resilience. *Journal of Rural Studies*. 2015. Vol. 40, P. 30–45. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.05.004>.
11. Voinescu R. Recovery and Resilience in The European Rural Areas. Response Measures In The Context Of The Covid-19 Pandemic. *Euroinfo, Institute for World Economy, Romanian Academy*. 2021. Vol. 5(4). P. 46–60. URL: <https://ideas.repec.org/a/iem/eurinf/v5y2021i4p46-60.html>.

Ганна МЕРКОТУН

*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Євроінтеграційні прагнення нашої країни обумовлюють необхідність детального аналізу функціонування всіх напрямів врядування в Європейському Союзі. Особливої уваги потребує економічне врядування в Європейському Союзі, адже саме воно є одним із визначальних чинників успішності функціонування економік країн-членів та співдружності в цілому.

На думку американського економіста А. Діксіта, економічне врядування складається з процесів (у рамках формальних і неформальних інститутів), які підтримують економічну діяльність і трансакції шляхом захисту прав власності, забезпечення виконання контрактів та реалізації колективних дій для забезпечення відповідних фізичної, інституційної та організаційної інфраструктур [6].

Український науковець О. Кілієвич під поняттям «економічне врядування» розуміє «врядування (тобто здійснення політичних, економічних та адміністративних повноважень для управління справами країни) в економічній сфері». У сфері економічного врядування досліджується функціонування і розвиток різних інститутів [3, с. 43].

Економічне врядування ЄС Н. Рудік визначає як систему інститутів та процедур, створених для досягнення цілей ЄС в економічній сфері, а саме координації економічних політик держав-членів для сприяння економічному та соціальному прогресу ЄС та його громадян [5, с. 49].

Початком створення економічного врядування ЄС слід вважати підписання 7 лютого 1992 р. «Договору про Європейський Союз» (Маастрихтський договір), що вступив в законну силу в листопаді 1993 р. Маастрихтський договір визначив основні цілі ЄС, маючи на увазі забезпечення більшої згуртованості народів і держав, що його утворюють. Маастрихтським договором передбачено забезпечення економічного і соціального прогресу шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, створення вищої форми економічної інтеграції держав – Економічного і монетарного союзу, що характеризується введенням єдиної грошової одиниці (євро) та проведенням скоординованої економічної політики. Маастрихтський договір обмежив державний дефіцит та рівень державного боргу країн-членів до 3 % та 60 % ВВП відповідно. Було визначено, що державам-членам належить вважати свої економічні політики предметом спільного інтересу та координувати їх у рамках Ради ЄС, тобто на міждержавному рівні [1].

З метою гарантування дотримання державами-членами ЄС, які є учасниками Економічного та монетарного союзу, бюджетної дисципліни після впровадження єдиної валюти прийнято Пакт про стабільність і зростання (Stability and Growth Pact), що є обов'язковою дипломатичною угодою між державами-членами ЄС. Пакт про стабільність і зростання складається з резолюції Європейської Ради, ухваленої 17 червня 1997 р. в Амстердамі, та двох постанов Ради міністрів від 7 липня 1997 р., що описують технічні деталі домовленостей стосовно нагляду за бюджетом, координації економічних політик і штрафних санкцій у разі порушення бюджетної дисципліни [2]. У резолюції Амстердамської Європейської Ради три сторони – держави-члени, Європейська Комісія та Рада ЄС взяли на себе зобов'язання повною мірою виконувати домовленості щодо нагляду за бюджетом і дотримання бюджетної дисципліни. Пакт про стабільність і зростання надав право Європейській Комісії застосовувати покарання до держави-учасниці, що не доклала достатньо зусиль для дотримання передбачених меж бюджетного дефіциту (3 %). Спершу покарання передбачає безвідсотковий внесок на користь ЄС (у формі безпроцентного депозиту), проте, якщо протягом двох років надмірний дефіцит державного бюджету не ліквідовано, на таку державу може бути накладений штраф (максимальний розмір штрафу – 0,5 % ВВП). Водночас чітких правил щодо цих покарань немає, тож їх застосування чи незастосування залишається на розсуд Європейської Ради. Таким чином, Пакт про стабільність і зростання – це сукупність фіскальних правил, призначених для запобігання країнам ЄС витратити кошти понад їх можливості. Для досягнення цієї мети застосовується набір фіскальних правил для обмеження бюджетного дефіциту та боргу щодо ВВП.

Із часу прийняття у 1997 р. до Пакту про стабільність і зростання неодноразово вносилися зміни, що обумовлені, зокрема, світовою економічною та фінансовою кризою на початку 2000-х рр. Так, внесені у 2005 р. поправки (акцентовано на структурних фіскальних зусиллях з метою врахування впливу економічного циклу на державні фінанси), дозволяють враховувати економічне та бюджетне становище конкретної держави, а також актуальні ризики для держав-членів (старіння населення, міграція тощо).

У 2009 р. було ухвалене рішення про створення нової наднаціональної архітектури нагляду та контролю за фінансовими ринками ЄС, основу яких мали складати Європейська Рада аналізу системних ризиків (European Systemic Risk Board (ESRB)) та Європейська система фінансових контролерів (European System of Financial Supervisors (ESFS)). Головним завданням цих інституцій є нагляд за діяльністю банків, фінансових і страхових компаній, пенсійних фондів. Рішення цих інституцій мають рекомендаційний характер [4].

З метою подолання наслідків економічної та фінансової кризи, ЄС вжив низку заходів для посилення свого економічного врядування та нагляду, ключовими із яких є законодавчі пакети: «шість пакетів» (2011 р.) та «два пакета» (2013 р.). У грудні 2011 р. набув чинності посилений Пакт про стабільність і зростання, до якого був уміщений новий набір правил економічного та фіскального нагляду, що було найбільш комплексним посиленням економічного врядування в ЄС та євроні з часу заснування Економічного та монетарного союзу. [5, с. 51].

У 2011 р. створено Об'єднаний комітет європейських наглядових органів (Joint Committee of the European Supervisory Authorities) з метою побудови системи європейського банківського нагляду та здійснення наглядової практики на рівні ЄС. Із 2012 р. Європейський центральний банк став виконувати функції щодо нагляду за банками в ЄС. Європейський центральний банк радить національним державам та наддержавним органам щодо господарчої оцінки ухвали законів та інших правових норм ЄС, а також висловлює свою думку щодо грошової та цінової політики відповідним органам.

Наступний важливий крок у розбудові економічного врядування в ЄС було здійснено 2 березня 2012 р., коли 25 із 27 держав-членів підписали «Договір про стабільність, координацію і управління в економічному і валютному союзі» [8] і таким чином створили фіскальний союз. Метою цього договору (відомого під назвою Бюджетний/Фіскальний Пакт), є забезпечення фінансової дисципліни та подолання боргової кризи в регіоні. Головним положенням цього Договору є зобов'язання держав-підписантів прийняти на національному рівні правила щодо обмеження їхнього структурного дефіциту до 0,5 % ВВП. Суд ЄС відповідно до звернення може винести рішення щодо відповідності національного законодавства країн взятим на себе зобов'язанням і у випадку виявлення порушення – накласти максимальний штраф у розмірі 0,1 % ВВП. Більш дієвим інструментом примусу держави дотримуватись взятих на себе зобов'язань вважається положення про те, що держави-порушники будуть позбавлені можливості отримувати допомогу від Європейського стабілізаційного механізму [4].

Реформа 2013 р. «два пакета» запровадила спеціальні процедури нагляду та моніторингу для держав-членів єврозони з урахуванням потенційного «переливу» негативних наслідків в рамках Економічного та монетарного союзу і створила основу для роботи з державами-членами, які зазнають труднощів з фінансовою стабільністю або відчують загрози для неї, отримують фінансову допомогу або, навпаки, виходять із програми фінансової допомоги. Дана реформа ще більше зміцнила бюджетну координацію в межах єврозони за допомогою багатосторонньої оцінки бюджетних планів держав-членів, які дотримуються загального бюджетного графіку, та посилила нагляд за державами-членами єврозони, які мають надмірний дефіцит бюджету.

Створення Європейського банківського союзу в 2014 р. знаменувало собою поглиблення європейської фінансової інтеграції та зміну архітектури європейської банківської системи. Ключовими складовими Європейського банківського союзу є такі п'ять елементів: єдине зведення правил для банків (регулювання); єдина структура банківського нагляду (нагляд); єдиний механізм рефінансування банків за рахунок зборів із самого банківського сектора; єдина система захисту депозитів; єдиний механізм тимчасової бюджетної підтримки [7].

Отже, структура економічного врядування ЄС не є статичною, поява нових економічних викликів та досвід практичного впровадження існуючих систем врядування детермінує внесення відповідних змін. Економічне врядування в ЄС посилюється і вдосконалюється, розвиваючись в контексті історичних подій та викликів сучасності. Нині ЄС, у рамках політики розширення, висуває суворі вимоги до держав-кандидатів та потенційних кандидатів на вступ щодо розбудови на національному рівні економічного врядування.

Список використаної літератури

1. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text.
2. Європейський Союз у XXI столітті: функціонування та розвиток: монографія / за заг. ред. В. С. Загорського, О. Я. Красівського. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. 632 с.
3. Кілієвич О. І. Економічне врядування. *Публічне управління*: термінолог. словник / за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. С. 43.
4. Кризові явища в єврозоні та їх вплив на політичні трансформації в ЄС: аналітична записка URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/krizovi-yavischa-v-evrozoni-ta-ikh-vpliv-na-politichni>.
5. Рудік Н. М. Економічне врядування в ЄС: розбудова в контексті сучасних викликів. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2020. Вип. 4 (47). С. 49–57.

6. Dixit A. Governance Institutions and Economic Activity. URL: https://www.princeton.edu/~dixitak/home/PresAd_F1.pdf

7. Single Supervisory Mechanism. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.en.html>

8. Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union. URL: http://european-council.europa.eu/media/639235/st00tscg26_en12.pdf.

Любов МОЇСЕСВА
аспірантка

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

На початку XXI ст. можна спостерігати важливі зрушення щодо ключових концепцій соціальної політики в Європі. Мережа соціального захисту, побудована в золотих 1960-х роках, потребує ремонту. Нерівність у доступі до медичної допомоги та щодо важливих показників здоров'я навряд чи торкнулася протягом чотирьох десятиліть держави загального добробуту [1].

Зараз вводяться більш цільові програми охорони здоров'я, зокрема програми компенсації захворювань. Акцент на самосвідомості пацієнтів покликаний зменшити невідбиркове використання ресурсів охорони здоров'я на тлі самонехтування. Все частіше загальний доступ і загальне охоплення зменшуються і визначаються як основне право на послуги, а економічна ефективність стає важливим лакмусовим папірцем для охоплення препаратів, процедур і технологій охорони здоров'я. Розподіл витрат і необхідне додаткове страхування є додатковими механізмами для зберігання основних прав.

Стимування державного дефіциту є новим пріоритетом, до якого повинні прагнути охорона здоров'я, освіта та інші програми держави загального добробуту.

Увага до профілактики в нинішніх реформах визнає альтернативні витрати на скринінг і програми в стилі життя. Збільшення медичних витрат, які програми профілактики захворювань, як правило, генерують після цього, визнається все частіше [2].

Однією з найбільш фундаментальних подій, що змінюють ландшафт надання медичної допомоги в Європі, є поступова, але постійна консолідація різних типів багатооб'єднаних організацій та мереж у прагненні до ефективності. Встановлюються різні конфігурації. Вони варіюються між вільними угодами про співпрацю в певних областях між незалежними установами до повного злиття та корпоративної реструктуризації. Прагнення до повного спектру інтегрованих послуг і очікування економії на масштабі при більш професійних системах управління є основними силами, які сприяють виникненню консорціумів охорони здоров'я в Європі, розвиток яких прийшов пізніше, ніж це було в США. Ряд урядів використовують економічні стимули, щоб перешкоджати подальшому існуванню малих і навіть середніх інститутів. Вони також намагаються нав'язати скорочення загальної пропускну здатності ліжок об'єднання установ.

Децентралізація прийняття управлінських рішень та конкурентні контракти з постачальниками медичних послуг з вірою в те, що «невидима рука» створить підвищену ефективність у реформах Нідерландів та Великобританії. У зворотному напрямку, моніторинг використання всіх клінічних процедур, пов'язаних з фінансовими штрафами за порушення попередньо встановлених керівних принципів практики, вводять дорогі мікрорегуляції як важку «видиму руку» в економіці охорони здоров'я медичних культур, таких як у Бельгії, Франції та Німеччині, які традиційно схилиються до клінічної автономії [3].

Якість медичної допомоги та необхідність зробити систематичне забезпечення якості обов'язковими стали центральними питаннями в політичних маніфестах, заявах про політику в галузі охорони здоров'я та актах реформи охорони здоров'я. Синергізм факторів сприяє цьому акценту на якості догляду. Більш широкі події в суспільстві в цілому загострюють питання якості медичної допомоги в Європі. Якість виникла як критичний аспект продуктів, послуг та різних середовищ, з якими люди взаємодіють, включаючи якість власного життя. Якість стала

передовою в економічній конкуренції та ідеологічному суперництві. Прагнення до кращої якості життя, дружніх до людини державних послуг і здорового навколишнього середовища були потужними підводними течіями, що підривають довіру і легітимність режимів і правлячих політичних партій в Центральній і Східній Європі.

Стимування витрат створило суперечку «витрати проти якості». Постачальники медичних послуг стверджують, що зниження витрат автоматично погіршить якість догляду і що більше витрат необхідні для поліпшення якості медичної допомоги. Регулятори охорони здоров'я та страхова галузь перевертають суперечку. Вони стверджують, що забезпечення якості, за рахунок зниження поточного рівня неналежного догляду та неефективного використання ресурсів, може бути основним джерелом економії.

Майже всі європейські країни мають універсальну систему охорони здоров'я. Хоча деякі люди називають це європейською системою «безкоштовної охорони здоров'я», насправді вона не є безкоштовною. Хоча кожна країна має свої відмінності, спільним знаменником є те, що кожен платить за охорону здоров'я як суспільство, маючи намір мінімізувати загальні витрати та розподілити витрати та ризики, з тим щоб небагато, яким не пощастило, не збанкрутували через медичні витрати. Це також гарантує, що ті, хто живе в бідності, можуть отримати допомогу, яку вони не могли б собі дозволити [4].

Регулятори та страховики прагнуть стимулювати більш ефективне використання ресурсів та направляти прийняття рішень до належної допомоги з надією на підвищення якості медичної допомоги, обмежуючи витрати. Експерименти з управління клінічними ресурсами у Великобританії та плани в Нідерландах поєднати фокус на економічній ефективності з використанням керівних принципів практики, розроблених спеціалізованими радами, виправдовують надію на те, що якість за доступною ціною може стати реалістичною [5].

Хоча жодна система не є досконалою, універсальна медична допомога в Європі означає, що піклуються про всіх, включаючи іноземців. По всій Європі люди з проблемами здоров'я звертаються в першу чергу до аптеки, а не до лікаря. Європейські фармацевти можуть діагностувати та призначати ліки від багатьох простих проблем, таких як біль у горлі, лихоманка, проблеми зі шлунком, проблеми з пазухами, безсоння, пухирі, висип, інфекції сечовивідних шляхів або біль у м'язах, суглобах та спині. У більшості міст є принаймні кілька цілодобових аптек.

Європейська карта медичного страхування дає право на необхідну медичну допомогу під час перебування в межах ЄС та Європейського економічного простору та Швейцарії. Необхідна медична допомога не є безкоштовною – витрати пацієнта, що підлягають відрахуванню (відвідування, оплата лікарняних тощо), оплачуються відповідно до тарифів у країні перебування.

Можливістю отримати планове лікування за кордоном є згідно з Директивою ЄС про вільне пересування пацієнтів. Це означає, що пацієнт, який має направлення до медичного фахівця, може обрати із закладу охорони здоров'я чи лікаря будь-якої державної системи ЄС, а після лікування звернутися за компенсацією до Фонду медичного страхування [6].

Національна відповідальність за політику в галузі охорони здоров'я та рішення щодо розподілу ресурсів наразі руйнується. Вибір у наданні медичної допомоги і навіть підвищення доходів поступово вимагається і перерозподіляється від традиційних національних центрів влади. Ця «розбіжність у зближенні» до субнаціонального рівня і вгору до європейського рівня є частиною формування нової «Європи регіонів». Субнаціональні утворення, які трансформують Європу, утворюють яскраву мозаїку з корінням, заснованою на середньовічній історії та етнічних, культурних та релігійних відмінностях. Передача відповідальності та повноважень регіональним органам влади щодо місії, ролі та структури надання медичної допомоги має важливі наслідки. Вироблення політики в галузі охорони здоров'я поступово переходить від керівництва державними службовцями, які працюють на центральну владу, до зростаючого скупчення регіонально обраних політиків. Організаційні моделі та поєднання центральних та регіональних органів влади відрізняються між країнами. Дисперсія між регіонами в тій чи іншій країні стає більш помітною, ніж раніше. Рівні ресурсів, конфігурації

ресурсів, рівні витрат і пріоритети відображають відмінності в акценті політично визначеної політики охорони здоров'я [3].

Список використаної літератури

1. Townsend, P., and N. Davidson. 1982. *Inequalities in Health: The Black Report*. Harmondsworth, England: PenguinBooks.
2. Evered, D., editor, and J. Whelen, editor. (eds.). 1985. *The Value of Preventive Medicine*. London: Pitman Publishing Ltd.
3. Blanpain, Jan E. *Health Care Reform: The European Experience*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK231468/>
4. *Medical Care in Europe*. URL: <https://www.ricksteves.com/travel-tips/health/medical-care-in-europe>
5. Casparie, A. F. 1991. Guidelines to shape clinical practice – The role of medical societies: The Dutch experience in comparison with recent developments in the American approach. *Health Policy*. 18(3): 251–260.
6. *Healthcare in the EU and elsewhere*. URL: <https://www.haigekassa.ee/en/kontaktpunkt/medical-care-europe/healthcare-eu-and-elsewhere>

Надія РУДІК

к.держ.упр., доц., доцент кафедри економіки та менеджменту, Український державний університет науки і технологій

ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОННОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЄС: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОГАЛИН

Під час неформального саміту у Версалі 11 березня 2022 р. глави держав і урядів ЄС взяли на себе зобов'язання «зміцнити європейську обороноздатність» у світлі російської військової агресії проти України. Так, вони домовилися: 1) збільшити витрати на оборону; 2) активізувати співпрацю за допомогою спільних проєктів; 3) усунути недоліки та досягти визначених цілей; 4) стимулювати інновації, в тому числі за допомогою цивільної / військової синергії; 5) зміцнювати та розвивати європейську оборонну промисловість, у тому числі малий та середній бізнес [8]. В підсумковій декларації зустрічі лідери держав-членів ЄС запропонували «Європейській Комісії, у координації з Європейським оборонним агентством, проаналізувати проблему недостатніх інвестицій у оборону до середини травня і запропонувати подальші ініціативи, необхідні для зміцнення європейської оборонної промислової та технологічної бази» [5, р. 5]. Ця пропозиція була повторена в Стратегічному компасі з безпеки і оборони (амбітний план дій щодо зміцнення спільної оборонної та безпекової політики ЄС) [1], прийнятому Радою ЄС та схваленому Європейською Радою в березні 2022 р.

Запитуваний у Версальській декларації аналіз був оприлюднений в Спільному повідомленні Європейської Комісії та Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки від 18 травня 2022 р. [6], адресованому Європейському Парламенту, Європейській Раді, Раді ЄС, Економіко-соціальному комітету та Комітету Регіонів. В цьому документі запропоновано новий рівень амбіцій у побудові сильнішої Європи в сфері оборони. Рекомендації повідомлення обговорені на спеціальному засіданні Європейської Ради 30 та 31 травня в Брюсселі.

Повідомлення має на меті гарантувати, що збільшення витрат на оборону державами-членами приведе до значно міцнішої оборонної технологічної та промислової бази ЄС, забезпечуючи посилене звичайне стримування будь-якого потенційного противника. Спираючись, зокрема, на Повідомлення про внесок Комісії в оборону ЄС від 15 лютого 2022 р. [2], державам-членам були запропоновані нові шляхи активізації спільних оборонних закупівель, а також взаємодії з промисловістю для збільшення її виробничих потужностей з

метою задоволення зростаючих потреб на основі консолідованого і більш передбачуваного попиту.

Інвестиційні прогалини в сфері оборони. Беручи до уваги аналіз інвестиційних прогалин, проведений Європейським оборонним агентством в травні 2022 р. [7], Комісія та Високий представник розглянули три основні типи прогалин [4]:

1. Оборонні витрати. Безпосереднім результатом російського вторгнення в Україну вже стало оголошення державами-членами про збільшення своїх оборонних бюджетів майже на 200 млрд. євро в найближчі роки. Хоча це збільшення є суттєвим, зазначається в спільному повідомленні, але все ж воно сталося після тривалого періоду суттєвого скорочення видатків на оборону після фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 рр. (зі 183 млрд євро у 2008 р. до 159 млрд євро у 2014 р.) та серйозного браку інвестицій (порівняно з рівнем 2008 р. держави-члени скоротили сукупний обсяг інвестицій в оборону на суму близько 160 млрд євро) [6, р. 3]. З 1999 р. по 2021 р. сукупні витрати ЄС на оборону зросли на 20 % проти 66 % в США, 292 % в Росії і 592 % в Китаї. Без скоординованого підходу просте збільшення витрат може призвести до подальшої фрагментації попиту та зведення нанівець прогресу, досягнутого на даний час.

2. Оборонна промисловість. Незважаючи на загальну конкурентоспроможність та могутність сектору (річний оборот оборонного сектору ЄС оцінюється майже в 84 млрд євро, що безпосередньо підтримує понад 196 тис. висококваліфікованих робочих місць і понад 315 тис. робочих місць опосередковано [6, р. 5]), в ньому існують певні труднощі та прогалини. Компанії оборонного сектору структуровані переважно вздовж національних кордонів, отримуючи переваги від тісних відносин з національними урядами. Така структура ринку в поєднанні з низькими інвестиційними витратами призвела до того, що низка національних гравців працюють на невеликих ринках, виробляючи, отже, невеликі обсяги. В повідомленні зазначається, що попри серію кроків з консолідації на національному та європейському рівнях, ЄС не вдалося досягти рівня промислової консолідації США [6, р. 5].

Тому, Європейська оборонна промислово-технологічна база (EDTІВ) [10], яка останніми роками є ключовим фокусом політичних та фінансових зусиль ЄС не лише з безпекових, а й економічних міркувань, залишається дуже фрагментованою, особливо за межами секторів авіації та ракет. Фрагментованим є й попит. Це значно зменшує її здатність підвищувати свою конкурентоспроможність за рахунок об'єднання наукових досліджень та дослідно-конструкторських розробок, а також економії на масштабах виробництва. Крім того, існують залежності для деяких ключових позицій оборонного обладнання, для яких в межах EDTІВ не пропонується власних рішень.

Основними причинами труднощів EDTІВ є зазначені вище прогалини в інвестиціях держав-членів і фрагментовані оборонні витрати в поєднанні з тим фактом, що дуже значна частина оборонних витрат держав-членів не інвестується в EDTІВ, навіть якщо в наявності є продукція виготовлена в ЄС. Так, за оцінками, в період 2007 – 2016 рр. понад 60 % європейського бюджету оборонних закупівель було витрачено на імпорт військової продукції за-за меж ЄС, що призвело до встановлення контролю або обмежень з боку третіх країн. Наприклад, у межах фінансованої США Європейської програми стимулювання рекапіталізації (ERIP), започаткованої в 2018 р. з метою заохочення європейських партнерів і союзників по НАТО модернізувати свої збройні сили шляхом створення сумісних з НАТО збройних сил та вилучення російської та радянської техніки зі своїх військових структур [3], деяким європейським країнам було надано грантів на 277 млн дол. США, що дозволило Сполученим Штатам продати зброї на суму 2,5 млрд дол. [6, р. 6].

3. Обороноздатність. В документі виділені три нагальні пріоритети: поповнення матеріально-технічних запасів та арсеналів, заміна застарілих систем озброєнь радянської епохи та посилення систем протиповітряної та протиракетної оборони. Крім визначення цих прогалин в обороноспроможності, Спільне повідомлення пропонує працювати над низкою конкретних стратегічних середньо- та довгострокових напрямів забезпечення обороноздатності у повітряній, наземній, морській, космічній сферах, а також кіберзахисті.

Заходи щодо усунення зазначених прогалин. Щоб підтримати процес усунення зазначених прогалин, Комісія та Верховний представник розробили набір цілком конкретних заходів, спрямованих на посилення європейського оборонного попиту за допомогою спільних державних закупівель та посилення пропозиції шляхом вжиття заходів на підтримку промислових виробничих потужностей.

Найближчим часом Комісія та Верховний представник (за посадою він також Голова Європейського оборонного агентства) мають намір створити Об'єднану спеціальну групу з оборонних закупівель для роботи з державами-членами з метою підтримки координації та попередження конфліктів у їхніх короткострокових закупівлях, щоб протистояти новій ситуації у сфері безпеки. Спеціальна група також координуватиме свою діяльність з Координаційним центром, створеним у рамках Європейської зовнішньополітичної служби / Військового штабу ЄС, щоб сприяти координації військової допомоги Україні.

З метою підтримки держав-членів у заповненні найбільш нагальних і критичних прогалин, за прискороною процедурою буде створено короткостроковий інструмент ЄС для посилення потенціалу оборонної промисловості шляхом проведення спільних закупівель на основі співпраці зі Спеціальною групою. Комісія готова виділити 500 млн. євро з бюджету ЄС протягом двох років, щоб стимулювати держави-члени вирішувати ці потреби спільно.

Цей короткостроковий інструмент прокладе шлях до створення структури спільних оборонних закупівель ЄС. З цією метою в третьому кварталі 2022 р. Комісія запропонує для прийняття постанову (обов'язків до виконання правовий акт ЄС) щодо створення Європейської програми оборонних інвестицій (EDIP). Цим документом будуть визначені умови створення державами-членами Європейських консорціумів оборонних потужностей (EDCC). У рамках EDCC держави-учасниці спільно закуповуватимуть для власного використання оборонні потужності, які спільно розвиватимуть в рамках ЄС, отримавши звільнення від ПДВ. Крім того, для проєктів, що становлять великий інтерес для ЄС, Союзом може надаватися відповідне фінансування [4].

Підтримка спільних оборонних закупівель доповнює та завершує зусилля, які до цього часу були здійснені в сфері оборонних наукових досліджень і технологічних розробок в рамках Європейського оборонного фонду (EDF). Крім того, Комісія та Верховний представник пропонують поступово рухатися до спільної функції ЄС щодо оборонного програмування та закупівель, що дозволить краще визначити пріоритети розвитку оборонних потужностей, на яких слід зосередитися.

Нарешті, посилене європейське оборонне співробітництво потребує надійного плану дій для зміцнення спроможності європейської оборонної промисловості. З цією метою Комісія вживатиме таких заходів:

- здійснення, у співпраці з Європейським оборонним агентством, поглибленого аналізу поточних і необхідних додаткових промислових виробничих можливостей ЄС;
- розроблення ініціативи щодо критичної сировини, включно із необхідними законодавчими заходами, щоб, серед іншого, полегшити доступ оборонної промисловості до критично важливої сировини (CRM), зміцнюючи тим самим стійкість і безпеку постачань ЄС;
- робота над подальшими заходами щодо забезпечення наявності спеціальних навичок у працівників оборонного сектора [9] для нарощування промислових потужностей;
- розгляд можливих змін до рамок досліджень та інновацій подвійного використання для поліпшення взаємодії між цивільними та оборонними інструментами;
- робота над подальшими заходами (наприклад, координація між існуючими інструментами ЄС та позиками Європейського інвестиційного банку) з підтримки критичних технологій та промислових потужностей шляхом розробки стратегічних проєктів;
- розгляд, у рамках середньострокового загального перегляду пріоритетів довгострокового бюджету ЄС, питання про зміцнення бюджетів Європейського оборонного фонду та військової мобільності за допомогою механізму «З'єднання Європи» (ключовий фінансовий інструмент ЄС сприяння зростанню, створенню робочих місць і конкурентоспроможності шляхом інвестицій в інфраструктуру на європейському рівні);

– прискорення створення CASSINI (проект ЄС з підтримки підприємництва у космічній галузі) у сфері оборони з метою залучення нових учасників та підтримки оборонних інновацій.

Європейський інвестиційний банк має також розглянути питання щодо посилення підтримки європейської оборонної промисловості та спільних закупівель, крім поточної підтримки продукції подвійного використання.

Комісія і Верховний представник переконані, що запропоновані заходи зроблять ЄС сильнішим міжнародним партнером, також у рамках НАТО, що залишається основою колективної оборони його держав-членів.

Список використаної літератури

1. A Strategic Compass for the EU. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-eu-0_en
2. Commission contribution to European defence: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Strasbourg, 15.2.2022 COM(2022) 60 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/com_2022_60_1_en_act_contribution_european_defence.pdf
3. European Recapitalization Incentive Program (ERIP). URL: <https://www.state.gov/european-recapitalization-incentive-program-erip/>
4. EU steps up action to strengthen EU defence capabilities, industrial and technological base: towards an EU framework for Joint defence procurement. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3143
5. Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration 10 and 11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>
6. Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Defence Investment Gaps Analysis and Way Forward. Brussels, 18.5.2022 JOIN(2022) 24 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/join_2022_24_2_en_act_part1_v3_1.pdf
7. Ministers discuss EDA analysis on defence investment gaps. URL: <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2022/05/17/ministers-discuss-eda-analysis-on-defence-investment-gaps>
8. Questions and Answers: Defence Investment Gaps and measures to address them. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3144
9. Skills in the defence sector. URL: https://ec.europa.eu/defence-industry-space/eu-defence-industry/skills-defence-sector_en
10. The EU's Defence Technological and Industrial Base. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_IDA\(2020\)603483](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_IDA(2020)603483)

Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

МАТРИЦЯ ПОКАЗНИКІВ ЄС У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ: ВИСНОВКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ В 2022 РОЦІ

19 травня 2022 р. Європейська Комісія опублікувала Матрицю показників ЄС у сфері правосуддя за 2022 рік (далі – Матриця), в якій міститься порівняльний огляд ефективності, якості та незалежності систем правосуддя в державах-членах ЄС [8]. Це вже десяте видання, яке дає можливість довгострокового огляду того, як розвивалася ситуація в державах-членах у всіх трьох сферах ефективного правосуддя:

1. Ефективність: показники тривалості судових проваджень, частка завершених справ та кількість справ, що знаходяться на розгляді;

2. Якість: показники доступності правосуддя (такі як правова допомога та судові збори), навчання, бюджет, людські ресурси та цифровізація;

3. Незалежність: показники щодо сприйняття незалежності суддів населенням та бізнесом, а також стосовно гарантій щодо суддів та функціонування національних прокуратур [1].

Як і в попередніх випусках, у виданні 2022 р. представлені дані двох опитувань Євробарометра (січень 2022 р.) про те, як громадськість і бізнес сприймають незалежність судів у кожній державі-члені [3].

Започаткована в 2013 р., Матриця є інструментом порівняння інформації, який має на меті допомогти ЄС та його державам-членам підвищити ефективність національних систем правосуддя за допомогою надання даних про ефективність, якість та незалежність систем правосуддя в усіх державах-членах. Це один із інструментів у наборі засобів ЄС щодо верховенства права [6], який використовується Комісією для моніторингу реформ у сфері правосуддя, які здійснюються державами-членами [4].

Матриця сприяє визначенню передового практичного досвіду та потенційних недоліків у сфері правосуддя, а також демонструє тенденції функціонування національних систем правосуддя з часом. Вона надає не загальний єдиний рейтинг, а огляд того, як функціонують усі національні системи правосуддя. Цей огляд ґрунтується на різних показниках, які представляють спільний інтерес для всіх держав-членів.

Матриця не пропагує жодного конкретного типу системи правосуддя і ставить усі держави-члени в рівні умови. Якою б не була модель національної системи правосуддя – чи юридична традиція, в якій вона закріплена – своєчасність, незалежність, доступність, зокрема цінова, та зручний доступ для громадян є одними з основних ознак ефективної системи правосуддя.

Ефективні системи правосуддя на національному рівні мають важливе значення для застосування та виконання законодавства ЄС, а також для підтримки верховенства права та інших цінностей, на яких заснований ЄС (ст. 2 Договору про Європейський Союз) і які є спільними для держав-членів. Вони гарантують, що приватні особи та бізнес можуть повною мірою користуватися своїми правами, зміцнюють взаємну довіру та допомагають побудувати середовище, сприятливе для бізнесу та інвестицій у межах єдиного внутрішнього ринку ЄС. Ефективні системи правосуддя мають вирішальне значення для імплементації права ЄС, оскільки національні суди діють як суди ЄС при застосуванні законодавства Союзу.

Матриця показників ЄС у сфері правосуддя є частиною інструментарію ЄС щодо верховенства права та одним із джерел інформації для звіту про верховенство права. Як вже зазначалось, Матриця надає порівняльні дані про функціонування національних систем правосуддя, а щорічний звіт про дотримання принципу верховенства права представляє якісну оцінку значних змін, пов'язаних із верховенством права у всіх 27-ми державах-членах. Отже, Матриця та звіт про верховенство права доповнюють один одного. Так, Матрицю за 2022 р. було доопрацьовано, щоб задовольнити потребу в додатковій порівняльній інформації, необхідній для підготовки звіту про верховенство права за 2022 р. [7].

В десятому виданні Матриці розміщено 14 нових або переглянутих цифр, які розширюють розуміння європейцями:

- питань ефективності діяльності адміністративних органів у справах про конкуренцію та електронні комунікації;
- конкретних заходів щодо доступу до правосуддя вразливих груп (стосовно осіб з обмеженими можливостями та судових розглядів, що враховують інтереси дітей);
- наявності он-лайн-інформації про судову систему;
- сприйняття компаніями ефективності захисту інвестицій законом та судами, а також правових гарантій щодо рішень чи бездіяльності адміністративних органів;
- нових показників щодо можливих перевірок безпеки суддів; можливості вищих / Верховних судів за власною ініціативою приймати рішення щодо узгодженості судової

практики; гарантії, що стосуються тимчасового призначення суддів / прокурорів на політичні посади та в органи уповноважені проводити кримінальні розслідування;

– детально налаштованого індикатору щодо можливості оскарження рішення про відмову від кримінального переслідування [4].

Основні висновки Матриці є такими [8]:

1. Тенденції щодо ефективності були позитивними у більшості цивільних, комерційних та адміністративних справ на основі наявних даних з 2012 р. по 2020 р. Однак у 2020 р. дані відображають негативний вплив на ефективність у деяких державах-членах, можливо, пов'язаний з пандемією COVID-19, а тому має тимчасовий характер.

2. Щодо розгляду справ в національних органах з питань конкуренції, то 10 держав-членів повідомили, що розгляд зайняв менше 1 000 днів. Деякі держави-члени, які стикаються з питаннями ефективності судового розгляду справ щодо конкуренції, є одними з найбільш ефективних, коли йдеться про розгляд справ національними антимонопольними органами.

3. З погляду наявних механізмів підтримки людей з інвалідністю в доступі до правосуддя на рівних умовах, усі держави-члени мають принаймні деякі механізми – переважно процедурні умови або інформацію, наявну в доступних форматах.

4. Стосовно доступу до правосуддя та його впливу на довіру інвесторів, бізнес-середовище та функціонування єдиного внутрішнього ринку, Матриця відображає певні аспекти судового контролю за діями та бездіяльністю державних адміністрацій на основі конкретних бізнес-сценаріїв. Майже в усіх державах-членах компанії можуть отримувати фінансову компенсацію за шкоду, заподіяну адміністративними рішеннями або бездіяльністю органів влади, а суди можуть призупинити виконання адміністративних рішень на вимогу громадянина або бізнесу.

5. Показники цифровізації системи правосуддя залишилися незмінними, щоб забезпечити їх безперервність і порівнянність. Матриця показує, що держави-члени продовжують поліпшувати цифровізацію своїх систем правосуддя. Хоча більшість держав-членів вже використовують цифрові рішення в різних контекстах і різною мірою, за цим напрямом все ще є значні можливості для вдосконалення.

6. З 2016 р. у 17 державах-членах поліпшилося сприйняття громадськістю незалежності судової влади. Проте, починаючи з 2021 р., сприйняття громадськістю незалежності судів зменшилось у 14 державах-членах. У кількох державах-членах рівень усвідомленої незалежності судів залишається особливо низьким.

Матриця показників ЄС у сфері правосуддя за 2022 р. це перше видання, де можна посправжньому спостерігати за наслідками пандемії COVID-19. Вони можуть бути причиною певних результатів у питаннях тривалості судового розгляду, кількості справ, які знаходяться на розгляді та частки завершених справ. Проте, зазначають в ЄС, ці результати матимуть тимчасовий характер. ЄС продовжить моніторинг та оцінку короткострокових та довгострокових наслідків пандемії COVID-19 для систем правосуддя.

В Європейській Комісії зазначають, що висновки Матриці 2022 р. були враховані в оцінці кожної конкретної держави-члена, проведеної в рамках Європейського семестру 2022 р., а також в оцінці національних планів щодо стійкості та відновлення, в яких визначалися заходи щодо інвестицій та реформ, які мали фінансуватись у межах Механізму відновлення та стійкості (RRF), покликаного пом'якшити економічні та соціальні наслідки пандемії COVID-19 [5]. У 2021 р. Річна стратегія сталого зростання (яка визначає стратегічні вказівки щодо імплементації Механізму відновлення та стійкості, гарантуючи у такий спосіб, що новий порядок денний зростання будуватиметься на екологічному, цифровому та сталому відновленні) підтверджує зв'язок між ефективними системами правосуддя та станом бізнес-середовища в державах-членах. Належним чином функціонуючі та повністю незалежні системи правосуддя позитивно впливають на інвестиційні рішення та на готовність усіх суб'єктів розпочинати інвестиційні проекти.

У межах Програми правосуддя на 2021–2027 рр. ЄС виділяє понад 300 млн. євро для подальшого розвитку європейського простору правосуддя [2]. Це також сприятиме підвищенню ефективності національних систем правосуддя та зміцненню верховенства права, демократії та захисту основоположних прав, у тому числі шляхом забезпечення ефективного доступу до

правосуддя для громадян і бізнесу. Програма фінансує заходи, які охоплюють навчання суддів та інших практикуючих юристів, взаємне навчання, судову співпрацю та підвищення обізнаності.

Таким чином, Матриця показників ЄС у сфері правосуддя за 2022 рік показує різноманітну картину ефективності систем правосуддя в державах-членах. Якщо в деяких державах-членах високий рівень цифровізації системи правосуддя дозволив майже безперешкодно функціонувати судам і прокуратурі під час пандемії COVID-19, то в інших тимчасове закриття судів призвело до зниження ефективності, особливо в судах першої інстанції. Оновлений розділ Матриці, присвячений цифровізації систем правосуддя, демонструє тенденції до подальшого впровадження цифрових інструментів, які є у розпорядженні судів, прокуратури та персоналу судів. Все ще актуальними є проблеми забезпечення повної довіри громадян до правових систем усіх держав-членів. Уміщена в Матрицю інформація сприяє моніторингу, що здійснюється в рамках Європейського механізму забезпечення верховенства права, і входить до щорічного звіту Європейської Комісії про верховенство права.

Список використаної літератури

1. EU Justice Scoreboard 2022: ten years of monitoring the effectiveness of justice systems. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3146
2. Justice programme 2021 – 2027. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/justice-programme_en
3. Perceived independence of the national justice systems in the EU among general public. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2752>
4. Questions and Answers about 2022 EU Justice Scoreboard. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3147
5. Recovery and Resilience Facility. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en
6. Rule of Law Report 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ruleoflaw2021_toolbox_factsheet_en.pdf
7. Speech by Commissioner Reynders on the 2022 EU Justice Scoreboard. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_3211
8. The 2022 EU Justice Scoreboard. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(2022) 234. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_2022.pdf

Тетяна САВОСТЕНКО

к.е.н., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Безпека харчових продуктів і продовольчої сировини є однією з вирішальних складових економічної та формування продовольчої безпеки держави й визначається спроможністю країни ефективно контролювати виробництво й ввезення безпечного та якісного продовольства на загальноновизнаних у світі засадах.

Проблема відсутності ефективного державного контролю за додержанням операторами ринку харчових продуктів законодавства про якість та безпечність продукції в останні роки постає в Україні особливо гостро. Неодноразово порушувалося питання про необхідність побудови такої системи державного контролю, яка б наблизила діяльність українських товаровиробників до рівня європейських стандартів. Гарантування безпечності харчових продуктів є передумовою захищеності життєво важливих інтересів населення країни, за якої

задовольняються потреби громадян щодо охорони здоров'я й підтримки стабільної благополучної епідемічної й епізоотичної ситуації в країні, збереження генофонду населення, що, у свою чергу, є запорукою збереження людського потенціалу та сталого розвитку суспільства. Вирішення даної проблеми сприяє розв'язанню важливих соціальних завдань щодо охорони здоров'я населення.

У рамках ЄС з 01 січня 1993 р. існує єдиний внутрішній ринок – це означає спільний ринок та вільний рух товарів і послуг у межах ЄС, а також вільне переміщення продуктів харчування, зокрема продуктів тваринного походження та тварин. Єдиний європейський внутрішній ринок охоплює усі держави-члени ЄС, а також такі країни, як Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія, які разом з ЄС утворюють Європейську економічну зону. Спільний внутрішній ринок ЄС забезпечує гармонізований європейський економічний простір з єдиними правовими вимогами і стандартами якості та безпечності для харчових й інших продуктів.

Країни ЄС використовують систему TRACES (Trade Control and Expert System) – багатомовну санітарну та фітосанітарну он-лайн платформу Європейської Комісії по сертифікації та підтримці експорту тварин, продукції тваринного та рослинного походження, харчових продуктів, кормів до ЄС. Основною метою функціонування системи TRACES є оптимізація процесу сертифікації та всіх пов'язаних з цим дій, створення повністю цифрованого механізму сертифікації вантажів. TRACES полегшує обмін інформацією та документами між усіма торговими сторонами та компетентними органами та прискорює адміністративні процеси. Система TRACES доступна на 34 мовах, що полегшує її використання для компетентних органів та торгових партнерів з країн, що не входять до ЄС, у тому числі України. Таким чином, всі оператори ринку, які задіяні в торгівлі харчовими продуктами тваринного та нетваринного походження, рослинною продукцією, кормами, живим тваринами з Європейським Союзом мають бути зареєстровані у TRACES [1].

Для ввезення тварин і продуктів тваринного походження на територію ЄС існують певні правила. Зокрема:

- країна-експортер має бути включена до списку держав, яким дозволено експортувати відповідну категорію продукції до ЄС;
- продукцію має бути вироблено на затверджених переробних підприємствах в країні-експортері;
- імпорт має супроводжуватися сертифікатом здоров'я, виданим офіційним ветеринарним компетентним органом країни-експортера [2].

Кожна партія товару підлягає перевірці на пункті пропуску, коли перетинає державний кордон ЄС. Якщо в країні-експортері зафіксовано спалах ветеринарного захворювання, яке становить серйозну загрозу для здоров'я тварин або людей, тоді ЄС застосовує тимчасові захисні заходи, аж до призупинення імпорту з країни-експортера.

Для імпорту рослин та продуктів рослинного походження на територію ЄС має бути представлений фітосанітарний сертифікат, виданий компетентним органом країни-експортера. У пункті пропуску через державний кордон має бути проведено процедури фітосанітарного контролю [2].

На зовнішніх кордонах ЄС створено близько 300 прикордонних інспекційних пунктів, так званих *veterinary border inspection posts (BIPs)*, де ветеринарні лікарі здійснюють огляд партій тварин, продуктів харчування та продуктів тваринного походження на дотримання стандартів ЄС. Ці специфічні ветеринарні перевірки є дуже важливими, оскільки тварини та продукти тваринного походження представляють собою найвищий ризик для біобезпеки та здатні передавати хвороби, які можуть загрожувати здоров'ю людей та тварин.

Тварини або продукти тваринного походження можуть бути ввезені до ЄС лише у тому випадку, якщо вони пройшли ветеринарні перевірки на прикордонних інспекційних пунктах та на них були видані відповідні документи, зокрема загальний ветеринарний в'їзний документ – *Common Veterinary Entry Document (CVED)*, виданий TRACES [3].

Для спрощення ведення бізнесу між країнами із високими показниками експортно-імпорتنних операцій з органічними товарами є поширеною практика укладення двосторонніх угод еквівалентності органічних стандартів.

Угоди еквівалентності органічних стандартів означають, що країни, які підписують, визнають законодавче регулювання та довіряють системі контролю органічного сектору одна одній. Відтак, вони приймають органічну сертифікацію товару іншої сторони як еквівалентну, тобто рівну власній. Для бізнесу це означає зняття фінансового навантаження для подвійної органічної сертифікації, а, отже, і спрощення виходу на органічний ринок даної країни. Утім, часто такі угоди мають обмеження щодо секторів застосування чи виключають органічні товари, вироблені з імпортованої сировини. Угоди еквівалентності органічних стандартів значною мірою є політичними і залежать від політичної волі та перемовин між урядами, але також засновані і на технічній оцінці.

Дослідження досвіду ЄС надає змогу визначити наступні напрями удосконалення в Україні державного контролю безпечності харчових продуктів: подальша імплементація українського законодавства у сфері державного контролю безпечності харчових продуктів до вимог законодавства Європейського Союзу; запровадження ефективної системи державного контролю на кордоні під час ввезення харчових продуктів, у тому числі шляхом створення відповідних прикордонних інспекційних постів; створення належної системи державного контролю (нагляду) у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції; боротьба з фальсифікацією харчових продуктів та харчовим шахрайством; покращення систематизації даних щодо державного контролю.

Список використаної літератури

1. Рекомендації щодо проведення реєстрації операторів ринку у системі TRACES NT. Держпродспоживслужба. URL: <https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/uploaded-files/metodichni-rekomendatsii-traces-nt.docx>.
2. Норми права ЄС в сільському господарстві : дослідження EDERA та Міжнародного фонду «Відродження» за підтримки ЄС у рамках проекту «Громадська синергія». URL: <https://eu-agreement.ed-era.com/b7/p2>.
3. Недосеков В. В., Ситнік В. А., Шевчук В. М. [та ін.]. Організація та економіка ветеринарної справи: навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Недосекова; МОН України, Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2019. 396 с.

Микола ТКАЧЕНКО

*слухач Навчально-наукового інституту державного управління, НТУ «Дніпровська Політехніка»,
гр. 281м-21з-5 ІДУ м. Дніпро*

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Визначною подією для України стало набуття чинності всіма розділами Угоди про асоціацію з 1 вересня 2017 р. Ця подія значно зміцнила позиції нашої країни. Процес імплементації положень цієї Угоди супроводжувався проведенням реформ системи органів влади, державної служби, децентралізації, соціальної політики, що забезпечувало секторальну перебудову відповідно до взятих зобов'язань. Не менш видатною подією для українського суспільства було підписання Закону про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО, який набув чинності 21 лютого 2019 р. Україна офіційно подала заявку про вступ до ЄС 28 лютого 2022 р., через чотири дні після початку російської агресії.

Темпи та ефективність євроінтеграційного курсу України залежать від багатьох факторів внутрішнього і зовнішнього характеру. Головний серед них – політична воля української влади,

спроможність і налаштованість на реальні проєвропейські зміни у країні, конвертація проголошеного курсу до ЄС у практичні зміни [2, с. 15].

Враховуючи бажання та прагнення України увійти до ЄС повноправною учасницею, необхідність вивчення та аналізу особливостей соціального захисту в країнах-членах ЄС є безперечною важливою. Нагальним залишається завдання наближення політики України у сфері зайнятості та соціальної політики до стандартів та практик ЄС. У країнах ЄС сформувалися і розвиваються різні національні моделі соціального захисту: континентальна (модель Бісмарка); англосаксонська (модель Беверіджа); скандинавська (північна); південно-європейська. В документах Європейської Комісії зафіксована саме така типологія.

Континентальна модель встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. До нею відносяться такі країни, як Німеччина, Франція, Австрія, Нідерланди, Бельгія. Засновником її вважають німецького канцлера О. фон Бісмарк, який ініціював створення трьох галузей соціального страхування, що існують дотепер: страхування зі старості й інвалідності, з хвороби та від нещасних випадків на виробництві. Отже, в основі цієї моделі лежить механізм соціального страхування, тобто соціальні видатки фінансуються переважно за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих працівників. У класичному вигляді ця модель базується на принципі соціального страхування і професійній солідарності, що передбачає існування страхових фондів, якими на паритетних засадах керують власники підприємств та наймані робітники. Такі фонди акумулюють соціальні відрахування із заробітної платні, за рахунок яких здійснюються страхові виплати.

Англосаксонська модель, що ґрунтується на доповіді В. Беверіджа 1942 р., представлена в Європі Ірландією. Доповідь В. Беверіджа була використана у формуванні соціальної політики урядами Бельгії, Данії, Нідерландів, Швеції, частково Німеччина [1, с. 15].

Модель соціального захисту В. Беверіджа базується на таких принципах: універсальності системи соціального захисту – поширення її на всіх громадян, які потребують соціальної допомоги; принцип одноманітності й уніфікації соціальних послуг і виплат, що виражається в стандартизованості способів розрахунку розміру та умов надання пенсій і медичного обслуговування; принцип розподільної справедливості – основний у цій моделі, оскільки йдеться не про професійну (як у бісмарківській моделі), а про національну солідарність, а не про фахову як у моделі Бісмарка [5, с. 15]. Ця модель передбачає досить низькі соціальні виплати із соціального страхування, усі програми соціального захисту об'єднані в межах єдиної системи соціального захисту. Великий вплив державних установ у забезпеченні соціальними послугами та виплатами, їхній тісний зв'язок із приватними страховими програмами.

Скандинавська(північна) модель характерна для Данії, Швеції та Фінляндії, де соціальний захист розуміється як законне право громадянина – переважає державна модель організації соціального захисту. Відмінною рисою моделі є широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. У цілому рівень соціальної захищеності, пропонований цією моделлю, доволі високий, який досягається за рахунок активної перерозподільної політики, спрямованої на вирівнювання прибутків. Необхідною умовою функціонування цієї моделі є високоорганізоване суспільство, побудоване на основі відданості принципам інституційного суспільства добробуту.

Південно-європейська модель представлена в Італії, Іспанії, Греції й Португалії. В цих країнах системи соціального захисту були створені або вдосконалені лише протягом останніх десятиліть. Зазначену модель можна інтерпретувати як таку, що розвивається, перехідну. Західні дослідники відзначають її як рудиментарну [4].

Як правило, рівень соціальної захищеності в цій моделі відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Тому сім'я й інші інститути громадянського суспільства відіграють не останню роль, а соціальна політика має переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян. Характерною рисою даної моделі є також асиметрична структура соціальних видатків.

Науковці, які досліджують цю тему, схильні вважати, що єдиної європейської соціальної моделі не існує. Протягом останніх 25 років фахівці дійшли висновку, що в країнах ЄС існує ряд режимів добробуту – моделей, що різняться обсягом тих чи інших пільг і обґрунтуванням права на їх отримання, фінансуванням і організацією: англосаксонська – ліберальна; північна – універсалізуюча, соціалістична; континентально-європейська – корпоративна; середземноморська – корпоративна, заснована на традиціях (велике значення сім'ї) [3].

На сучасному етапі розвитку суспільства, під дією світових процесів глобалізації відбувається поступовий синтез всіх моделей соціального захисту. Яскравим прикладом таких тенденцій є напрям соціальної політики ЄС, що передбачає посилення ролі об'єднаних європейських держав у світових соціально-економічних процесах.

Порівняльний аналіз сучасних моделей соціального захисту населення країн ЄС, доводить, що найкращий варіант для України – це спрямувати зусилля на побудові такої моделі, яка б відповідала умовам підвищення ефективності функціонування інститутів соціального захисту. Важливим євроінтеграційним завданням є адаптація українського законодавства до норм і стандартів ЄС та ефективне впровадження їх у практику. В Україні загалом сформовано нормативно-правову базу та інституційний механізм адаптації. Тому на часі завершення цього процесу та наступна імплементація законодавчих актів.

Список використаної літератури

1. Більцан А. О. Моделі соціального захисту населення у світі. URL: http://www.econom.stateanregions.zp.ua/journal_2013/4.pdf
2. Європейська інтеграція України: російський фактор. Центр Разумкова. *Національна безпека і оборона*. 2020. № 1–2. URL: <https://razumkov.org.ua/upl/2020.pdf>
3. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. Лотар Вітте. К.: Заповіт, 2006. 44 с.
4. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
5. Погорелова С. Закономірності еволюції систем соціального захисту. *Вісн. Пенсійного фонду України*. 2008. № 6. С. 13–17.

СЕКЦІЯ 2**Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію****Кирило ГЛАДКОВ***аспірант кафедри державного управління**і місцевого самоврядування,**НТУ «Дніпровська Політехніка»***РОЗВИТОК ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ**

У 2014 р. народ України шляхом революційних процесів остаточно визначив свій курс на європейську інтеграцію та недопущення його зміни / призупинення. Це зумовило виникнення нового вектору розвитку геополітичних відносин, в яких Україна виступає суб'єктом отримання повноправного членства в ЄС. Відповідний процес не є швидким та потребує плідної роботи як державних службовців та політичних діячів, так і звичайних людей – громадян України, окрім цього, визначну роль відіграє відношення та бачення інших держав України як держави-члена / кандидата ЄС. Варто зазначити, що одними з найактивніших представників Революції гідності стали молодь та студентство. Відповідно євроінтеграція зумовлена актуальними потребами майбутнього покоління людей, які планують працювати та жити в Україні; створювати належні умови для життя та здійснення професійної діяльності у своїй державі.

Значним досягненням зазначених вище зрушень є підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода). Вона визначає основні засади взаємодії та співробітництва у моделі «Україна – ЄС» за різними сферами діяльності, спільні інтереси та цінності, умови для поступового зближення (інтеграції) сторін тощо. Однією із сфер співробітництва визнається освіта та освітній процес, що спрямовані на покращення взаєморозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань/обізнаності людей про культурні особливості суб'єктів [4]. Зміст Угоди охоплює співробітництво у галузі вищої, професійної (професійно-технічної), загальної середньої освіти, обмін досвідом / практикою в галузі неформальної та інформальної освіти, враховуючи рекомендації Європейського Парламенту (*Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя»*), що мають на меті уніфікацію та узгодження основних засад реалізації освітньої політики України та держав-членів Європейського Союзу. Відповідні рекомендації направлені на формування компетентного та конкурентоспроможного громадянина (особи) шляхом розширення та визнання набутих знань / умінь протягом усього періоду життя (освіта протягом життя) в контексті інтернаціональної мобільності та потреб європейського ринку праці [2; 3].

Також окрема увага приділяється взаємодії формальної (formal), неформальної (non-formal) та інформальної (informal) освіти; їх визнанню відповідно до рівнів рамки кваліфікацій (національної рамки кваліфікацій). Чинним законодавством України також визначено такі види освіти [1]. Варто зазначити, що до прийняття нового Закону України «Про освіту» (2017 р.) відповідних положень не було, що свідчить про процес актуалізації законодавства до вимог та визначень ЄС.

Такий стан речей зумовлює тенденцію, за якої окремі складові освітніх програм можуть засвоюватись здобувачем освіти самостійно, або за допомогою окремих освітніх / пізнавальних курсів з зазначеної тематики. Це дозволяє внести новий зміст в освітній процес та сприяє руху наявних знань між учасниками освітнього процесу.

Євроінтеграційні процеси сприяють зміні освітньої парадигми в Україні. До таких змін вже можна віднести: створення концепції «Нової української школи» (посилення уваги до практичної направленості освітнього процесу), впровадження дуальної форми навчання (можливість поєднання освітнього процесу та професійної діяльності), культура академічної

доброчесності (довіра до результатів освітньої діяльності, зокрема від представників інших держав), болонський процес (вільний рух здобувачів освіти, абітурієнтів та випускників, їх визнання в Європі), приєднання до Міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів – PISA (незалежне оцінювання здобутків національної системи освіти; здійснення моніторингу її якості). Також відповідні процеси сприяють всебічному розвитку молоді: покращується якість надання освітніх послуг та з'являється можливість мобільності в європейському освітньому та молодіжному просторі (наприклад, програма Erasmus+), що дозволяє інтегрувати суспільство (як окремих представників, так і громадські організації) у європейську демократичну спільноту та міжкультурний простір.

Варто зазначити, що співпраця не є процесом одностороннім. Отже, Україна як суб'єкт Угоди може використовувати можливості для розвитку освіти та молодіжної політики, які надає ЄС, так і навпаки – держави-члени ЄС можуть долучатись до українських ініціатив, які відповідають загальноприйнятим нормам та принципам (є узгодженими). Відповідно, держава та органи місцевого самоврядування (як засновники комунальних закладів освіти), враховуючи автономні права закладів освіти, можуть сприяти створенню / ініціації проєктів у сфері освіти та науки із залученням партнерів держав-членів ЄС: організація мовних таборів для дітей та молоді, здійснення спільного дослідження / написання наукових робіт, проведення інтеграційних курсів тощо. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій надає можливість здійснювати таку роботу дистанційно та в он-лайн форматах (синхронному / асинхронному режимі); використовувати інтерактивні методи навчання.

Розвиток освіти в Україні, враховуючи європейські тенденції, має бути спрямований на формування у здобувачів освіти та учнівської молоді реальних практичних навичок, компетентностей та теоретичних знань, які їх підкріплюють та можуть бути застосовані у повсякденній або подальшій професійній діяльності (в залежності від вікових особливостей). Додаткову увагу слід зосередити на розвитку неформальної та інформальної освіти, що орієнтуються на освіту впродовж життя. Такі види освіти дозволяють опанувати певні компетентності та суттєво нові знання, що відповідають актуальним умовам (враховуючи те, що освіта є процесом постійним) та індивідуальним нахилам/інтересам особистості.

Окрім цього, визначальним критерієм європейських стандартів освіти є якість, що виражається у здатності випускників кваліфіковано виконувати покладені на них професійні обов'язки, бо освіта орієнтована на задоволення потреб ринку праці. Інший критерій – це охоплення освітою. У цьому контексті охоплення має різні виміри, що залежать від рівня освіти. Відповідно держава, враховуючи автономію закладів освіти, має диверсифікувати охоплення освітою, гарантуючи здобуття певних рівнів та, визначаючи інші такими, що потребують особливих умов для вступу. Це є актуальним для системи освіти в Україні, бо маємо ситуацію з високим рівнем охоплення вищою освітою у порівнянні з державами-членами ЄС, що зумовлює зменшення її престижності через відносно доступну можливість в її отриманні. Враховуючи євроінтеграційні процеси, виникає необхідність у розвитку інших складників освіти, наприклад професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, що безпосередньо орієнтовані на ринок праці як в Україні, так і за кордоном. Тобто відповідає рекомендаціям ЄС дозволяє здобувачам освіти набувати коректних практичних навичок.

Отже, здобувачі освіти та випускники мають бути конкурентоспроможними, що в умовах наявної та можливої (очікуваної) інтернаціональної мобільності дозволить їм займати посади незалежно від того, де вони здобували освіту. Відповідно державі та органам місцевого самоврядування необхідно сприяти створенню умов для розвитку молоді та здобувачів освіти, які б дозволяли використовувати неформальні та інформальні види здобуття освіти та були орієнтовані на розкриття індивідуальних якостей.

Список використаної літератури

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII: станом на 6 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.06.2022).

2. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року: Рек. Європ. Союзу від 18.12.2006 р. № 2006/962/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text (дата звернення: 03.06.2022).

3. Рекомендація Європейського Парламенту і Ради 2008/С 111/01 «Про встановлення Європейської кваліфікаційної структури для можливості отримати освіту протягом усього життя» від 23 квітня 2008 року: Рек. Європ. Союзу від 23.04.2008 р. № 2008/С111/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_988#Text (дата звернення: 03.06.2022).

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014 р.: станом на 30 листоп. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 03.06.2022).

Віктор КАБАНОВ

к.і.н., доцент, докторант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська політехніка»

СПІВПРАЦЯ МОН УКРАЇНИ І КРАЇН ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 р. почалася повномасштабна російська агресія, яка принесла на українську землю жорстокі вбивства, обстріли та руйнування об'єктів цивільної інфраструктури: дитячих садків, шкіл, університетів, житлових будинків, вокзалів, пологових будинків і лікарень. Країна стала жити в нових реаліях воєнного стану і, зокрема, необхідністю реорганізувати освітній процес у тому числі і для біженців, які виїхали за кордон. З початком війни міністр освіти і науки України С. Шкарлет звернувся з відкритим листом до міжнародних партнерів, міністрів країн ЄС, в якому закликав засудити дії Російської федерації, переглянути політику співпраці у сфері освіти і науки з країною-агресором і підтримати Україну в боротьбі за незалежність [4].

Першими відгукнулись міністри освіти Латвії, Литви та Естонії, народи яких мають історичну пам'ять про радянську окупацію. Вони рішуче засудили агресію РФ, виказали готовність гадати всі ресурси для допомоги в освітній галузі і закликали приєднатися усіх колег-міністрів ЄС [7]. Під час онлайн-зустрічі міністри країн Балтії запевнили, що діти з України зможуть отримати безкоштовну дошкільну та загальну середню освіту, а студенти стипендію у разі евакуації, а також припинення зв'язку з РФ.

Європейська спільнота виразила готовність задовільнити потреби українських учнів, які евакуюються до країн-членів ЄС. Рада міністрів ЄС 16 березня 2022 р. ухвалила рішення щодо перерозподілу коштів фондів ЄС на освіту, зокрема, на підтримку українських дітей у школах, на полегшення вступу на навчання учнів та студентів, на забезпечення доступу до спільних онлайн-ресурсів вчителів, на доступ до української системи освіти та вивчення української мови через Всеукраїнську школу онлайн, на відтворення української системи освіти [5].

Європейський комісар Марія Габріель на позачерговому засіданні Ради міністрів освіти ЄС, заявила, що для належної підтримки дітей України комісія діятиме за трьома напрямками: 1. Фінансова підтримка системи освіти; 2. Спільні рекомендації, щодо прийому біженців; 3. Заходи для полегшення доступу до україномовного освітнього середовища [3].

На веб-сайті Департаменту освіти Ради Європи було створено веб-сторінку «Освіта під час кризи». Вона з'явилась за результатами проведених дебатів «Освіта під час кризи: заходи для українських біженців і країн їхнього перебування» 15 – 17 березня 2022 р. у Страсбурзі на засіданні Керівного комітету Ради Європи з питань освіти. Країни, які приймають українських біженців та міжнародні організації, що допомагають адаптації українських дітей до європейських освітніх стандартів надали інформацію щодо організації освітнього процесу,

нормативно-правового забезпечення країн для біженців, матеріали для мовної інтеграції дітей і молоді в національній системі освіти та ін. [1].

Моніторинговий візит членів українського Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану до Польщі, Німеччини та Італії засвідчив про створення належних умов для дітей, переміщених за кордон. Школярі були забезпечені необхідними засобами для навчання та залучені до освітнього процесу у закладах освіти за кордоном і онлайн в закладах України [9].

Офіційні представники країни ЄС і Великобританія підтвердили готовність до створення умов для проведення національного мультимедійного тесту (НМТ) для українських випускників. Підтвердження участі в НМТ заповнили майже 230 тис. учасників – в Україні 201 тис. осіб, за кордоном – приблизно 28 тис. Найбільші за чисельністю абітурієнтів екзаменаційні центри були організовані у Німеччині (Берлін – 3 986, Мюнхен – 3 318), Польщі (Варшава – 2 670, Краків – 1 989) і Чехії (Прага – 2 360) [8].

Представники України, перебуваючи за кордоном на різних форумах, доносять до міжнародної спільноти правду про реалії воюючої країни, проводять переговори і підписують необхідні договори. Під час виступу на Світовому освітньому форумі 2022 (EWF) 24 травня 2022 р. у Лондоні міністр освіти і науки Сергій Шкарлет розповів про ситуацію в Україні і наслідки військової агресії РФ, зокрема про численні вбивства та поранення дітей, переміщення українців в межах країни і за кордон, знищення закладів освіти і науки, про відновлення навчання для 3,6 млн. учнів [2]. Під час форуму міністр зустрівся з представниками Google і підписав угоду про надання 43 тис. девайсів, програмного забезпечення, контенту, а також проведення тренінгів із цифрової компетентності для українських педагогічних працівників. Також була проведена зустріч із Генеральним директором Microsoft Education в Європі, Близькому Сході та Африці. Сторони обговорили питання цифрового освітнього паспорту та забезпечення девайсами, відрядження спеціального консультанта від компанії для проведення в Україні аналізу функціонування електронних освітніх платформ задля подальшої модернізації. З перших днів війни МОН України активізувало співпрацю з Microsoft: напрацьовані рішення щодо надання 500 тис. безоплатних ліцензій Microsoft Office 365, налагоджена робота з регіональним офісом і компаніями-партнерами, які технічно допомагатимуть розгортати ліцензії в школах [6].

Таким чином, з початком повномасштабної війни, країни ЄС засудили російську агресію, перерозподілили фінансові фонди ЄС на освіту і створили для українських дітей, які втекли від війни безпечні та комфортні умови освіти. Зусиллями МОН України і співпраці з західними партнерами для наших школярів була спрощена процедура вступу до шкіл, проведена адаптація до нових умов навчання і проживання, надана всебічна підтримка і матеріальна допомога, організовані умови для проведення НМТ. Для дітей створені всі умови як для дистанційного навчання за українською програмою, так і у традиційному форматі навчання країни перебування.

Список використаної літератури

1. Education in time of crisis: Рада Європи створила спеціальну сторінку для адаптації українських дітей до європейських освітніх стандартів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/education-time-crisis-rada-yevropi-stvorila-specialnu-storinku-dlya-adaptaciyi-ukrayinskih-ditej-do-yevropejskih-osvitnih-standartiv>

2. EWF-2022: Сергій Шкарлет розповів міжнародній спільноті про стан освіти в Україні в умовах війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ewf2022-sergij-shkarlet-rozpoviv-mizhnarodnij-spilnoti-pro-stan-osviti-v-ukrayini-v-umovah-vijni>

3. Заява Європейського комісара Марії Габріель про заходи щодо підтримки учнів та освітніх працівників, які вимушено евакуюються з України після російського вторгнення. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zayava-yevropejskogo-komisara-mariyi-gabriel-pro-zahodi-shodo-pidtrimki-uchniv-ta-osvitnih-pracivnikiv-yaki-vimusheno-evakuyuyutsya-z-ukrayini-pislya-rosijskogo-vtorgnennya>

4. Відкритий лист міністра освіти і науки України С. Шкарлета до міжнародних партнерів, міністрів країни ЄС. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/26/Zvern.do.mizhn.partneriv.Ministriv.krayin.YE.S.26.02.22.pdf>

5. Рада ЄС перерозподілить кошти фондів на підтримку освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rada-yes-pererorozpodilit-koshti-fondiv-na-pidtrimku-osviti-i-nauki-ukrayini>

6. Сергій Шкарлет зустрівся з генеральним директором Microsoft Education у Лондоні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-zustrivsvya-z-generalnim-direktorom-microsoft-education-u-londoni>

7. Сергій Шкарлет: країни Балтії суворо засуджують інтервенцію РФ та готові до всебічної підтримки України, зокрема у сфері освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-krayini-baltiyyi-suvoro-zasudzhuyut-intervenciyu-rf-ta-gotovi-do-vsebichnoyi-pidtrimki-ukrayini-zokrema-u-sferi-osviti-i-nauki>

8. Сергій Шкарлет: майже 230 тис. потенційних учасників НМТ підтвердили намір скласти тестування. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-majzhe-230-tis-potencijnih-uchasnikiv-nmt-pidtvrdili-namir-sklasti-testuvannya>

9. Українським учням у Польщі, Німеччині та Італії створено необхідні умови для навчання – результати моніторингових візитів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayinskim-uchnyam-u-polshi-nimechchini-ta-italiyi-stvoreno-neobhidni-umovi-dlya-navchannya-rezultati-monitoringovih-vizitiv>

Світлана КОШОВА

к.держ.упр., доцент, доцент

кафедри управління охороною здоров'я

та публічного адміністрування, Національний

університет охорони здоров'я України

імені П. Л. Шупика

РОЗШИРЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС В КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ

Важливим аспектом у діяльності космічного сектору України є розвиток міжнародної співпраці. Питання перспектив розвитку космічної галузі на міжнародному та національному рівні останнім часом є доволі актуальним. Оскільки провідною тенденцією космічної галузі є наявність в ній приватного бізнесу та активне міжнародне співробітництво. Розвиток міжнародних зв'язків в освоєнні космосу відбувається внаслідок зростання конкуренції в космічному секторі. На даний момент майже всі країни світу з метою покращення ефективності космічної діяльності потребують залучення додаткових технологій та ресурсів.

Сьогодні розвиток світового космічного ринку охопив більшість країн світу. В сучасних умовах господарювання стан космічної діяльності визначає рівень розвитку та впливу держави в сучасному світі, її статус високорозвиненої в науковому та технологічному відношенні держави. Державними інтересами України є нарощування та використання конкурентних переваг в сфері космічної діяльності, займання престижних позицій на світовому ринку космічних товарів та послуг, становлення та розвиток комерційного сектору вітчизняної космічної діяльності. Важливість та значення космічної діяльності полягає в декількох положеннях: освоєння космосу є пріоритетним напрямом для розвитку цивілізації людства в цілому; провідні позиції держави в деяких напрямках космічної діяльності є провідним чинником, який визначає участь країни в міжнародному розподілі праці та зміцнює позиції держави в зовнішньополітичній діяльності; розвиток космічної галузі як флагману народного господарства стимулює розвиток суміжних галузей промисловості, сприяє підвищенню конкурентоспроможності власної продукції, забезпечуючи тим самим якісне зростання економіки.

Перспективним напрямом розвитку вітчизняної космічної галузі на сьогодні є міжнародна співпраця з Європейським космічним агентством та NASA. На теперішній час

Україна взаємодіє з 30 країнами світу і приймає участь у 12 міжнародних космічних організаціях. Адже тільки міжнародна співпраця в сфері освоєння та використання космосу допоможе Україні реалізувати майбутні програми та проекти. У напрямі європейської інтеграції головною метою вітчизняної космічної політики є активна співпраця з Європейським космічним агентством (ЄКА) та космічними агентствами країн Європейського Союзу, що дозволить Україні приймати участь у перспективних міжнародних космічних проектах та в майбутньому набути членство в ЄКА. Європейське космічне агентство (ЄКА) – це основний регулятор на космічному ринку Європи, місія якого полягає в управлінні розвитком європейської космічної галузі та гарантуванні того, що державні інвестиції забезпечуватимуть соціально-економічний ефект та національну безпеку [3]. Протягом десятиліть ЄКА сформувало та впровадило принципи та правила взаємодії країн, що дозволило ефективно використовувати фінансові ресурси держав-учасниць. Стратегічна мета ЄКА полягає в мирному освоєнні та використанні космічного простору всіма державами. В березні 2003 року в Брюсселі ЄКА та Європейською Комісією було сформовано Спільну робочу групу з питань співробітництва України з ЄС в сфері космічних досліджень та використання космосу в мирних цілях у рамках Комітету Україна – ЄС з питань співробітництва.

Відповідно до Глави 8 Розділу V Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, сторони даної угоди сприяють розвитку взаємовигідної співпраці у сфері цивільних космічних досліджень та використання космічного простору в наступних напрямках: глобальні навігаційні супутникові системи; спостереження Землі та глобальний моніторинг; космічна наука та дослідження; прикладні космічні технології, зокрема пускові технології та технології ракетних двигунів. Процес інтеграції України до ЄКА складається з трьох основних етапів (рис. 1).

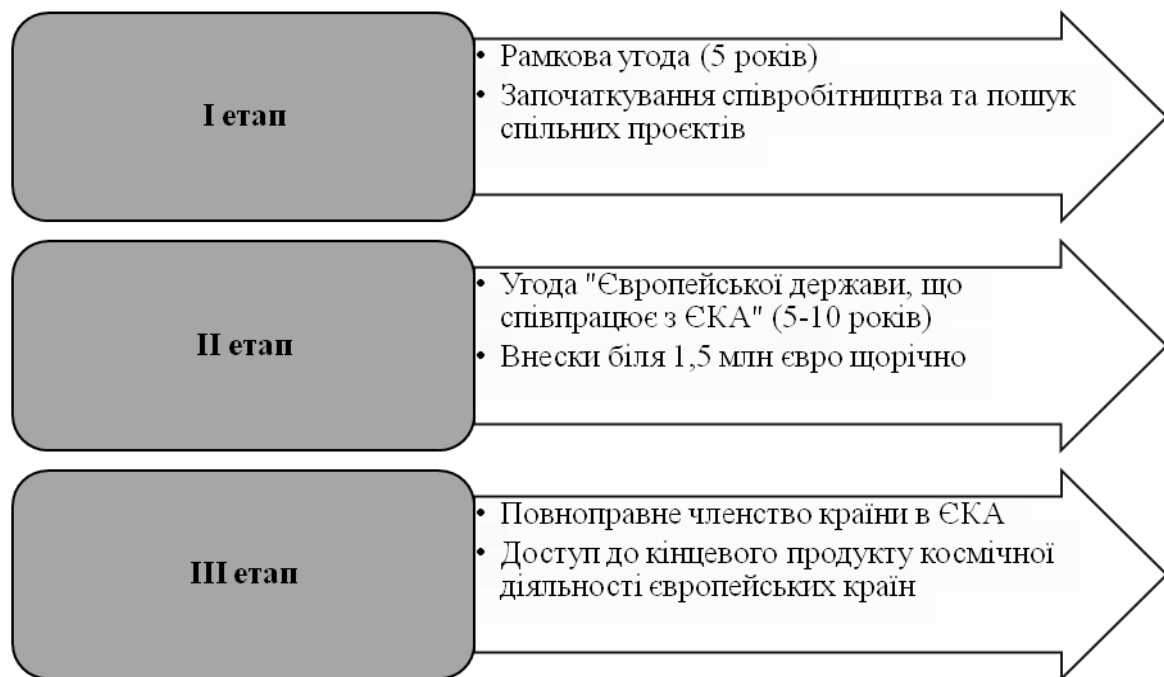

Рис. 1. Етапи інтеграції України до Європейського космічного агентства [2]

В 2015 році Національним інститутом аерокосмічних технологій Іспанії та Державним космічним агентством України було завершено роботу з проєкту технічної допомоги ЄС Twinning в космічній сфері України згідно якого експерти прийняли участь в наближенні вітчизняного законодавства до норм та стандартів ЄС, бюджет даного проєкту становив 1 450 000 євро. На сьогодні в Україні визначено перспективні напрями співпраці з європейськими країнами в космічному секторі, зокрема: космічні науки, а саме астрономія та астрофізика, дослідження сонячної системи та сонячно-земна фізика; програми дослідження Землі та їх застосування, а саме моніторинг довкілля, метеорологія, аерономія та геодезія,

запобігання стихійним лихам; телекомунікації, а саме надання послуг та супутникова навігація; мікрогравітаційні дослідження, а саме космічна біологія та медицина, обробка даних; розробка та використання наземного сегмента; ракети-носії; обмін фахівцями для участі в дослідженнях та сприяння освітній діяльності у сфері космічних наук та технологій; надання оцінки та допомоги експертів в управлінні космічними проєктами [1].

В 2019 році Державне космічне агентство України підписало Угоду про технічну експлуатацію космічного компоненту «Copernicus» з ЄКА. В розробленій Державним космічним агентством України Стратегії космічної діяльності України на період до 2022 року одним з основних напрямів реалізації є поетапне набуття Україною статусу члена ЄКА та активна участь в програмі боротьби з космічним сміттям, а також впровадження в Україні європейських стандартів космічної діяльності [1].

Дієвим засобом забезпечення конкурентоспроможності держави на світовій арені й стимулювання діяльності високотехнологічних галузей є розвиток космічних технологій. Здійснення космічної діяльності для України є ефективним інструментом інтеграції в європейські космічні структури та вагомим чинником забезпечення престижу вітчизняної космічної галузі. Співпраця України з європейськими державами в галузі космічних технологій дозволить вітчизняному космічному сектору ефективно реалізовувати та використовувати досягнення в освоєнні та використанні космічного простору в інтересах розвитку національної економіки, оборони та добробуту суспільства. Багатоваріантна спрямованість та розширення перспективних напрямів співпраці України та ЄС в галузі інноваційного та технологічного розвитку, включаючи такі стратегічні сфери, як освоєння космосу, дозволяють зберігати стійку в довгостроковому періоді платформу для зміцнення економічних відносин та сприяють формуванню конкурентоспроможної економіки України та країн ЄС. Не викликає сумніву той факт, що в результаті реалізації космічних проєктів на основі міжнародної співпраці Україна зможе успішно розвивати космічну галузь, яка стане ключовим драйвером розвитку вітчизняної економіки.

Список використаної літератури

1. Державне космічне агентство України (2022). URL: <https://www.nkau.gov.ua/> (дата звернення: 16.05.2022).
2. Комітет ВРУ з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва (2022). URL: <https://komzak.rada.gov.ua/> (дата звернення: 16.05.2022).
3. The European Space Agency (2022). URL: <https://www.esa.int/> (дата звернення: 16.05.2022).

Інна КУЛІШ

к.держ.упр., с.н.с., с.н.с.,

ДУ «Інститут регіональних досліджень

ім. М. І. Долишнього НАН України»

ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ УПАКУВАННЯ У ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Важливим кроком на шляху до європейської інтеграції є запровадження в Україні цивілізованих методів поводження з відходами. Досить велику частку у загальній кількості усіх відходів складають відходи упаковки, виробництво яких постійно нарощується і які з певного часу стали великою загрозою для загального стану навколишнього середовища.

Європейський парламент і Рада у 1994 р. прийняли профільну директиву (далі – Директива) щодо упаковки та відходів упаковки [1]. Потреба розробки цього документу була обумовлена відмінностями у підходах поводження з упаковкою та її відходами у різних країнах ЄС. Основним завданням у пошуку консенсусу стало дотримання загального принципу, згідно з яким заходи щодо охорони довкілля в одній державі-члені не можуть ставити під загрозу досягнення цих цілей у іншій. При цьому головною метою залишалось максимально можливе

зменшення кількості пакувальних матеріалів та їх повторне використання (не обов'язково у якості упаковки), що приведе до зменшення загальної кількості сміття цього типу.

Станом на 2020 р. загальні обсяги відходів упаковки в середньому складають 178,1 кг на одного жителя ЄС. Причому їх кількість варіюється від 74,0 кг на одного жителя Хорватії до 128,0кг на одного жителя Ірландії. Найбільш поширеними видами зазначених відходів у ЄС є:

- папір та картон – 40,6 %
- пластик – 19,4 %;
- скло – 19,1 %;
- деревина – 15,6 %;
- метал – 5,0 %.

За даними Євростату, протягом останнього десятиліття виробництво пакувальних матеріалів зросло на 13,6 млн т, майже на 20 % [2]. Тобто в середньому щороку нарощування складає 2 %, однак останнім часом динаміка відчутно змінилась і у 2020 р. збільшення випуску відбулось на 3 % порівняно із 2019 р. При цьому спостерігається суттєвий зсув у бік нарощення виробництва виробів з пластику (за 10 років зростання становило понад 26 %). Не зважаючи на великі зусилля, спрямовані на зменшення відходів цього типу, темпи переробки та відновлення відстають від темпів виробництва (рис. 1).

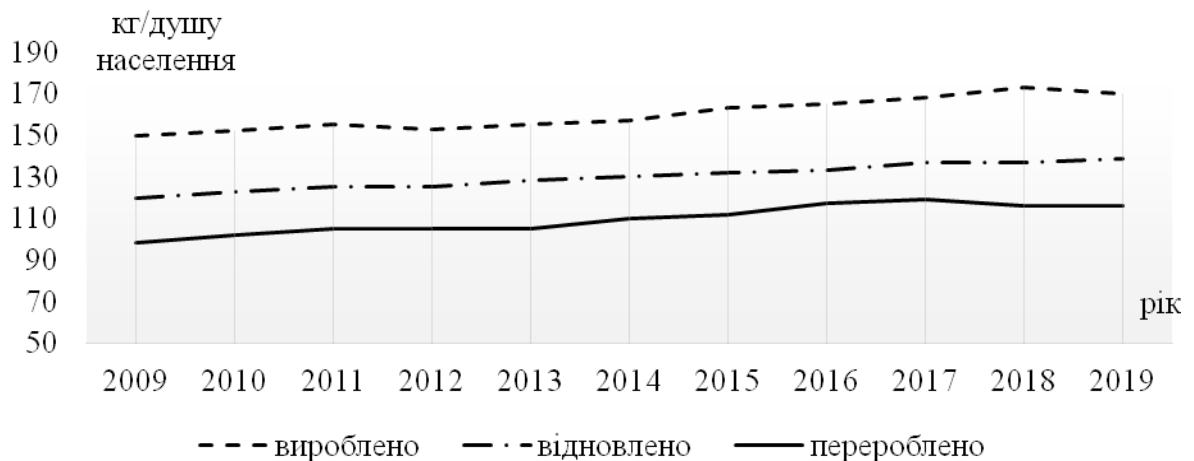

Рис. 1. Утворення, відновлення та переробка відходів упаковки, ЄС, 2009 – 2019 рр. [2]

Директива встановлювала цілі із досягнення від 55 до 80 % переробки відходів упаковки. На діаграмі рис. 2 видно, що рівень переробки відходів упаковки в середньому становить понад 64 %, і досягнуто рівня утилізації із рекуперацією понад 80 %.

Рис. 2. Відновлення та переробка відходів упаковки у ЄС, 2009 – 2019 рр. [2]

Згідно із підписаною Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [3], затверджена

Національна стратегія управління відходами [4]. Цим документом Україна зобов'язується унормувати переробку різних видів відходів, у т.ч. специфічних, до яких належать відходи упаковки, і до 2030 р. збільшити рівень їх переробки до 65 %. Крім того, розпочалась робота над Законом України «Про управління відходами». На жаль, у зв'язку із воєнним станом в нашій країні, більшість із запланованого не вдасться виконати у встановлені строки.

Список використаної літератури

1. Dyrektywa 94/62/WE Parlamentu europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 1994 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych / Dz.U. L 365 z 31.12.1994, s. 10.
2. Eurostat : веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення:06.06.2022).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення:06.06.2022).
4. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> (дата звернення:06.06.2022).

Леонід ПРОКОПЕНКО

д. держ. упр., професор, професор кафедри

державного управління і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

СТАТУС КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО В ЄС

У статті 49 Договору про ЄС закріплено, що «будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в ст. 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі». 28 лютого 2022 р., через декілька днів після початку вторгнення Росії в Україну, президент України Володимир Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС, а 1 березня 2022 р. Європейський Парламент переважною більшістю голосів затвердив резолюцію, яка рекомендує державам-членам ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата на вступ [1].

Процедура вступу до ЄС поділена на чотири основні етапи: подання заявки, висування кандидатури, переговори та приєднання. На етапі подання заявки уповноважена особа або державний орган підписує документ про подання, засвідчуючи таким чином офіційність наміру приєднання до ЄС. Потім Єврокомісія, отримавши подання від держави, розглядає його та за результатами опрацювання публікує рекомендацію підтримати заявку або відхилити. Потім подання має схвалити Європейська Рада, що потребує одностайності під час голосування й отримання схвалення більшістю голосів. Лише після цього держава офіційно буде вважатися кандидатом на вступ до ЄС. Після цього Єврокомісія пропонує вже державі-кандидату рамкові переговори, які також мають бути одностайно схвалені 27 членами ЄС. Переговори відбуваються на двосторонніх міжурядових конференціях між державами-членами та державою-кандидатом. Потім Єврокомісія, використовуючи свій мандат, контролює та керує переговорами про приєднання. Обговорення поділене на 35 розділів, що згруповані у шість основних кластерів. До них належать: основи (фундаментальні принципи); внутрішні ринки; конкурентоспроможність та інклюзивне зростання; «зелена політика» на порядку денному та стійка взаємодія; ресурси, сільське господарство та згуртованість; зовнішні відносини. Цей збір загальних законів, прав та обов'язків, які пов'язують усіх членів ЄС також відомий під назвою «acquis communautaire» [2].

На сьогодні 5 держав мають статус кандидата в ЄС: Албанія, Північна Македонія, Сербія, Туреччина, Чорногорія. З кожною країною-кандидатом ведуться переговори, щоб визначити їхню здатність застосовувати законодавство ЄС (acquis communautaire) та розглянути їх можливий запит на перехідні періоди. Основний принцип переговорів полягає в тому, що

країни повинні повністю транспонувати та імплементувати законодавство ЄС до моменту вступу. Щороку Європейська Комісія оприлюднює звіти ЄС щодо зближення зусиль країн-кандидатів та потенційних кандидатів у всіх сферах політики [4; 5].

Це досить тривалий процес. Так, Албанія подала заявку на членство в ЄС у квітні 2009 р. і отримала статус кандидата в червні 2014 р. У квітні 2018 р. Комісія видала беззастережну рекомендацію відкрити переговори про вступ. Рада визначила шлях до початку переговорів про вступ у червні 2019 р., залежно від прогресу, досягнутого в таких ключових сферах, як судова система, боротьба з корупцією та організованою злочинністю, розвідувальні служби та державне управління. У березні 2020 р. члени Європейської Ради схвалили рішення Ради ЄС з загальних питань про відкриття переговорів про вступ з Албанією, а в липні 2020 р. проєкт переговорної бази був представлений державам-членам [4].

Республіка Північна Македонія була оголошена країною-кандидатом у грудні 2005 р. У березні 2020 р. Рада з загальних питань вирішила розпочати переговори про вступ з Північною Македонією. Рішення підтримали члени Європейської Ради. У липні 2020 р. державам-членам було представлено проєкт переговорної бази. Чорногорія подала заявку на членство в ЄС у грудні 2008 р. Статус кандидата було надано 17 грудня 2010 р. Початок переговорів про вступ відбувся в червні 2012 р. Сербія подала заявку на отримання статусу країни-кандидата в грудні 2009 р. Статус країни-кандидата було надано в березні 2012 р. 21 січня 2014 р. відбулася перша міжурядова конференція, що означало офіційний початок переговорів про вступ Сербії. В лютому 2020 р. Сербія представила свою переговорну позицію. Туреччина була оголошена країною-кандидатом у грудні 1999 року. Переговори були відкриті 3 жовтня 2005 р., але на сьогодні вони заморожені. З огляду на це, отримання Україною статусу кандидата через чотири місяці після подання заявки є своєрідним рекордом [4].

Є також потенційні кандидати, які мають чітку перспективу приєднання до ЄС у майбутньому, але ще не отримали статусу країни-кандидата. До них відносяться Боснія і Герцеговина (БіГ) та Косово. У вересні 2005 р. було відкрито переговори щодо Угоди про стабілізацію та асоціацію (SAA) з Боснією і Герцеговиною, а 16 червня 2008 р. вона була підписана. SAA набув чинності в червні 2015 р., у лютому наступного року країна подала заявку на вступ до ЄС. У вересні 2016 р. Рада запропонувала Комісії представити висновок щодо заявки БіГ, Комісія прийняла висновок 29 травня 2019 р. У 2008 р. ЄС підтвердив свою готовність сприяти економічному та політичному розвитку Косова через чітку європейську перспективу. Угода про стабілізацію та асоціацію між ЄС та Косово була ініційована в липні 2014 р. і набула чинності в квітні 2016 р. [4].

У процесі приєднання країна-кандидат отримує доступ до фінансових інструментів ЄС, які допомагають краще підготуватися до членства: провести реформи та імплементувати законодавство Євросоюзу. Раніше, коли в ЄС інтегрувалися країни Центральної та Східної Європи, фінансування підготовки цих країн до членства відбувалося через цілу низку програм та інструментів: PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD, CARDS. Вони були покликані, серед іншого, покращувати спроможності державного управління та створювати відповідну правову базу членства в ЄС. Після вступу Хорватії ЄС запровадив єдиний передвступний інструмент – IPA (The Instrument for Pre-accession Assistance). На період 2014 – 2020 рр. інструмент IPA надав країнам-кандидатам і потенційним кандидатам 11,7 млрд євро, на 2021 – 2027 рр. загальний бюджет IPA складає 14,1 млрд євро [3; 6].

Список використаної літератури

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу(2010/C 83/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
2. Кандидат на членство в ЄС. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Фахурдінова Маріанна. Фінансування та поштовх до реформ: що дасть Україні статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/11/7139235/>

4. Candidate Countries and Potential Candidates. URL: <https://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>

5. Candidate Countries and Potential Candidates. Main Challenges URL: https://ec.europa.eu/environment/enlarg/main_challenges.htm

6. Candidate Countries and Potential Candidates. Financing URL: <https://ec.europa.eu/environment/enlarg/financing.htm>

Олександр РАКША

*начальник управління зовнішньоекономічної діяльності
Дніпропетровської обласної військової адміністрації*

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Динаміка показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами області з країнами ЄС у 2017 – 2021 роках (млн дол. США)

	2017	2018	2019	2020	2021
Зовнішньоторговельний оборот	4055,7	4575,3	4506,0	3840,6	6305,1
Експорт	2370,3	2804,3	2620,5	2101,6	4191,8
Імпорт	1685,4	1771,0	1885,5	1739,0	2113,3
Сальдо	+684,9	+1033,3	+735,0	+362,6	+2078,5

У 2021 році обсяг зовнішньоторговельного обороту товарами та послугами області з країнами ЄС збільшився в 1,6 раза і склав 6305,1 млн дол. США, у тому числі експорту – у 2 рази до 4191,8 млн дол. США, імпорту – на 21,5 % і склав 2113,3 млн дол. США. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з країнами ЄС склало 2078,5 млн дол. США.

На область припадало 10,1 % загального торговельного обороту товарів та послуг України з країнами ЄС, у тому числі 13,8 % експортних та 6,6 % імпортних операцій.

Обсяг експорту товарів збільшився у порівнянні з 2020 роком у 2 рази і склав 4082,1 млн дол. США:

- 15,2 % у загальному обсязі експорту товарів України до країн ЄС;
- 33,6 % у загальнообласному обсязі експортованих товарів.

У товарній структурі експорту переважали мінеральні продукти – 45,5% у загальному обсязі експорту до країн ЄС; чорні метали – 31,9 %; вироби з чорних металів – 7,8 %; жири та олії тваринного або рослинного походження – 4,3 %; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 2,2 %; добрива – 2,0 %; залізничні локомотиви – 1,8 %; палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки – 1,4 %; готові харчові продукти – 0,9 %; меблі – 0,8 %.

Обсяг імпорту товарів збільшився на 19,8 % у порівнянні з 2020 роком і склав 1897,1 млн дол. США:

- 6,6 % у загальному обсязі імпорту товарів з країн ЄС до України;
- 32,3 % у загальнообласному обсязі імпортованих товарів.

У товарній структурі імпорту з країн ЄС до області переважали продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 33,5 %; машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – 17,7 %; готові харчові продукти – 10,1 %; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 9,0 %; недорогочінні метали та вироби з них – 5,4 %; живі тварини, продукти тваринного походження – 5,0 %; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 4,4 %; мінеральні продукти – 3,7 %; маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів – 2,8 %; текстильні матеріали та текстильні вироби – 2,4 %; вироби з каменю, гіпсу, цементу – 1,9 %; продукти рослинного походження – 1,4 %; прилади та апарати оптичні, фотографічні – 1,3 %.

Кожне друге підприємство-експортер працює на ринках країн ЄС. Подібна тенденція спостерігається серед підприємств-імпортерів. Найбільші обсяги експортно-імпортних товарних операцій здійснювались з такими країнами ЄС:

Назва країни	Експорт		Імпорт		Сальдо
	2021 рік, тис. дол. США	у % до попер. року	2021 рік, тис. дол. США	у % до попер. року	
Всього, у тому числі:	4082,1	202,7↑	1897,1	119,8↑	2185,0
Польща	885,3	166,5↑	298,3	124,1↑	587,0
Чехія	514,8	254,9↑	77,6	116,1↑	437,2
Італія	434,8	261,6↑	189,7	127,0↑	245,0
Словаччина	421,4	375,3↑	44,5	106,1↑	376,9
Румунія	375,0	170,6↑	24,8	161,2↑	350,2
Болгарія	374,8	223,9↑	31,4	120,7↑	343,4
Нідерланди	231,2	240,8↑	71,6	128,8↑	159,5
Німеччина	213,4	134,5↑	402,8	127,5↑	-189,4
Іспанія	145,9	208,1↑	69,3	112,0↑	76,6
Франція	111,9	213,9↑	122,0	137,0↑	-10,1

Інвестиційна діяльність

Станом на 31.12.2021 р. в економіку регіону залучено прямих іноземних інвестицій в обсязі 5307,2 млн дол. США, у тому числі з країн ЄС на суму 4983,1 млн дол. США (93,9 % від загального обсягу внесених інвестицій).

Інвестиції залучено із 21 країни ЄС. Найбільші обсяги інвестицій надійшли з Кіпру – 2318,9 млн дол. США (46,5 % від загального обсягу внесених іноземних інвестицій з країн ЄС), Нідерландів – 1766,1 млн дол. США (35,8 %) та Німеччини – 727,2 млн дол. США (14,6 %).

Найбільші обсяги надходжень прямих інвестицій спрямовані до підприємств промисловості, торгівлі, операцій з нерухомим майном, транспорту та інших галузей.

СЕКЦІЯ 3**Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України****Тетяна БЕРЕДА***аспірантка, КЗВО «Дніпровська академія
неперервної освіти» ДОР***МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ**

Євроінтеграційні процеси та реформи зумовлюють становлення ринку освіти в Україні, але державні заклади загальної середньої освіти не поспішають переймати досвід передових європейських країн та здебільшого орієнтовані на традиційну модель освіти. Це призводить не тільки до зниження кількості учнів, а й педагогів та державних закладів загальної середньої освіти в цілому. Шукаючи альтернативні форми здобуття освіти, батьки обирають приватні заклади освіти, стрімке збільшення кількості яких ми спостерігаємо останнім часом. Висока конкуренція на ринку освітніх послуг зумовлює пошук нових та модернізацію існуючих шляхів підвищення ефективності управління закладом освіти. Тож, процеси у поновленні управлінських методів та нових маркетингових підходів мають бути безперервними.

Наразі проблема управління закладом освіти в умовах дистанційного/змішаного навчання особливо актуальна та набуває значимості, бо ці форми здобуття освіти є одними з перспективних напрямків розвитку освіти у сучасному світі. Однак існують певні особливості управління закладом освіти в цих умовах і постає необхідність побудови маркетингової стратегії управління закладом загальної середньої освіти і, відповідно, проведення маркетингових досліджень.

Найбільш типовими завданнями їх проведення є: вивчення стану ринку праці і ринку освітніх послуг, вивчення освітніх потреб споживачів, визначення конкурентоспроможності закладу освіти та його іміджу, визначення конкурентоспроможності його випускників, вимірювання якості надання освітніх послуг. Ефективність управління закладом освіти залежить від створення та/або трансформації системи інформаційного забезпечення, а також формування системи інформаційно-аналітичної діяльності як основного інструмента управління. Однією з основних характеристик будь-якої системи, що визначає ефективність її функціонування, є характер циркуляції в ній інформаційних потоків.

Одним із видів таких інформаційних потоків є маркетингові комунікації – налагодження інформаційних каналів між всіма учасниками освітнього середовища, які б забезпечували привабливість ресурсів закладу для здобувачів освіти та їх батьків. Отже, одним із важливих механізмів державного управління в системі управління закладом загальної середньої освіти є маркетингові дослідження освітнього простору, тобто постає питання необхідності створення цілісної маркетингової інформаційної системи закладу освіти, яка б дала можливість для визначення змісту та обсягів маркетингової інформації, сформулювала б її потоки, стала чинником для створення нових інноваційних моделей закладів освіти та технологій управління ними, просування нових освітніх послуг на ринку на засадах маркетингового підходу.

На основі цього у закладі загальної середньої освіти в умовах дистанційного та/або змішаного навчання маркетингові дослідження мають бути спрямовані перш за все за напрямками: ресурси, що забезпечують діяльність закладу; освітній процес; результати, що надає заклад освіти.

Для розробки стратегічних планів розвитку закладу загальної середньої освіти необхідним є проведення ряду маркетингових досліджень, аналіз внутрішнього (SWOT-аналіз) та зовнішнього (PEST-аналіз) середовища, виявлення сильних і слабких сторін закладу, потенційних зовнішніх загроз й сприятливих можливостей діяльності. Для ефективного

стратегічного планування щодо впровадження різних форм здобуття освіти в освітній процес найважливішим є етап SWOT-аналізу, бо саме якісний аналіз можливостей та загроз дає змогу вдало визначити цілі, завдання та пріоритети для стратегічного плану розвитку закладу освіти і, як наслідок, дасть можливість вивести його на новий конкурентоспроможний рівень.

Об'єктами маркетингових досліджень в закладі загальної середньої освіти є ставлення та мотивація цільової аудиторії, стан конкуренції, тенденції та процеси розвитку ринку освітніх послуг та ринку праці, включаючи аналіз зміни економічних, науково-технічних, демографічних, соціальних, екологічних, законодавчих та інших чинників. Досліджуються також структура і географія ринку, його ємність, кон'юнктура, що склалася, можливості й ризики. Основними результатами дослідження ринку є прогнози його розвитку, оцінка кон'юнктурних тенденцій.

Для забезпечення можливостей вільного вибору здобувачами освіти форм здобуття освіти, задоволення запитів потенційних та наявних споживачів освітніх послуг, пізнавальних та інтелектуальних інтересів і можливостей, необхідним є проведення досліджень щодо динаміки споживчого попиту, потреб на різні форми здобуття освіти та інших видів освітніх послуг, вибору освітніх програм, які використовуються закладом освіти та відповідають запитам споживачів, своєчасного надання нових освітніх послуг, рівня задоволення користувачів освітніми послугами, мотивації учнів до навчання, створення умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти та можливостей для самореалізації педагогів.

Одним із показників результативності діяльності закладу освіти у світлі особистісно-зорієнтованої моделі навчання виступає рівень задоволення учасників освітнього процесу різними його сторонами. Позиція суб'єкту полягає в тому, що людина не тільки реагує на зовнішній вплив оточуючого світу, але й свідомо контролює, регулює, змінює цей вплив та власну поведінку. Цей факт обумовлює необхідність проведення дослідження щодо рівня задоволення користувачів освітніх послуг різними аспектами організації освітнього процесу. Метою таких досліджень є визначення рівня задоволення освітніх потреб здобувачів освіти та їх батьків і встановлення факторів, які мають суттєвий вплив на цей показник. Актуальність дослідження полягає в необхідності визначення пріоритетних напрямків системи методичного супроводу освітнього процесу.

Одним з найважливіших факторів є мотивація учнів до навчання, тому необхідним є виявлення рівня навчальної мотивації здобувачів освіти. Для досягнення даної мети постають завдання, які передбачають аналіз досліджуваної проблеми, розробку діагностики, проведення дослідження, обробку, узагальнення отриманих результатів, надання рекомендацій щодо формування і підвищення рівня позитивної мотивації навчальної діяльності здобувачів освіти за сучасних умов. Об'єктом такого дослідження є стан навчальної мотивації учнів і методи її формування. Предметом дослідження – умови та методи, що стимулюють позитивну мотивацію у дітей та фактори, які заважають її формуванню.

Не менш важливими є маркетингові дослідження щодо визначення забезпечення можливості для самореалізації вчителів, які включають дослідження методів заохочування педагогічних працівників до творчого підходу у вирішенні проблеми підвищення якості освіти та дослідження форм і методів, що будуть сприяти розвитку їх професіоналізму. Підвищення професійної компетентності учителів вимагає проведення дослідження рівня професійної компетентності педагогічних працівників для стимулювання кожного педагога до самоаналізу й удосконалення професійної майстерності, підвищення якості проведення освітнього процесу шляхом впровадження інновацій, створення творчого педагогічного колективу, реалізації особистісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу, підвищення рівня навченості здобувачів освіти, досягнення оптимального рівня їхнього самовдосконалення й самореалізація особистості учителя, вдосконалення методичної роботи.

Отже, управління закладом освіти на засадах маркетингу – це інноваційний підхід, який забезпечує розбудову ефективного управління, що неодмінно призведе до підвищення якості освіти та уможливить створення механізмів, які забезпечать розвиток умов для побудови

власної освітньої траєкторії здобувачів освіти, професійного розвитку освітян та вдосконалить і підвищить ефективність і якість надання освітніх послуг.

Список використаної літератури

1. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. К.: ДАККО, 1999. 303 с.
2. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. Х.: Основа, 2007. 448 с.
3. Рябова З. В. Маркетингові дослідження в управлінні навчальним закладом. *Теорія та методика управління освітою*. 2011. № 5.

Руслан БЕРЕЗОВСЬКИЙ

*аспірант кафедри місцевого самоврядування
та розвитку територій*

*Навчально-наукового інституту публічної служби
та управління, ДУ «Одеська Політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ДЕРЖАВНО-ГРОМАДЯНСЬКОМУ ПАРТНЕРСТВІ ЯК ОСНОВА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються аналізу сучасного розуміння інновацій в сфері публічного управління та адміністрування. Концепція спільні інновації з внутрішніми зацікавленими сторонами передбачає спільне врядування громадян, державних службовців, громадських організацій та політиків до розробки, створення, виконання та оцінки державної політики та послуг.

В країнах ЄС неурядові організації (громадські об'єднання) та організоване громадянське суспільство роблять вагомий внесок в розвиток демократії та дотримання прав людини. В демократичному суспільстві повноваження на прийняття рішень надаються обраним представникам, які забезпечують виконання своїх рішень через державні виконавчі органи на національному або місцевому рівнях. Якщо повноваження, відповідальність та ресурси передаються на рівень місцевої влади для формування політики та розподілу ресурсів, важливо, щоб прийняття рішень базувалося на правильних політичних принципах та ефективних процесах планування [1].

Враховуючи новітні європейські демократичні тенденції управління на місцях, величезну роль у вирішенні проблем місцевого значення та визначенні векторів місцевого розвитку відіграють організації громадянського суспільства, які покликані ефективно представляти та захищати інтереси членів територіальних громад, зокрема – у відносинах з органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади [3].

Організації громадянського суспільства – це добровільні громадські формування, створені на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Метою їх створення не може бути отримання прибутку. Об'єднання громадян є незалежними від державної влади та можуть функціонувати у формі політичної партії або громадської організації. Окрім прямо передбачених законом механізмів співпраці влади та громадськості, останні можуть використовувати цілий ряд інших інструментів, які дозволять максимально залучити громаду до процесу прийняття важливих рішень в процесі запровадження інновацій [3].

Громадські організації повинні визнаватися органами місцевої влади як основні канали участі, через які можуть бути представлені інтереси громадян. Органи місцевої влади повинні визнавати, що громадські організації є вільними та незалежними організаціями щодо своїх цілей, рішень та діяльності. Вони мають право діяти незалежно та підтримувати точку зору, яка відрізняється від позиції органів влади, з якими вони можуть співпрацювати по інших питаннях [10].

В країнах Європейського Союзу виокремлюється певна роль організацій громадянського суспільства в розробці політики держави з певного питання на рівні партнерства з розподіленням відповідальності, а саме [2]:

1) захист інтересів – неурядові організації порушують актуальні для громади питання, а також актуалізують проблеми та потреби конкретної групи. Зазвичай, ці питання та проблеми не регулюються на рівні законодавства або не вирішуються на політичному рівні. Роль громадської організації полягає в наступному:

- вплив на керівників до безпосереднього прийняття рішення (голосування);
- здійснення моніторингу з метою оприлюднення інформації щодо того, чи досягла реалізована політична ініціатива очікуваних від неї результатів;

2) підвищення рівня поінформованості – громадські організації діляться своїми оцінками та позиціями з місцевими органами влади, а також виступають у ролі каналів поширення інформації серед громадян, що передбачає:

- інформування всіх зацікавлених осіб (зокрема, громадян) про процес розробки політики;
- інформування зацікавлених осіб про політичне рішення та його можливі впливи;
- зосередження на наданні інформації, роз'яснення переваг і недоліків, а також впливу політичних рішень;

3) експертиза та консультації – експертний аналіз і дослідження сприяють актуалізації певних питань для влади та суспільства, а також виробленню основних підходів до вирішення наявних проблем, які стосуються наступного:

- надання аналізу та проведення дослідження щодо актуальних питань, а також заяви про додаткові пріоритети, що мають бути включені до порядку денного;

- надання детального аналізу для інформування та впливу на керівників;

4) інновації – розробка нових рішень і підходів, а також демонстрація того, як вони можуть бути включені до порядку денного, це стосується наступного:

- пропозиції рішень актуальних проблем шляхом застосування нових підходів, практичних рішень, нових моделей, які сприятимуть вирішенню актуальних питань і задоволенню інтересів конкретних груп населення;

5) надання послуг – громадські організації як ключові учасники процесу вироблення політики можуть пропонувати альтернативні або нові послуги для громадян, що передбачає:

- вклад у розробку політики з урахуванням потреб конкретних зацікавлених осіб, а також створення умов для їх задоволення;

- громадська організація – один із ключових учасників реалізації ініціативи, зазвичай, несе головну відповідальність за результати;

- відповідальність за проведення моніторингу результатів з точки зору їх якості, ефективності та стабільності;

б) контроль передбачає:

- відстеження процесів розробки політики з метою стимулювання його прозорості, а також забезпечення максимального врахування інтересів громадян;

- відстеження процесу прийняття рішень, забезпечення його демократичності, прозорості та ефективності;

- оцінка та забезпечення того, аби політика реалізовувалася відповідно до визначеного плану, без негативних наслідків;

- оцінка досягнення результатами політики початково поставлених задач.

Отже, в результаті подальших досліджень вважаємо за доцільне зробити акцент на трансформаційних змінах в процесі запровадження інновацій з визначенням ризиків та шляхів їх подолання на основі державно-громадянського партнерства. Акценти будуть зроблені на ризиках, які охоплюють соціально-економічну та політичну сферу і стосуються сучасних проблем спільної діяльності органів публічної влади та громадськості в рамках партнерства.

Список використаної літератури

1. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. – К.: Ленвіт, 2012. 64 с. URL: <https://cutt.ly/XKGLjMH>
2. Divjak T., Forbici G. The future evolution of civil society in the European Union by 2030. *Document information*. 2017. URL: <https://cutt.ly/6KGLtvB>
3. Hummel, S., Pfirter, L., Roth, J., & Strachwitz, R. G. *Understanding Civil Society in Europe: A Foundation for International Cooperation*. (IFA Edition Culture and Foreign Policy). Stuttgart: IFA (Institut für Auslandsbeziehungen). 2020. URL: <https://cutt.ly/hKGGK4hb>

Дар'я БІЛА

*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні молодіжна політика в Україні стає пріоритетним напрямом діяльності органів публічного управління, власне як і в більшості європейських країн. Кожна європейська держава має свою стратегію для надання молоді можливостей для власної реалізації та отримання досвіду, які дозволять їй інтегруватись у суспільство, бути активними та відповідальними його членами та рушійною силою майбутніх змін. Молодіжна політика ряду європейських країн ґрунтується на правах молодої людини і демократичних стандартах, орієнтована на можливості залучення молоді в їх розробку і реалізацію, що створює умови для навчання, можливостей і досвіду, тому ця тема є актуальною. А для України ефективна молодіжна політика – це прояв європейського цивілізаційного вибору, фактор боротьби із окупантом й повоєнного відновлення нашої країни, що додатково підсилює актуальність цієї публікації.

Враховуючи значущість цієї проблеми, широке коло науковців досліджують питання формування і реалізації молодіжної політики. Так, серед фундаментальних досліджень у галузі публічного управління, що стосуються молодіжної політики, вирізняються роботи таких знаних дослідників, як Є. Бородин, О. Вишнеvsька, М. Канавець, О. Кулініч, В. Мамонова, Н. Метьолкіна, В. Омельчук, В. Орлов, І. Парубчак, К. Плоский, Н. Сорокіна, Р. Сторожук, Т. Тарасенко, І. Хожило, І. Хохрякова, Ю. Шевцова та ін. Однак, вивчення європейського досвіду соціалізації молоді через залучення її до активної участі у роботі європейських структур не можна вважати остаточно завершеним, ця тема надто мінлива й потребує постійної наукової роботи. Отже, «...динамічний розвиток українського суспільства ставить на порядок денний нові суспільні виклики» [1, с. 37].

Упродовж останніх 30-ти років в Україні було сформовано законодавчу основу з питань «соціального становлення та розвитку молоді, утворено центральні і місцеві органи виконавчої влади, які забезпечують формування та реалізацію державної молодіжної політики, створено мережу установ і закладів для молоді, розроблено та забезпечено виконання державних і регіональних молодіжних програм, запроваджено механізм підтримки молодіжного руху та різних категорій молоді» [1, с. 37]. Від самого початку поступу України у формуванні нормативного забезпечення молодіжної політики і молодіжної роботи одним із джерел законодавчих ініціатив молоді та для молоді в Україні були і залишаються міжнародні документи, законодавство і програми ЄС, а також досвід найбільш успішних в ініціюванні і розробленні змісту молодіжної політики держав, таких, як Швеція, Німеччина, Австрія і Франція. Проте існують істотні відмінності у розрізі різних країн, це стосується ступеню розвитку та діяльності молодіжних рухів та організацій, які залежать від рівня впливу у суспільстві традиційних політичних сил та громадських організацій, їх здатності відповідати вимогам часу, відкритості суспільства до новацій, рівня політичної культури влади та громадян тощо. Хоча спільна риса – гуманність, правовий і рівний підходи, притаманні всім національним законодавчим нормам щодо молоді. Тому вважаємо за необхідне враховувати, що

незважаючи на визначення країнами-членами ЄС спільних цінностей і напрямів у сфері молодіжної політики, кожна з країн повинна розробляти і реалізовувати власне молодіжне законодавство, не є винятком і Україна, яка визначально зробила свій цивілізаційний вибір.

Згідно з визначенням, яке надає Рада Європи, молодіжна робота – це сукупність заходів, що проводяться з молоддю та для молоді в соціальній, освітній, культурній або політичній сферах. Основною метою молодіжної роботи є надання молодим людям можливостей формувати своє майбутнє. Згідно з Резолюцією про молодіжну роботу Ради Європи, узагальнено можна сказати, що молодіжна робота є основним інструментом реалізації молодіжної політики й базується на неформальній та інформальній освіті, проводиться поза межами формальної освіти, організовується силами молоді та спеціалістами з молодіжної роботи. Саме тому починаючи з 2014 року, уряд у партнерстві з громадськістю розробляє і впроваджує комплекс заходів щодо реформування молодіжної сфери. Головною метою цих реформ є створення умов, за яких молодь не мала би бажання полишати свої громади, а могла б реалізувати свій інтелектуальний, творчий та соціальний потенціал за місцем проживання.

Молодіжна робота в умовах інтеграції України до Європейського Союзу, усе більше охоплює спорт та послуги для молоді. Загальними цілями молодіжної роботи в територіальних громадах є інтеграція та залучення молоді до життєдіяльності суспільства та роботи в органах місцевого самоврядування. Основними досягненнями України у молодіжній сфері, можна назвати розробку нового законодавства та стратегічних документів, зокрема прийняття Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки [2], а також проекти та ініціативи для молоді у рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Наразі, на тлі посилення поступу України до членства в ЄС, в Україні здійснюється активний розвиток міжнародних молодіжних контактів, зокрема особлива увага приділяється співробітництву у сфері розвитку волонтерського руху, неформальної освіти для молоді та молодіжних робітників як засобу сприяння участі молоді в демократичному житті та ринку праці, діяльності молодіжних організацій і діалогу з питань молодіжної політики, у тому числі через програми ЄС у сфері молоді, зокрема, «Еразмус+» [3] (молодіжний та спортивний компоненти), тобто Україна тісно співпрацює з європейськими державами. Хоча маємо зазначити, що незважаючи на те, що «Програма «Еразмус+» є одним з інструментів забезпечення міжнародної мобільності молоді, водночас, чинний статус України у програмі не дає українським молодіжним та спортивним ОГС повною мірою ініціювати і впроваджувати проекти в рамках участі у ній.

Загалом, дослідження в молодіжній сфері свідчать про те, що в країнах Європи, можна виділити спільні елементи молодіжної політики, які стали б суттєвим важелем змін до її формування, це:

- соціальний ланцюг між державою, молодими людьми і суспільством через консультації та вплив;
- поради та інформація про права молодих людей та можливості для них;
- свобода культурного, творчого та політичного вираження;
- культура продовження освіти і професійної освіти;
- відповідна спеціальна підтримка для молодих людей груп ризику;
- підтримка і заохочення активного проведення вільного часу;
- правильна організація професійної підготовки тих, хто працює з молодими людьми;
- дослідження труднощів, з якими стикаються молоді люди;
- сприяння міжнародним зв'язкам між молодими людьми тощо.

Україні у ході подальшого поступу до інтеграції в ЄС та реалізації завдань та заходів Програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки будуть вирішені питання сприяння розвитку молоді та усунення бар'єрів, щоб жодна молода людина, незалежно від статі, віку, місця проживання, психологічних і фізичних здібностей, інвалідності та інших ознак у всіх сферах життєдіяльності не була прямо чи опосередковано виключена із суспільства та мала можливість реалізувати в Україні свій потенціал.

Список використаної літератури

1. Бородін Є. І., Хожило І. І., Європейські структури та програми з питань молоді. Журнал *Аспекти публічного управління*. 2014. № 9–10(10–12). С. 36–41. URL: <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/114-Article%20Text-114-1-10-20160416.pdf>
2. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки, Розпорядження КМУ від 23 грудня 2020 р. № 1669-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-2020-%D1%80#Text>
3. Бровко Н. І., Сімакова С. І. Молодіжна політика в Україні: український та європейський досвід. *Features of the application of regulations: the experience of foreign countries*. July 1–2, 2020. С. 23–27. URL: http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/5317/1/Molodizhna_polit.pdf

Євгеній БОРОДІН

*д.і.н., професор, професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Процес європейської інтеграції України, в основі якого лежить курс на вступ до Європейського Союзу, впливає на різноманітні напрями публічної політики, в тому числі й на молодіжний сектор нашої країни. На сучасному етапі обидва партнери накопичили певний досвід стратегічного планування у молодіжній сфері, визначення пріоритетних напрямів діяльності публічного сектору.

Нині існує можливість провести порівняльний аналіз стратегічних напрямів молодіжної політики ЄС та України на основі сучасних документів, які ухвалено з доволі невеликим часовим розривом, що забезпечило обґрунтованість запропонованого дослідження, в центрі якого лежить питання про бачення змісту та перспектив молодіжної політики як наднаціонального утворення, так й його потенційного учасника. Незважаючи на те, що в Угоді про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, висвітлення молодіжної проблематики не містило зобов'язань для української сторони щодо виконання певних документів партнерів по угоді, актуальним є завдання узгодження підходів у молодіжному секторі.

Молодіжна стратегія ЄС на 2019 – 2027 роки була ухвалена 26 листопада 2018 р. під назвою «Залучення, встановлення зв'язку та надання можливостей молоді» (Engaging, Connecting and Empowering young people). Зазначений документ прийшов на зміну попередній молодіжній стратегії ЄС під назвою «Інвестування та залучення» (Investing and Empowering), яка запроваджувалася у 2010 – 2018 роках. Наявна практика ЄС називати молодіжні стратегії ключовими для подальшої молодіжної політики словами спрощує завдання дослідника щодо викладення сутності основного спрямування документу. Саме поєднання трьох ключових дієслів «залучати, встановлювати зв'язок, надавати можливості» (Engage, Connect, Empower) визначили концептуальну основу європейської молодіжної політики. Вони отримали назву «основних сфер молодіжного сектора» (core areas of the youth sector).

Кожен із зазначених елементів тріади нової молодіжної політики отримав відповідне визначення в тексті стратегії. Поняття «залучати» означає забезпечення «сприяння участі молоді в демократичному житті», «встановлювати зв'язок» – «об'єднання молодих людей у всьому ЄС та за його межами для сприяння добровільній участі, навчальній мобільності, солідарності та міжкультурному взаєморозумінню», «надавати можливості» – «підтримку розширення прав і можливостей молоді через якість, інновації та визнання молодіжної роботи» [3].

Окрім цих стратегічних напрямів діяльності влади у молодіжній сфері на основі участі представників самої молоді було розроблено та викладено у третьому додатку до тексту

молодіжної стратегії одинадцять Європейських цілей молоді, які сприймаються як такі, що відображають погляди європейської молоді. Перелік молодіжних цілей було визначено наступним чином: 1) З'єднання ЄС з молоддю; 2) Рівність усіх статей; 3) Інклюзивні суспільства; 4) Інформація та конструктивний діалог; 5) Психічне здоров'я та благополуччя; 6) Рух сільської молоді вперед; 7) Якісне працевлаштування для всіх; 8) Якісне навчання; 9) Простір і участь для всіх; 10) Стала зелена Європа; 11) Молодіжні організації та європейські програми [4]. Зазначений перелік ключових питань дозволяє визначити як сутність молодіжної політики, так й основні напрями її реалізації.

Розробники молодіжної стратегії ЄС в запропонували двовимірний підхід, подавши спочатку бачення «основних сфер молодіжного сектора» безпосередньо в основному тексті документу (так би мовити, «принципове бачення»), а потім додали розширене визначення змісту молодіжної політики вже у вигляді молодіжних цілей в додатку до документу (так би мовити, «змістовне наповнення»).

Діючий нині стратегічний документ України, що визначає засади публічної політики у молодіжній сфері, було затверджено Указом Президента України 12 березня 2021 р. Національна молодіжна стратегія до 2030 року прийшла на зміну документу під назвою «Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» (27 вересня 2013 р.). Розробники версії зразка 2021 р. забезпечили появу принципово відмінного від версії 2013 р. документу за такими характеристиками як концептуальне наповнення та визначення пріоритетів. Перша українська молодіжна стратегія визначала такі пріоритети молодіжної політики: 1) забезпечення доступної освіти; 2) формування здорового способу життя молоді; 3) забезпечення зайнятості молоді на ринку праці; 4) забезпечення молоді житлом; 5) активізація участі молоді у суспільно-політичному житті; 6) сприяння інтеграції української молоді в європейське молодіжне співтовариство [2]. Як бачимо, формулювання українських пріоритетів 2013 р. в було цілomu схожим з підходом до визначення молодіжних цілей ЄС 2018 р.

Під час створення Національної молодіжної стратегії до 2030 року у розробників проєкту цього акту існувала можливість широко використовувати підходи, використані при ухваленні молодіжної стратегії ЄС. При цьому наявна в Україні практика не передбачала можливості надати документу назву за зразком, що використовувався в ЄС. Строга офіційна назва президентського указу та додатку до нього не передбачає винесення в назву будь-яких слів, що можуть ширше розкрити концептуальні положення та звучать як гасла публічної політики у молодіжній сфері.

Проте, в самому тексті Національної молодіжної стратегії до 2030 року знайшло своє втілення інноваційне визначення напрямів молодіжної політики, яке суттєво відрізнялося як від попередньої української практики, так й від застосованих фахівцями ЄС формулювань молодіжних цілей. Основні пріоритети в українській стратегії 2021 р. були сформульовані надзвичайно стисло та подано у вигляді наступного переліку: безпека, здоров'я, спроможність, інтегрованість. На наш погляд, подібні формулювання при визначенні змісту актуальних питань життєдіяльності молоді мають схожість з концептуальними формулюваннями, що використовувалися в молодіжній стратегії ЄС. Проте, в тому випадку йшлося про, так би мовити, принципові підходи («гасла, що розкривають зміст публічної політики»), а не перелік ключових питань змісту самої політики.

У тексті Національної молодіжної стратегії до 2030 року було надано наступне визначення кожного з пріоритетів:

- безпека – підвищення безпечності середовища і посилення життєстійкості молоді;
- здоров'я – формування навичок здорового способу життя, розвиток та збереження фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни;
- спроможність – залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей;

– інтегрованість – підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу [1].

Визначення кожного стратегічного пріоритету молодіжної політики України конкретизовано через відповідні завдання та заходи, які сформульовано у більш широкому спектрі, ніж це можна зрозуміти при простому ознайомленні з переліком та змістом пріоритетів. Так, підвищення безпечності середовища і посилення життєстійкості молоді передбачає як «отримання знань про засади функціонування держави і суспільства», так й «популяризацію та поширення практики позитивного батьківства». Формування навичок здорового способу життя, розвиток фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни включає в себе як психопрофілактику факторів стресу та психотравмуючих ситуацій, так й підтримку розвитку неформальних спортивних рухів (брейкданс, паркур, бітбокс, діджеїнг, стрітбол, ролерблейдинг, скейтбординг, сноубординг тощо). Залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей має відбуватися шляхом як розвитку підприємливості та фінансової грамотності, так й розвитку молодіжної роботи. Підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу означає як забезпечення гендерної рівності у трудових відносинах, так й підтримку та заохочення осіб з інвалідністю до повноцінної участі в економічному, соціальному та громадському житті [1].

В українському документі отримав втілення одновимірний підхід, відповідно до якого стисло сформульовані пріоритети молодіжної політики тут же були конкретизовані в змістовне наповнення молодіжної політики. При цьому обмежена кількість визначених пріоритетів привела до поєднання в одному концептуальному кластері доволі широкого переліку завдань та заходів.

Отже, порівняльний аналіз підходів ЄС та України щодо визначення напрямів та змісту молодіжної політики свідчить про наявні особливості, які полягають у застосуванні власних моделей визначення основних питань молоді, що потребують свого розв'язання у наступний період. В ЄС було застосовано окреме визначення основних сфер молодіжного сектора та доповнено його молодіжними цілями, яким відведено роль інструменту, що дозволяє зрозуміти зміст молодіжної політики. В Україні використано модель стратегічного документу молодіжної сфери, заснований на концептуальному визначенні пріоритетів в поєднанні з викладенням завдань та заходів, що розкривають зміст молодіжної політики. При цьому різні підходи не стали на заваді тому, щоб обидва документи демонстрували в цілому спільне бачення ключових питань молодіжної сфери в сучасних умовах.

Список використаної літератури

1. Національна молодіжна стратегія до 2030 року: затверджена указом Президента України від 12 березня 2021 р. № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
2. Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року: затверджена указом Президента України від 27 вересня 2013 р. № 532/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532/2013#Text>
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Engaging, Connecting and Empowering young people: a new EU Youth Strategy. Brussels, 22.5.2018, COM(2018) 269 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0269&from=en>
4. Resolution of the Council of the European Union and the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on a framework for European cooperation in the youth field: The European Union Youth Strategy 2019 – 2027.(2018/C 456/01). *Official Journal of the European Union*, C 456, 18 December 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42018Y1218%2801%29>

Юлія ВАРУШКА

*аспірантка кафедри державного
управління і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце.

Однією з актуальних і важливих проблем у сфері правничої освіти є проблема практичної фахової підготовки юристів. Навчання майбутніх правознавців в умовах євроінтеграції вже не може носити суто теоретичний характер, оскільки юридична освіта посідає одне з пріоритетних місць в освітніх системах європейських країн й вимоги до її здобуття мають бути належними.

Питання проведення судової реформи в Україні на сьогодні є одним із найбільш актуальних та обговорюваних, особливо в світлі євроінтеграції нашої держави.

Першочерговим завданням у цьому напрямку є відновлення довіри до судової влади, що безумовно потребує підвищення якості кадрового складу судової гілки влади. Нині модернізація судової влади, необхідність розширення гарантій реалізації прав та законних інтересів людини і громадянина в суді, забезпечення принципу верховенства права потребує пошуку нових підходів у формуванні суддівського корпусу.

У сучасних умовах діяльність судової влади, її ефективність є фундаментальним завданням сталого демократичного розвитку держави. Всі процеси державного регулювання певною мірою знаходяться в постійній взаємодії із суддівським корпусом. Завдання судової гілки влади полягає не лише у здійсненні правосуддя та конституційному нагляді, але й у постійних узгоджених діях з іншими органами влади по вдосконаленню правових інструментів, що регулюють діяльність суддівського корпусу.

В руслі проведення судової реформи щодо формування суддівського корпусу, важливі зміни внесено до Конституції України щодо порядку призначення (обрання) на посаду судді. Раніше перше призначення на посаду професійного судді строком на 5 років здійснювалося Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обиралися Верховною Радою України безстроково, в порядку, встановленому законом (ст. 128 Конституції України). Тепер порядок призначення на посаду судді істотно спрощено й наближено до європейських стандартів. Відповідно до ст. 128 Конституції України, призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя у встановленому законом порядку [2]. Таке призначення здійснюється, як правило, за конкурсом. Що стосується Голови Верховного Суду, то він, як і раніше, обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного Суду в порядку, встановленому законом.

Формування суддівського корпусу України пов'язане з додатковим вивченням європейського досвіду у цій справі. У Франції, наприклад, професійні судді призначаються Президентом, посадові особи Касаційного Суду і голови апеляційних судів – за рекомендацією Вищої ради магістратури, а інші судді – за поданням міністра юстиції з позитивним висновком Вищої ради магістратури (ст. 12 Закону «Про статус магістратури»). Всі інші судді (комерційних трибуналів, трибуналів із питань страхування, морської торгівлі, земельної оренди тощо) не призначаються, а обираються виборцями. Кандидат на посаду судді повинен мати вищу юридичну освіту, здобуту після закінчення спеціальної юридичної академії. Для призначення до складу Касаційного суду встановлені підвищені вимоги – робота професором університету чи необхідний стаж суддівської діяльності. Як правило, суддею не призначається особа, молодша за 40 і старша за 50 років, а також особа, яка раніше в межах округу апеляційного суду займалася адвокатською практикою, обіймала посаду судового виконавця чи нотаріуса, якщо з цього моменту пройшло менше 5 років. Виконання обов'язків судді у Франції несумісне з мандатом члена парламенту, Асамблеї Європейського Союзу та його інших органів.

Звільнення судді з посади має право здійснити Вища рада магістратури – за скоєння проступку або у зв'язку з тяжким захворюванням.

В Англії судді Суду Корони призначаються королевою за рекомендацією Лорда-канцлера, а судді нижчих судів – Лордом-канцлером. За Конституційним актом ще 1701 року судді обіймають свої посади «поки поведуть себе належно». За загальним правилом вони ідуть у відставку після досягнення 75 років. Порядок добору суддів регулюється Законом про суди і правове забезпечення (1990 рік) та Законом про мирових суддів (1997 рік). При призначенні суддів на посаду прийнято враховувати моральну й ділову характеристики кандидата. Важливе значення також відіграє стан здоров'я того, хто намагається обійняти посаду судді.

На стан судочинства в Англії істотний вплив має Лорд-канцлер. Він поєднує в собі судову, виконавчу та законодавчу владу. Лорд-канцлер може звільнити суддю окружного суду за недієздатність і неналежну поведінку, перевести його з одного округу в інший, відмовити у продовженні строку служби тощо. Але магістранти можуть бути звільнені лише королевою, правда, знову ж таки за рекомендацією Лорда-канцлера.

Судову владу в Німеччині здійснюють професійні судді і судді на громадських засадах. Відповідно до Закону «Про суддів» федеральні судді Німеччини призначаються довічно, а в землі Гессен – тимчасово. Наявність наукового ступеня та академічної освіти впливає на зайняття посади судді. За порушення Конституції суддя федерального суду може бути звільнений з посади або переведений на іншу посаду. Клопотання з цього приводу порушується Бундестагом, а рішення приймається двома третинами голосів Федерального Конституційного суду. Справи про дисциплінарні проступки суддів розглядає Федеральний дисциплінарний суд, рішення якого можуть бути оскаржені до Дисциплінарного Сенату Федерального адміністративного суду [3].

Етимологічно термін «модернізація» (дія за значенням модернізувати) означає змінювати, удосконалювати відповідно до сучасних вимог; надавати минулому невластивих йому сучасних рис; осучаснювати [1].

Модернізація системи правосуддя повинна розпочатися із встановлення чітких цілей (поліпшення якості правосуддя), а технології розглядаються як засіб, а не як мета.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. С. 683.
2. Конституція України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>
3. Юрій Гончарук, начальник Територіального управління Державної судової адміністрації України в Чернівецькій області, заслужений юрист України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suchasni-vyklyky-ta-aktualni-problemy-sudovoyi-reformy-v-ukrayini/>

Євгенія ВОЛОШКА

аспірантка кафедри публічного управління та права, КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ПОШУК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ

Якісна система освіти є вагомим чинником розбудови української державності, створює умови конкурентоспроможності для вітчизняних фахівців як у середині країни, так і у світі в цілому. Одним із основних векторів розвитку комунікацій в плані освітнього простору та ринку праці для України є країни Європи, досвід яких став важливим підґрунтям для реформ сучасної української освіти усіх рівнів, при збереженні основних орієнтирів української ідентичності. Формування такого соціального замовлення є серйозним викликом для державного управління країни.

Починаючи з 2019 року в Україні було сформовано новий ступінь освіти – фахова передвища, суб'єктами якої є фахові коледжі. Цікаве місце серед них займають педагогічні коледжі, що готують фахових бакалаврів початкової та дошкільної освіти. Доцільно розглянути наскільки якісними є освітні послуги, що надають педагогічні коледжі своїм здобувачам освіти під призмою європейського досвіду та можливі шляхи поліпшення якості української фахової передвищої освіти педагогічного спрямування, а також конкурентоспроможності українських фахівців-освітян, що вимагає від держави розробки конкретних механізмів, які б спростили умови інтеграції та адаптації українських фахівців із початкової та дошкільної освіти в світовий освітній простір.

Підготовка вчителів початкової школи та вихователів Франції, Великої Британії та Німеччини має багато спільних рис, в той же час і відмінностей. Вихователі Франції повинні мати диплом про закінчення коледжу (3 роки навчання), пройти національні іспити (французька мова, математика, мистецтва, практичні фізичні вправи, педагогіка). За бажанням вони можуть відвідувати заняття в Інституті підготовки вчителів (Institut Universitaire de Formation des Maitres, UIFM). Упродовж року спеціалістам належить прослухати близько 450 годин. У цьому випадку вони підвищують кваліфікацію та отримують право викладати також у початковій школі [5]. У Німеччині підготовка фахівця дошкільної освіти відбувається в середньо-спеціальних установах, зокрема соціально-педагогічних технікумах. Вступити в такий технікум можна за наявності середньої освіти й паралельної дворічної підготовки до професії, з тим щоб загальний термін освіти склав 4-5 років. Така система подібна до української системи освіти, де на базі 9 класів слухачі здобувають перші два роки повну загальну середню освіту та вступ до спеціальності, а решту часу навчаються у коледжах [1, с. 124]. Щодо випускників закладів фахової передвищої освіти України, то вони мають можливість працювати у дитячих садочках на підставі диплому фахового бакалавру, що прописано в професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» [3]. Натомість, у Британії однією з основних вимог, щоб стати вихователем у дитячому садку, є отримання ступеня бакалавра, що включає затверджену державою програму підготовки вчителів. Типовою підготовкою до цієї кар'єри є програма, яка зосереджена на потребах та розвитку наймолодших учнів, наприклад, ступінь дошкільної освіти.

Можна зробити висновки, що при наявності розробленого державою механізму академічної мобільності, враховуючи «болонізацію» освітнього процесу в Україні, український здобувач освіти педагогічного коледжу, при необхідності зовнішньої міграції, міг би продовжити свою освіту у деяких європейських країнах, наприклад у Німеччині або взагалі працевлаштуватися з мінімальними витратами часу на доповнення власної освіти.

Професійна підготовка вчителів початкової школи у Франції здійснюється в університетах підготовки вчителів чи в національному центрі дистанційної освіти. Підготовка майбутніх вчителів у цих навчальних закладах здійснюється за такими спеціальностями: вихователь материнської і вчитель початкової школи. Вони працюють із дітьми від 2 до 11 років [5]. Організація підготовки вчителів для початкової школи у Франції передбачає п'ятирічне навчання на базі ступеня «Бакалавр», де три роки студент навчається теоретичні знання та два роки професійно-педагогічну підготовку [2, с. 61]. Структура професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у Сполученому Королівстві є двоступеневою, з обов'язковим отриманням статусу кваліфікованого вчителя. В цілому навчання триває 5–6 років і передбачає отримання ступеню «Бакалавр педагогіки», здобуття диплому професійної придатності в результаті успішного проходження однорічної програми PGCE, та диплому «Magister of Education» [2, с. 71]. Двоступенева освіта з метою здобуття професії «Вчитель початкової школи» за ступенями «Бакалавр» і «Магістр» притаманні також Німеччині, хоча є певна особливість. Наприкінці навчання, склавши перший державний екзамен, студент не має права працювати в школі і не одержує диплома, а повинен знайти собі місце для проходження референдаріату – дворічного стажування перед складанням другого державного іспиту, що і буде повним завершенням циклу освіти [1, с. 126].

Цікаво, що український випускник із дипломом фахового молодшого бакалавра «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» має можливість працювати у

початковій школі за умови продовження навчання у закладі вищої освіти за відповідною спеціальністю [4], що робить його менш конкурентноздатним і на українському, і на європейському ринку праці та потребує залучення ряду державних механізмів, починаючи із правових, для подолання цієї проблеми.

Підбиваючи підсумки, слід відзначити, що система підготовки вихователів у провідних європейських країнах та в Україні є подібною, що створює передумови для розробки механізмів державного управління та академічної мобільності студентів, як таких, що можуть підвищити їх конкурентоспроможність та якість освіти. Це потребує:

- підготовки належного законодавчо-нормативного забезпечення академічної мобільності здобувачів освіти із врахуванням законодавчих положень ЄС та норм міжнародного права;
- розробки організаційних механізмів інфраструктурного та матеріально-технічного забезпечення академічної мобільності;
- розробки економічних механізмів фінансового забезпечення академічної мобільності;
- механізмів адаптації для студентів-іноземців.

Щодо здобувачів початкової освіти – ситуація складніша, адже освітньо-кваліфікаційного рівня фахового молодшого бакалавра для інтеграції у європейські ВНЗ недостатньо. Тут потрібно буде розробити додаткові механізми спрощеного отримання бакалаврату з «Початкової освіти», як варіант шляхом скороченого терміну вечірньої форми навчання у виші тощо. Механізми державного управління повинні сприяти адаптації української освіти до європейської з метою посилення конкурентоспроможності українців на світовому ринку та якості їх освіти в цілому.

Список використаної літератури

1. Бобраков С. В. Становлення та розвиток системи професійної підготовки вчителів у Німеччині. *Вісник Житомирського державного університету*. 2012. Вип. 65: Педагогічні науки. С. 123–126
2. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів: аналітичні матеріали / Авшенюк Н. М. та ін.; Інститут пед. осв. і осв. дорослих НАПН України; К.: ДКС «Центр», 2017. 83 с.
3. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»: Наказ Міністерство економіки України від 19. жовтня 2021 № 755-21 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 28.05.2022)
4. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 28.05.2022)
5. Харченко Т. Г. Професійна підготовка вчителів початкової та середньої шкіл у сучасній Франції. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1448/1/74.pdf> (дата звернення: 28.05.2022)

Наталія ГОНЧАРУК

*д.держ.упр., професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Досвід управління людськими ресурсами у сфері публічної служби в країнах Європейського Союзу має дуже важливе значення для України як держави, що обрала європейський вектор розвитку. Вивчення позитивного європейського досвіду управління людськими ресурсами у сфері публічної служби, з метою виявлення можливостей

імплементатії його в українські реалії, в сучасних умовах стає надзвичайно важливим та актуальним завданням. Управління персоналом у сфері публічної служби у кожній європейській країні має свої особливості. Водночас спільним для кожної з цих країн є необхідність формування високопрофесійного, компетентного, добросовісного, відповідального, ініціативного персоналу, здатного своєчасно надавати якісні публічні послуги та вирішувати покладені на нього завдання.

Слід зазначити, що дослідження систем управління людськими ресурсами публічної служби європейських країн свідчить про значну тенденцію щодо стрімкої гармонізації та «менеджеризації» публічної служби і приватного сектора, зокрема таких систем: оплати, пенсійної, управління якістю, оцінювання персоналу, моделей робочого часу, кар'єрного росту тощо [1, с. 18].

Аналіз європейського досвіду управління людськими ресурсами публічної служби свідчить, що у розвинутих демократичних країнах склалися три основні моделі державної служби: кар'єрна, посадова та змішана, що поєднує елементи кар'єрної та посадової моделей. Кожна з цих моделей накладає свій відбиток на практику добору персоналу на публічну службу, його адаптацію на посаді, кар'єрне переміщення по службі, присвоєння категорій, рангів, розвиток кар'єри, оплату й стимулювання праці, мотивацію та оцінку діяльності, підстави припинення публічної служби тощо. Проте сьогодні відбувається процес зближення цих моделей [5, с. 82]. На формування системи управління людськими ресурсами на публічній службі все більше впливає змішана модель публічної служби, яка знаходиться десь посередині між кар'єрною та посадовою формами.

Європейський досвід перш також свідчить, що суттєвий вплив на модель управління персоналом публічної служби кожної країни справляє правова система, до якої вона належить. Адже особливості правотворчості та правозастосування в різних країнах відрізняються через історичні чи регіональні особливості їх розвитку, які відображаються у відповідних правових системах, що в свою чергу впливає і на управління людськими ресурсами у сфері публічної служби. Кожна система права відображає сукупність ознак правосвідомості, законодавства, системи правосуддя, структури публічної служби та інших характеристик, що відображають закономірності функціонування права, побудови законодавства та структури апарату управління. Загальноприйнятими є континентальна та англосаксонська правові системи [8, с. 135].

Модель нової публічної служби (NPS – New Public Service) виникла іще в 1980-х рр. як наслідок теоретичного осмислення практичного використання концепції Нового державного менеджменту (New Public Management). Публічна служба в межах цієї моделі призначена для надання послуг суспільству на принципах, що застосовуються в приватному секторі, а її функціональною особливістю є те, що вона більшою мірою координує діяльність надавачів послуг, а не регулює її. За цієї моделі в центрі уваги публічних службовців перебувають потреби та інтереси суспільства. При цьому виділяють сім принципів нової державної служби: служити, а не керувати; задовольняти потреби суспільства; думати стратегічно, управляти демократично; спільно служити всім громадянам, а не окремим з них; бути підзвітними суспільству; вважати цінністю людину, а не продуктивність діяльності; значення суспільства та публічної служби вище підприємництва [2].

На наш погляд, цікавим і корисним для України є досвід управління людськими ресурсами у сфері публічної служби Франції, оскільки за розміром території та кількістю населення наші країни досить подібні. Слід зазначити, що публічна служба Франції – це закрита і детально регламентована система адміністративної кар'єри з властивим їй духом ієрархічності, кастовості і відданого служіння державі [3]. Правовою основою державної служби Франції є Конституція 1958 р., закони Франції «Про права і обов'язки службовців» від 13 липня 1983 р. та «Про статутні положення стосовно публічної служби держави» від 11 січня 1984 р. [7]. Додатковими джерелами права є рішення Конституційної ради й адміністративних судів [6].

Окрім правових основ, цікавими для нашої держави є також організаційні засади управління людськими ресурсами у сфері публічної служби Франції. Так, зокрема, питаннями управління державною службою Франції займаються Генеральна дирекція та Генеральна рада. До основних функцій Генеральної дирекції, яка діє на правах міністерства, входить регулювання чисельності особового складу державної служби, грошове утримання службовців, реалізація правових норм і принципів управління державною службою, здійснення міжміністерського управління корпусом державних службовців. До функцій Генеральної дирекції відноситься погодження та координація призначення на державні посади, організація пов'язаних з цим конкурсів, професійна підготовка, перепідготовка та стажування державних службовців. Генеральна рада є законотворчим і арбітражним органом, що складається з рівної кількості представників від держави та трьох профспілок державних службовців (по 32 особи). Вона обговорює проекти законів про державну службу, вирішує питання правового регулювання державної служби, питання професійного навчання державних службовців, розглядає їх апеляції, проводить досудове розслідування суперечок, пов'язаних із державною службою тощо [7]. Разом з тим, у системі державної служби Франції існує також низка консультативних органів: паритетні адміністративні комісії для кожного корпусу (штату) службовців, що складаються з рівної кількості представників адміністрації та персоналу (займаються питаннями просування по службі та дисципліни); паритетні технічні комітети, що займаються організаційними та статутними питаннями державної служби; комітети гігієни та безпеки, що створюються в кожному закладі (більшість місць у них належить представникам персоналу).

Слід зазначити, що активізація процесів європейської інтеграції та поширення ідей нового державного управління сприяли початку низки масштабних перетворень державного апарату Франції. Так, у 1989 р. було ініційовано реформу «Оновлення державної служби», яка включала чотири основних напрями: удосконалення кадрової політики і процедур взаємодії державних службовців із політичними призначеннями; розділення «стратегічних» і «виконавчих» функцій і передача частини повноважень центральних органів влади на місця; створення системи оцінювання ефективності діяльності державних органів і державних службовців; спрощення адміністративних процедур і підвищення якості надання державних послуг шляхом впровадження інформаційних технологій [4; 7].

Зазначені напрями стали «наскрізними темами» всіх подальших адміністративних реформ у Франції, які після 1989 р. проводилися практично безперервно, змінюючи одна одну. Результатом реформи державного управління, що проводились у Франції упродовж останніх понад 20 років, стала часткова зміна системи управління державною службою, надання дещо більшої самостійності державним органам, що надають послуги населенню, упровадження нових підходів до бюджетування державних органів, створення нормативно-правових засад для посилення режиму прозорості, впровадження цифрових технологій. При цьому проведені у Франції реформи не привели до зменшення чисельності державних службовців і скорочення витрат на державний апарат [6].

Таким чином, європейський досвід управління людськими ресурсами у сфері публічної служби заслуговує на вивчення і впровадження з метою забезпечення належної якості, результативності та ефективності публічної служби в Україні. Водночас, до європейського досвіду потрібно ставитися зважено, враховуючи рівень розвитку та сучасний стан українського суспільства, національні традиції, особливості національного законодавства у цій сфері та тенденції розвитку системи управління людськими ресурсами у сфері публічної служби України в умовах військового стану.

Список використаної літератури

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 8-е изд.; пер. с англ. под ред. С. К. Мордовина. СПб.: Питер, 2008. 832 с.

2. Денисенко М. П., Будякова О. Ю., Волощук Ю. В. Зарубіжний досвід управління персоналом. *Вчені записки університету «КРОК»*. Серія: Економіка. 2019. Вип. 2. С. 137–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2019_2_18.
3. Державна служба: підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Сербогін (заст.).
4. Золотарьов В. Ф. Зарубіжна практика управління кадровими процесами в органах влади. *Державне будівництво*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2014_1_24.
5. Летучий Д. М. Зарубіжна практика формування стилів управління персоналом у сфері державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2014. № 3–4 (5–6). С. 81–88.
6. Носик О. А. Розвиток служби управління персоналом державного органу на засадах компетентнісного підходу: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.03 / Носик Оксана Анатоліївна; Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків, 2018. 264 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/137/files/f4075787-6181-49f4-b44b-3110c5ceb93b.pdf>
7. Світові моделі державного управління: досвід для України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка, П. І. Крайніка, Х. М. Дейнеги. 2-ге вид. Київ: НАДУ, 2015. 612 с.
8. Управління персоналом в умовах децентралізації / за заг. ред. В. М. Олуйка. Київ, 2018. 504 с.

Наталія ДРАГОМИРЕЦЬКА

*д.держ. упр., проф., професор кафедри
соціально-гуманітарних наук, Навчально-науковий
інститут публічної служби та управління
ДУ «Одеська Політехніка»*

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ: ЗАРУБІЖНІ НАУКОВІ ПОГЛЯДИ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються особливостей інновацій в публічному управлінні та адмініструванні. Роль інновацій в публічному управлінні та адмініструванні визначається по різному. Існує багато українських дослідників, які дають визначення інноваціям та висвітлюють деякі аспекти його застосування в практиці публічного управління. Втім, сучасні зарубіжні погляди є корисними для зміни парадигми інновацій в публічному управлінні та адмініструванні в Україні.

Так, J. Bourgon (2018) [4] визначає роль державного сектору в розробці інноваційних рішень надзвичайно важливою. Наголошується на тому, що протягом багатьох років інноваціям в уряді приділялося багато уваги. Здебільшого у центрі уваги були процеси модернізації систем і практик державного сектору, а також функцій уряду щодо надання послуг. Наразі постає важливим питання інновацій в уряді як внесок в суспільні інновації. Останні вважаються основною місією уряду, який має вирішувати суспільні проблеми шляхом використання певних форми державного втручання, які, у свою чергу, потребують постійних змін. Саме державний сектор є відповідальним за багато інновацій, особливо за ті, які запроваджуються за рахунок громадських організацій. Інновації урядам потрібні також і тому, що громадські організації за останній час побудували певну інфраструктуру, потрібну сучасному суспільству.

Інновації в державному секторі мають відмінні риси від приватного сектору і стосуються повноважень держави, легітимності уряду втручатися в суспільну сферу задля змін у той спосіб, який вважається кращим для суспільства. В цьому є основна відмінність суспільних інновацій від інновацій в інших галузях. Здебільшого інновації стосуються надання нових видів послуг громадянам, що формує і визначає нові права громадян. Відповідно громадянам надається право створювати нові права, якими вони можуть користуватись. У цьому випадку втручання уряду ґрунтуються на поєднанні демократичних принципів, політичного лідерства та

верховенства права. При цьому, громадські інновації відбуваються з опорою на законі з використанням експерименту, який може виявити нові та кращі способи досягнення результатів, цінних для суспільства. Особлива складність для уряду полягає в тому, щоб збалансувати потребу в безперервності та стабільності з необхідністю змін для вирішення майбутніх викликів. Саме завдяки державному втручанню інновації «входять» у публічну сферу та встановлюються між різними суб'єктами суспільства.

Інші зарубіжні дослідники (G. Sucupira, F. Saab, G. Demoand P. H. Bermejo, 2019 [7]) зазначають, що державний сектор демонструє дефіцит інновацій через відсутність стимулів, а дослідники інновацій використовують концептуальні типології для вивчення цієї теми, враховуючи, що застосування інноваційних практик не завжди є ідентичним через екологічні та організаційні фактори. Важливою є констатація вагомості інновацій як потужного і фундаментального двигуна для реформування державних інституцій.

Поняття інновацій достатньо різнопланове, втім в публічному управлінні та адмініструванні його розглядають в контексті розриву з минулим, що висвітлено в сучасних зарубіжних публікаціях, зокрема Oliveira J. A. Rochaand, Gonçalves J. B. Zavale [6] (2021). Втім, незалежно від визначення, метою інновацій в публічному управлінні та адмініструванні є підвищення ефективності, результативності та рівня задоволеності громадян. Зазначається, що «коли інновації перетворюються на нові способи роботи в державному управлінні, говорять про зміну парадигми та появу нової моделі державного управління. Ці моделі мають внутрішню логіку, яка перетворюється на нові концепції, нові способи роботи, нові інструменти управління, нові цілі та нові цінності» [6].

В. Desmarchelier, F. Djellal, F. Gallouj (2018) [5] інновації в публічному управлінні визначають як нетехнологічні інновацій, що здійснюються шляхом переходу від лінійної моделі інновацій державних послуг до інтерактивної моделі, яка називається «модель співпраці», де громадяни займають центральне місце в процесі інновацій і у співтворчості цінностей.

Інший підхід стосується цифрових інновацій в публічному управлінні (A. Attour, S. Chaurain-Guillot, 2020 [3]) і стосується розповсюдження технологічних чи політичних інновацій. Електронний уряд розглядається з двох позицій: в контексті теорії поширення інновацій і як технологічна інновація для змін адміністративної політики, що не стосується тільки впровадження веб-сайтів або електронних послуг уряду.

В наукових джерелах наголошується на наявності класифікацій інновацій (W. vanAcker, 2018 [1]). Виокремлюються основи таких класифікацій: організаційні проблеми; нестача ресурсів; користь від інновацій; будь-які інновації продуктів або процесів; внутрішні характеристики інновацій; технічні та адміністративні інновації; відмінність між послугами та інноваційними процесами або між продуктом і технологічними інноваціями; управління інноваціями та концептуальні інновації. Публічне управління розглядається в контексті концептуальних інновацій та інновацій в управлінні. Концептуальні інновації розглядаються як відмінні від концептуальної ідеї. Для сфери публічного управління застосовна наступна типологія інновацій: інновації продуктів або послуг (створення нових державних послуг або продуктів, або припинення надання державних послуг або продуктів); процесні інновації (пов'язані з якістю та ефективністю внутрішніх та зовнішніх процесів); адміністративна (створення нових організаційних форм, впровадження нових методів управління, роботи або припинення діяльності); технологічні (створення або використання нових технологій, запроваджених в організації з надання послуг користувачам і громадянам, або припинення послуг); інновації в управлінні (розробка нових форм і процесів для вирішення конкретних соціальних проблем або відсутність нових форм).

Важливою є політика підтримки інновацій у державному секторі, яка вимагає даних і досліджень про те, яким чином суб'єкти публічного управління та адміністрування впроваджують інновації та який підхід стратегічного управління використовуються для розроблення інновацій та визначення того типу інновацій, які реально можуть вплинути на зміни в публічному управлінні (A. Arundel, C. Bloch, B. Ferguson, 2019 [3]).

Список використаної літератури

1. Acker, van W. 2018. An Introduction into Public Sector Innovation Definitions, typologies, and an overview of the literature. URL: <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/521955>
2. Arundel, A., Bloch C. and Ferguson B. 2019. Advancing innovation in the public sector: Align inginnovation measurement with policy goals. *Research Policy*. Vol. 48, Issue 3. April 2019. P. 789–798. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733318302956>
3. Attour, A. and Chaupain-Guillot, S. 2020. Digital Innovations in Public Administrations: Technological or Policy Innovation Diffusion? *Journal of Innovation Economics & Management*. 2020 / 1 (n 31). P. 195–219. URL: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2020-1-page-195.htm>
4. Bourgon, J. 2018. Re-thinking Public Innovation, Beyond Innovation in Government – URL: <https://dubaipolicyreview.ae/re-thinking-public-innovation-beyond-innovation-in-government/>
5. Desmarchelier, B., Djellal, F. and Gallouj, F. 2018. Innovation in public services in the light of Public Administration paradigms and service innovation perspectives. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01934280/document>
6. Rocha, Oliveira J. A. and Zavale, Gonçalves J. B. 2021. Innovation and Change in Public Administration. *Open Journal of Social Sciences*. Vol. 9. No 6. June. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=110105>
7. Sucupira, G., Saab, F., Demo, G. and Bermejo, P. H. 2019. Innovation in Public Administration: Itineraries of Brazilian scientific production and new research possibilities. *Innovation & Management Review*. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/INMR-03-2018-0004/full/html>

Світлана ДУМИНСЬКА

*аспірантка кафедри соціально-гуманітарних наук,
Навчально-науковий інститут публічної служби
та управління ДУ «Одеська Політехніка»*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВВЕДЕННЯ СПІЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ В КОНТЕКСТІ СПІЛЬНОГО ВРЯДУВАННЯ ЗАДЛЯ РЕОРГАНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК В СОЦІАЛЬНІ ЦЕНТРИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ ТА РИЗИКІВ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються вирішення соціально-культурних проблем в контексті спільного врядування задля реорганізації бібліотек в соціальні центри для надання послуг з передачею повноважень від органів державної влади та публічного управління з метою формування стійкості в умовах глобальних криз та ризиків. Визначено два напрями дослідження: бібліотеки як соціальні центри для надання послуг та залучення до вироблення політики в сфері бібліотечної справи.

Науково-теоретичною та методологічною базою дослідження теми стали наукові розробки зарубіжних фахівців (Бостік С., Коттрел М., Хортон В., Гібсон Дж., Сарторіус Дж. тощо), вітчизняних дослідників проблем становлення бібліотечної справи (Баньковська І., О. Башун, О. Воскобойнікова-Гузєва, Гранчак Т., Карашук О., Кучереносов В., Лагута Л., Миськевич Т. тощо), статистичні дані і правові акти України і зарубіжних держав. Вітчизняні наукові фахівці досліджуючи проблеми становлення та розвитку бібліотечної справи, акцентують свою увагу на вивченні досвіду зарубіжних країни по залученню ресурсів з інших джерел: приватні та корпоративні пожертви, гранти від донорів, створення та функціонування благодійних фондів. Наступним напрямком є перехід від адміністративно-господарської системи до бібліотеки, як головного гаранта доступності публічних бібліотечних і інформаційних послуг. Актуальним є питання фінансування та підпорядкування бібліотек. Разом з тим, в дослідженнях не визначається роль бібліотек у вирішенні питань і завдань вітчизняного публічного управління, з акцентом на соціальну складову можливостей бібліотек та створення на їх базі соціальних центрів. Важливо відмітити, що на теперішній момент

громадськість, і органи влади не сприймають бібліотеки як центри соціо-гуманітарної діяльності [4].

Роблячи огляд зарубіжних наукових джерел А. Кочеткова, говорячи про розвиток електронних бібліотек, зазначає, що створення цифрових (електронних) бібліотек є на сьогодні одним з магістральних напрямів розвитку світової інформаційної сфери та однією з найважливіших складових інформаційного суспільства. Цифрові бібліотеки є об'єктом пильної уваги ЮНЕСКО, Європейського Союзу, Всесвітнього саміту з інформаційного суспільства та інших авторитетних міжнародних організацій. Як правило, уряди зарубіжних країн, відповідні міністерства та організації надають підтримку, в т.ч. фінансову, сприяють розробці та реалізації спеціальних програм зі створення цифрових бібліотек, фондів електронних видань. На сьогодні йде активний процес створення національних, галузевих і відомчих цифрових бібліотек. Значна кількість країн уже реалізувала або здійснює реалізацію певних етапів проєктів створення цифрових бібліотек різноманітної тематичної направленості. Необхідно відзначити, що реалізація таких проєктів потребує не тільки високого рівня стратегічно-організаційного супроводження, але й неймовірно великих капіталовкладень [1].

Необхідною інновацією в умовах глобальних ризиків та криз буде розроблення теоретико-прикладної моделі запровадження зарубіжного досвіду публічного управління і адміністрування задля реорганізації бібліотек в соціальні центри для надання послуг з передачею повноважень від органів державної влади та публічного управління. Перспективи розвитку бібліотечної галузі України: формувати фонди та розвиватись не тільки за рахунок бюджетних фінансів, а й з використанням державно-приватного партнерства; зниження фінансового навантаження щодо утримання бібліотек за бюджетний кошт; підвищення ролі бібліотек як соціальних та культурних центрів; зміна позиції бібліотекаря, який стає соціальним комунікатором; виконання бібліотеками соціокультурних функцій; впровадження поняття «нова бібліотека», яка розвивається в межах «гарного менеджменту». Багато в цьому переліку залежить, як від державних органів влади, так і від активної діяльності самих бібліотек. Вже на теперішній момент ми маємо багато прикладів динамічно прогресуючих бібліотечних установ, які розвивають себе, як фахівці, як менеджери, як комунікатори і новатори. Зараз бібліотеки видають книги. Розвивають можливості електронного каталогу. З початком російського вторгнення, багато з них перетворились на волонтерські центри і вже стали центрами соціальної допомоги тимчасово переміщених осіб: плетіння сіток, навчання громадянської охорони, яку консультують військові патрулі, навчання надавання першої медичної допомоги, вибудова логістики та допомога з поселенням переселеним, спільно з асоціацією психологів проводяться групові та індивідуальні заняття психологічної підтримки [5].

Прикладом зарубіжного досвіду в наданні соціальної допомоги населенню вже на теперішній момент є фінські бібліотеки. Які вже давно стали «соціальними центрами» для громад: безкоштовних помічників для людей, які погано говорять фінською, допомога у заповненні потрібних документів, поспілюються замість вас по телефону з офіційними особами. У бібліотеках стоять стаціонарні комп'ютери, за якими може працювати будь-який бажаючий. Поруч з робочими місцями розташовані каво-машини, сканери, принтери. У бібліотеку можна звернутися за безкоштовними заняттями англійської або фінської мови: зазвичай в кожній бібліотеці проходять освітні заходи, які часто влаштовуються силами місцевих жителів. Так, в бібліотеці «Селло» по вівторках в одному із залів з 3-ї до 4-ї години вечора засідає «Англійський дискусійний клуб», і будь-який бажаючий поліпшити свої мовні навички може прийти і взяти участь в засіданнях. Для тих, хто хоче підтягнути свої знання фінської, подібні зустрічі проходять фінською мовою [6].

Гасло «Нової публічної бібліотеки» у баварському місті Аугсбурзі – «Відкрита для всіх» – це багатофункціональна бібліотека, яка є місцем відпочинку, зустрічей, різноманітних подій та соціальної допомоги [3].

Для досягнення поставленої мети - розроблення теоретико-методологічного дослідження проблематики введення спільних інновацій в контексті спільного врядування задля реорганізації бібліотек в соціальні центри для надання послуг з передачею повноважень від

органів державної влади та публічного управління задля формування стійкості в умовах глобальних криз та ризиків, необхідно використовувати сучасну наукову методологію, зокрема такі загальнонаукові та спеціальні методи, як: системний аналіз (послідовність дій з установлення структурних зв'язків між елементами досліджуваної системи); аналіз та синтез; діалектичний (метод вміння знаходження істини через раціональну дискусію між співрозмовниками із різними точками зору); компаративістський (порівняльний аналіз співставлення правових феноменів з метою встановлення подібностей та відмінностей між ними); статистичний (розрахунок ймовірностей на основі аналізу всіх статистичних даних, що є в наявності); теоретичне моделювання.

Моделі публічного управління та адміністрування бібліотечною справою держав світу ґрунтуються на розумінні поняття «бібліотечна справа». Девід Ланкс пропонує нову місію для бібліотекарів: покращити суспільство, сприяючи створенню знань у своїх громадах. Бачення нової бібліотечної справи повинно виходити за рамки пошуку пов'язаних з бібліотекою застосувань для інформаційних технологій та Інтернету і має забезпечити міцну основу для цієї сфери. Переглянути бібліотечну практику, використовуючи фундаментальну концепцію, згідно з якою знання створюються за допомогою спілкування. Нові бібліотекарі підходять до своєї роботи як посередники в спілкуванні, вони прагнуть збагатити, захопити, зберігати і поширювати спілкування в своїх громадах [7]. У США розвинена форма роботи через професійні асоціації та консорціуми. У Великобританії розвивається модель громадської бібліотеки. В США, Австралії та Канаді показовою є програма SWITL, яка втілює в життя досвід партнерських проєктів між бібліотеками, професійними соціальними працівниками та спеціалістами інших галузей [2].

Моделі публічного управління та адміністрування мають величезний спектр. Україні потрібно обрати свій напрямок, з урахуванням воєнного стану і ліквідації наслідків війни в майбутньому.

Список використаної літератури

1. Кочеткова А. В., Цифрові бібліотеки як ознака XXI століття. URL: <https://uchika.in.ua/cifrovi-biblioteki-yak-oznaka-hhi-stolittya.html>
2. Миськевич Т. Сучасна бібліотека як мультисервісний заклад. URL: <https://cutt.ly/4KHrK7b>
3. Яка вона бібліотека нового типу? URL: <https://cutt.ly/gKX6Rc3>
4. Які проблеми турбують українців? URL: <https://cutt.ly/WKHtJe3>
5. Ярема Галина «Ніколи нічого не просила у Бога. У перший тиждень війни – попросила...». URL: <https://cutt.ly/ZKX55rN>
6. «7 причин зайти в бібліотеку в Фінляндії – і не за книгами». URL: <https://euro-pulse.ru/euroexpress/7-prichin-zayti-v-biblioteku-v-finlyandii-i-ne-za-knigami>
7. Lankes D. The Atlas of New Librarianship. URL: <https://davidlankes.org/new-librarianship/the-atlas-of-new-librarianship-online/>

Валентина ЗАХОРОЛЬСЬКА

аспірантка кафедри публічного управління та права, КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ВДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

У більшості країн світу докорінна модернізація та реформування публічної служби була розпочата ще у 70 – 80-ті роки. ХХ ст. На сьогодні ці процеси дали змогу позитивно вплинути на показники ефективності роботи державного сектору, побудувати професійну та якісну публічну службу. В умовах здійснення адміністративної реформи в Україні доцільно проаналізувати досвід роботи країн ЄС з кадрами публічної служби [1].

Мета дослідження – вивчення зарубіжного досвіду роботи з кадрами публічного управління та рекомендації щодо вдосконалення української кадрової політики на публічній службі.

Об'єктом дослідження є публічна служба у країнах ЄС, а предметом – кадрова політика на публічній службі розвинених країн.

Для вдосконалення проходження публічної служби в Україні важливе значення має досвід роботи з кадрами. Франція першою наприкінці 1940-х років здійснила реформування публічної служби, у 1971 – 1988 рр. була проведена реформа системи публічної служби у Великій Британії, у 1997 р. – у Німеччині. Реорганізація публічної служби в Нідерландах проводиться з 1980 року, а починаючи з 2000 року вона перебуває на стадії поступового реформування. Реформування публічної служби залишається важливим пріоритетом протягом більш ніж 20 років у Швеції та багатьох інших країнах світу [1].

Не можна не відзначити, що за всієї універсальності завдань реформування публічної служби (підвищення ефективності роботи органів влади в цілому, збільшення віддачі від персоналу органів публічної влади, оптимізація бюджетних витрат на утримання публічного апарату) хід реформ багато в чому залежить від таких факторів, як особливості політичної культури, а також історично обумовлені особливості взаємовідносин влади та суспільства у цій конкретній країні. Слід акцентувати увагу на тому, що реформування та модернізація публічної служби в країнах демократії, вдосконалення її проходження стосується, насамперед, структурних змін у системі органів виконавчої влади, підбору персоналу та оптимізації його чисельності, умов оплати праці, оцінки діяльності та методів заохочення, підвищення професійної мобільності та покращення умов праці, розвитку системи ефективності на публічній службі.

Сутність реформування публічної служби, а отже, і її центрального елемента – проходження – розрахований на порівняно тривалий період і практично безупинним потоком слідує удосконалення форм, методів, технологій діяльності органів публічної влади, їх адаптації до зовнішніх та внутрішніх умов, що постійно змінюються [2].

Процес реформування, розвитку та вдосконалення державної служби у світовій практиці характеризується напрямками, визначеними насамперед континентальною та англосаксонською моделями. Континентальній моделі відповідає система кар'єрної публічної служби, яка передбачає, що службовці наймаються на публічну службу на весь період своєї професійної кар'єри, під час якої вони поступово просуваються по службі. До країн із класичною кар'єрною моделлю відносяться Франція, Німеччина, Іспанія, Люксембург, Болгарія, Румунія, Словаччина. В умовах кар'єрної системи державний службовець на весь період професійної діяльності пов'язує себе з однією структурою, для якої характерна певна ієрархія, яка, в свою чергу, забезпечує відомий автоматизм його просування службовими сходами.

Англосаксонській моделі відповідає система публічної служби за контрактом (договором). У цій системі працівники за контрактом наймаються на конкретні посади згідно з освітнім рівнем та професійними навичками. Класична посадова система функціонує у Швеції. Характерні риси посадової моделі притаманні системам Італії, Фінляндії, Великобританії, Естонії, Нідерландів. При посадовій системі відсутні гарантії просування по службі, оскільки проходження державної служби визначається реєстром посад, що передбачає умови для заміщення кожної з них.

Французький досвід адміністративних реформ прийнято вважати традиційним прикладом континентальної моделі держслужби. Виходячи з чинного законодавства процедури прийому на публічну службу допускають проведення конкурсу у двох випадках: по-перше, очні іспити, співбесіди та тестування; по-друге, заочне зіставлення послужних списків претендентів. Із загального правила (призначення на конкурсній основі) закон робить низку винятків: на формування нового корпусу службовців, на вищі посади міністерського, префектурного чи посольського рівня) та для окремих нижчих посад [3].

Яскравим прикладом так званої «менеджеральної» (відкритої) моделі публічної служби виступає Великобританія, яка ще у 70-ті роки. ХХ ст. здійснила масштабні реформи публічного

управління. Важливим нововведенням цієї моделі було привнесення у традиційну бюрократичну систему управління клієнтоорієнтованості, цільової установки на результат. Одним із головних напрямів реформи стала оптимізація чисельності державних службовців та аутсорсинг окремих функцій публічного управління. З цією метою були засновані виконавчі агенції (державні корпорації, QUANGO – Quasi Non-governmental Organizations), які співпрацюють із міністерствами (центрами формування політики) на контрактній основі [4]. Таким чином уряду вдалося формально скоротити чисельність державного апарату. Водночас реформа завдала відчутного удару по престижу публічної служби: навіть співробітники QUANGO отримували менше, ніж менеджмент у недержавному секторі. У цілому досвід свідчить, що вся система проходження публічної служби у Великій Британії орієнтована не на вузьку спеціалізацію, а на формування чиновника-менеджера широкого профілю (аналогічна концепція домінує і у Франції).

Загалом проведені наприкінці минулого – початку нового століття реформи підтвердили адаптивність британської системи публічного управління та публічної служби, що демонструється у життєздатності нових інститутів та процедур проходження публічної служби. Водночас, процеси реформування відобразили досить високий рівень збереження існуючих традицій.

Звісно ж, що позитивним прикладом для вітчизняної системи публічної служби може бути їх практика компетентнісного підходу до оцінки цивільних службовців, і навіть управління кар'єрою службовців з результатів їхньої професійної діяльності.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду роботи з кадрами на публічній службі показав, що в ЄС було розроблено різні моделі публічної служби, які поєднуються загальною назвою «нове публічне управління» [5]. Проведений аналіз дозволив здійснити систематизацію основних тенденцій розвитку інституту проходження публічної служби, до яких віднесено: 1) розробка програм реформування та модернізації публічної служби та оптимізацію та створення в системі публічної служби нових організаційних структур; 2) прийняття нового законодавства про публічну службу; 3) створення інституту найвищих керівників; 4) існування спеціальних інститутів управління публічною службою; 5) послідовне скорочення публічного апарату; 6) ротація кадрів; 7) використання методів менеджменту, запозичених із приватного сектора; 8) забезпечення процесу безперервної професійної освіти публічних службовців; 9) наявність кодексів етики.

Таким чином, закордонний досвід роботи з кадрами на публічній службі є дуже цінним для України. Його адаптація до вимог нашої держави та національних традицій сприятиме реформуванню та модернізації публічної служби, удосконаленню її проходження.

Список використаної літератури

1. Томашук О. С. Досвід країн ЄС щодо формування кадрової політики державної служби: автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / О. С. Томашук, ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2020. 14 с.
2. Гончарук Н. Т. Модернізація державної служби України на сучасному етапі розвитку / Н. Т. Гончарук, Л. В. Прудиус; за ред. О. В. Покатаєвої // Право та державне управління: збірник наукових праць: [у 2-х т.]. Запоріжжя: КПУ, 2017. Т. 2. № 4. С. 191–198.
3. Система державного управління Республіки Франція: досвід для України / авт.-уклад. Л. А. Пустовойт; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2010. – 56 с.
4. Bertelli, Anthony M. 2006. Governing the Quango: An Auditing and Cheating Model of Quasi-Governmental Authorities. JPART Vol. 16. No. 2. P. 239–261.
5. Public administration after «New public management» / Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris: OECD publishing, 2016. 112 p.

Ігор ЗОЗУЛЯ

*аспірант кафедри соціально-гуманітарних наук,
Навчально-науковий інститут публічної служби
та управління ДУ «Одеська Політехніка»*

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОРЯКІВ ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ ТА КРИЗ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються застосування концепції інновацій «спільні інновації з внутрішніми зацікавленими сторонами» в сфері соціального захисту моряків. Акцент було зроблено на підконцепції «спільної творчості» як напрямку в межах концепції.

Теоретичною основою дослідження є дві концепції:

Перша: теорія публічного управління. В її контексті в українській науці досліджуються:

- правові аспекти пенсійного забезпечення моряків;
- соціально-економічні аспекти соціального захисту;
- взаємодія зі всесвітньою організацією охорони здоров'я;
- правовий захист моряків, які працюють під іноземними прапорами

В зарубіжній науці досліджується більш широка і глобальна проблематика, саме в межах концепції «спільні інновації з внутрішніми зацікавленими сторонами», а саме:

- публічне управління соціальним захистом
- вплив всіх зацікавлених сторін на державне законодавство та міжнародне законодавство;
- розглядаються моделі соціального захисту моряків відповідно до існуючих моделей публічного управління.

Увага в зарубіжній науковій літературі акцентується на впливі всіх зацікавлених сторін в публічній сфері на формування державної політики щодо соціального захисту моряків в умовах глобальних криз. Особлива роль відводиться професійним об'єднанням моряків та правозахисним організаціям.

Інноваціями для соціального захисту моряка в контексті глобальних проблем є:

- правове та державне регулювання умов зайнятості моряків;
- система податкових платежів для тих держав, громадянином якої є моряк, який працює під прапором іншої держави і не є її громадянином;
- умови медичного обслуговування;
- система нарахування пенсії для моряків;
- визнання документів моряка в інших державах та ін.

Друга теорія, яка є основою для дослідження – це теорія соціального права.

В українській літературі в межах цієї теорії досліджуються:

- внутрішньодержавний та міжнародний рівень соціального права;
- національна система соціального захисту;
- ратифікація правових документів щодо соціального захисту.

Це стосується також і моряків, у тому числі українських. В зарубіжній літературі акценти робляться на кореляції соціального права, прийнятого в державі та умов трудового права. В цих межах інноваціями є розробка інноваційної моделі соціального захисту українських моряків, стійкої до глобальних ризиків та криз.

Дослідження в межах теми НДР ґрунтується на аналізі наукових джерел:

- в українській науці акценти робляться на моделях соціального захисту зарубіжних держав та моделі публічного управління;
- в зарубіжній науці наголошується на вивченні можливостей та стійкості моделей соціального захисту моряків в умовах глобальних криз та ризиків, моделей соціального страхування моряків; системи соціальної допомоги; компенсацій втрат тощо.

Найважливіша відмінність підходів до проблематики в українських та зарубіжних публікаціях. Особливо це стосується практичних методів спільної творчості, зокрема такого як метод соціального проектування в сфері соціального захисту моряків. В українській науці дослідження в цьому напрямі відсутні. В зарубіжній науці досліджується і запроваджується система соціальної взаємодії між моряками, кампаніями з найму та іншими зацікавленими сторонами з органами публічного управління та адміністрування.

Інноваціями для української практики публічного управління та адміністрування будуть:

- організаційно-правові зміни, зокрема щодо створення структурних підрозділів в органах публічної влади підрозділів соціального захисту моряків;
- побудова стрункої моделі публічного управління соціальним захистом;
- подолання правових колізій.

Микола ІЖА

д.політ.н., професор, директор Навчально-наукового інституту публічної служби та управління, ДУ «Одеська Політехніка»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЄС ДО ІННОВАЦІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються аналізу сучасного розуміння інновацій в сфері публічного управління та адміністрування. Аналіз сучасних наукових джерел [1–7] свідчить про актуальність даного питання для європейських держав і для європейської науки. Акцент робиться на відсутності чіткого концептуального підходу до розуміння інновацій в публічному управлінні і на перспективності самого процесу інновацій в публічному управлінні та адмініструванні.

В основі сучасного розуміння інновацій лежать концепції партнерства, які називаються як «спільне створення», «спільне виробництво», «спільне проектування». Це передбачає залучення великої кількості акторів задля подолання розриву між державними службами, які запроваджують державну політику, і громадянами. До акторів відносять громадян, державних службовців, громадські організації, політиків. Всі вони мають бути залучені до розробки, створення, виконання та оцінки державної політики та послуг. Таку систему розглядають як систему співпраці, що сприятиме більшій демократичності, доступності і залученості представницьких органів влади, а також державних службовців. Такий підхід вважається інноваційним і таким, що може зруйнувати застарілі моделі та соціальні структури.

У державах Північної та Західної Європи, з домінуванням англосаксонських та північних адміністративних традицій, найбільшого поширення набули концепції «спільного виробництва» та «спільної творчості». Остання є найбільш застосовною в контексті соціальної політики, добробуту та охорони здоров'я.

Нова популярна концепція «спільні інновації» спрямована на вирішення гострих проблем, з якими стикається державний сектор. Сутність її полягає в тому, що до співпраці залучаються ті категорії населення, які потребують вирішення нагальних проблем. Саме ці категорії населення «працюють» за межами офіційних інституційних обмежень і можуть надати найбільш ефективні пропозиції щодо вирішення їх соціальних проблем через впровадження інноваційних публічно-управлінських рішень. На практиці спільна інновація передбачає включення низки різних акторів та використання їх потенціалу (наприклад, знань, навичок та ресурсів) з метою пошуку вирішення суспільних проблем і створення суспільної цінності, зокрема свій внесок в інноваційне рішення роблять як державні так і приватні суб'єкти. Це дає можливість змінити усталені практики та традиційне мислення в певній області.

В контексті публічного управління та адміністрування виділяють два типи спільних інновацій: «спільні інновації з внутрішніми зацікавленими сторонами»; «співпраця із

зовнішніми зацікавленими сторонами», яку називають також як «спільне виробництво» та/або «спільне виробництво-створення». Такі концептуальні підходи спрямовані на те, щоб на практиці вироблялись нові способи створення та надання державних послуг, які будуть інноваційними для публічного управління та адміністрування і які виробляються завдяки залученню зовнішніх акторів, таких як громадяни, організації третього сектору та/або бізнесу тощо. Це окремий метод, який відрізняється від традиційних методів залучення, участі та консультацій. Метод спільної інновації передбачає створення нової суспільної цінності.

Головним «спонсором» даної ідеї, як зазначають зарубіжні дослідники, вважається ЄС, де прийнято спільну творчість визначати як підхід знизу вгору, що сприяє розвитку культури експериментування та веде до індивідуальних рішень, зростання та легітимності, зокрема це стосується наступного: спільна творчість робить акцент на створенні цінності як на головному намірі та результаті співпраці; спільна творчість передбачає більш активні стосунки між акторами та конструктивний обмін різними типами знань, навичок, ідей та ресурсів на всіх рівнях публічного управління. Існує також думка дослідників, що «спільне управління» та «спільне врядування» є підконцепціями концепції «спільного виробництва».

Спільне виробництво визнається як саме виробництво послуг організаціями третього сектору у співпраці з державними органами. Основними секторами політики щодо практик спільної творчості/спільного виробництва є освіта та охорона здоров'я. З іншого боку, спільне виробництво розглядають як потенційний метод подолання суспільних проблем – екологічних, охорони здоров'я (старіння), соціальних.

Втім, важливим є твердження про існування різного досвіду застосування спільних інновацій у різних адміністративних традиціях в різних країнах, де громадяни можуть мати різний рівень мотивування до спільної творчості. Спільна творчість більш активно застосовуються при вирішенні соціальних та освітніх проблем, аніж розв'язання завдань сфери економічної політики та податкових послуг. Саме тому здатність публічного сектору до інновацій все більше розглядається як критичний елемент.

Окремим сегментом досліджень є визначення продуктивності публічних інновацій в масштабі всієї економіки держави. Інновації в публічному секторі мають потенціал безпосереднього внеску в економічне зростання та процвітання країни за рахунок зниження вартості надання державних послуг та підвищення їх якості та асортименту, а також опосередковано через підвищення продуктивності приватного сектора за рахунок розширення і вдосконалення державної інфраструктури та співпраці з приватним сектором.

На сучасному етапі традиційну ієрархічну концепцію розвитку інновацій змінюють спільні інновації, які характеризуються мережею, сприяння творчості та об'єднання ресурсів. Важливими принципами ефективною спільною інновації стають міжорганізаційна довіра, обмін знаннями, неформальне лідерство, забезпечення необхідних ресурсів та умов для експериментування. Застосування спільних інновацій вимагає адаптації до мінливих позицій влади та трансформації традиційних ролей працівників державного сектору.

Список використаної літератури

1. Agger A., Lund D. H. Collaborative Innovation in the Public Sector – New Perspectives on the Role of Citizens? URL: <https://ojs.ub.gu.se/index.php/sjpa/article/view/3398>
2. Bommert B. Collaborative innovation in the public sector. URL: <https://journals.sfu.ca/ipmr/index.php/ipmr/article/view/73/73>
3. Innovation in Public Administration. URL: <https://cutt.ly/uKHpops>
4. Jukić T., Pevein P., Benčina J., Dečman M. and Vrbek S. Collaborative Innovation in Public Administration: Theoretical Background and Research Trends of Co-Production and Co-Creation. URL: <https://cutt.ly/GKHdros>
5. Livingstone R. V. Overlooking the front line: Impacts of front-line worker inclusion on implementation and outcomes of collaborative innovation. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/padm.12838>
6. Torfing J. Collaborative innovation in the public sector: the argument. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14719037.2018.1430248?journalCode=rpxm20>

7. United Nations Economic Commission for Europe Innovation in the Public Sector. United Nations. New York and Geneva. URL: https://unece.org/DAM/ceci/publications/Innovation_in_the_Public_Sector/Public_Sector_Innovation_for_web.pdf

Лілія КОВАЛЕНКО

аспірантка кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій, Навчально-науковий інституту публічної служби та управління ДУ «Одеська Політехніка»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються аналізу сучасного розуміння інновацій в сфері надання соціальних послуг. З огляду на зростання соціальної та економічної нерівності в умовах ризиків та криз, надання соціальних послуг характеризується як універсальне явище, що не залежить від соціального чи економічного статусу одержувачів.

Аналіз наукових вітчизняних та зарубіжних джерел свідчить про відсутність єдиного розуміння запровадження інновацій в сфері надання соціальних послуг. В країнах ЄС, переважній більшості, наукові пошуки здійснюються в рамках інтерактивної моделі інновацій державних послуг або моделі співпраці, в якій громадяни займають центральне місце в процесі інновацій [1–6]. Узгодження інтересів учасників, в рамках даної моделі, відбувається на основі врахування різноманітних форм інновацій, в тому числі інновацій в умовах цифровізації.

Основними концепціями в країнах ЄС, які відповідають цьому напряму є концепції партнерства. В основі теоретичного дослідження покладено дві концепції – це теорія публічного управління та теорія соціальної інновації в контексті соціальної політики та добробуту. В зарубіжній науці досліджується широка і глобальна проблематика в межах концепції «моделі інновації»: зарубіжні моделі надання соціальних послуг: механізми контролю при наданні соціальних послуг, що розроблені за сприянням Світового банку в рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення»; вивчення та адаптація інноваційних підходів та сучасних інформаційних технологій, які унеможливають порушення законодавства у сфері надання соціальних послуг.

В контексті цих теорій в українській науці досліджуються: правове регулювання сфери соціальних послуг та соціального захисту населення; організація системи надання соціальних послуг територіальних громад в умовах воєнного стану; оптимізація процесів надання соціальних послуг в умовах кризи та управлінських ризиків; організація роботи соціальних сервісних служб в умовах воєнного стану. Інновації в сфері надання соціальних послуг (в умовах воєнного стану) стосуються: визначення правового регулювання сфери надання соціальних послуг в умовах воєнного стану; розвитку якісних соціальних сервісів за принципом їх максимальної доступності для отримувачів.

В зарубіжних дослідженнях акценти робляться на концептуальних засадах впровадження системи надання якісних соціальних послуг як комплексу наукових, організаційних та технологічних заходів. В цих межах інновації стосуються: сервісності соціальної інфраструктури територіальних громад; наголошується на вивченні антикризових принципів управління в соціальній сфері; акценти робляться на інноваційних підходах до організації надання соціальних послуг; на колективній управлінській інновації, яка передбачає залучення органів публічної влади та громадських організацій до вирішення проблем у соціальній сфері за допомогою наукових та технічних засобів на засадах партнерства.

Отже, перспективними напрямками щодо запровадження інновацій для української практики публічного управління та адміністрування на основі врахування кращого зарубіжного досвіду країн ЄС визначено:

- підвищення рівня ефективності надання соціальних послуг на основі покращеної скоординованої діяльності соціальних служб;
- соціального замовлення як чинника встановлення взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства в процесі модернізації наявної системи соціальних послуг на засадах партнерства;
- використання методу планування та визначення потреб щодо надання соціальних послуг на рівні територіальних громад (на основі спільного проектування).

Список використаної літератури

1. New Service Models in Social Care. Loti. URL: <https://loti.london/projects/new-service-models-in-social-care/>
2. Fox A., King E. Growing innovation in social care. National Voices. 2019. URL: <https://www.nationalvoices.org.uk/blogs/growing-innovation-social-care>
3. Langer A., Eurich J., Güntner S. Innovation in Social Services. A Systematizing Overview based on the EU Research Platform INNOSERV. 2019. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-658-05176-1>
4. Eurich J. Innovative Social Services platform. URL: <https://cordis.europa.eu/de>
5. Putra F. Perspective 1: Crisis Management in Public Administration. Planning Forum UT. URL: <https://cutt.ly/WKHfMUI>
6. Havas A., Molnár G. A Multi-Channel Interactive Learning Model of Social Innovation. CERS-IE Working Papers / Budapest: Institute of Economics, CERSURL. 2020. Vol. 24. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3621381

Марія КРАСІЙ

к.ю.н., доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний університет нафти і газу

ПРОСУВАННЯ СУДДІВ ПО СЛУЖБІ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Забезпечення ефективною, дієвою та неупередженою національною системою правосуддя є пріоритетним завданням кожної правової держави, яка визнає захист прав та законних інтересів людини і громадянина найвищою соціальною цінністю.

Міжнародними стандартами, серед яких, зокрема: Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 [1] та висновки Консультаційної ради європейських суддів (далі – КРЕС) з питань статусу суддів та здійснення судьями своїх функцій [2], встановлено, що оцінювання судді під час його призначення або просування по службі має здійснюватися на підставі чітких, об'єктивних та прозорих критеріїв, безпосередньо пов'язаних з моральними якостями та професійними здібностями судді; критерії оцінювання не можуть бути дискримінаційними. Відповідно до Основних принципів ООН щодо незалежності судових органів будь-який метод добору суддів повинен гарантувати недопустимість призначення судді на підставі неправомірних мотивів, а просування суддів необхідно здійснювати виключно з урахуванням об'єктивних факторів, у тому числі особистих здібностей, моральних якостей та досвіду [3]. Відповідно до чинного законодавства України призначення та просування судді по службі здійснюється у формі нормативно визначеної процедури на підставі оцінки: 1) компетентності (професійної, особистої, соціальної); 2) професійної етики; 3) добросовісності.

Перелічені критерії включають у себе в сукупності 34 якісних показника та статистичні дані, які є допоміжними та досліджуються виключно у сукупності з якісними показниками [4].

КРЕС рекомендувала органам, які в державах-членах або відповідають за призначення та просування суддів по службі, або надають рекомендації щодо призначення та просування по службі, розробити, оприлюднити й упровадити об'єктивні критерії для забезпечення того, щоб добір і кар'єра суддів «ґрунтувалися на професійних якостях з урахуванням кваліфікації, порядності, здібностей та ефективності».

В Основних принципах ООН (пункт 13) зазначено: «Підвищення суддів на посаді, де існує така система, варто здійснювати на основі об'єктивних факторів, зокрема здібностей, порядності й досвіду». У Рекомендації № 94 (12) також чітко зазначено: «Усі рішення, що стосуються професійної кар'єри суддів, повинні ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, а добір і кар'єра суддів мають ґрунтуватися на критерії професійності, з урахуванням кваліфікації, порядності, здібностей та ефективності». Рекомендація № 94 (12) пояснює, що це правило застосовується до всіх осіб, які здійснюють суддівські функції, включаючи тих осіб, які розглядають конституційні, кримінальні, цивільні, комерційні й адміністративно-правові питання (а також у більшості випадків до непрофесійних суддів та інших осіб, які здійснюють суддівські функції).

У Фінляндії відповідний консультативний орган порівнює професійні якості кандидатів, а його пропозиції містять обґрунтування свого рішення. В Ісландії Комітет з відбору кандидатурб також надає Міністру юстиції письмову оцінку кандидатів на пост окружних суддів, а Верховний Суд надає рекомендації щодо професійних якостей при призначенні до Верховного Суду.

У Німеччині, як на федеральному рівні, так і на рівні земель, ради з призначення суддів можуть давати свої письмові висновки (без докладного викладу причин) щодо доцільності призначення судді або просування судді по службі, і хоча ці висновки не мають обов'язкового характеру для Міністра юстиції, вони можуть призвести (іноді й публічно) до критики в тому випадку, якщо Міністр їх не врахує.

У Литві, незважаючи на відсутність чітких критеріїв щодо просування суддів по службі, ефективність роботи окружних суддів оцінюється відповідно до низки кількісних і якісних критеріїв, які ґрунтуються переважно на статистичних даних (зокрема статистичних даних про оскарження та скасування судових рішень судами вищої інстанції), а результати цієї оцінки відображаються в доповідях, які надаються Департаменту зі справ судів Міністерства юстиції. Міністр юстиції відіграє лише непрямую роль у доборі й просуванні суддів. Однак така система оцінки судів піддалася жорсткій критиці з боку Асоціації суддів Литви. Статистичні дані відіграють важливу суспільну роль у розумінні й поліпшенні діяльності й ефективності судів. Однак ці дані не є об'єктивними критеріями для оцінки при призначенні на нову посаду, підвищенні суддів та в інших випадках. Будь-яке використання статистичних даних як допомоги при прийнятті рішень у цьому контексті вимагає великої обережності.

У Люксембурзі просування по службі ґрунтується, як правило, на принципі строку перебування на посаді (принцип старшинства). У Нідерландах досі збереглися окремі аспекти традиційної системи старшинства, а в Бельгії й Італії підвищення суддів визначається критеріями старшинства та професійними якостями. В Австрії щодо рекомендацій із підвищення суддів, котрі направляються Сенатом з питань кадрового забезпечення Personalsenates (який складається з п'яти суддів) Міністрові юстиції, законодавство встановлює, що стаж роботи враховується тільки у випадку однакового рівня професійних якостей кандидатів.

В Італії і, певною мірою, у Швеції статус, функція й винагорода суддів розмежовані. Винагорода пов'язана з професійним стажем і, як правило, не змінюється залежно від статусу чи обов'язків. Статус залежить від просування по службі, але необов'язково пов'язаний із переведенням на роботу до іншого суду. Так, суддя зі статусом судді апеляційної інстанції може надати перевагу подальшій роботі на посаді судді першої інстанції. Завдяки цьому

система спрямована на підвищення незалежності суддів та усуває будь-які фінансові стимули, пов'язані з просуванням по службі або здійсненням інших функцій [5].

Отже, проаналізувавши досвід європейських країн, робимо висновок, що для просування суддів по службі в Україні потрібне об'єктивне кваліфікаційне оцінювання якісних та кількісних показників які визначені законодавством.

Список використаної літератури

1. Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38. (дата звернення: 25.06.2019).
2. Consultative Council of European Judges (CCJE) Opinion n° 17 (2014) on the evaluation of judges' work, the quality of justice and respect for judicial independence URL: <https://cutt.ly/zKHgAPh> (дата звернення 25.06.2019).
3. Основные принципы ООН, касающиеся независимости судебных органов, одобренные Резолюциями Генеральной ассамблеи № 40/32 от 29 ноября 1985 г. и № 40/146 от 13 декабря 1985 г.
4. Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення : затверджене рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 03.11.2016 № 143/зп-16. URL: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/polozhennia.pdf> (дата звернення: 25.06.2019).
5. Документи Консультативної ради європейських суддів. Київ: Видавничий Дім «Ратіо Дециденді», 2020. URL: <https://rm.coe.int/3-edition-docs-ccej-final/1680a06e89>

Олена КРИВЦОВА

доцент кафедри державознавства, права та європейської інтеграції, Навчально-науковий інститут публічної служби та управління ДУ «Одеська Політехніка»

Інна УСЕНКО

аспірантка кафедри державознавства, права та європейської інтеграції, Навчально-науковий інститут публічної служби та управління ДУ «Одеська Політехніка»

ВПЛИВ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ НА ДОВГОСТРОКОВЕ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ РИБАЛЬСТВОМ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Нинішня спільна політика в галузі рибальства має сильний екологічний вимір і містить ряд інструментів, які країни ЄС можуть використовувати для виконання своїх зобов'язань відповідно до екологічного законодавства ЄС [1].

Європейське виконавче агентство з питань клімату, інфраструктури та довкілля (CINEA) опублікувало дослідження щодо регіоналізації, укладене Європейською комісією [2].

Регіоналізація була створена, щоб забезпечити підхід до управління рибальством знизу вгору, дозволяючи органам влади нижчого рівня та зацікавленим сторонам ввійти в процес управління рибальством і розробити індивідуальне управління в регіональному масштабі. Було проведено огляд для кращого розуміння того, як регіоналізація працювала дотепер, та надання інформації для європейських країн. Зацікавлені сторони відчувають, що участь у процесі регіоналізації має вираш та втрати, стверджуючи, що регіоналізація надала людям корисний канал для того, щоб висловити свої думки та обговорити їх із більш широким спектром зацікавлених сторін, а не написання окремих документів про позицію. Розподіл АСs (різних морських басейнів) також розглядається як вираш, оскільки він забезпечує форуми для обговорення питань управління рибальством у всьому ЄС. Безпосередня та тісна співпраця між

різними інституціями (ЕС, АСs, scientists, MSGs) також розглядається як перевага регіоналізації. Однак багато очікуваних переваг ще не реалізовані. Загалом, регіоналізація необхідна і виправдала її очікування, хоча й не у всіх сферах. Регіоналізація надала державам-членам повноваження виконувати функції, які раніше належали ЄС [3].

Дослідження робить висновок, що регіоналізація є як необхідною, так і корисною. Без регіоналізації було б важко керувати рибальством з однаковим рівнем деталізації, оскільки універсальний підхід ігнорував би місцеві особливості, які застосовуються в конкретному морському басейні. У дослідженні також зазначається, що це, у свою чергу, сприяє зосередженню на довгострокових цілях щодо екологічної, економічної та соціальної стійкості. Регіоналізація дозволила керувати рибальством, яке краще адаптовано до місцевої ситуації та сприяє зосередженню на довгострокових цілях. Однак, щоб застосувати регіоналізацію на практиці, потрібно більше працювати [2].

Список використаної літератури

1. Official site of the European Commission. Marine biodiversity objectives. URL: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/ocean/marine-biodiversity/marine-biodiversity-objectives_en#regionalisation-and-recommendations-from-eu-countries
2. Official site of the European Commission. Fisheries: CINEA study finds that regionalisation improves long-term local fisheries management, but more work is needed for effective application. URL: <https://cutt.ly/dKHZMQT>
3. CFP Regionalisation: final report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 111 p. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2926/367725>

Інна КУЛЬЧІЙ

*к. держ.упр., доц., доцент кафедри
публічного управління, адміністрування та права,
НУ «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка»*

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННІ ДОСТУПУ ДО ВІДКРИТИХ ДАНИХ

Створення відкритої влади – сьогодні є важливим завданням для більшості країн. У сучасному суспільстві можна виокремити такі пріоритетні напрями забезпечення інформаційної відкритості: доступ до публічної інформації, розвиток політики е-урядування та відкритих даних. Зважаючи на це, більш ніж дев'яносто країн світу за останні два десятиліття прийняли низку законів про забезпечення відкритості органів публічної влади, оскільки у них є абсолютне розуміння того, що право на доступ до інформації є невід'ємним правом людини і громадянина.

Наприклад, Портал відкритих даних ЄС – data.europa.eu – є точкою доступу до публічних даних, опублікованих установами, агентствами та іншими органами ЄС [3].

Відкриті дані Франції публікуються на сайті – <https://www.data.gouv.fr/fr/>. На сайті публікують дані 3 119 установ і організацій. data.gouv.fr є відкритою платформою для французьких публічних даних. У цьому сенсі він поєднує виробників і користувачів даних. Так, наприклад, можна прослідкувати данні по смертності з 1970 року по теперішній час або аналіз ринку нерухомості за період з 1800 – 2020 й прогнозами до 2050 року [1].

Данський сайт data.virk.dk – це єдиний портал, який надає всі бухгалтерські форми, звіти та варіанти подання документів від усіх державних органів Данії. Крім того, портал пропонує низку послуг, які державні органи можуть використовувати при розгортанні цифрових рішень на порталі. У Стокгольмі створено майданчик OpenGov50, що дозволяє на основі відкритої інформації розробляти та публікувати додатки для кращого орієнтування у міському середовищі. Наприклад, у місті створено доступний сервіс, завдяки якому можна знайти найближчу аптеку для придбання ліків за рецептом, виписаним лікарем. У Молдові

платформа, що надає вільний доступ до урядових даних, стартувала наприкінці 2011 року. На нинішньому етапі на порталі відкритих даних Молдови Date.gov.md⁵² опубліковано понад 900 наборів даних, згрупованих за категоріями і на підставі цих даних усі бажаючі, будь – то приватні компанії, некомерційні організації або фізичні особи, можуть розробляти свої власні програми та додатки, призначені для поліпшення якості життя громадян та розвитку бізнес середовища [2].

Таким чином, світовий досвід показує, що громадяни, які є учасниками проєктів на основі відкритих даних та отримують інформацію про існуючі проблеми в тій чи іншій сфері сприяють протидії корупції. Із використанням відкритих даних у громадян з'являється можливість отримувати якісні державні послуги, зокрема у сфері соціальної безпеки (актуальна статистика скоєння кримінальних та інших правопорушень; інформація щодо рівня екологічного забруднення; реєстри та характеристики об'єктів культури та культурної спадщини; реєстри по об'єктах у сфері охорони здоров'я й освіти, тощо).

Отримуючи інформацію про діяльність органів публічної влади, громадяни також можуть контролювати їх роботу, оскільки в інформаційні масиви включаються дані про те, де, коли, що сталося, які наслідки або результати були отримані. За всіма напрямками набори відкритих даних можуть нарощувати не тільки органи публічної влади та державні структури, а й волонтери і зацікавлені громадяни. Наприклад, громадяни можуть виправляти помилки, що стосуються їх персональних даних; додавати нову інформацію про події, що відбулись, або анонси подій за допомогою комп'ютерів, мобільних засобів зв'язку та іншої техніки.

В розвитку політики відкритих даних на місцевому та регіональному рівнях існує багато позитивних наслідків для України в цілому:

1. Деперсоніфікація надання послуг через Інтернет сприяє зменшенню корупції в органах державної влади.
2. Завдяки відкритим даними створюється середовище, в якій виграють усі: бізнес має можливість створювати нові корисні сервіси, а громадяни, завдяки підвищенню конкуренції між комерційними компаніями отримують більше сервісів і додатків.
3. Підвищення довіри до держави з боку громадян і бізнесу.
4. Відбувається перехід держави на електронний документообіг, що у свою чергу сприяє скороченню термінів обробки і пришвидшенню надання послуг.
5. Сприяє підвищенню рівня прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади.
6. Стимулює розвиток інновацій в малому та середньому бізнесі за рахунок створення нових проєктів і сервісів на основі відкритих даних.
7. Спрощує доступ громадян до необхідної інформації чи послуг.
8. Сприяє створенню робочих місць через генерування та використання інтелектуального потенціалу.
9. Можливо забезпечити стійкий розвиток і постійне удосконалення нових напрямів діяльності органів державної влади з громадськістю на підставі розроблення нових форм співпраці та створення нових технологічних рішень, причому в процесі їх забезпечення й реалізації фахівці ІТ – індустрії.
10. Підвищення рівня комфорту пересічних громадян у зв'язку з легкістю отримання послуг, сидячи вдома за допомогою Інтернету.

Отже, на основі вище викладених позитивних наслідків від впровадження відкритих даних, можна констатувати той факт, що дане питання має велике значення для покращення діяльності органів публічного управління України в сучасному світі.

Список використаної літератури

1. Відкриті дані Франції. URL: <https://www.data.gouv.fr/fr/> (дата звернення: 10.12.2021)
2. Семенченко А., Дрешпак В. Електронне урядування та електронна демократія. Київ. 2017. 60 с.
3. The official portal for Europeandata. URL: data.europa.eu (дата звернення: 09.12.2021)

Ірина МАТВЄЄНКО

докторант кафедри соціально-гуманітарних наук,

Навчально-науковий інститут

публічної служби та управління

ДУ «Одеська Політехніка»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ РИЗИКІВ ТА КРИЗ В ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються аналізу сучасного розуміння інновацій в сфері публічного управління та адміністрування. В країнах Європейського Союзу, як і в інших розвинених державах світу, зростає науковий та практичний інтерес до процесу запровадження інновацій в систему публічного управління та адміністрування в умовах ризиків та криз. В зарубіжних наукових доробках наголос зроблено на відсутності єдиного концептуального підходу що розуміння інновацій як явища та процесу.

Głodziński E., Marciniak S. (2016) досліджуючи роль інновацій в антикризовому управлінні наголошує, що інновації та кризи мають багато спільного. Криза має декілька форм та причин, які обумовлюють її виникнення або трансформацію. З цієї позиції, інновації є вирішальними елементами стратегій реагування на кризу в управлінській системі [2].

На думку Clark L. (2020) кризи створюють унікальні умови, які дозволяють управлінцям з критичним мисленням «рухатися вперед, щоб створювати швидкі та ефективні зміни, які можливо досягти тільки завдяки запровадженню інновацій» [1]. Дослідник відзначає, що кризи супроводжуються чотирма ключовими змінами, які створюють умови для формування нового мислення та дій. В таких умовах керівники можуть скористатися можливістю задля стимулювання корисних змін [1]: об'єднання навколо мети зацікавлених сторін (органи публічної влади, громадськість, бізнес-структури); зміна уявлення про внутрішню організацію системи; зміна організаційної структури під впливом змін; створення упередженості до дій (темпи формування ідей та процес прийняття рішень прискорюється).

Швидкість та ефективність управління кризою в процесі запровадження інновацій залежить від рівня встановлення взаємовідносин між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування. З точки зору антикризового управління спроможність місцевого самоврядування до запровадження інновацій визначається рівнем: сформованості системи публічних фінансів; наявністю компетентних кадрів; наявністю відповідних ресурсів [4].

В рамках концепції інновацій виділено наукові погляди Osborne S., Brown L. (2011), які визначають інновацію в процесі надання державних послуг, як впровадження нових елементів у вигляді нових знань, нових організацій та нових форм управління в умовах ризиків та криз [3]. Це свідчить про те, що інновації перетворюються на нові способи роботи в публічному управлінні, а також відбувається зміна парадигми управлінського процесу. Даний процес супроводжується формуванням нового концептуального підходу, пошуком нових способів організації роботи, нових інструментів для здійснення управлінської діяльності, а також висуває вимоги до створення нових цілей та цінностей. Нововведення можуть супроводжуватися кризами, що потребує залучення до управлінського процесу як можна більше зацікавлених сторін, що значно прискорює хід запровадження інновацій та мінімізує ризики.

Зарубіжні науковці Rocha, J., Zavale, G. наголошують, що розвиток інновацій на пряму залежить від моделі державного управління, в якій вони запроваджуються. Виділяють наступні моделі державного управління: традиційне управління, або класична модель, нове державне управління (NPM), мережеве управління та неовеберівська модель. Відзначено, що креативні, стратегічні інновації в публічному управлінні та адмініструванні можуть порушити усталені моделі та соціальні структури, а це призводить до певних ризиків та криз [5].

В зарубіжних дослідженнях науковцями Vries H., Bekkers V. J. J. M., Tummers L. (2015) класифіковано типи інновацій у державному секторі [6]:

- *інновація як процес* – підвищення якості і ефективності внутрішніх і зовнішніх процесів в системі управління (2014 рік);
- *адміністративний процес інновацій* – створення нової організаційної форми, впровадження нових технік та методів в процесі здійснення управлінської діяльності (2006 рік);
- *технологічний процес інновацій* – створення або використання нових технологій при організації та наданні послуг громадянам (2001 рік);
- *інновація як продукт або послуга* – створення на надання нової послуги (2009 рік);
- *інновацій в управлінні* – розвиток нових форм і процесів для вирішення конкретних соціальних, суспільних, економічних проблем (2008 рік);
- *концепція інновацій* – введення нового поняття, нової парадигми задля реформатування відношення до конкретної проблеми, а також представлення можливих шляхів її вирішення (2011 рік).

Науковцями систематизовано дослідження щодо інновацій в державному секторі та представлено вибірковий аналіз за наступними напрямками: інновація як процес – 47 %; інновації в адміністративному процесі – 40 %; інновація як технологічний процес – 7 %; інновація як продукт або послуга – 22 %; інновації в управлінні – 13 %; концепція інновацій – 2 %; інші дослідження щодо інновацій – 16 % [6].

Аналіз наукових зарубіжних джерел дає можливість стверджувати, що інновації в публічному управлінні та адміністрування розглядають з декількох позицій, зокрема: інновація як постійна зміна; це розрив по відношенню до минулого; впровадження новітніх технологій; створення нових продуктів і послуг при впровадженні нових концепцій; спрямованість на підвищення ефективності та результативності в умовах невизначеності; нові вимоги до управління, а також підвищення рівня задоволеності громадян; інновація як зміна парадигми та формування нової моделі управління тощо. Втім, особливої уваги потребують дослідження щодо формування концептуального підходу до розуміння інновацій в публічному управлінні і на практичному аспекті особливостей запровадження інновацій в публічному управлінні та адмініструванні в умовах ризиків та криз.

Список використаної літератури

1. Clark L. Innovation in a Time of Crisis. Harvard Business Publishing. URL: <https://www.harvardbusiness.org/innovation-in-a-time-of-crisis/>
2. Głodziński E., Marciniak S. Organisational Innovations in Crisis Management of Project-Based Enterprises. Economics and Business. Vol. 28. 2016. P. 26–32. URL: https://www.researchgate.net/publication/301571519_Organisational_Innovations_in_Crisis_Management_of_Project-Based_Enterprises
3. Osborne S., Brown L. Innovation in the public sector: a systematic review and future research agenda. Public administration. Vol. 94. Is. 1. 2015. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/padm.12209>
4. Putra F. Perspective 1: Crisis Management in Public Administration. Planning Forum UT. URL: <https://sites.utexas.edu/planningforum/perspective-1-crisis-management-in-public-administration/>
5. Rocha, J., Zavale, G. (2021) Innovation and Change in Public Administration. Open Journal of Social Sciences. Vol. 9. Is. 6. 2021. P. 285–297. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=110105>
6. Vries H., Bekkers V. J. J. M., Tummers L. Innovation in the Public Sector: A Systematic Review and Future Research Agenda. ResearchGate: Electronic Journal. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/315455642_Innovation_in_the_Public_Sector_A_Systematic_Review_and_Future_Research_Agenda

Володимир МЕЛЬНИК

*аспірант кафедри місцевого самоврядування
та розвитку територій, Навчально-науковий
інститут публічної служби та управління
ДУ «Одеська Політехніка»*

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються аналізу сучасного розуміння інновацій в системі державної служби. Україна перебуває на шляху модернізації системи державної служби та формування нової кадрової політики. До першочергових питань віднесено формування в Україні механізму правового забезпечення управління державною службою, який дозволив би запровадити основні стандарти управління на основі кращого зарубіжного досвіду. Розробка та реалізація даного механізму була започаткована ще з прийняттям Закону України «Про державну службу» [3] і цілої низки підзаконних актів, які забезпечують впровадження європейських принципів та інноваційних технологій публічного управління.

Запровадження інновацій в систему державної служби супроводжується теоретичним підґрунтям як у вітчизняних так і в зарубіжних наукових дослідженнях. В контексті теорії публічного управління та теорії управління персоналом в українській науці досліджуються [1; 2; 4]:

- правове регулювання управління персоналом в системі державної служби;
- організації системи управління державною службою та управління персоналом;
- оптимізація процесів управління персоналом в системі державної служби;
- організація роботи державних органів і державних службовців в умовах ризиків та криз.

В зарубіжній науці досліджується більш широка і глобальна проблематика, саме в межах концепції «спільні інновації», а саме:

- складові нової публічної служби New Public Service, яка поширена у більшості країн світу;
- зарубіжні моделі публічної служби (дослідження інституційної, правової, ресурсної, організаційно-технологічної, культурно-ціннісної складової).

Увага в зарубіжній науковій літературі при запровадженні інновацій приділяється декільком напрямом, зокрема [5; 6]:

- організаційна діяльність державної служби: з позицій інституційного, правового, ресурсного, організаційно-технологічного, культурно-ціннісного підходів;
- вимоги до державного службовця з урахуванням зарубіжного досвіду: інноваційність; генерування ідей; креативність; психологічне розвантаження;
- визначенні доцільності впровадження найбільш відомих моделей публічної служби в контексті інновацій: партнерська; кар'єрна; посадова; змішана.
- використання наробок в межах проєктів SIGMA, TAIEX, TWINNING, DESPRO, SURGe, MATRA, EDGE, Світового Банку, ПРООН щодо: розробки, реалізації та захисту профільного закону або кодексу державної служби, який повинен ґрунтуватися на основах належного врядування; переорієнтації на управління людськими ресурсами; нарощування потенціалу публічної служби; укріплення ціннісної основи, стимулювання саморозвитку.

Інноваціями в управлінні персоналом (в контексті кризових явищ) визначено:

- правове регулювання трудових відносин в управлінні персоналом на державній службі в умовах воєнного стану;

– антикризова мотиваційна модель в управлінні персоналом.

В українській літературі теоретичною основою дослідження визначено організаційно-функціональний підхід. В межах цього підходу досліджуються: правові засади щодо організації і методики проведення актуальних нормативних процедур на державній службі; внутрішні комунікації у воєнний та після воєнний період в службах управління персоналом; антикризова система управління персоналом.

В зарубіжних дослідженнях акценти робляться на заходах діагностики та оцінки кризових явищ в управлінні персоналом (моніторинг, аналіз, оцінка, запровадження інновацій). В цих межах інновації це: розробка інноваційної формування HR моделі управління персоналом в системі державної служби.

Дослідження щодо запровадження інновацій в систему державної служби в умовах кризових явищ здійснювалось на основі аналізу наукових джерел та було встановлено, що:

– в українській науці акценти робляться на підходах до управління персоналом в системі державної служби на основі адміністративних, організаційно-розпорядчих, правових, економічних, соціально-психологічних та морально-етичних методів.

– в зарубіжній науці наголошується на вивченні антикризових принципів управління в умовах глобальних криз та ризиків;

– акцентовано увагу на формуванні системи мотивації та заохочення на основі інноваційних методів.

Слід наголосити на наявній відмінності підходів до даної проблематики в українських та зарубіжних публікаціях. Особливо це стосується практичних методів щодо управління персоналом на державній службі. В зарубіжній літературі головним призначенням методів є усунення перешкод в процесі здійснення управління персоналом, акцентується увага на використанні певного інструментарію на різних етапах. В подальших наукових розвідках ставимо за мету проаналізувати використання методів управління персоналом в системі державної служби європейських країн та виокремити їх прикладне застосування в практичній площині з метою виявлення кореляції та відмінності з урахуванням інновацій.

Аналіз досліджень зарубіжного досвіду надав можливість співставити результати з українськими науково-прикладними дослідженнями та визначити напрями врахування в наукових дослідженнях та практичній діяльності щодо управління персоналом на державній службі України. Інноваціями для української практики публічного управління та адміністрування будуть: удосконалення організаційно-структурних форм побудови і управління персоналом державної служби на основі інноваційних методів; підходи до систематизації методів управління персоналом; формування інноваційної системи методів управління кадровими ризиками тощо.

Список використаної літератури

1. Бериславська О. М. Еволюція становлення теорії управління персоналом в органах державної влади. *Вісник ХНТУ*. 2020. № 4 (75). С. 124–133.
2. Зелінська Н. Є. Механізми державного управління людськими ресурсами в системі регіональної влади. Дисертація на здобуття ступеня к.держ.упр., зі спец. 25.00.02 – механізми державного управління. К., 2018. 228 с. URL: <https://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Dysertatsyia16.12.2018-pod-plahyat.pdf>
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
4. Публічна служба: навч. посіб. / С. М. Серьогін, Н. А. Липовська, Є. І. Бородин [та ін.] ; за заг. ред С. М. Серьогіна. Дніпро: ГРАНІ, 2018. 384 с.
5. Співпраця та взаємодія з міжнародними організаціями та проектами міжнародної технічної допомоги 2019 – 2020. НАДС. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/ta-vzaemodiya-nads.pdf>
6. SIGMA. A joint initiative of the OECD and the European Union. URL: <http://www.sigmaxweb.org/ouexpertise/public-service-human-resourcemanagement.htm>

Олена ОЛЬШАНСЬКА

*аспірантка кафедри публічного управління
та права, КЗВО «Дніпровська академія
неперервної освіти» ДОР»*

МІСЦЕ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЕКОНОМІКАХ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ: СПРЯМОВАНІСТЬ УКРАЇНИ НА ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

В умовах сьогодення розвиток малого та середнього бізнесу (далі – МСБ) є запорукою динамічного розвитку країни, працевлаштованості населення, збереження джерел доходу як громадян, так і країни загалом від податків та зборів. На даний час розвиток країни поділився на «до» та «після», а саме: до 24 лютого 2022 та після введення воєнного стану у зв'язку із військовою агресією РФ. Отже, економіка країни повинна стати на «військові рейки».

За часів релокації бізнесу, тотального знищення підприємств та виробничих потужностей і, як наслідок, безробіття, саме розвиток МСБ має забезпечити не просто стабілізацію економічних чинників, а й утримання країни від голоду та безробіття за рахунок впровадження виробництва на підприємствах малого та середнього сектору економіки, забезпечення працевлаштування, сплати податків та зборів, акумуляції всього сектору послуг. МСБ дає ринковій економіці гнучкість, мобілізує виробничі і фінансові ресурси населення, здійснює структурну перебудову економіки, забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами, вирішує проблему зайнятості.

Малі підприємства забезпечують розвиток економічної системи країн ЄС та наближають її до споживачів. Отже, метою доповіді є порівняння місця малого та середнього бізнесу в економіках країни ЄС та України, визначення основних напрямків реформування економіки України задля розвитку МСБ.

МСБ є основною економіки кожної країни. В більшості країн ЄС питома вага доходу та ВВП отримується саме за рахунок прибутків малого та середнього бізнесу. В країнах ЄС діє Акт з питань малого бізнесу, яким запроваджено принцип «спочатку думай про малих», що призвело до удосконалення загальноєвропейського законодавства, яке стосується МСБ.

В 2010 році Кабінетом Міністрів України був затверджений план заходів щодо впровадження принципів Акту з питань малого бізнесу для Європи. Таким чином, економіка України має бути орієнтована на впровадження вжиття 10 принципів даного Акту.

Головними принципами ЄС, які розроблені задля регулювання та підтримки МСБ, є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні підприємств, усунення адміністративних бар'єрів і створення єдиного економічного простору шляхом спрощення законодавчої бази.

Важливу роль відіграє впровадження єдиного підходу до процесів звітування, ліцензування, сертифікації, проекти збору інформації. Робляться спроби уніфікувати дані процеси як всередині країни за принципом «Єдине вікно», так і зробити такий доступ інтернаціональним на базі однакових уніфікованих показників.

На даний час як в країнах ЄС, так і в Україні майже всі послуги реєстрації бізнесу, звітування, фінансово-податкових операцій можуть бути здійснені дистанційно. Майже всі країни-члени ЄС на початкових стадіях удосконалення законодавства почали досліджувати вплив на малий та середній бізнес через впровадження системи тестів. Такий SME-test містить декілька важливих кроків: обов'язкову консультацію з представниками малих та середніх підприємств; попередню оцінку регулювання – інтереси якого бізнесу можуть бути порушені; кількісне вимірювання впливу регуляторних актів на малий бізнес (оцінка витрат та вигід); розгляд альтернативних механізмів та пом'якшувальних заходів [1].

В Україні під час підготовки проектів регуляторних актів органи державної влади проводять аналіз регуляторного впливу (аналіз витрат і вигід). Відповідна методика затверджена постановою Кабміну у 2004 році «Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» [2].

В Україні діють загальнодержавні та регіональні програми розвитку малого та середнього бізнесу. Програми розробляються з урахуванням законів України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», а також постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 1071 «Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» (із змінами) та інших нормативно-правових актів [3–7].

Діє загальнодержавна та регіональна система підтримки МСБ за допомогою грантів.

В Україні, як і в більшості країн ЄС, є уніфікований підхід до віднесення бізнесу до малого або середнього – це кількість працівників та річний оборот за рік. Так, в ЄС, бізнес вважається малим, якщо кількість працівників менша за 50 осіб, річний оборот менше 10 млн. євро на рік, середнім є бізнес, що налічує до 250 працівників, з оборотом менше 50 млн. євро за рік [8].

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає, що:

– мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 350 тисяч євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тисяч євро; середня кількість працівників – до 10 осіб.

– малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 млн євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 млн євро; середня кількість працівників – до 50 осіб.

– середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 20 млн євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 40 млн євро; середня кількість працівників – до 250 осіб [9].

Якщо зорієнтуватися на галузі економіки, в яких питому вагу посідають МСБ, то це сфера послуг та торгівля. Однак внесок МСБ в економіку країн в країнах ЄС становить від 50 % до 80 % ВВП, при цьому більше 50 % населення зайняті МСБ. Тому вважається, що саме МСБ становить основну економіку країни.

Необхідно відзначити, що МСБ в країнах ЄС притаманні такі ознаки як: швидке втілення ідей і кінцевий продукт, орієнтація на широке коло споживачів, швидкість навчання, низька капіталомісткість; більш лабільна система управління, екологічна спрямованість, стійкість та лабільність під час змін, орієнтованість на прибуток у найближчих термінах – швидка окупність, можливість самостійно забезпечити себе інформаційними ресурсами, проведення інноваційних змін, низька залежність від іноземних інвестицій, спрощеність процедур.

Формування системи підтримки МСБ в країнах ЄС розпочинається з:

1. Надання консультацій та організації навчання основам бізнесу та підприємництва.
2. Застосування прямого фінансування через гранти для конкретних проєктів.
3. Застосування непрямого фінансування через фінансових посередників, таких як банки, кредитні установи та інвестиційні фонди задля збільшення кредитування МСБ та вигідних пільгових умов для поліпшення кредитного потенціалу МСБ.
4. Відшкодування відсотків по кредитах державою або зменшення податкового навантаження.

5. Впровадження заходів щодо усунення адміністративних бар'єрів для створення та функціонування МСБ: легкість реєстрації та припинення малих підприємств, спрощення процедур ліцензування діяльності та сертифікації продукції, оподаткування.

6. Спрощення законодавства в середині країн ЄС та його уніфікація для міжнародного співробітництва, координація політики країн-членів. Відбувається посередництво реалізації «Програми узгоджених дій» в Євросоюзі, де створено спеціальну робочу групу з питань

спрощення умов діяльності підприємств, яка складається із представників підприємців, чиновників та експертів-науковців. Головним їх завданням є оцінка якості законодавства і формулювання рекомендацій для подальших конкретних дій.

7. Застосування різноманітних програм оцінки наслідків для бізнесу, створення різних груп, органів для постійного контролю при застосуванні тих чи інших змін та навчання [11, 12].

Європейська Комісія і національні уряди підтримують центри інновацій як вид послуг, який поєднує в собі технологічні і регуляторні компоненти.

В Україні, як у молодій державі, спостерігається поступове реформування всієї економічної системи та законодавства, переорієнтація економіки на МСБ як основу стабільної економіки.

На даний час в Україні стало можливим он-лайн отримати широке коло реєстраційних послуг для бізнесу: реєстрація/припинення підприємництва, подання податкової звітності, оплата всіх видів платежів, документообіг тощо. Застосовується система грантів, наприклад програма «5,7,9 % кредитування». Набирає поширення отримання різноманітних консультацій, проведення низки реєстраційних дій, подання заявок та отримання певних довідок державних установ, відкритість реєстрів, зокрема речових прав на нерухоме майно, обтяжень рухомого майна, державного реєстру юридичних та фізичних осіб – підприємців, реєстру боржників тощо (до введення в Україні воєнного стану).

Тому Україна для нарощування ваги МСБ в країні має спрямовувати розвиток економіки саме на підтримку МСБ, як основу добробуту населення, що пов'язано з необхідністю:

- спрощення систем адміністрування всіх рівнів, зменшення податкового тиску, приведенням законодавства України до міжнародних норм та стандартів, зниження тиску через зменшення кількості перевірок;
- підвищення конкурентоспроможності продукції місцевих виробників та їх експортного потенціалу;
- розвитку нових видів діяльності малого і середнього підприємництва;
- стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва в пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку громади;
- створення сприятливого середовища для розвитку молодіжного підприємництва;
- забезпечення продуктивної зайнятості населення, у тому числі його соціально вразливих верств, за рахунок створення нових робочих місць на діючих і новостворених малих та середніх підприємствах та активізації самозайнятості;
- удосконаленням правових, економічних і організаційних умов для стійкого розвитку малого та середнього підприємництва;
- методичною, інформаційною, консультаційною, освітньою та юридичною допомогою; залучення міжнародної підтримки малого та середнього підприємництва;
- розширення можливостей доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до фінансово-кредитних ресурсів;
- сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;
- удосконалення системи інформаційної підтримки;
- підвищення ефективності підготовки, перепідготовки кадрів для сфери малого та середнього підприємництва [13, 14].

МСБ в країнах ЄС забезпечує належний рівень життя за рахунок стабільного розвитку середнього класу населення. МСБ в Україні має розвивати такі особливості, які вже мають високий рівень в ЄС: швидке перетворення ідей в готовий продукт, міжнародну орієнтованість, високий ступінь спеціалізації та конкурентоспроможності, низька капіталомісткість, зниження бюрократичного навантаження, зменшення шкідливого впливу на довкілля, підвищення стійкості до зовнішніх змін, уніфікації законодавчої бази, стимулювання створення нових робочих місць [15].

Таким чином, Україна має активно запозичувати позитивний досвід ЄС щодо підтримки розвитку та діяльності МСБ і впроваджувати його в економічні процеси аби інтегруватися в європейський економічний простір. Зокрема, продовжити реформування законодавства, зменшення податкового навантаження, фінансової підтримки, пільгового кредитування та

оподаткування МСБ, забезпечити усунення адміністративних бар'єрів при створенні та функціонуванні підприємств та зменшення корупційних складових на всіх рівнях.

Список використаної літератури

1. Як у Європі впроваджують регулювання для бізнесу. URL: <https://gk-press.if.ua/yak-u-uevgori-vprovadzhuut-regulyuvannya-dlya-biznesu/>
2. Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
4. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21 грудня 2000 р. № 2157ю URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14#Text>
5. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>
6. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2806. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>
7. Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 1071.
8. Growth / Internal market, industry, entrepreneurship and SMEs. URL: <http://ec.europa.eu>.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
10. European Union Support Programmes for SMEs. URL: <http://ec.europa.eu>.
11. Хогтон Дж., Кук Н., Ісакова Н. Взаємодія державних і недержавних структур у справі формування політики підтримки малого бізнесу. *Економіка*. 2013. № 11. С. 42–47.
12. Біла І. С., Салатюк Н. М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 26–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_1_3
13. Стояненко І. В., Біленко Я. О. Розвиток малого та середнього бізнесу в країнах ЄС. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). Р. 997–1001. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2018/1/230.pdf>
14. Програма розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2021 – 2022 роки від 05.11.2021 №126-8/VIII.
15. Король С. П. Сучасні тенденції розвитку малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. URL: https://kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section4/korol/

Наталія СОРОКІНА

д.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

Оксана ШЕЛОМОВСЬКА

к.держ.упр., доц., доцент кафедри соціології, Дніпровський державний технічний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

Питання формування та запровадження на публічній службі принципів доброчесності традиційно було одним з важливих об'єктів дослідження у європейських країнах. Дієвий механізм контролю за дотриманням необхідного рівня доброчесності на публічній службі у багатьох країнах ЄС забезпечується завдяки спеціальним органам (комісії та комітети з питань запобігання корупції, з питань етики, адміністративні та корпоративні суди тощо). Ці органи в основному займаються розробкою правил поведінки та заходів впливу на їх порушників,

розглядом звернень громадян з питань порушення цих правил, підготовкою рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення законодавства в цій сфері.

Автори С. З. Мошенський, В. В. Нонік та І. Г. Сергієнко, на нашу думку, вдало узагальнили досвід деяких європейських країн щодо механізмів контролю за дотриманням необхідного рівня доброчесності публічних службовців, який представлений в табл. 1 [1, с.119].

Таблиця 1

**Механізми контролю за дотриманням доброчесності публічних службовців
в європейських країнах**

Назва країни	Органи контролю	Нормативно-правове регулювання
Франція	Спеціальна комісія з розгляду питань запобігання конфліктам, Центральний департамент по запобіганню корупції, Міжміністерська комісія з розслідування контрактів, що укладаються службовцями, і Вища (Національна) рада з етики в національній політиці, Генеральні інспекції при міністерствах.	Державна програма «Генеральна ревізія державної політики»
Великобританія	Комісія по державній службі, Комітет з питань стандартів в публічній сфері.	Посадова інструкція для парламенту «Постійні правила»
Німеччина	Спеціальні адміністративні суди.	Конституція, Земельні закони про державну службу
Польща	Найвища палата контролю.	Конституція Польської Республіки, Закон про найвищу палату контролю

Як видно з таблиці, забезпечення доброчесності на публічній службі у представлених країнах направлено, насамперед, на створення дієздатних структур, які б забезпечували якісну етичну підготовку публічного службовця, контроль його діяльності та науково-методичну підтримку розв'язання проблем.

Слід звернути увагу, що в світі існує декілька моделей координуючих органів з питань забезпечення доброчесності на публічній службі, які різняться залежно від функцій, які вони виконують. До них відносять:

1. Багатоцільові відомства, основними функціями яких є розслідування, попередження, зв'язки з громадськістю та інформаційно-просвітницька робота. Іноді ці відомства включають в себе елементи функцій запобігання, координації та дослідницької роботи. Багатоцільові відомства повинні наділятися широкими повноваженнями і бути незалежними як з юридичної, так і з практичної точки зору. Прикладом такої моделі вважають, як правило, Гонконгську незалежну комісію боротьби з корупцією і Сінгапурське бюро розслідування корупційної практики. Вони послужили зразком при створенні аналогічних відомств у багатьох європейських країнах, зокрема, Служби спеціальних розслідувань Литви, Бюро із запобігання та боротьби з корупцією Латвії, Центрального антикорупційного бюро в Польщі, Норвезького національного органу по розслідуванню і переслідуванню економічних і екологічних злочинів; Центрального бюро по боротьбі з корупцією в Бельгії; Бюро по запобіганню корупції і організованій злочинності в Хорватії; Румунського національного директорату по боротьбі з корупцією; Центрального бюро розслідувань Державної прокуратури Угорщини [3, с. 13].

2. Відомства щодо попередження неетичної поведінки на публічній службі, до яких відносять:

а) Етичні комітети (комісії), які, як правило, займаються розробкою, здійсненням та моніторингом національних програм етичного спрямування. До складу цих комітетів (комісій) можуть входити представники виконавчої, законодавчої та судової гілки влади, а також у них можуть брати участь організації громадянського суспільства. Як правило, ці комітети не функціонують як постійні установи, але проводять регулярні засідання.

б) Державні установи, що сприяють формуванню високих морально-етичних норм на публічній службі. У деяких країнах створені спеціальні органи, які займаються саме питаннями, пов'язаними з попередженням конфліктів інтересів, врегулювання етичних питань, забезпечення сприятливого етичного клімату на публічній службі. Серед прикладів існує Національне відомство по забезпеченню етичних основ Румунії, Національне бюро з етичних основ Нідерландів, Комітет зі стандартів у публічній сфері Великобританії, Головна комісія з етики Литви тощо [3]. Функції цих органів можуть різнитися. Одні займаються тільки виробленням рекомендацій для здійснення етичних реформ, однак не мають повноважень для впровадження в життя своїх рекомендацій. Інші відповідають і за розробку, і за реалізацію етичних норм, і за контроль за їх дотриманням. Однак, незалежно від функцій, усі вони є вельми важливими у процесі проведення етичних реформ на публічній службі [2, с. 65].

Отже, слід зазначити, що у європейських країнах панують спільні підходи до інституційного забезпечення доброчесності на публічній службі. Більшість країн ЄС від перших кроків реформування публічної служби прагнуть рухатися шляхом побудови демократичного прозорого управління державою та створення якісно нового доброчесного інституту публічної служби, в якому мають забезпечуватися пріоритети загальнолюдських цінностей. Для України, яка переживає період серйозних суспільних трансформацій, важливо вибудовувати публічну службу на засадах доброчесності, відкритості, гуманізму, справедливості, соціального партнерства, прозорості. Засади доброчесності повинні бути покладені в основу професіоналізму сучасного українського публічного службовця.

Список використаної літератури

1. Мошенський С. З., Нонік В. В., Сергієнко І. Г. Правовий механізм регулювання професійної етики в системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 6. С. 116–121.
2. Сорокіна Н. Г. Морально-етичні основи публічної служби в умовах трансформації влади в Україні : монографія. Дніпро : Грані, 2020. 224 с.
3. Cardona Francisco. Anti-corruption policies and agencies. *Centre for Integrity in the Defence Sector*. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/7/pdf/200724-BI-GGG3-en.pdf

Тетяна ТАРАСЕНКО

д.держ.упр., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»

Владислав ТАРАСЕНКО

студент, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка

ЦИФРОВЕ МАЙБУТНЄ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Із поширенням практики застосування штучного інтелекту (ШІ) в процесах реалізації завдань і функцій держави розпочато нову сторінку в історії публічного управління та адміністрування. Передові цифрові технології значно змінили та продовжують змінювати процедури надання публічних послуг, забезпечення взаємодії органів публічної влади та громадян, залучення громадян до управління суспільними справами. Поняття «цифрова громадськість» та

«цифрова адміністрація» знаходять широке відображення в сучасних дослідженнях, в яких розглядаються перспективи розвитку публічного управління та адміністрування.

В Європейському Союзі все більше уваги приділяється регулюванню питань, пов'язаних із застосуванням ШІ (декларація про співробітництво з ШІ, прийнята всіма державами-членами ЄС, Норвегією та Швейцарією (квітень 2018 р.), повідомлення «Штучний інтелект для Європи» (квітень 2018 р.), Узгоджений план розвитку та використання штучного інтелекту, виробленого в Європі (грудень 2018 р.), визначення цифрової стратегії ЄС у повідомленні Європейської Комісії «Формування цифрового майбутнього Європи» (лютий 2020 р.), Біла книга зі штучного інтелекту – Європейський підхід до досконалості та довіри (лютий 2020 р.) та ін.). Загальною метою втілення завдань щодо цього є досягнення провідної ролі ЄС у сфері розвитку та розгортання передового, етичного та безпечного ШІ, що сприяє підходу, орієнтованого на людину на глобальному рівні [1, с. 7]. До основних завдань порядку денного віднесено заохочення всіх держав-членів ЄС до розробки своєї національної стратегії ШІ, ухвалення спільних індикаторів для моніторингу та аналізу успішності таких стратегій. З метою забезпечення моніторингу розвитку, впровадження та впливів ШІ створено службу знань Європейської Комісії (AI Watch) [1, с. 7; 2]. Окрему увагу приділено вивченню потенціалу ШІ в публічному секторі, зокрема можливостей, здобутків, бар'єрів використання ШІ як з боку «користувача», так і з боку «регулятора» [1, с. 7]. У Білій книзі штучного інтелекту відзначено важливість для публічних адміністрацій, лікарень, комунальних послуг, транспорту, структур фінансового нагляду, інших сфер, що становлять суспільний інтерес, застосування ШІ у своїй діяльності [1, с. 7; 6]. Йдеться про формування механізмів управління та нормативно-правових засад, необхідних для захисту прав людини та етичних норм застосування ШІ, особливо в чутливих сферах політики, сфері взаємовідносин публічної адміністрації та громадян [1, с. 8]. До основних пріоритетів політики ЄС у цьому напрямі віднесено надання послуг на основі ШІ, втілення підходу до уряду (урядів) як платформи, що стимулює розвиток ШІ в Європі, забезпечення державного фінансування інновацій та надійності ШІ [1, с. 84].

На порядку денному формування єдиних європейських підходів до публічного управління на засадах широкого використання ШІ, належного врахування можливого соціального та економічного ефекту такої практики в сфері публічних послуг. Досвід свідчить про неоднорідність впровадження та використання ШІ в європейських країнах (за обсягами та технологіями) [1, с. 84]. До основних потенційних плюсів використання ШІ в публічному адмініструванні дослідники відносять переваги ефективності та продуктивності, переваги визначення ризиків та моніторингу, переваги економічних вигід, переваги обробки даних та інформації, переваги обслуговування, переваги прийняття рішень, переваги залучення та взаємодії, переваги стійкості, переваги для суспільства в цілому [9, с. 17].

Дослідження різних аспектів запровадження цифрової парадигми, становлення цифрової та інтелектуальної адміністрації, «штучного розсуду» в адміністративному процесі в умовах нової інформаційної комунікації, загалом актуалізація розвитку теорії, зокрема розробки міждисциплінарних основ застосування ШІ в публічному управлінні та адмініструванні стає предметом зростаючої уваги науковців [4, с. 55; 8; 9, с. 17]. Особливо підкреслюється запит на більш активні наукові розвідки за напрямом вивчення конкретних форм ШІ в публічному управлінні, управління ризиками та оцінювання впливу широкого використання ШІ на ефективність публічного управління [9, с. 17]. Науковий та практичний інтерес викликає феномен «штучного розсуду» в процесі прийняття рішень в умовах цифровізації, який несе позитивний вплив на ефективність адміністративного процесу й водночас загрозу для забезпечення справедливості, керованості, політичної доцільності [8, с. 1, 11–12]. Звертається увага на формування нового типу бюрократії під впливом автоматизації роботи службовців, особливо що стосується сфери публічних послуг, що має наслідком появу нових ризиків, пов'язаних із цифровим адміністративним розсудом [3]. Особливого значення набуває проблема етики, підзвітності та відповідальності в умовах широкого використання ШІ в професійній діяльності службовців [7]. Враховуючи зазначене серед основних викликів, на яких акцентується увага науковців, є необхідність подальшого вивчення впливу ШІ на структуру

бюрократії, визначення цілей застосування ШІ, узгодження цінностей публічного управління з можливостями та здобутками ШІ у цій сфері [3, с. 759; 5].

Отже, вплив ШІ на систему публічного управління та адміністрування значно змінює процеси формування та реалізації публічної політики у різних сферах, систему надання публічних послуг, організацію взаємодії публічної адміністрації та громадян. Відповідно сьогодні висувуються нові вимоги до організації робочого місця, компетентностей публічних службовців, системи їх професійного навчання. Зазначене відкриває нові перспективи та інтеграційний вектор подальшої трансформації публічного управління в Україні на основі спільних європейських підходів у цій сфері.

Список використаної літератури

1. AI Watch Artificial Intelligence in public services Overview of the use and impact of AI in public services in the EU. Science for Policy Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, 96 p. URL: https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2020-07/jrc120399_Misuraca-AI-Watch_Public-Services_30062020_DEF_0.pdf
2. AI Watch. European Commission. URL: https://ai-watch.ec.europa.eu/index_en
3. Bullock J. B. Artificial Intelligence, Discretion, and Bureaucracy. *American Review of Public Administration*. 2019. Vol. 49(7). 751–761. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0275074019856123>
4. Corvalán Juan Gustavo Digital and Intelligent Public Administration: transformations in the Era of Artificial Intelligence A&C: *Revista de Direito Administrativo & Constitucional*. Belo Horizonte. 2018. ano 18, n. 71, p. 55–87, jan./mar. DOI: 10.21056/aec.v18i71.857.
5. L'intelligence artificielle dans l'administration publique : opportunités et préoccupations. Chaire de recherche sur l'administration publique à l'ère numérique. Bullock, J. B. Artificial Intelligence, Discretion, and Bureaucracy. *American Review of Public Administration*. 2019. Vol. 49(7), 751–761. URL: <https://www.administration-numerique.chaire.ulaval.ca/recherches/lintelligence-artificielle-dans-ladministration-publique-opportunités-et-preoccupations>
6. Livre Blanc Intelligence artificielle Une approche européenne axée sur l'excellence et la confiance. Commission Européenne. Bruxelles, le 19.2.2020 COM(2020) 65 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_fr.pdf
7. Regan Priscilla M., Subgroup on Ethics and Bias Chair; and Karl Maschino A Public Administrator's Practical Guide to Ethics and Artificial Intelligence. *AI and Its Impact on Public Administration. Standing Panel on Technology Leadership*. National Academy of Public Administration. April 2019. P. 17–23.
8. Young Matthew M., Bullock Justin B., Leczy Jesse D. Artificial Discretion as a Tool of Governance: A Framework for Understanding the Impact of Artificial Intelligence on Public Administration. *Perspectives on Public Management and Governance*. 2019. 1–13 doi:10.1093/ppmgov/gvz014.
9. Zuiderwijk Anneke, Chen Yu-Che, Salem Fadi Implications of the use of artificial intelligence in public governance: A systematic literature review and a research agenda. *Government Information Quarterly*. Volume 38. Issue 3. July 2021. 101577. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101577>.

Олена ХВАТОВА

аспірантка кафедри публічного управління та права,
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ДОСВІД ПОЛЬСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ОРІЄНТИР ДЛЯ УКРАЇНИ

Становлення демократичної, соціальної та правової України потребує серйозного оновлення державної служби, підвищення ефективності виконання державних завдань та функцій щодо забезпечення прав, свобод та інтересів громадян, надання відповідних адміністративних послуг.

Сьогодні реформи державної служби лише зрідка підвищують ефективність та результативність, а тому мають враховувати власні потреби та пріоритети, а також зарубіжний досвід модернізації державної служби.

Польща є територіальним сусідом України, і досвід Польщі схожий на часові рамки, в які починається державне будівництво, а також на проблему пошуку моделі державного управління, подібної до української системи управління. Для більш повної картини необхідно враховувати не лише вітчизняні дослідження, а й наукові розробки польських науковців, що дозволить об'єктивно оцінити практичні аспекти функціонування польської державної служби. Проблеми організації та функціонування польської державної служби досліджують вітчизняні вчені: М. І. Лахижа, Г. М. Дейнега, І. В. Поліщук, А. О. Чаркіна, Є. П. Грибоножко. Метою даної роботи є дослідження особливостей виконання функцій польського державного службовця.

Позитивна оцінка польських адміністративних реформ міжнародними експертами, а також деяка схожість початкових умов державотворення в Польщі та Україні спонукали нас повною мірою використати польський досвід в Україні. Успіх реформи польської державної служби розглядається як функціональне доповнення до повітової автономії. Іншим важливим досягненням адміністративної реформи було зниження провінційного рівня та запровадження самоврядування на регіональному рівні. Також спостерігається позитивна тенденція розвитку професійної компетенції у сфері державного управління в Польщі, яка характеризується такими ключовими принципами: формулювання стратегічної політики управління людськими ресурсами (інвестування в людський розвиток через професійну підготовку та перепідготовку менеджерів; створити гнучку систему управління людськими ресурсами, щоб відповідати вимогам добору персоналу, системи навчання та підвищення кваліфікації, щоб персонал міг легко адаптуватися до мінливих потреб державного управління); створити систему управління ефективністю для державних службовців, щоб забезпечити набір мотивації та стимули для підвищення ефективності; удосконалити систему прийняття рішень для надання державним службовцям набору навичок і можливостей [1].

Найважливішими позитивними змінами в органах державної влади Польщі за період реформи були: якісна зміна відносин між політикою та адміністрацією (розподіл політичних посад, державних службовців); запровадження територіальних принципів над галузевими (децентралізація процесів прийняття рішень, завдання та фінансування, обмеження чисельності державного апарату); детальне положення про процеси прийняття рішень; підвищення прозорості та відкритості діяльності органів влади всіх рівнів; перехід від кількісних до якісних стандартів оцінки діяльності органів виконавчої влади; запровадити механізми громадського діалогу в процесах прийняття управлінських рішень, створити гарантії належної поведінки посадових осіб [3, с. 97], розробка технічного завдання та управління проектами, спрямованими на модернізацію та вдосконалення апарату органів державної влади, ведення реєстрів державних та адміністративних послуг [2].

На відміну від вітчизняних науковців, польські вчені критично ставляться до власних громадських організацій. Тому, на думку вчених, польська державна служба ще не до кінця сформована і ще розвивається. В інших європейських країнах державна служба сформувалася набагато раніше і, власне, на її основі була змодельована польська державна служба. А створеним в країні державним органам ще багато роботи над створенням сильного та незалежного офісу для ефективного та професійного обслуговування їх діяльності [4]. Деякі науковці вважають, що правила відбору та вимоги державних службовців різні, рівень відповідальності за їх діяльність неоднаковий, умови регулювання трудових відносин різні [5; 6; 7]. Незалежність державних службовців гарантується. У статті 153 Конституції Республіки Польща зазначено, що державні службовці повинні функціонувати для забезпечення професійного, надійного, безпартійного та політично нейтрального виконання державних обов'язків у державному управлінні. Конституція Польщі також передбачає право доступу до державної служби, яким користуються всі громадяни, і зобов'язує прем'єр-міністра підзвітним працівникам виконавчої влади. Водночас Закон про державних службовців [9] (ст. 78)

передбачає, що державні службовці не мають права публічно висловлювати свої політичні погляди, створювати політичні партії, що впливало б на виконання їх посадових обов'язків. Слід також звернути увагу на ступінь незалежності органів державної влади, на який не впливає втручання політичних сил чи зміни політичної ситуації в країні. Після зміни уряду зміна посадових осіб стосується переважно політичних посад (міністрів, заступників міністрів) та політичних членів партії. Зміни також торкаються генерального директора центрального уряду. Закон про державну службу, який передбачає запобігання політичному втручанню у відбір і просування державних службовців, гарантує відкритий і конкурсний відбір після вакантної посади державної служби, а не зміну політичної системи країни. Зовнішнє втручання в державний сектор все ще відносно велике, що виражається в тому, що: по-перше, часто є вакансії, але оголошення про конкурс не подається; по-друге, в деяких випадках генеральний директор призначає кандидатів, які не відбираються за конкурсом, але громадяни з політичною підтримкою. Законом «Про державну службу» визначено публічний процес добору державних службовців. Набір кандидатів на державну службу організовує Генеральний директор Агентства. Інформація про вакансії та прийом на роботу та їх результати є загальнодоступною та оприлюднюється у Бюлетені публічної інформації агентства, а також у Бюлетені Офісу Прем'єр-міністра.

Оголошення про відбір повинні містити: назву та адресу установи; вимоги, що стосуються робочого місця, виходячи з посади та вказівку на те, які переважають, а які є додатковими; обсяг завдань, що виконуються на робочому місці; рекомендовані матеріали, терміни подання та місця, терміни не можуть бути меншими ніж 10 днів з дати оголошення про набір. Нововведенням є запровадження скороченого п'ятиденного терміну прийому на заміщення вакантних посад державної служби. Натомість оголошення про результати відбору має містити: назву та адресу установи, ім'я та прізвище обраного кандидата та інформацію про місце його проживання.

Рівень відкритості та прозорості Польщі є важливим питанням у функціонуванні державної служби. Принцип забезпечення прозорості та відкритості органів державної влади Польщі ґрунтується на положеннях Закону «Доступ до публічної інформації» [10]. Закон визначає механізми обміну публічною інформацією. Відповідно до статті 7 цього закону передбачається надання відповідних документів «на вимогу». Також ст. 7 запроваджує загальне правило вільного доступу до публічної інформації. Виняток із цього принципу наведено у статті. Відповідно до розділу 15 Закону, плата може стягуватися лише в тому випадку, якщо інформація надається «на вимогу», а суб'єкт господарювання повинен нести додаткові витрати, пов'язані з методом розкриття. Водночас до закону внесено зміни, які обмежують доступ до певної публічної інформації через її економічну важливість. Відповідно до нових правил, обмежується доступ до інформації, яка відноситься до конфіденційної.

Одним із позитивних моментів діяльності польської державної служби було запровадження програми «дружнього менеджменту», що призвело до низки заходів: кіоски розповсюджують електронну інформацію про адміністративні послуги та вакансії, створення інформаційного центру державних службовців для спрощення доступу до інформації про адміністративні послуги та вакансії. Інформація про діяльність, послуги та компетенції органів державної влади та їх працівників, можливості розвитку державних службовців, презентації в академічних умовах з розробок та питань діяльності органів державної влади, організація презентацій та конференцій; розповсюдив практичний посібник, що містить інформацію та поради з питань адміністрування, набору, навчання, розвитку комунікацій тощо.

Саме тому міжнародний досвід державних службовців може стати в нагоді Україні, особливо при реформуванні цього важливого державного інституту, оскільки це складний, тривалий, багатоетапний процес, успіх якого залежить від ефективності, продемонстрованої десятиліттями використання існуючих механізмів та їх якість в інших розвинених країнах. Враховуючи поточний процес інтеграції України до ЄС, її інституції стикаються з серйозним завданням реформування та вдосконалення відповідно до стандартів ЄС. Це повною мірою стосується державних службовців. Водночас, на нашу думку, слід спиратися на досвід різних

країн, але брати до уваги дослідження іноземних вчених, які можуть більше критикувати функціонування державної служби у своїх країнах.

Список використаної літератури

1. Поліщук І. В. Механізми розвитку професійного потенціалу державних службовців у Польщі. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* 2015. № 1. С. 315–322.
2. Баранцева К. К. Державна служба: зарубіжний досвід та Україна: Навчально-методичні матеріали. К.: ДПС України, 2012. 40 с.
3. Чаркіна А. О. Принципи державної служби в країнах європейського союзу (на прикладі Польщі та Німеччини). *Інвестиції: практика та досвід : зб. наук. пр.* 2016. № 16. С. 95–99.
4. Służba cywilna w Polsce – charakterystyka [Elektroniczny zasób] / Dostęp: <https://www.bryk.pl/wypracowania/pozostale/administracja/23613-sluzba-cywilna-w-polsce-charakterystyka.html>
5. Latacz E. Podstawowe zasady naboru do służby cywilnej [Elektroniczny zasób] / Ewa Latacz // Dostęp: http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/42759/24_Ewa_Latacz.pdf
6. Służba publiczna w Polsce – diagnoza / Skuteczne państwo i instytucje gospodarcze służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu. 2015. 15 p.
7. Zuzankiewicz P. Jakość funkcjonowania administracji rządowej a obowiązki członków korpusu służby cywilnej / Piotr Zuzankiewicz // *Problemy prawa i administracji : pod redakcją Andrzeja Kojdera.* № 1/2011. P. 39–49.
8. Mechanizmy przeciwdziałania korupcji w Polsce. Skrót raportu / Transparency international the global coalition against corruption. – Instytut spraw publicznych. 2016. 17 p.
9. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 roku o służbie cywilnej (Dz.U. z 2008 r., Nr 227, poz. 1505 ze zm.).
10. Ustawa z dnia 1 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2001 r., Nr 112, poz. 1198).

Ірина ШУМЛЯЄВА

к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

Віталій КИРИЧЕНКО

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

РОЗВИТОК МІСЦЕВОЇ РЕФЕРЕНДНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Розвиток місцевого самоврядування в Україні актуалізує необхідність більш активного залучення до вирішення питань місцевого значення членів територіальної громади. На конституційному рівні передбачено, що народне волевиявлення здійснюється через різні форми безпосередньої демократії, зокрема, місцевий референдум. Водночас в Україні не забезпечено належну реалізацію цього права, оскільки Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» містить лише норми загального характеру стосовно можливості проведення місцевих референдумів (визначення та предмет місцевого референдуму), закріплюючи у ч. 5 ст. 7 положення про те, що порядок призначення і проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми. Відсутність такого закону унеможливує реалізацію права громадян України на народне волевиявлення через місцевий референдум, що суперечить сталій практиці та сучасним тенденціям розвитку місцевої референдної демократії в країнах Європейського Союзу.

Інститут місцевого референдуму, як пріоритетна форма безпосередньої демократії, в деяких країнах ЄС має більш давні традиції (з початку ХХ ст. – Бельгія, Данія, Ліхтенштейн, Нідерланди, ФРН, Франція, Італія, Болгарія тощо), а для інших є порівняно молодим політичним і публічно-управлінським феноменом (з кінця ХХ ст. – країни Балтії, Чехія, Польща, Румунія, Угорщина, Словенія, Словаччина та ін.). Водночас у таких країнах Західної Європи, як Італія, Франція та ФРН, оновлення інструментів підвищення рівня участі населення у місцевій політиці шляхом використання інститутів місцевої демократії, відбулося лише у 1980-1990-х рр., зокрема через централістичну адміністративну традицію, яка стримувала розвиток місцевого самоврядування [3, с. 65]. Крім цього, якщо у Франції право на ініціювання місцевого референдуму громадянами було надано тільки у 2003 р., поряд із нормою стосовно його призначення мером і місцевою радою, то в Італії з самого початку мав місце розвиток форм прямої демократії переважно на місцевому та регіональному рівні [3, с. 67].

Зважаючи на зміни, що вносяться останнім часом до нормативно-правових актів на рівні Ради Європи в частині розвитку інституту місцевих референдумів, цей процес в країнах ЄС ще не закінчений і продовжується, про що також свідчить постійна динаміка сучасних перетворень й модифікація локальних референдних процедур в різних країнах, які проходять в контексті еволюціонування прямої демократії та партисипативних процесів в публічному управлінні. Основною метою цих процесів є підвищення рівня прозорості прийняття публічно-управлінських рішень, доступ мешканців територіальних громад, у тому числі й іноземців, до інформації, а також краще розуміння питань, цінностей та інтересів, пов'язаних з конкретним рішенням публічної влади, надання можливості громадянам на місцевому рівні вирішувати практичні питання місцевого значення, які впливають на їх повсякденне життя та/або сприяють виникненню політичних розбіжностей.

Зростання кількості громадянських ініціатив, розвиток прямої демократії в країнах ЄС також безпосередньо стосується і місцевого референдного процесу, який пов'язаний, як правило, з розвитком референдних процедур на національному рівні. Наприклад, це стосується Фінляндії, де було оновлено положення щодо громадянських ініціатив на національному рівні у 2012 р., а у 2015 р. на муніципальному рівні. Ці кроки стали прикладом для Данії, яка прийняла подібні норми на початку 2018 р., й обидві країни їх широко застосовують. На сучасному етапі змінюється референдне законодавство Чехії з метою полегшення громадянам організації референдумів, а також Австрії, де в законодавство були внесені зміни у 2018 р. з метою сприяння більш широкому використанню інструментів громадянської ініціативи [5], що різко контрастує зі зниженням рівня громадянської ініціативи на рівні Євросоюзу.

Незважаючи на деякі спільні риси сучасного розвитку місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу, інститут локального референдуму відрізняється за нормативно-правовим регулюванням, формами (обов'язкові чи консультативні, повторні референдуми), процедурними особливостями (предметною складовою, внесенням ініціативи та збиранням підписів, формуванням комісій з референдуму, датами та порядком голосування, реалізацією результатів, роллю та місцем органів публічної влади в місцевому референдному процесі). Як відзначено у Доповіді КМРВЄСГ(2021)40-11 «Проведення референдумів на місцевому рівні» від 18 травня 2021 р., правила проведення місцевих референдумів залежать від організації та структури конкретної країни, тому їх «вбудованість» може відповідно варіюватися шляхом закріплення інституту місцевого референдуму у конституції держави (Бельгія, Болгарія, Франція, Італія, Португалія, Угорщина, Польща), статутних законах країни на центральному рівні (Фінляндія, Ірландія, Мальта, Хорватія, Естонія), законодавстві регіонів (Австрія, ФРН, Італія, Іспанія) або конкретизуватися у положеннях, які приймаються на місцевому рівні (Нідерланди, Хорватія, Естонія) [2].

Крім цього, проведення місцевих референдумів відрізняється за інтенсивністю використання цієї форми прямої демократії. Якщо у Польщі, де існують усі нормативні передумови для широкого застосування цього інституту, він використовується не часто, а є допоміжним у здійсненні місцевого самоврядування [1, с. 12], то останнім часом у Болгарії було організовано низку місцевих референдумів.

Незважаючи на те, що місцеві референдуми у більшості країн Європейського Союзу є консультативними, а їх рішення не мають обов'язкової сили, органи публічної влади не можуть ігнорувати рішення місцевого референдуму, прийнятого членами місцевої громади. Наприклад, в Угорщині, Чехії, Словаччині, ФРН позитивний результат референдуму є еквівалентним остаточному рішення місцевих органів влади, спонукаючи їх скасувати попереднє рішення або втілити в життя новий проєкт [4, с. 208 – 209].

Таким чином, інституціоналізація місцевої референдної демократії у національному законодавстві передбачає і дозволяє країнам ЄС встановлювати засадничі умови, фундаментальні уніфіковані правила, які гарантують належне використання цієї форми безпосередньої демократії для вирішення найважливіших питань місцевого значення. Зважаючи на те, що місцеві референдуми потенційно мають ризик популізму, а також можуть викликати розбіжності й суперечності через характер їх предмету та відповідних референдних процесуальних проблем, вони мають бути належним чином законодавчо врегульовані з урахуванням європейських принципів референдної демократії для відновлення можливості реалізації конституційного права громадян на народне волевиявлення на місцевому рівні в Україні.

Список використаної літератури

1. Пшивора Б., Ільницький О., Ільків Н. Місцеві референдуми в Україні і Республіці Польща: проблемні питання правового регулювання. *Український часопис конституційного права*. 2020. № 1. С. 3–15.
2. Holding referendums at local level: Report CG(2021)40-11 18 May 2021 40th session Second part Committee on the Honouring of Obligations and Commitments by Member States of the European Charter of Local Self-Government (Monitoring Committee). URL: <https://rm.coe.int/holding-referendums-at-local-level-monitoring-committee-rapporteur-vla/1680a287be>.
3. Schiller T. Local referendums. A comparative assessment of forms and practice. *The Routledge Handbook to Referendums and Direct Democracy*: Authored by: Laurence Morel, Matt Qvortrup. С. 60–80. URL :<https://www.routledgehandbooks.com/pdf/doi/10.4324/9780203713181-4>.
4. Usvat L. F. Local Referendum – mechanism of the participative democracy. *European Journal of Social Sciences. Education and Research*. 2017. Vol. 11. №. 2. С. 206–218.
5. Youngs R. Getting Europe's Direct Democracy Right. URL: <https://carnegieeurope.eu/2018/11/15/getting-europe-s-direct-democracy-right-pub-77750>

Євгенія ШИПЩИНА

аспірантка кафедри історії
та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська Політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Розуміння європейської інтеграції у ХХ ст. прийшло з метою забезпечення миру між європейськими країнами. Цьому сприяли історичні, культурні, соціальні, економічні та політичні чинники. Оцінюючи наслідки спричинені світовими війнами, у європейських країн була надія на нову модель політичного співробітництва в Європі, яка передбачала спільне прийняття рішень, тісне політичне та економічне співробітництво. З огляду на таке бачення модель мала бути заснована на принципах сталого економічного розвитку, солідарності, згуртованості, подолання всіх форм дискримінації, відповідних заходів безпеки праці, доступі до якісної загальної освіти та охорони здоров'я, забезпеченні якості життя та умов праці, активної участі громадянського суспільства.

Тим самим, регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей будувався на ряді принципів (цінностей), які попереджають уповільнення у прийнятті органами

публічного управління рішень і здійснення ними певних дій, що може викликати розчарування, недовіру або зашкодити як суспільним, так і особистим інтересам громадян.

Серед основних принципів є такі [1]:

- відповідність очікуванням головних споживачів управлінських послуг, що в свою чергу вимагає продуктивності управління. Таким чином налагоджено систему «зворотного зв'язку»;

- справедливість, що базується на принципах верховенства права, що забезпечує активну участь громадян у політичних процесах;

- відкритість та гнучкість, що передбачає активну комунікацію з органами влади та громадськістю щодо завдань та відповідальності різних адміністрацій, їх рішень, а також мобільності, розвитку, появи культури інновацій, здатності адаптуватися до змін навколишнього середовища.

- ефективність, адже політика, законодавчі та регуляторні системи повинні відповідати реальним потребам суспільства, мати чіткі цілі та враховувати оцінку їх очікуваного впливу та минулого досвіду, а управлінські рішення мають прийматися вчасно та впроваджуватися з певною гнучкістю, щоб враховувати місцеві умови або специфічні особливості управління.

Таким чином, причини створення цієї моделі та принципи (цінності) були і є актуальними для України. Європейські цінності вбачаються у формуванні державного та громадського управління освітою в Україні – поглиблення демократизації, децентралізації та соціалізації, що передбачає поширення нових інструментів впливу громадськості на систему управління освітою та підвищення автономії навчальних закладів.

Взаємодія держави та структур громадянського суспільства для впорядкування системи освіти та забезпечення умов для реалізації права на освіту, перспектива передання окремих повноважень структурам громадянського суспільства та спільна управлінська діяльність державних і недержавних структур, узгодження управлінських рішень з громадськістю до їх прийняття, а також діяльність недержавних установ, що доповнюють їх, включаючи забезпечення освітніми ресурсами будується саме на принципах регулюючого впливу держав-членів ЄС.

Після 24 лютого 2022 року багато громадян України, особливо молодих людей, перебувають у державах-членах ЄС. Завдяки рішенням Ради ЄС від 4 березня 2022 року щодо запровадження тимчасового захисту, передбаченого Директивою про тимчасовий захист, для осіб, які були вимушені покинути Україну у зв'язку із воєнним вторгненням на її територію [2], громадяни України отримали доступ на ринок праці та освітніх послуг на території ЄС.

Загальна середня освіта виступає окремим блоком адже багато українських дітей навчаються у класах, які не відповідають їх віковим категоріям, а українські вчителі не працевлаштовуються за спеціальністю. Це обумовлено рядом причин, серед яких мовний бар'єр та низька мобільність органів управління щодо зворотного зв'язку, надання учасникам освітнього процесу інформації та послуг за вимогами для вступу до окремих закладів середньої та спеціальної освіти держав-членів ЄС.

Держави-члени ЄС, визнають важливість загальної середньої освіти, тому зосереджуються на цій сфері в рамках наднаціональних інституцій. Тому стратегічний шлях інтеграції України в освітні європейські структури з метою розвитку інтелектуального потенціалу в подальшому має включати спільні заходи, проекти для учнів закладів загальної середньої освіти України та держав-членів ЄС, які мають бути організовані на державному рівні, а не окремими освітніми закладами.

Освіта і наука в глобалізованому світі стали вирішальними факторами для людського розвитку і є незмінними інструментами держави, масові інвестиції в розвиток людини – найважливіші. Для професії і кваліфікації європейського вчителя, визначено набір ключових компетенцій які пов'язані з процесом навчання та орієнтовані на формування відносин учнів. Тому, необхідно вдосконалити освітні стандарти вищої школи України до інтегрування в європейський і світовий простір; забезпечити інформаційні потреби державних органів, що

безпосередньо беруть участь у реалізації програм інтегрування; запровадити обов'язкове проходження практики, для майбутніх вчителів, особливо іноземної філології.

Загалом, з огляду на європейську інтеграцію можна визначити напрямки вдосконалення публічного управління загальною середньою освітою, серед яких є такі: надмірна концентрація повноважень у Міністерстві освіти і науки, що суперечить оголошеному наміру створити національну систему управління загальною середньою освітою; дублювання функцій Міністерства освіти і науки з місцевою та регіональною владою; проблемна координація дій цих відомств; місцеві органи влади не мають повноважень, необхідних для реального використання організаційних ресурсів.

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 7 : Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія: І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. 2011. 764 с. 453–454.

2. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0055>

СЕКЦІЯ 4

Україна – НАТО проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції

Микола ДУРМАН

*д.держ.упр., професор,
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри державного управління
і місцевого самоврядування, Херсонський
національний технічний університет*

Олена ДУРМАН

*к.держ.упр., доцент, доцент
кафедри державного управління
і місцевого самоврядування, Херсонський
національний технічний університет*

РЕТРОСПЕКТИВА ОЧІКУВАНЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВИХ БЕЗПЕКОВИХ БЛОКІВ

Одні з основних сучасних пріоритетів державної політики України, закріпленого в Конституції України, є досягнення повноправного членства країни в Європейському Союзі (ЄС) та в НАТО. Про це свідчать дані соціологічного дослідження, проведеного у квітні 2021 року Центром Разумкова [1]. Так, 72,5 % опитаних відповіли, що взяли би участь у голосуванні, якби найближчим часом відбувся референдум стосовно вступу України до Євросоюзу 61,9 % респондентів проголосували б за вступ України до ЄС, 25,7 % – висловилися б проти і 12,4 % – не змогли відповісти. У разі проведення референдуму щодо вступу до НАТО у ньому висловили готовність взяти участь 70,9 % опитаних українців.

Після початку повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року чисельність таких прихильників ще більше зросла. Так, через рік після опитування, яке представлено вище, опитування Соціологічної групи «Рейтинг» показало такі результати: в перші дні війни відбувся ріст з 68 % до 86 %, далі ріст продовжився і станом на кінець березня становить 91 % – абсолютний рекорд за всі роки досліджень. При цьому більшість (56 %) переконані, що Україна стане членом Євросоюзу за протягом одного-двох років, 23 % – за п'ять років. При цьому продовжується зменшення рівня підтримки вступу до НАТО. Нагадаємо, що в перші дні війни підтримка входження України до Альянсу зросла з 62 % до 76 %, в перший тиждень підтримка зменшилась до 72 %, а станом на кінець березня становить 68 %, тобто наближається до довоєнних показників [2].

На нашу думку, такі результати можуть відбивати загальнонаціональні процеси всередині України та реакцію на військову агресію в Україні з боку Росії від наших європейських країн. Так, більшість громадян України бачать, що допомога (як військова, так і гуманітарна) на території України, а також прихисток та забезпечення біженців з України в європейських країнах відбувається саме в межах взаємодії Україна – ЄС.

У той же час взаємодія Україна – НАТО в межах допомоги зброєю та воєнною амуніцією (супутнім забезпеченням) відбувається не з боку безпекового блоку НАТО, а з боку його країн-членів. Так, фактично ми маємо підтримку НАТО, але громадянами України ця організація перестає бути тією структурою, що, за умови доєднання до неї України в майбутньому, зможе створити безпечні умови для нашої країни від можливої військової агресії.

Можемо констатувати, що міжнародне безпекове середовище переживає структурізацію, з'являються нові союзи та об'єднання, і Україна має активно включитися в процес. Саме Україні належить ідея створення нового безпекового блоку у складі України, Польщі та Великої Британії [3]. Це важливий союз, що може змінити стратегічний розклад на Євразійському континенті.

Існуючі безпекові та економічні союзи ще далеко не вичерпали свій потенціал, однак через очевидну складність подолання внутрішніх розбіжностей вже надходить час нових. Тому ще більш цікавою є нова ініціатива Великої Британії щодо створення під егідою цієї країни співдружності України, Польщі, Естонії, Латвії та Литви [4]. Окрім протистояння загрозі зі Сходу, створення сильного регіонального блоку посилить вагу наших держав і на Заході. І наша країна у цьому блоці може стати значним гравцем у європейському і світовому масштабі та важливим елементом нової архітектури глобальної безпеки.

Список використаної літератури

1. Вступ до ЄС підтримують понад 60 % українців, за членство у НАТО – майже 54 %. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/06/30/7298949/>
2. Сьоме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (30–31 березня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/sedmoy_obschenacionalnyu_opros_ukraina_v_usloviyah_voyn_u_30-31_marta_2022.html
3. Блок Британія – Польща – Україна: коли, як, навіщо? Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3391236-ura-ukrainapolsaanglia-tak-uze-ohrestili-gipoteticnij-souz-i-ne-bez-pidstav.html>
4. Новий українсько-польський союз: реалії і перспективи. Радіо Свобода від 31.05.2022 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-polshcha-soyuz-spivpratsya/31877283.html>

Віталій МАЛІМОН

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри
публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу*

СПІВПРАЦЯ ПОЛЬЩІ З НАТО ТА ПРАГНЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Прагнення Польщі здобути членство в НАТО (Північноатлантичному альянсі) було спричинене негативним історичним досвідом Другої світової війни та післявоєнною історією, коли в геополітичному просторі Центрально-Східної Європи домінував СРСР.

Польща розпочала дипломатичну діяльність з метою набуття членства в НАТО після припинення діяльності Організації Варшавського договору в 1991 р. Вже в Оборонній стратегії 1992 року як пріоритет було визначено інтеграцію з євроатлантичними структурами безпеки. 12 березня 1999 р. Республіка Польща стала членом Організації Північно-Атлантичного Договору (НАТО).

З урахуванням історичного досвіду і географічного положення головним мотивом прагнень Польщі набути членство в НАТО, перш за все, було бажання стати «споживачем» безпеки. Після вступу в НАТО ця настанова формувала позицію частини польських політиків, котрі більше уваги приділяли збереженню тих функцій НАТО, які гарантували оборону, ніж тих, завдяки яким НАТО могло стати інструментом польської зовнішньої політики [4].

Потрібно відзначити, що особливістю політики безпеки Республіки Польщі в постбіполярний період стає багатостороння активність. Важливі для безпеки Польщі заходи здійснювалися одночасно в декількох площинах. Особливе місце серед них посідали заходи, підкріплені прагненням до нових відносин з безпосередніми сусідами та державами регіону; заходи щодо визначення нових відносин Польщі з європейськими та міжнародними інституціями, що діють у сфері безпеки, особливо з ОВД, НАТО, ЄС (ЗЄС) та ОБСЄ (НБСЄ); заходи щодо створення нової загальноєвропейської системи безпеки. Ці три базові зовнішньополітичні напрямки політики національної безпеки розглядалися як три її елементи, що виконували різні функції і взаємно доповнювали одна одну [1, с. 142].

Так, вже відповідно до Стратегії безпеки Республіки Польщі 2000 року Польща розглядає безпеку комплексно, з урахуванням значення і впливу різноманітних політичних, військових, економічних, суспільних, екологічних та інших чинників. Свою політику безпеки вона реалізує згідно з Конституцією Республіки Польщі, з пошануванням міжнародного права, згідно з цілями і принципами Статуту ООН та документів ОБСЄ, а також із урахуванням міжнародних договорів та конвенцій, учасником яких вона є. Польща вважає свої кордони непорушними та не має жодних територіальних претензій, має врегульовані договорами відносини зі всіма державами-сусідами та не прагне зміцнювати власну безпеку коштом безпеки інших. У своїх діях на міжнародній арені Польща керується принципами зазначеними в Північноатлантичному договорі та договорах ЄС, реалізує бачення вільної і демократичної Європи, згідно з яким безпека, добробут, сприятливі умови культурного розвитку і збереження національної ідентичності становлять спільне і неподільне добро об'єднаного континенту. Свою безпеку Польща тісно пов'язує з безпекою держав НАТО і членів ЄС [5].

Зміни міжнародної ситуації та зростання кількості соціально-політичних та економічних змін спонукали до зростання нових загроз і викликів, що, в свою чергу, змусило країн-союзниць переглянути свої вимоги до безпеки XXI сторіччя. Безпрецедентні терористичні акти 11 вересня 2001 року стали відправною точкою у політичному мисленні як на рівні національної, так і міжнародної безпеки. Від самого початку Польща усвідомлювала, що необхідно негайно робити рішучі кроки для того щоб бути готовими до нових змін, приймаючи активну участь в дипломатичних та воєнних справах і приєдналась до Глобальної антитерористичної кампанії. Це було необхідним поштовхом для важливих змін як у воєнних документах, так і в державних установах, відповідальних за державну безпеку. Одним із перших кроків було рішення уряду замінити «стару» Стратегію національної безпеки 2000 року, що була актуальною, доки не змінилися державні принципи і цілі. Однак це не відповідало динамічним змінам в контексті нової політики безпеки.

У Стратегії національної безпеки Польщі (22 липня 2003 р.) наголошується, що Польща після вступу до НАТО отримала вагомні гарантії безпеки. Однак основні виклики в майбутньому будуть виходити не з якоїсь зони нестабільності поблизу власних кордонів, а з проблем, що тісно переплітаються з деякими негативними наслідками глобалізації. Суть змін у середовищі безпеки документ вбачає у зміщенні від класичних загроз (військова інтервенція) до нетипових загроз, джерелами яких стають важкі для ідентифікації недержавні суб'єкти. Але важливим завданням залишається моніторинг ситуації з урахуванням відродження традиційних загроз.

У листопаді 2007 р. Польща, як член ЄС, змінила знову свою стратегію безпеки, положення якої були скориговані зі Стратегічною концепцією НАТО і Європейською стратегією безпеки. Було враховані ті зміни, які відбулися в Європі та у світі після 2003 р., а також враховано положення нової Стратегії національної безпеки США, як лідера НАТО.

Відповідно до Стратегії національної безпеки Польщі 2007 року на довгострокову перспективу зазначається, що польська безпека залежить від можливостей держави відповідати на виклики, що вийшли за рамки традиційного розуміння поняття «виклики безпеці». Ці виклики є результатом поєднаних політичних, економічних, соціальних, демографічних процесів та змін зовнішнього середовища, які дуже часто перетинають державні кордони. Можливість Польщі зустріти ці виклики буде визначена тим як далеко і в якому напрямі буде подолана технологічна прірва між Польщею та більш розвинутими країнами Європи [2].

Відповідно до Стратегії національної безпеки Польщі 2020 року Польща ставить завдання брати участь у процесі адаптації НАТО до сучасних викликів і загроз, відповідно до 360-градусного підходу; розвивати політику партнерства НАТО та вживати заходів, спрямованих на продовження «політики відкритих дверей» [3]. Така політика Республіки Польща стала особливо виразною в умовах російсько-української війни, коли польське керівництво заявило про свої претензії на регіональне лідерство і покровительство над Україною.

Завдяки участі у НАТО Республіка Польща змогла втілювати у життя політику регіонального лідерства євроатлантичної інтеграції Центрально-Східної Європи. Це допомогло

формуванню чіткої зовнішньополітичної ідентичності Польщі та налагодженню відносин із країнами, що були зацікавлені у розвитку Східного виміру європейської політики та зміцненні євроатлантичної складової. Гарантії безпеки території дали і економічний та соціальний ефект присутності в НАТО. Польська економіка і суспільство набули іміджу стабільного і передбачуваного ринку, котрий дотримується норм міжнародного права та стандартів у сфері прав людини, демократії та вільної торгівлі. Республіка Польща ефективно застосувала переваги членства у НАТО і розвинула свою безпекову політику до рівня, коли її роль і місце «творця» регіональної міжнародної безпеки досягло загального визнання, не дивлячись на активні дискусії з даного питання в польському та європейському політикумі.

Список використаної літератури

1. Тимків Я. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки : приклад Польщі : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 224 с. URL: <https://ena.lpnu.ua/bitstream/ntb/11535/1/Yaropolk%20Tymkiv%20Security%20Study%20ukr.pdf>
2. National Security Strategy of the Republic of Poland. Warsaw, 2007. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/156796/Poland-2007-eng.pdf>
3. National Security Strategy of the Republic of Poland. Warsaw, 2020. URL: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf
4. Polska na arenie. Galop do Kopenhagi. *Rocznik strategiczny*. 2002/2003. Warszawa : SCHOLAR, 2003. P. 350–371. URL: https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/06/17_2003.pdf
5. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej od 4 stycznia 2000 r. URL: https://www.wojsko-polskie.pl/awl/u/79/e9/79e9dca3-b3f6-41a6-aa92-00e8ef1b61e9/strategia_bezpieczenstwa.pdf

Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ВСЕОСЯЖНА СТІЙКІСТЬ ЯК НОВЕ ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ НАТО

На Брюссельському саміті в 2021 р. лідери держав-членів НАТО звернулися до Генерального секретаря Єнса Столтенберга з проханням очолити процес розробки наступної Стратегічної концепції Альянсу [5]. За останнє десятиліття світ докорінно змінився, стратегічна конкуренція зростає, тому настав час оновити Стратегічну концепцію, в якій будуть визначені виклики безпеки, з якими стикається Альянс, і окреслені політичні та військові завдання НАТО. Документ буде побудовано на актуальних ключових елементах чинної Стратегічної концепції, яка була прийнята на Лісабонському саміті НАТО в 2010 р.

У межах процесу внутрішніх консультацій цільовою групою НАТО, була підготовлена доповідь «Один плюс чотири: планування майбутнього НАТО в епоху потрясінь» [8]. Доповідь стала результатом обговорень та письмових внесків незалежних неурядових учасників з усього Альянсу, зокрема низки дослідницьких інститутів з питань політики, які взяли участь в роботі цільової групи. Автори доповіді наголошують на її незалежному статусі та відсутності фінансової чи іншої підтримки від будь-якої зацікавленої сторонньої сторони.

В доповіді наголошується на тому, що нова Стратегічна концепція НАТО має бути сформована на основі підходу, який отримав назву «один плюс чотири». Один – це згуртованість Альянсу, яка має бути центральною стратегічною основою нової Концепції. Після цього НАТО має бути зорієнтована на поточні та майбутні виклики, багато з яких є нетрадиційними та непередбачуваними. Такий підхід вимагатиме від НАТО не лише оновлення та модернізації своїх трьох основних завдань – колективної оборони, кризового регулювання та безпеки на

основі співробітництва – а й додання четвертого завдання: розбудови всеосяжної стійкості до руйнівних загроз суспільствам союзників Альянсу [8, v].

Зростаюча потреба в оперативній імплементації концепції стійкості – здатності передбачати, запобігати і, в разі необхідності, захищати від збоїв та руйнувань критично важливі функції сучасних суспільств – стала викликом нарівні з іншими основними завданнями НАТО. Це є важливим для трьох інших завдань Альянсу: колективної оборони, кризового регулювання та безпеки на основі співробітництва [6]. Однак, зазначається у доповіді, концепція стійкості не була належним чином інтегрована у процес планування чи оперативну діяльність НАТО і ніколи не виходила за межami вузьких базових вимог для кожної країни [8, p. 14]. Концепція всеосяжної стійкості покликана дати відповідь на виклики, які не вирішуються належним чином іншими основними завданнями Альянсу. І зусилля НАТО поки що зраджують статичне розуміння стійкості, яке охоплює широкий спектр динамічних взаємозв'язків. Автори доповіді, розуміючи певне «небажання деяких створювати четверте основне завдання», але, водночас, враховуючи важливість стійкості у сповненому потрясінні світі, все ж закликають лідерів Альянсу переглянути свої позиції та створити таке четверте основне завдання [8, p. 14].

НАТО має вийти за межі показників для кожної країни та адаптувати більш комплексний підхід, який охоплює та операціоналізує концепції демократичної стійкості, спільної стійкості та подальшої (майбутньої) стійкості, що взаємно підсилюють одна одну. Останніми роками чимало стратегічних дискусій зосереджено на конкуренції між так званими великими державами «great power», яка виходить за межі традиційних атрибутів влади та могутності й дедалі більше зосереджується на формах правління. Великі і малі противники демократії продають автократію як «ефективну», рекламують власні недемократичні політичні системи та використовують широкий спектр інструментів, щоб поглибити тріщини у фундаменті демократії та підірвати довіру до неї. Автократи та диктатори усіяло підтримують неліберальні демократії, а їхні моделі починають наслідувати інші. З огляду на це, основне значення демократичної стійкості полягає в тому, що саме вона має стати основою нової міжнародної системи та міжнародної конкуренції [8, p. 4]. Спільна і подальша стійкість є однаково важливими [3].

У статті 3 Вашингтонського договору союзники зобов'язуються зміцнювати стійкість проти збройної агресії шляхом «постійного і ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги» [9]. До цього часу зусилля НАТО щодо стійкості шляхом запровадження базових вимог для кожної країни були зосереджені на «вдосконаленні власних можливостей», тобто на самодопомозі. Прийняття всеосяжної стійкості надасть значення взаємодопомозі. Стаття 3 також забезпечує основу для співпраці НАТО щодо стійкості з урядами країн-партнерів і приватним сектором.

Кожна держава-член НАТО несе основну відповідальність за забезпечення стійкості свого власного демократичного суспільства. В доповіді наголошується, що стійкість починається вдома. Проте в епоху потенційно катастрофічного тероризму, мережевих загроз і руйнівних кібератак, жодна нація не залишається вдома одна. Сьогодні лише декілька критичних інфраструктур, які забезпечують критично важливі функції окремої країни, обмежені національними кордонами цієї країни. Потужні зусилля в одній країні можуть мало означати, якщо сусідній союзник є слабким. Отже, уряди, які звикли захищати свої території, також повинні мати можливість захистити свої зв'язки – життєво важливі артерії, які є джерелом життя сучасних відкритих суспільств. Стійкість ніколи не буде досягнута на основі кожної конкретної країни. Союзники, які залежать від взаємних потоків людей, енергетичних ресурсів, товарів і послуг, мають перейти від базових вимог для кожної країни до спільної стійкості шляхом встановлення разом показників, які можуть забезпечити їхню взаємну безпеку. Показники мають охоплювати не лише критичну інфраструктуру, але й ключові галузі, фінансові потоки, стратегічні порти та транспортні/приймальні вузли, ланцюги поставок, комунікаційні та інформаційні мережі та інші елементи сполучної тканини, яка пов'язує найважливіші суспільні функції союзників.

Вищезазначене привело авторів доповіді до формування концепції подальшої стійкості, яка має два компоненти: просторовий і часовий. Просторовий компонент по суті означає проектування спільної стійкості на партнерів, які не є членами НАТО. В доповіді акцентовано увагу на важливість просторового компонента на прикладі України, яка «використовується Росією як експериментальна лабораторія для гібридних загроз і руйнівних атак на найважливіші суспільні функції» [8, р. 15]. Після військового втручання Росії в Україну в 2014 р. російські хакери докладали невпинних зусиль, щоб послабити Україну та призупинити її зусилля щодо більш тісного зв'язку із Заходом, атакуючи критичну інфраструктуру країни, виводячи з ладу електричні мережі, системи метро та аеропорти. Оскільки Україна на той час значною мірою була не в змозі адекватно відповісти, Росія також використовувала Україну як корисний полігон для випробування своїх можливостей кібервійни.

В умовах повномасштабної російської агресії в НАТО допомогли Україні стати більш стійкою до таких атак [4]. Однак, в Альянсі не мають сприймати таку допомогу як «одноразову» або ситуативну в період гострої кризи, що мине. Союзники повинні думати про неї як про постійну, невід'ємну частину місії НАТО й надалі. Помітний поступ в цьому напрямі вже є. Так, 4 березня 2022 р. однотайним голосуванням 27-ми країн-спонсорів в Керівному комітеті Об'єднаного центру передових технологій з кіберзахисту НАТО (NATO CCDCOE, м. Таллінн, Естонія) Україна була прийнята до складу Об'єднаного центру як учасниця-контрибуторка [10]. Участь України посилить обмін кібер-досвідом з іншими країнами-учасницями.

Україна – не поодиноким приклад. По всій південній та східній периферії Європи руйнівні виклики слабким демократіям можуть щоразу більшими хвилями накочуватись на територію НАТО. Автори доповіді вважають, що ці приклади мають активізувати зацікавленість НАТО в проектуванні спроможності щодо стійкості до вразливих демократичних партнерів. Союзники по НАТО мають поділитися з партнерами підходами та оперативними процедурами щодо стійкості суспільства, щоб поліпшити демократичну стійкість до корупції, психологічної та інформаційної війни, втручання у вибори чи в у функціонування демократичних інститутів, а також збоїв у кібер-, фінансових та енергетичних мережах та інших критичних інфраструктурах. Колективні зусилля союзників щодо стійкості в зазначених вище сферах слід по можливості поширити на критично важливих партнерів НАТО та ЄС [8, р. 15]. Очевидно, що досягнення уразливими суспільствами більш високого рівня стійкості суттєво ускладнює діяльність зловмисних державних і недержавних суб'єктів з провокування та підтримки нестабільності, необхідної їм для успіху.

Як вже зазначалось, подальша стійкість має також й часову компоненту, як мислення та дії наперед у часі, тобто передбачення руйнівних викликів, що можуть виникнути, і діяльність щодо запобігання їм, пом'якшення їх або адаптації до них. На думку авторів доповіді, це ще одна причина розглянути можливість створення Управління загальних оцінок НАТО (NATO Office of Net Assessment) [8, р. 15]. В Міністерстві оборони США таке управління існує ще з початку 1970-х рр. [7]. Це сприятиме зусиллям НАТО та країн-партнерів щодо пом'якшення наслідків для безпеки, спричинених зміною клімату та дизруптивними технологіями, та адаптації до них.

Агресивні кібер-операції, перебої в ланцюгах поставок, пов'язаних з обороною, і пандемія COVID-19 актуалізували необхідність надання Альянсом ефективнішої відповіді нетрадиційним викликам безпеці суспільств і людей. Всеосяжна стійкість також включатиме зусилля з протистояння гібридним атакам на суспільства та політичну волю держав-членів НАТО. На НАТО також вплине глобальне потепління. Щоб впоратися з цією глобальною проблемою, збройні сили НАТО мають бути готовими до вирішення аварійно-рятувальних та логістичних завдань [8, р. 15].

Стійкість не обов'язково повинна бути роботою лише для НАТО. Поглиблене співробітництво між НАТО та ЄС дає можливість використовувати об'єднані ресурси обох організацій у спільній справі. Більшість держав-членів ЄС (21 країна) також є членами НАТО. Значна частка проблеми стійкості пов'язана з цивільними установами та приватною

інфраструктурою, багато з яких інтегровані в структури та процеси ЄС. НАТО і ЄС вже тісно співпрацюють з питань стійкості, пов'язаних із захистом критичної інфраструктури [1, р. 5], тож вони повинні поширити цю співпрацю на питання демократичної, спільної та подальшої стійкості.

Під час холодної війни в НАТО знали, де знаходиться лінія фронту. Після холодної війни в Альянсі сподівалися, що лінії фронту більше не буде. Сьогодні союзники по НАТО зосереджені на фронтних викликах на східному та південному флангах Альянсу [2]. Однак, зазначається у доповіді, в епоху потрясінь лінія фронту може бути де завгодно. Це може бути польсько-російський кордон, Гранд базар Стамбула, аеропорт Франкфурта, ланцюжки постачання їжі в Італії, трансатлантичні підводні кабельні лінії, Інтернет, метро Вашингтона чи гребля Гувера в штаті Невада. Розбудова стійкості до руйнівних загроз є основним спільним завданням для Північної Америки та Європи. В доповіді зазначається, що протягом чверті століття мантрою НАТО була така: «поза зоною відповідальності». Сьогодні, наголошують автори, це має бути «поблизу або там, де біда» [8, р. 16].

В доповіді робиться висновок, що узгодження нового основного завдання всеосяжної стійкості обіцяє стати найбільш інноваційною та перспективною особливістю нової Стратегічної концепції НАТО. Це та інші основні завдання взаємно підсилюються. Колективна оборона та стримування залишаються центральними в цілях НАТО. Однак вони будуть більш надійними, якщо демократії держав-членів та партнерів НАТО будуть більш стійкими. Багатьом кризам вздовж кордонів НАТО неможливо запобігти або впоратися з ними лише військовими засобами, тому введення в дію концепцій спільної та подальшої стійкості поліпшить основне завдання Альянсу щодо кризового регулювання. Отже, НАТО може зробити більше, щоб привнести свій неперевершений досвід як альянсу стійких демократій у виконання свого третього ключового завдання – безпека на основі співробітництва [8, р. 16].

Список використаної літератури

1. Democratic Resilience is Foundational to the Alliance. Testimony by Daniel S. Hamilton before the NATO Parliamentary Assembly May 2021. URL: <https://cutt.ly/wHFpyxk>
2. Deterrence and defence. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm?selectedLocale=en
3. Forward Resilience: Protecting Society In An Interconnected World / Daniel S. Hamilton, ed., Washington, DC: Johns Hopkins University School of Advanced International Studies. 2017. URL: <https://transatlanticrelations.org/publications/forward-resilience-protecting-society-in-an-interconnected-world/>
4. Maigre M. NATO's Role in Global Cyber Security. URL: <https://www.gmfus.org/news/natos-role-global-cyber-security>
5. NATO 2022 Strategic Concept. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/>
6. NATO's Strategic Concept 2010. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm
7. Net Assessment: Knowledge, Experience and Implications for NATO – Research Division Webinar. URL: <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1539>
8. One Plus Four: Charting NATO's Future in an Age of Disruption. NATO Task Force Report / Daniel S. Hamilton and Hans Binnendijk, Editors. 2022. 34 p. URL: <https://www.transatlantic.org/wp-content/uploads/2022/02/NATO-TF-SC-final-feb-16-2022.pdf>
9. The North Atlantic Treaty. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en
10. Ukraine to be accepted as a Contributing Participant to NATO CCDCOE. URL: <https://ccdcoe.org/news/2022/ukraine-to-be-accepted-as-a-contributing-participant-to-nato-ccdcoe/>

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

Неонілла БАРАКАТОВА*канд. філол. наук, доцент кафедри**філології та мовної комунікації**НТУ «Дніпровська Політехніка»***МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Вирішення різноманітних аспектів мовної політики на сьогодні – це не лише обов'язкова передумова досягнення міжнаціональної згоди та стабільного демократичного розвитку України, але й насамперед питання її національної безпеки. Попри євроінтеграційні прагнення України, її мовна політика періоду незалежності не відповідала мовнополітичним нормам ЄС, які характеризуються насамперед підтримкою статусу державної (офіційної) мови, якою є переважно мова титульної нації, і водночас мов етнічних меншостей без їх переваг над мовою державною.

Законодавство практично всіх європейських держав спрямоване на забезпечення мовних прав осіб, які належать до національних меншостей, попри те, що далеко не всі європейські держави стали сторонами Європейської хартії регіональних, або міноритарних, мов, вочевидь, вважаючи достатніми чинні національні системи захисту національних меншин. Принцип «двомовність з достатнім володінням державною мовою» відповідає засадам мовної екології і міжнародно визнаним принципам мовного планування. Це, зокрема, зазначено в Гаазьких рекомендаціях щодо прав національних меншин на освіту: «Право осіб, які належать до національних меншин, на збереження своєї самобутності може бути повністю реалізоване тільки тоді, коли вони добре оволодіють своєю рідною мовою у процесі навчання. Разом з тим особи, які належать до національних меншин, зобов'язані інтегруватися в більш широке суспільство держави через належне володіння державною мовою» [1, с. 309].

Тож стратегічний пріоритет формування цілісної законодавчої бази у галузі етнонаціональної, мовної політики, закладений чинним Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [2], передбачає не тільки створення умов для вільного використання державної мови в публічному просторі, а ще й державну підтримку мов, які перебувають під загрозою зникнення. Піклування про мовне розмаїття означає відповідальність кожної держави, у тому числі й України, за ті мови, які історично сформувалися на її території або опинилися на ній з певних історичних причин, але не представлені державними формуваннями (наприклад, кримсько-татарська, караїмська, гагаузька, урумська). Вони є особливо вразливими до асиміляції, а отже, потребують особливих заходів підтримки.

Ці та інші недоліки українськомовного законодавства покликаний виправити/ліквідувати комплементарний нормативно-правовому документу «Про забезпечення функціонування української мови як державної» національний закон про регіональні мови, що, власне, передбачено окремою статтею чинного вищезгаданого законодавчого акта. Згідно з нею, він мав з'явитися в Україні ще наприкінці 2019 року, однак і досі на обговорення громадськості не було винесено навіть його законопроекту. Очевидно, що такий документ обов'язково має бути узгодженим з міжнародними правовими актами, а не лише з хартією мов. Тим більше, що, як довів досвід України останніх десятиліть, Європейська хартія регіональних, або міноритарних, мов може використовуватися з маніпулятивними намірами, щоб обмежити права тієї чи іншої мовної спільноти, включно з мовними правами титульної нації. Трагічні наслідки нехтування рівними правами у мовній галузі призвели до початку воєнних дій на Сході України 2014 року і повномасштабного вторгнення на територію нашої держави російських військ 2022 року. Адже мовна проблема, крім усього іншого, має ще й вагомий психологічний складник: неможливість

задовольнити свої інформаційні, комунікативні чи освітні потреби рідною мовою викликає як в громадян відчуття другосортності, яке спрямовує розвиток мовної політики в конфліктогенну площину.

Тож надзвичайно важливу в процесі подальшого законотворення в мовній галузі мають відігравати такі суб'єкти формування національної мовної політики, як громадянське суспільство та наукова спільнота, що відповідає загальноєвропейським демократичним принципам.

Отже, інтеграції України у Європейський Союз сприятимуть серед іншого законотворчі кроки, які відповідають шляхам реалізації мовної політики мультикультуралізму ЄС, адже в цих умовах зростає значущість досліджень як зі збереження й вивчення рідної мови нетитульних націй, так і державної мови України. Це дасть змогу виробити якнайефективніший нормативно-правовий акт, який би забезпечував не тільки розвиток загрожених мов, але й давав гарантії від імені держави Україна на збереження їхньої присутності в європейському мовному просторі. Крім того, важливим чинником євроінтеграційних прагнень України є використання передового досвіду країн Європи щодо популяризації мови своєї держави за її межами, а також підтримки мовних спільнот емігрантів за межами материкової України.

1. Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту. *Мовні права в сучасному світі*. Ужгород. 2014. С. 302–314.

2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII. *Голос України*. № 90 (7096). 16 травня 2019.

Олександр БАРДАХ

аспірант, НТУ «Дніпровська Політехніка»

ВЛАДА ТА БІЗНЕС: ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИМІРИ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Як показує практика європейських країн, цифровізація економіки та суспільства є не тільки технологічним рішенням, а й сучасною інноваційною концепцією публічного управління, значним важелем масштабних перетворень у суспільстві, особливо у сфері взаємодії з бізнесом. Зміна нормативно-правової бази, принципів формування й бюджетного фінансування, перерозподіл зон пріоритетної компетенції державних і самоврядних структур, оновлення та розширення цифрових парадигм розвитку суспільства є підґрунтям для реінжинірингу публічного управління через створення й розвиток цифрового врядування.

Виходячи з досвіду цифрової трансформації в ЄС, зміни мають торкнутися багатьох сфер життя суспільства, в тому числі виборчої системи, принципів законодавчої діяльності, схем здійснення контролю та підвищення відповідальності всіх гілок влади перед бізнесом та громадянським суспільством. Основою відповідних перетворень у державних структурах та органах місцевого самоврядування є готовність та здатність громадян використовувати можливості цифрових технологій, оцінити їх переваги, застосувати у своєму житті, бізнесі, громадській та науковій діяльності, навчанні тощо.

Вже зрозуміло, що перехід до цифрового суспільства передбачає трансформацію політичних інститутів і державного управління з урахуванням нових досягнень науки. Інтернет-технології забезпечують цифрову взаємодію органів влади, бізнесу й інститутів громадянського суспільства, отримали в сучасній літературі найменування цифрове врядування.

Згідно з концепцією цифрового врядування вся система органів публічної влади функціонує на основі цифрових технологій як єдина сервісна організація, призначена для надання послуг бізнесу та населенню. При цьому публічна діяльність має бути відкритою, інформаційно прозорою та доступною для всіх споживачів. Особлива увага приділяється принципу зворотного зв'язку, швидкості та якості надання послуг за допомогою широкого використання цифрових платформ у мережі Інтернет. Усе це покликане підвищити як якість надання адміністративних та муніципальних послуг населенню, так і ефективність

функціонування самих органів публічної влади. Виходячи з цього, цифрове врядування можна визначити, як спеціалізовану комплексну систему взаємодії державних та муніципальних структур із бізнес-структурами та інститутами громадянського суспільства за допомогою цифрових технологій [1].

В Україні реалізація концепції цифрового врядування знаходиться в тісному взаємозв'язку з реформою державного управління. Необхідність переходу до цифрового уряду вимагає перебудови адміністративної системи з використанням штучного інтелекту у напрямку підвищення оперативності та ефективності прийнятих управлінських рішень; зниження витрат на утримання державного апарату, підвищення продуктивності праці державних службовців; боротьби з корупцією в урядових структурах та ін.

Особливості та характеристики цифрового врядування визначаються в залежності від політико-економічної системи конкретної країни, політичного джерела ініціативи щодо розгортання даного проєкту, послідовності його дій, залучених економічних і соціальних ресурсів та ін.

З огляду на європейський досвід, цифрове врядування приваблює такими речами, як: спрощення бюрократичних процедур, значне скорочення терміну оформлення документів, забезпечення легкої верифікації звітності юридичних і фізичних осіб за допомогою введення уніфікованої системи цифрового обліку, збільшення обсягу бюджетних надходжень і, врешті решт, зростання довіри бізнесу та громадян взагалі до інститутів влади [2].

Амбітні завдання Уряду України щодо впровадження програми розвитку в країні цифрової економіки диктують нові вимоги до системи публічного управління, організації і структури самого бюрократичного апарату. Незважаючи на те, що заявлена «діджиталізація» влади передбачає цілий ряд серйозних змін щодо спрощення взаємодії влади та бізнесу, органів влади між собою, вона не вирішить багато з поточних проблем неефективності органів публічної влади і не відповість в повній мірі на виклики цифрової трансформації суспільства.

Якщо для бізнесу «цифровізація» – це ключ до виживання на сучасних ринках, драйвер для підвищення конкурентоспроможності і збільшення прибутку, то для державних органів та органів місцевого самоврядування роль цифрової трансформації поки що не є достатньо очевидною та зрозумілою. Більш того, вочевидь, що для них впровадження цифрових технологій не є настільки ж природним процесом, як для приватних компаній. Органи влади не борються за одержувачів державних послуг з приватними компаніями, адміністративні витрати не впливають на їх конкурентні переваги, а неефективність створюваних ІТ-сервісів не призводить їх до банкрутства [3].

Цифровізація економіки та суспільства має вести до кардинальної зміни підходів в організації роботи органів влади з використанням цифрових технологій і алгоритмів. Це свого роду процес адаптації до нових умов діяльності з урахуванням потреб бізнесу (та ринку взагалі) та очікувань споживачів послуг і сервісів. З огляду на потреби ревіталізації країни у повоєнний період, можна стверджувати, що без системної трансформації управлінських процесів, без кардинальної перебудови роботи всього апарату органів публічної влади масштабної віддачі від цифрової трансформації забезпечити не вийде.

Список використаної літератури

1. Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., Демошенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2020, Т. 8, № 4, С. 129–146. <https://doi.org/10.15421/152087>
2. Квітка, С. Державне управління взаємодією влади та бізнесу: європейський досвід для України. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 4, С. 48–54. <https://doi.org/10.15421/15201823>
3. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: монографія / С. А. Квітка. Дніпро: «Грані», 2017. 268 с.

Валерій БЕЗУС

*голова Державного агентства з енергоефективності
та енергозбереження України*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ Й ЗАВДАННЯ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ТА ІНФРАСТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ МІСТА У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сфера житлово-комунального господарства (ЖКГ) є великою частиною національної економіки та має значний вплив на її розвиток. У багатьох країнах світу показники діяльності у сфері ЖКГ визначають рівень соціально-економічного розвитку держави і суспільства загалом.

На жаль, протягом тридцяти років незалежності України рівень надання послуг в ЖКГ, стан підприємств і організацій цього сектору економіки, комунальна інфраструктура постійно знаходився у незадовільному стані. Високий рівень корупції, відсутність конкуренції на ринку надання послуг у сфері житлово-комунального господарства, бюрократія, низький рівень технічного стану основних фондів – все це призводило до невдоволення населення.

До проблем, що існували у довоєнний період у зазначеній сфері, також можна віднести неоптимізовані тарифи на більшість житлово-комунальних послуг; вкрай незадовільний матеріальний стан основних фондів комунальних підприємств та їх моральна зношеність; низький рівень сплати за надані житлово-комунальні послуги; неефективне управління; майже відсутність інвестування у енергоефективні технології та системи збереження навколишнього середовища. Усе це, а також і багато інших факторів зумовило стійку тенденцію погіршення стану фінансово-економічних показників роботи підприємств житлово-комунального господарства та інфраструктури майже всіх населених пунктів країни.

Війна ще більше загострила ситуацію, яка, як ми бачимо, і в довоєнні часи була дуже складною. Розруха, знищення інфраструктурних об'єктів майже по всій території України, розкрадання комунального майна, пошкодження на території країни дорогого обладнання (як, наприклад, найбільша в державі сонячна електростанція «Грін Енерджі Токмак» у Запорізької області, яку було зруйновано окупантами) – все це обумовило масштабну кризу у сфері житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури майже по всіх регіонах України.

Слід зазначити, що в Україні неодноразово було заявлено курс на реформування житлово-комунального господарства. Проголошувалися чергові реформи, але все захлиналось майже на самому початку. І як раз сьогодні з'явилися умови для початку справжнього реформування, модернізації та відновлення системи житлово-комунального господарства як в окремих містах, так і в країні в цілому. Зазначене насамперед пов'язано з необхідністю відбудови економіки та її житлово-комунального сектору, а також із політичними подіями та реформами, що були задекларовані в останні роки (зокрема, децентралізацією та реформуванням місцевого самоврядування, так званім перезавантаженням влади, її орієнтацією на потреби населення тощо).

Отже, для забезпечення стійкості, ревіталізації та подальшого розвитку територій і громад в Україні у поствоєнний період, потрібне не просто реформування вітчизняного житлово-комунального господарства, а й модернізація та відбудова інфраструктурних об'єктів на території сіл, селищ, міст нашої країни.

Що стосується реформування системи житлово-комунального господарства, то слід звернути увагу на те, що цей процес вимагає розроблення та прийняття дуже виваженої стратегії розвитку, яка буде являти собою складну та ефективну систему управління галуззю, застосування комплексного підходу та чітко визначених пріоритетів.

Зважаючи на існуючий європейський та світовий досвід, ефективною моделлю модернізації (реформування) житлово-комунального господарства є, зокрема, державно-приватна форма партнерських відносин, яка, разом із застосуванням інноваційних підходів та інструментів (програмно-цільового, проектного, кластерного, корпоративного підходів, бенчмаркінгу тощо) зможе забезпечити підвищення ефективності, результативності та якості надання житлово-комунальних послуг населенню, а також буде сприяти інфраструктурному розвитку адміністративно-територіальних одиниць, зокрема, на рівні міста. Саме міста, де

проживає велика кількість людей, зокрема ті, що найбільш постраждали і були зруйновані під час війни, потребують якомога швидшого оновлення, що стає можливим за умов запровадження зазначених вище управлінських підходів та інструментів.

Що стосується першочергових завдань, які необхідно виконати після перемоги над російською навалою в Україні, то на перший план, як зазначалося вище, виходить відбудова інфраструктури міст, відновлення та модернізація житлово-комунального господарства саме в контексті змін та реформ, необхідних для забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій та громад в країні, що можна забезпечити шляхом розроблення та реалізації відповідних стратегій, програм та проектів у цій сфері.

Враховуючи те, що Україна зараз офіційно стала кандидатом у члени Європейського Союзу, для забезпечення ревіталізації та розвитку територій та громад України необхідно враховувати і пріоритети реформ, розпочатих ще у довоєнний період, зокрема, наближення вітчизняної нормативно-правової бази до європейських стандартів, вимог та правил, а також важливість інституційного забезпечення державного регулювання житлово-комунального господарства на рівні міста.

У цьому контексті слід зазначити, що хоча у 2017 р. було прийнято Закон України «Про житлово-комунальні послуги» (від 09.11.2017 р. № 2189-VIII) [1], разом із тим, нормативно-правова база у цій сфері не є досконалою, і як зазначає автор статті [2], саме прив'язка окремих підгалузей комунальної сфери до природних монополій в умовах розбалансованості організаційно-економічних механізмів в Україні обумовила виникнення колізій або певної неузгодженості чималої кількості правових положень.

Підвищення ефективності та результативності діяльності у житлово-комунальній сфері потрібно здійснювати на основі вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду і кращих практик у сфері публічного управління житлово-комунальним господарством та наданням житлово-комунальних та інфраструктурних послуг населенню. Для цього також потрібно розробити та імплементувати механізм адаптації кращих практик управління розвитком житлово-комунального господарства до сучасних вітчизняних умов та реалій.

Важливим завданням поствоєнного періоду є інкорпорування програмно-цільових, маркетингових, корпоративних та інших підходів до управління розвитком житлово-комунального господарства міста, зокрема на базі державно-приватного партнерства, кластерної моделі організації діяльності підприємств (комунальних, приватних та інших), що відповідають за якість надання житлово-комунальних послуг на рівні міста.

Також з урахуванням проблем житлово-комунальної сфери та інфраструктури міст та територій, що виникали як у довоєнний, так і в поствоєнний період, особлива роль у контексті забезпечення енергоефективності та енергозбереження відводиться якісному енергетичному менеджменту як на місцевому та регіональному, так і на національному рівні.

Виконання цих та інших завдань, забезпечення ефективного моніторингу та оцінювання якості надання житлово-комунальних послуг з урахуванням вимог міжнародних стандартів та організаційного механізму забезпечення взаємовідносин громадян та суб'єктів управління у сфері житлово-комунального господарства, дозволить вивести житлово-комунальну сферу та інфраструктуру міст та інших населених пунктів, які були повністю або частково зруйновані під час російсько-української війни, спочатку (у короткостроковій перспективі) на рівень гарантування населенню доступного житла та надання житлово-комунальних й інфраструктурних послуг, необхідних для забезпечення первинних життєвих потреб, а у подальшому – на підвищення ефективності та якості надання цих послуг, забезпечення їх результативності та дотримання європейських принципів, вимог та правил у цій сфері.

1. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 1. Ст. 1.

2. Стасюк В. М. Комунальна інфраструктура: техногенна безпека в нових умовах господарювання. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 497–501. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/85.pdf.

Тетяна БЄЛОШАПКА

*аспірантка кафедри місцевого самоврядування
та розвитку територій, Навчально-науковий
інститут публічної служби та управління
ДУ «Одеська Політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах проведення в Україні адміністративної реформи особливої актуальності набуває проблема підвищення ефективності публічного управління.

На даний час система управління у сфері забезпечення екологічної безпеки в Україні перебуває у стані реформування, який зумовлений, з одного боку, процесами реформування державного управління, а з іншого – необхідністю включення до національного законодавства норм міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту довкілля, які ратифіковані Україною. За останні роки прийнято низку основних законодавчих актів у сфері забезпечення екологічної безпеки.

В Україні управління в галузі екології зводиться до врегулювання за допомогою правових важелів суспільних відносин. Суб'єктами такого врегулювання виступають державні органи, органи місцевого самоврядування, частково – громадські об'єднання. Їх діяльність спрямована на забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорони довкілля, екологічної безпеки уповноваженими особами (фізичними і юридичними) на засадах дотримання екологічного законодавства, попередження можливого погіршення екологічної ситуації та захист прав громадян на екологічно безпечні умови життя.

Відповідно до статті 16 Конституції України вбачається необхідність зміцнення екобезпеки шляхом екологізації публічного адміністрування, що безпосередньо стосується існування українського народу, здоров'я кожної людини, яка проживає на території України, майбутніх поколінь [5].

Публічне управління в сфері екології слід спрямувати на гармонізацію взаємодії суспільства та природи, а також визначити спільну відповідальність держави й суспільства. Охорона природного навколишнього середовища має бути пріоритетом громадськості та місцевих громад [1, с. 221].

Існуючий в Україні механізм управління в екологічній сфері, можна віднести до м'якого типу, який має за мету, в основному, боротьбу з негативними екологічними наслідками, а не з причинами виникнення екологічних деструктивних впливів.

На екологізації публічного управління робить акцент А. Жихарева, вона вказує, що особливої уваги заслуговує поняття «екологізація публічного управління» та зазначає, що під поняттям екологізації мається на увазі прийняття рішень та запровадження заходів, спрямованих на досягнення кращих результатів у будь-якій сфері чи галузі суспільства із одночасним прагненням до збереження якості навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки [4, с. 112].

Організаційний механізм охорони навколишнього природного середовища – це механізм організації й системи діяльності органів державної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у сфері публічних екологічних відносин, що виникають у зв'язку з охороною довкілля і забезпеченням екологічної безпеки [3, с. 120].

Публічне управління в сфері екології слід спрямувати на гармонізацію взаємодії суспільства та природи, а також визначити спільну відповідальність держави й суспільства. Охорона природного навколишнього середовища має бути пріоритетом громадськості та місцевих громад [1, с. 184].

Невирішені екологічні проблеми становлять серйозну загрозу повноцінному існуванню будь-якої країни. Для України питання екологічної безпеки набувають пріоритетного значення,

оскільки саме екологія визначає і визначатиме у найближчому майбутньому норми і стиль життя суспільства.

Таким чином, у теоретичному аспекті екологізацію публічного управління можна розглядати як концепцію екологічно прийняттого розвитку, яка забезпечує гармонійне поєднання здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування керівних впливів відповідно до визначених екологічних принципів на сфері та відносини цивілізованого середовища життєдіяльності людини та збереження якості навколишнього середовища, як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь.

Отже, екологізація публічного управління це організація, планування, регулювання, контроль та аналіз. Основними напрямками екологізації публічного управління мають бути впровадження принципів забезпечення екологічної безпеки; охорони навколишнього природного середовища; раціонального природокористування; сталого розвитку.

Список використаної літератури

1. Белошапка Т. Публічно-управлінський аналіз екологічних аспектів розвитку територій: світовий та вітчизняний виміри. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 3 (84). С. 218–222.
2. Витвицький Я. С., Кринична А. Є. Механізм державного управління в екологічній сфері на регіональному рівні та напрями його вдосконалення. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 2 (42). С. 178–186.
3. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 119–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2014_125_17 (дата звернення: 28.09.2020).
4. Козаченко Т. Сучасна парадигма екологізації публічного управління. *Ефективність державного управління*. 2018. Ч. 1. Вип. 1 (54). С. 107–116.
5. Конституція України: редакція від 1 січня 2020 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.11.2021).

Єлизавета БОНДАРЕЦЬ

аспірантка кафедри історії

та політичної теорії

НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ СПОРТОМ

Спортивне та молодіжне законодавство України, а також національні стратегії щодо молоді та спорту базуються на документах та цінностях ЄС. Спорт в ЄС є невід'ємною частиною життя мільйонів європейців. Трансформації, що сталися в управлінні спортом, докорінно змінили його значення в суспільстві: з простої форми дозвілля та зміцнення здоров'я він перетворився на складний, багатомільярдний, добре керований процес. Поєднання соціально-культурної та економічної складових робить спорт важливим інструментом просування інтересів. Історичне лідерство у розвитку спорту дає Європейському Союзу вагомий підстави задавати тон у формуванні системи правил його управління, а також у багатьох інших областях.

Провідну роль ЄС у формуванні регулятивної основи спорту забезпечує розмір спортивного ринку в Європі. Розроблена інститутами ЄС модель спорту відіграє важливу роль у поглибленні регіональних інтеграційних процесів, просуванні європейської моделі за межі регіону та у перетворенні його на драйвер становлення глобальної системи управління спортом. Спорт є важливим у європейському суспільстві та відіграє помітну роль в економіці Європи. Багато правил, політики та програм ЄС впливають на спорт. Спорт є предметом різних аспектів інших сфер компетенції ЄС, таких як конкуренція, внутрішній ринок, зайнятість, правосуддя, внутрішні справи, регіональна політика, охорона здоров'я та захист споживачів, освіта та

молодь, навколишнє середовище та зовнішні зв'язки. Крім того, проєкти, пов'язані зі спортом, підтримуються програмами та фондами ЄС у таких сферах: освіта та навчання молоді, здоров'я, соціальна інтеграція та регіональна політика. Європейська Комісія повністю поважає автономію спортивних організацій і роль держав-членів у справах спорту. Європейський Союз має дуже обмежений безпосередній вплив на спорт.

Європейська Комісія складається з Генерального директорату і ряду відомств. У рамки Генерального директорату з освіти та культури, включено спорт. Директорат з освіти та культури несе відповідальність за такими основними напрямками: співробітництво в рамках Комісії і з іншими установами по питаннях спорту, пов'язаних з співпрацею з національними та міжнародними спортивними установами, організаціями та федераціями, двосторонні зустрічі зі спортивними установами, організаціями та міжнародними спортивними федераціями [1].

23 – 24 червня відбудеться саміті ЄС, де розглядатимуть питання про надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Україна виборола право бути частиною європейської родини. Статус кандидата надасть українському спорту низку переваг. Зокрема, зможемо посилити співпрацю з країнами ЄС, розглянути автономію спортивних федерацій як необхідний елемент у становленні європейської моделі спорту, прийняти комплексний підхід до координації політики боротьби з допінгом, спортивною корупцією, договірними матчами, насильство на спортивних змаганнях та інші негативні явища у спорті. Основні для Міністерства молоді та спорту України документи – Національна молодіжна стратегія до 2030 року і Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року – побудовані відповідно до європейських стратегій. Мінмолодьспорту вже впроваджує європейські практики в управлінні сферою молодіжної політики, фізичної культури та спорту і готове до нового кроку.

Отже, для європейської спільноти міжнародний спортивний рух є важливим напрямом, вони опікуються питанням нормотворчості в цій галузі та забезпеченням виконання нормативних актів. В багатьох країнах світу розвинуте спортивне право, яке є серйозною та самодостатньою галуззю права. Проте в Україні воно тільки починає розвиватись. Ця сфера потребує вдосконалення. Воно має бути самостійною галуззю права, в межах якої об'єднуються такі правові інститути, як спортивне суддівство, спортивний арбітраж, спортивна відповідальність тощо. Європейський вибір України має посприяти удосконаленню системи управління у сфері спорту, що суттєво посприяє розвитку цієї сфери.

1. EU sports policy: Going faster, aiming higher, reaching further. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2019\)640168](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2019)640168)

Зоряна ГБУР

д.держ.упр, проф., професор

кафедри управління охороною здоров'я

та публічного адміністрування Національного університету

охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Польща та Україна, як за територіальною ознакою, так і за чисельністю населення, є двома найбільшими державами Центральної та Східної Європи. Після розпаду СРСР ці країни почали власний шлях державно-суспільних перетворень. Вони здійснили важливі реформи і зіткнулися зі значними викликами та перешкодами на своєму шляху. Наприкінці ХХ століття відбулося кілька визначних подій, які створили передумови для культурного відродження української громади на території Польщі. Насамперед, це відновлення державної незалежності України, демократизація структурних елементів її політичної системи, євроінтеграційний вибір українського народу. Сьогодні обидві ці країни взаємно зацікавлені у розвитку всебічної співпраці через декілька факторів: пряме сусідство, спільна (але складна) історія, привабливість

польського ринку праці для українців, членство Польщі в західних інтеграційних структурах, а також повномасштабне вторгнення РФ.

Удосконалення і впровадження в поліетнічних Україні та Польщі якісно нової моделі співжиття етнічних громад, які населяють їх терени, є пріоритетним науковим вектором соціогуманітаристики. Проблеми міжнаціональних відносин є надзвичайно актуальними та потребують формування вираженої етнополітики на рівні держав та координації зусиль усього світового співтовариства, що в рівній мірі стосується як Польщі, так і України, тому актуальним є дослідження особливостей діяльності національних меншин в Україні та Польщі.

Звертаючись до історії, слід зазначити, що Україна та Польща постали перед актуальністю формулювання концепції національної етнічної політики як з урахуванням уроків минулого, так і міжнародної практики вирішення етнічних проблем [1]. За всі роки існування незалежної України проблема повернення, матеріального забезпечення та визначення статусу осіб, депортованих за етнічним походженням з території СРСР, зокрема: корінних народів (кримських татар, кримців), деяких національні меншини (кримські греки, болгар, вірмени), етнографічні групи українського етносу. У Польщі проблема захисту прав національних меншин завжди була актуальною. Офіційне визнання національними органами влади існування національних меншин у Польщі та необхідності гарантування їх права на розвиток було реалізовано завдяки польському публіцисту, громадському діячу та політика Тадеуша Мазовецького 12 вересня 1989 р. [2].

За останніми даними України, де перепис бере початок від 2001 року, він нарахував 144 100 осіб польської національної меншини. Найбільше поляків проживало в областях: Житомирській (49 тис. осіб), Хмельницькій (23 тис.) та Львівській (18,9 тис.) за даними 2001 р. [3]. Регулювання меншин та участь польської національної меншини в суспільно-політичному житті на національному та місцевому рівні стали можливими лише після демократичних змін у Радянському Союзі 1985 року, ініційованих перебудовою, оголошеною Михайлом Горбачовим.

Зазначимо, що в Законі про вибори депутатів Верховної Ради України та Законі про вибори депутатів місцевих рад, голів сільських, міських та міських районів національні меншини як суб'єкти виборчого права не згадуються. На думку українських дослідників, законодавство України надає національним меншинам індивідуальні права (на рідну мову, на вибір і збереження національності, на національне ім'я, ім'я та по-батькові, на релігію), політичні права (голосувати та бути обраними), право обслуговувати державні та місцеві органи влади, обіймати посади в компаніях і організаціях, право вільно вступати в політичні партії та громадські організації). Елементи прав особистості та політичних прав мають ознаки національно-культурної автономії (вивчення рідної мови в національно-культурних об'єднаннях, створення національних культурно-освітніх закладів, розвиток культурних традицій національності, відзначення національних свят, використання національної символіки) [3]. Наразі поляки в Україні можуть брати участь у політичному житті на національному та місцевому рівнях через власні об'єднання та політичні партії, неетнічні політичні партії, а також співпрацюючи з цими партіями. Що стосується польських організацій місцевого самоврядування, то вони можуть брати участь у місцевих та центральних виборах у мажоритарних округах, підтримуючи кандидата, який самовисувається через польську асоціацію, мобілізуючи своїх членів для голосування за цього кандидата. Але, за словами Генріка Стронського, у 2010 році поляки навіть не намагалися висувати кандидатів у центральні чи місцеві органи влади [4]. Польська група також може співпрацювати з українськими політичними партіями, включивши представника асоціації до виборчого списку партії або ввійшовши до виборчого блоку з політичною партією. Нарешті, польська група може представляти свої інтереси в політичній сфері за допомогою власної політичної партії.

Що стосується власної політичної партії, то поляки утворили її на установчому з'їзді у вересні 2011 року в Києві. Партія поляків України не брала участі ні у парламентських виборах 2014 року, ні у місцевих виборах 2015 року. Поляки на парламентських виборах 2014 року не співпрацювали інституційно з українськими політичними партіями, які могли вносити своїх представників у свої виборчі списки в обмін на підтримку партії через польські асоціації..

Підсумовуючи, слід зазначити, що державна політика України та Польщі щодо захисту національних меншин має як спільні, так і відмінні риси. Зокрема, до спільних характеристик можна віднести високий рівень актуальності питання захисту прав національних меншин, високу політичну активність національних меншин, той самий період формування національних меншин, що припав на 1919–1939 рр., приблизний початок реалізації державної політики щодо захисту прав національних меншин тощо. Водночас до відмінних рис державної політики щодо захисту національних меншин в Україні та Польщі можна віднести, зокрема, різну кількісну складову етнічних меншин (вища моноетнічність Польщі порівняно з Україною), різний рівень відповідності політики захисту національних меншин міжнародним стандартам та ступінь задоволення інформаційних потреб національних меншин (ситуація у Польщі для національних меншин виглядає більш позитивною порівняно з Україною) тощо [5].

Водночас, роблячи висновки про ефективність вітчизняної політики у сфері захисту прав національних меншин, необхідно враховувати об'єктивні обставини, в яких функціонує наша держава. Йдеться, в першу чергу, про стан війни та потенційну загрозу сепаратизму, а також бажання деяких сусідів використовувати фактор національних меншин для вчинення тиску на Україну. Тому, реалізуючи політику щодо захисту прав національних меншин, Україні варто дотримуватись розумного компромісу, який би, з одного боку, не спровокував сепаратизму, а, з іншого боку, забезпечував стабільність та демократичний розвиток суспільства.

Список використаної літератури

1. Шипка Н. Легітимація політичної суб'єктності національних меншин в Україні. *Військово-науковий вісник*. 2008. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnv_2008_10_20.pdf (дата звернення: 18.05.2022).
2. Organek L. Charakter i położenie mniejszości ukraińskiej w Polsce. 2016. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21627/> (дата звернення: 18.05.2022).
3. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917 – 2000). Дис... доктора юрид. наук: 12.00.01, Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, Харків 2002.
4. Kabzińska I. Między pragnieniem ideału a rzeczywistością. Polacy na Litwie, Białorusi i Ukrainie w okresie transformacji systemowej przełomu XX i XXI stulecia, Warszawa, 2009.
5. Buchyn M., Dutchak K. State policy of Ukraine and Poland for the protection of national minorities: comparative analysis (Review Article). *Політичні науки*. 2019, Volume 5, Number 2, pp. 21–28.

Ганна ГОЛУБЧИК

*к.і.н, доц., доцент кафедри історії
та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ ЩОДО НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ ВОЄННИХ ДІЙ

Повномасштабне воєнне вторгнення російської федерації на територію України майже щоденно призводить до трагічних втрат, непоправних руйнацій і збитків. Однією з мішеней агресора стала культурна спадщина України у її матеріальних проявах: нерухомі пам'ятки історії і культури України, а також рухома історична спадщина. У межах проекту «Росія заплатить» командою KSE Institute (аналітичний підрозділ Київської школи економіки) встановлено, що станом на 10 травня 2022 року в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 152 культурні споруди та 102 релігійні споруди [1]

Культурна спадщина, серед іншого, охороняється Гаазькою конвенцією про охорону культурних цінностей у разі збройного конфлікту (1954), підписаною Росією та Україною. Сторони, що підписали Міжнародну конвенцію про охорону всесвітньої культурної та

природної спадщини (1972), підтверджують, що спадщина належить усім, і тому міжнародне співтовариство має співпрацювати та створювати умови для колективної охорони культурної та природної спадщини. До культурної спадщини України належать об'єкти всесвітньої спадщини, та інші матеріальні та нематеріальні об'єкти культурної спадщини.

Українська культурна спадщина як основа української ідентичності та частина світової спадщини, після перемоги має бути відновлена, реконструйована та відбудована. Вже нині фахівці відзначають, що для цього потрібні не лише ентузіазм та емоційна мотивація, а системний та професійний підхід, нові навички, знання та досвід [5].

Міністерство культури та інформаційної політики України (далі – МКІП) веде збір інформації щодо пошкоджень та руйнувань об'єктів культурної спадщини російськими окупаційними військами, відповідний ресурс розміщено на офіційній інтернет-сторінці міністерства [2]. Долучитися до документування такої інформації може кожний, хто є свідком воєнних злочинів РФ, а зібрані матеріали можуть бути використані як докази для кримінального переслідування причетних до злочинів відповідно до українського законодавства у міжнародних судах.

На 10 червня 2022 року у Кракові заплановане проведення конференції ІКОМОС [3], й, зокрема, сесія «Україна – загрожена культурна спадщина».

На заходах різного рівня представництва, онлайн і очних, обговорюється питання щодо співпраці Уряду України з міжнародними партнерами у відновленні пошкодженої росіянами української культурної спадщини, зокрема з Великобританією, Іспанією, Данією, Чехією, Фінляндією, Хорватією, Литвою, Польщею, Швецією, Німеччиною, Ірландією, Францією, а також іншими країнами ЄС.

Міжнародний центр з дослідження, збереження та реставрації культурних цінностей (або ж, за місцем розташування – Римський центр; далі – ICCROM) надасть фінансову і методологічну підтримку для оцінки масштабу післявоєнної відбудови для української культурної спадщини. Ця підтримка триватиме, оскільки ICCROM співпрацює з міжнародними партнерами, такими як ЮНЕСКО, Фонд принца Клауса та місцевими партнерами в Україні, над перекладом ключових публікацій, присвячених захисту культурної спадщини в кризових ситуаціях. Разом з цим ICCROM проводитиме навчання для оцінки збитків, ризиків і потреб у рухомій та нерухомій спадщині, а також співпрацюватиме з нашими міжнародними, регіональними та місцевими партнерами для надання необхідних порад щодо інших поточних зусиль щодо збереження спадщини.

Членами ICCROM є держави-члени ЮНЕСКО; асоційованими членами можуть бути державні установи інших країн, а також приватні та громад. інституції. Функції ICCROM: збір наукової і технічної інформації, вивчення наукових проблем та поточне документування технічних засобів захисту й відновлення культурних об'єктів; призначення, координація відповідних досліджень; надання профільних консультацій та рекомендацій; підготовка профільних кадрів; популяризація збереження пам'яток. Фахівці центру брали активну участь у міжнародних проектах ЮНЕСКО із врятування пам'яток історико-культурного значення у Мексиці, Пакистані, міст Венеція і Флоренція в Італії тощо. Україна стала членом ICCROM у 2016 р.

Щодо України, ICCROM заявив, що залишається непохитним у своїй відданості людям, які стикаються з цим триваючим конфліктом, і засуджує напади на культурну спадщину в своїх державах-членах [5]. Протягом квітня 2022 року флагманська програма ICCROM щодо надання Першої допомоги та забезпечення стійкості культурної спадщини під час кризи провели консультації з українськими експертами з розробки спільної методики оцінювання збитків та ризиків для об'єктів культурної спадщини, пошкоджених у російсько-українській війні. Ці консультації були покликані допомогти українським фахівцям (від посадових осіб МКІП до профільних посадових осіб місцевого самоврядування та громадських активістів) краще розуміти прийняті процедури оцінювання втрат і ризиків; навчитися покроковому методу оцінювання збитків після надзвичайної події для рухомої та нерухомої культурної спадщини (точно складений документ – гарантія у подальшій допомозі із станом і статусом конкретної

пам'ятки); розробити форми документів для оцінювання втрат і ризиків для рухомої та нерухомої спадщини у конкретному контексті; забезпечити особисту безпеку під час доступу до об'єктів спадщини у небезпечних зонах.

З боку ICCROM у цих зустрічах брали участь фахівці, що мають відповідний досвід з інших воєнних зон. В результаті роботи вироблені форми документів оцінювання ризиків та необхідних для відновлення дій. Вказані форми розроблено на основі організаційної культури, прийнятної для ICCROM і організацій-партнерів. Зокрема, з огляду на ризики він воєнних дій, фахівцям на місцях запропоновано як мінімум два алгоритми роботи – дистанційне заповнення форми та очний виїзд фахівців до пам'ятки.

Дані, зафіксовані у формах, допоможуть виявити значні та помірні фізичні пошкодження, оцінити безпосередні ризики, які потенційно можуть збільшити втрати, а також спланувати негайні заходи для збереження та стабілізації об'єктів спадщини на місці у певній послідовності. Це оцінювання сприятиме визначенню часових, фінансових і людських ресурсів, потрібних для надання першої допомоги культурній спадщині. Оцінювання також допоможе сформулювати уявлення як про пріоритети для окремих об'єктів спадщини / установ, так і про загальні пріоритети першочергового відновлення.

Із згаданими формами можна ознайомитись на сайті ІКРОМ [5]. На нашу думку, для більш ефективної роботи із потенційними і реальними пошкодженнями, при складанні таких форм слід опиратись на паспорти і облікові картки на ці документи, у формах для подальшої успішної співпраці необхідно вказувати охоронні номери пам'яток що перебувають на державному обліку. Доцільним також здається звернення у цій роботі до результатів діджиталізації реєстрів пам'яток.

Список використаних джерел

1. Закликають долучатися до відновлення української культурної спадщини. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359999> (дата звернення: 01.06.2022). – Назва з екрану.
2. Збір інформації щодо пошкоджень та руйнувань об'єктів культурної спадщини, вчинених російськими військами на території України. URL: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua/>.
3. Повідомлення про пошкоджені пам'ятки. URL: <https://www.icomos-ukraine.com/heritage-alert>.
4. Спадщина у небезпеці. Екстрена евакуація культурних цінностей [посібник]/ Пер. з англ. І. Пошивайла. – К. : Національний музей Революції Гідності, 2022. 56 с., іл. (посібник)
5. Protecting endangered heritage in Ukraine. URL: <https://www.icrom.org/news/protecting-endangered-heritage-ukraine> (дата звернення 01.06.2022)

Наталія ГОНЧАРУК

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування,
заслужений діяч науки і техніки України,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

Анастасія ЧЕРЕДНИЧЕНКО

аспірантка, НТУ «Дніпровська Політехніка»

ВІЙНА В УКРАЇНІ – ВИКЛИК ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СВІТУ ТА ЙОГО ЦІННОСТЕЙ

Війна Російської Федерації проти України стала новим викликом для європейського світу. Цей виклик стосується усіх сфер життя, торкаючись економічних, політичних, культурних питань, питань безпеки та демократії. Війна підриває внутрішньополітичні та суспільні процеси в державах – членах Європейського Союзу, створює так званий асиметричний вплив на держави Союзу, що тим самим значно впливає на відносини всередині об'єднання.

Починаючи ще з 2014 року, під час російської агресії проти нашої держави, питання України неодноразово відображалося в документах Європейського Союзу. Європейська спільнота допомагала Україні відстоювати свої права, права на незалежність, демократію та територіальну цілісність. Останні майже десять років Європейський Союз утримував негативну політику по відношенню до Російської Федерації, але незважаючи на політичну складову ЄС та РФ тісно взаємодіяли в економічних питаннях.

Наразі війна, яка розпочалася 24 лютого в Україні, стала для Європейського Союзу потужним стратегічним викликом та зрушенням: політичні аспекти почали розглядатися ЄС в новому ключі; змінилися вектори співпраці та взаємодії на міжнародному рівні; питання, які раніше викликали в ЄС немалий об'єм негативної критики, зараз де-факто прийнятні для держав-членів (а саме: питання прийняття біженців). Тому розгляд питання взаємовідносин України з Європейським Союзом під час збройного конфлікту з РФ є досить актуальним.

Відносини сторін почали розбудовуватися в новому форматі політичної асоціації та економічної інтеграції [1]. В той час як для Російської Федерації такий стрімкий розвиток відносин між ЄС та Україною та стратегічне орієнтування обох акторів почало слугувати своєрідним загостренням. Ситуація в Україні та всі події навколо нашої держави з 2014 року постали предметом особливої уваги в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, адже власне це і безпекове питання для самих держав-членів ЄС, і питання позиції ЄС у міжнародних процесах як актора міжнародної системи [2].

З початком війни за ЄС спостерігається досить високий рівень підтримки України на різних рівнях, а також ряд безпрецедентних політичних рішень. Враховуючи досить нестабільну ситуацію та різку зміну подій, ЄС та Європейській комісії загалом вдається мобілізувати власні зусилля задля оперативних рішень та кроків. Європейський Союз погодився допомогти Україні озброєнням, лідери країн – членів Союзу виступили з різким засудженням Росії як країни-агресора. Перед ЄС постало питання спільно погодити такий «пакет рішень», що буде і надалі відрізати Росію від цивілізованого світу, впливати на внутрішнє життя цієї країни, а також дійсно сприяти завершенню війни. Перед ЄС сформувалась ключова задача – спільно скомпонувати таку сукупність заходів, яка зможе допомогти зупинити війну в Україні.

У 2022 р., з початком війни, ряд цих санкцій був збільшений до найбільш масштабних пакетів санкцій зі сторони ЄС, що націлені загалом на фінансові системи Росії, високотехнологічні сфери та проти корумпованих еліт.

Від 24 лютого 2022 року Європейським Союзом загалом станом на перше червня 2022 р. було введено шість пакетів санкцій. Перші 4 пакети санкцій були прийняті у відповідь на розгортання повномасштабної війни на території України Росією станом на 25 березня 2022 р. Загалом, серед досить вагомих кроків Європейського Союзу можна виділити наступні: виключення російських банків зі системи SWIFT (попри те, що напередодні війни ЄС заявляло, що не готовий і не планує втілювати такий сценарій у разі нападу РФ), санкції проти В. Путіна та С. Лаврова, санкції проти фізичних та юридичних осіб (більше, ніж як проти 1200 осіб), повне обмеження РФ від ринку капіталів ЄС, повне закриття повітряного простору для РФ, обмежений доступ дипломатичних рангів на рівні ЄС, візові обмеження урядовцям і т. д. Проте і тут варто відзначити, що загальноєвропейська позиція значно відрізнялися від позицій окремих держав. Наприклад, напередодні війни як ЄС загалом, так і окремі члени Союзу заявляли, що не відключатимуть Росію від системи SWIFT. Але з початком війни Союз змінив свою офіційну позицію щодо цього питання, виступивши за відключення, в той час як всередині ЄС погляди на це питання досі залишалися досить полярними, зокрема тут варто відзначити Італію, Францію, Німеччину, Угорщину [3]. Чимало Європейських країн припинили економічну співпрацю з Росією. Перш за все, припинили чи обмежили купівлю в Росії нафти чи газу. Затверджений ЄС шостий пакет санкцій проти Росії передбачає відмову країн Союзу від імпорту російської нафти на 6 місяців, імпорту нафтопродуктів впродовж 8 місяців, відключення від системи SWIFT низки російських банків (Ощадбанку, Россільгоспбанку, Московського кредитного банку) та Банку розвитку Білорусії.

Слід зазначити, що першого березня 2022 року Європейський парламент переважною більшістю голосів (637 голосами «за», тільки 13 євродепутатів виступили «проти», 26 утрималися) затвердив резолюцію, яка рекомендує державам-членам ЄС працювати над наданням Україні статусу кандидата на вступ.

Усі держави-члени ЄС підтримують вступ України до організації, проте не всі однозначно переконані, що це повинно відбутися настільки швидко і в найближчий час. Одні сумніваються і дещо скептично налаштовані до того, щоб настільки поспішати зі вступом України до ЄС. Адже є низка стандартів, обов'язкових для того, аби набути повноцінного статусу члена ЄС (і державі для того, щоб дійти до цих стандартів, будуть потрібні роки). Саме тому частина членів ЄС виступила з ідеєю того, щоб не поспішати, але мати питання надання статусу члена Європейського Союзу для України в пріоритеті. Інша ж частина членів Союзу відзначають, що процес змін щодо відповідності стандартам в Україні був започаткований і повноцінно запущений в роботу ще з 2014 р. з моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Саме тому наразі вони надають перевагу слідувати і далі «тенденції» пришвидшеної процедури надання членства Україні в ЄС, адже Україна вже на даному етапі відповідає низці стандартів, до того ж, наразі із початком війни демонструє стійкість, вагомість позицій як актора та так звану європейськість у розумінні Союзу.

Європейському Союзу, за різними оцінками, було і залишається важко приймати спільні рішення, але з початку війни РФ проти України, не дивлячись на часті розбіжності поглядів та відсутність єдиної повністю одностайної позиції з окремих питань, ЄС все одно вдається досить оперативно реагувати та в більшості не затримувати рішення щодо підтримки нашої держави на довгий період. Не абсолютна рішучість та «зелене світло» не по усім питанням порядку денного в сучасних реаліях все одно демонструють посилення суб'єктності та впливу європейського інтеграційного об'єднання.

Список використаної літератури

1. Національне агентство України з питань державної служби. Відносини між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/6756653634445.pdf>.
2. Яковюк І. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 3. С. 14–28.
3. European Commission. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en

Наталія ГУСАРЕВИЧ

аспірантка,

НТУ «Дніпровська Політехніка»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Використання електронного голосування під час волевиявлення громадян є питанням є одним з головних напрямків цифрової трансформації публічного управління в Україні [1]. У світі існують найрізноманітніші такі системи, які постійно випробовуються, змінюються, доповнюються та розвиваються. У ЄС у цій площині накопичено певний позитивний та негативний досвід.

Е-голосування може відбуватися як через глобальну мережу Інтернет, так і безпосередньо на виборчих дільницях за допомогою спеціального обладнання. Деякі країни застосовують змішані системи голосування, за яких голосування відбувається частково класичним шляхом, а частково – за допомогою новітніх цифрових технологій, зокрема із використання мережі Інтернет.

До останніх можна віднести Францію, де Інтернет-голосування застосовується для громадян, які перебувають за кордоном, але для того, аби віддати у такий спосіб свій голос, обов'язково потрібно з'явитися на виборчу дільницю. Цікавий досвід розвитку системи е-виборів у США, де впроваджувалися найрізноманітніші експерименти в даній царині – від використання сенсорних машин для голосування чи скануючих електронних засобів і аж до застосування спеціальних оптичних комплексів.

Проте найцікавішим та одним з найбільш успішних справедливо вважається досвід Естонії, в основі системи електронного голосування якої лежить використання мережі Інтернет, а також спеціальної ідентифікаційної картки, яка посвідчує особу виборця. Досвід цієї країни показує, що послідовне впровадження електронного врядування у всіх сферах суспільного життя сформувало дуже високий рівень довіри й до виборчих інституцій, що дозволило нівелювати недовіру до результатів волевиявлення після масових хакерських атак у 2007 році [2].

Разом з тим в останні роки побоювання втручання в процес волевиявлення ззовні стало підставою для відмови від е-голосування у деяких країнах (Литва, Канада, Швейцарія). Дуалізм проблеми ґрунтується на тому, що, з одного боку, необхідно забезпечити принцип прозорості виборів, а з іншого – захистити і таємницю голосування, і саме волевиявлення. Публікація вихідних кодів та інших відповідних документів, контроль незалежних експертів, етичний хакінг рішень, з одного боку, сприяють прозорості процесу, а з іншого – є частиною заходів безпеки. Також системний багатовекторний підхід з використанням міжнародних правових інструментів (Конвенція 108+ Ради Європи та Загальний регламент захисту даних ЄС (GDPR), Будапештська конвенція Ради Європи щодо кіберзлочинності, зокрема) та міжгалузевої співпраці (регулювання цифрових виборчих рішень не лише з точки зору юридичних обґрунтувань, а й з чітким розумінням технічних питань) є запорукою запобігання кібератак [3].

Міжнародно-правова база, що регламентує питання виборчого процесу та є актуальною під час розробок нормативного регулювання цифрових рішень поділяється на універсальні міжнародно-правові документи (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права), регіональні документи (Європейська конвенція з прав людини, Хартія основних прав ЄС), авторитетні тлумачення зазначених конвенцій, прецедентне право міжнародних судів, звіти за результатами спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ, ПАРЕ, рекомендації з використання цифрових рішень, зокрема Ради Європи. Всі ці документи містять правові норми на які можуть спиратися відповідні органи законодавчої ініціативи для розробки правової бази щодо нових виборчих технологій на національному рівні. Проте детальне врегулювання кожного етапу виборчого процесу має національну прерогативу. Як правило, основні принципи виборів закріплені в конституції та/або спеціалізованому національному законодавстві держави. Досвід інших країн також показує, що невірні прописані норми, що регламентують використання цифрових виборчих технологій можуть привести до визнання їх неконституційними. Так, наприклад, у 2009 році Конституційний суд Німеччини постановив, що Інтернет-голосування є неконституційним та таким, що порушує принцип публічності, оскільки він вимагає щоб всі етапи виборів, включаючи голосування та підрахунок голосів підлягали громадській перевірці та не потребували спеціальних знань.

Аналіз практичного досвіду інших країн наочно демонструє, що застосування інструментів технічного прогресу під час виборів не може бути самоціллю, а має вирішувати або сприяти вирішенню чітко визначених проблем національної виборчої системи, таких як, наприклад, попередження шахрайства під час підрахунку голосів, підвищення рівня доступності до голосування для певних верств населення, економія бюджетних коштів на проведення виборчого процесу тощо.

На нашу думку, виходячи з досвіду країн ЄС, які впровадили електронне волевиявлення у практики виборчого процесу, з урахування певних успіхів розвитку електронної демократії в Україні та поступовому впровадженню новітніх цифрових технологій у суспільне життя, можна говорити про необхідність розробки саме української системи електронного голосування як альтернативного виду волевиявлення під час виборів.

Список використаної літератури

1. Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., & Демощенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2020, Т. 8, № 4, С. 129–146. <https://doi.org/10.15421/152087>
2. Паламарчук С. А., Шемендюк О. В., Ляшенко Г. Т., Ткач В. О. Забезпечення захисту кіберпростору в провідних країнах світу. *Збірник наукових праць ВІПІ*. 2020. № 1. С. 58–64.
3. Маурер А. Д. Цифрові технології у виборах: питання, висновки та перспективи. Видавництво Ради Європи. 2020. URL: <https://rm.coe.int/ardita-driza-maurer-digital-technologies-regulations-fin/16809e7f8f>.

Геннадій ДЕМОШЕНКО

аспірант, НТУ «Дніпровська Політехніка»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В МУНІЦИПАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Європейський досвід показує, що можливості технологій штучного інтелекту, враховуючи сучасні вимоги цифровізації публічного управління є найбільш актуальними і затребуваними до вирішення широкого комплексу адміністративних завдань, пов'язаних з практикою надання муніципальних послуг громадянам та організаціям. Більш того, штучний інтелект може використовуватися в практиці надання багатьох послуг в рамках будь якої життєвої ситуації громадянина, надання своєчасних і релевантних відповідей громадянам на їх питання, при виявленні і прогнозуванні потреб окремих осіб і груп населення, а також при розробці планів ефективного використання муніципальних ресурсів [1].

Кожен аспект муніципального управління – послуги з транзиту, інфраструктура, планування розвитку території, економічний розвиток, служби першої допомоги, розваги і відпочинок – вимагає розуміння життєдіяльності людей і моделей переміщення в містах. Штучний інтелект, який збирає великі дані з мереж «Інтернету речей», може забезпечити прогнозування і відповідні рішення для міст [2].

Досвід європейських міст щодо використання штучного інтелекту для управління містом показує, що при впровадженні цифрового врядування на місцевому рівні, все більше уваги приділяється використанню великих даних. Муніципалітет збирає та підтримує дані про різноманітні заходи, включаючи оперативну інформацію про ліцензії, запити на послуги або скарги від громадськості, а також планування капіталу та інвестицій, адміністративні дані про доходи та закупівлі, показники ефективності та дані опитувань. Також, останнім часом, використовуються вбудовані сенсори, соціальні медіа та дані, створені за допомогою краудсорсингу. Загалом, муніципалітети мають у своєму розпорядженні велику кількість даних. Тому, саме аналіз цих даних має величезний потенціал, щоб визначально впливати на муніципальне управління [3].

Одним з показових прикладів використання великих даних при впровадженні цифрового врядування на місцевому рівні є муніципальне управління надзвичайними ситуаціями. Головна мета цієї діяльності є підготовка та реагування на великі надзвичайні ситуації, які активізують міські ресурси новими способами, змушуючи створювати нові дані та операційні процеси, які раніше не існували. Доступ до високоякісних даних для відповіді на ці нові питання, в умовах швидко змінних обставин і суперечливої або неповної інформації, є саме такою ситуацією, яка вимагає створення нових інфраструктур, протоколів і організаційних одиниць [4].

З 2009 р. у багатьох містах Європи почали публікувати адміністративні набори даних, які підтримуються міськими агентствами. Відкриті дані розглядаються як можливість залучити технологічне співтовариство у якості ключового ресурсу для місцевого підприємництва. Крім того побудована модель машинного навчання, яка узгодила методіку підрахунку з різних залучених установ і повідомляє про результати до міської ради протягом декількох годин після отримання

вхідних даних. Внаслідок цього, розроблені моделі екстрених даних і супровідних стандартів даних, а також протокол для мобілізації доступу до інформації в надзвичайних ситуаціях.

В окремих містах Європи реалізуються проекти впровадження штучного інтелекту та Інтернету речей в муніципальному управлінні. Один з таких відомих проєктів Інтернету речей на місцевому рівні – «EasyPark», який вирішує проблеми з адміністрування паркувального простору, планування і управління. На даний момент, програма «EasyPark» впроваджена вже у містах 14 європейських країн: Швеції, Данії, Норвегії, Німеччині, Франції, Фінляндії, Італії, Іспанії, Австрії, Нідерландів, Австралії, Сербії, Бельгії та Словенії. У кожній країні є свій сайт впровадження цієї програми [5].

Існує рейтинг «ТОП 100» міст, які найбільш ефективно управляють своїми активами та ресурсами. В загальному рейтингу на першому місці знаходиться м. Оденсе (Данія) – невелике місто, яке активно розвивається за технологіями штучного інтелекту. Також в першу десятку цього рейтингу входять міста Данії, Фінляндії та Франції. Оцінювання міст здійснювалось за рівнем розвитку розумного паркування; каршерінгу; трафіку; громадського транспорту; чистоти енергії; розумного будинку; утилізації відходів; охорони навколишнього середовища; участі громадян; оцифровки уряду; міського планування; освіти; бізнес-екосистем; 4G; швидкості інтернету; WiFi; безпеки проникнення смартфонів у життя. За рівнем цифрового розвитку у світі лідирують такі європейські міста як Ставангер (Норвегія), Стокгольм (Швеція) та Відень (Австрія).

Для України досвід використання штучного інтелекту у муніципальному управлінні є певним дороговказом для впровадження відповідної нормативно-правової бази. Але справа йде дуже повільно і досі обмежується загальними деклараціями про необхідність іти у ногу зі світовою спільнотою до побудови цифрового суспільства.

Список використаної літератури

1. Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., Демощенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*, 2020, Т. 8, № 4, С. 129–146. <https://doi.org/10.15421/152087>
2. Квітка, С., Новіченко, Н., & Бардах, О. Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2021, Т. 9, № 4, С. 85–94. <https://doi.org/10.15421/152140>
3. Бородін, Є., Піскоха, Н., Демощенко, Г. Проблеми і переваги цифровізації місцевого самоврядування. *Аспекти публічного управління*. 2021, Т. 9, № 4, С. 95–103. <https://doi.org/10.15421/152141>
4. Демощенко, Г. (2020). Цифрова трансформація муніципального управління: напрямки розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2020, Т.8, №1 (спецвипуск), С. 36–38. <https://doi.org/10.15421/152036>
5. Косоруков А.А. Технології штучного інтелекту в сучасному державному управлінні. *Соціодинаміка*. 2019. № 5. С. 43–58. DOI: 10.25136 / 2409-7144.2019.5.29714

Тетяна ДРОБАХІНА

аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»

ПРОГРАМА «КУЛЬТУРНІ СТОЛИЦІ ЄВРОПИ»: ІЛЮСТРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гіпотеза впливу культури на економічне збагачення регіону постало ще на початку 80-х років 20-го століття. У 1983 році міністерка культури Греції Меліна Меркурі вирішила [1], що тоді ще Європейські Спільноти (організація, що передувала створенню Європейського Союзу) недостатньо приділяють уваги культурі. Вона запропонувала програму європейських міст

культури, яка у 2009 році отримала теперішню назву – Культурних столиць. Першим культурним містом стали рідні для Меркурі Афіни.

Ініціатива Європейських культурних столиць (ЕСОС) спрямована на:

1. Підкреслення багатства та різноманітності культур Європи.
2. Відзначення культурних особливостей європейців.
3. Підвищення почуття приналежності європейських громадян до спільного культурного простору.

4. Сприяння внеску культури в розвиток міст.

Крім того, досвід показав, що програма є чудовою нагодою для:

- відродження міст;
- підвищення міжнародного авторитету міст;
- підвищення іміджу міст в очах власних мешканців;
- вдихнути нове життя в культуру міста;
- підвищення туризму.

Програма вже нагородила 60 європейських столиць.

Європейські культурні столиці офіційно призначаються за чотири роки до фактичного року титулу [1]. Цей тривалий період часу необхідний для планування та підготовки такого складного заходу.

Це також час, необхідний для того, щоб включити подію в довгострокову культурну стратегію, значно залучити громадян, встановити необхідні європейські зв'язки та забезпечити належну інфраструктуру.

Комісія під егідою Європейської Комісії відіграє постійну роль протягом цих чотирьох років у підтримці Європейських культурних столиць, надаючи поради та рекомендації та підбиваючи підсумки їхньої підготовки.

Наприкінці цього періоду моніторингу комісія вирішить, чи рекомендувати чи ні, щоб Європейська комісія виплатила премію Меліні Меркурі (зараз 1,5 млн євро фінансується з програми ЄС «Креативна Європа»).

У сучасності, кожного року Рада Міністрів ЄС обирає два європейських міста та оголошує їх культурними столицями. Це означає, що у цих містах проходитиме велика низка масштабних пан'європейських заходів: концерти, конференції, лекції, виставки, фестивалі тощо. Всі ці заходи направлені на пропагування різних європейських культур, в тому числі, звісно, приймаючої сторони.

До Культурних столиць їдуть гості зі всієї Європи, що спричиняє неабиякий бум у туристичній та культурній сферах.

Красномовною є статистика ВВП на душу населення з дослідження Мадридського університету імені Карла III 2016 року [2]. Вони порівняли міста-переможці програми з тими містами, які також брали участь у змаганні за статус культурної столиці, але не виграли.

Під час змагань темпи зростання ВВП у всіх містах є приблизно однаковими, проте щойно оголошують переможців (перший етап оголошення результатів), вони суттєво відриваються у швидкості зростання економіки. Врешті, науковці підрахували, що стрибок у зростанні ВВП триває не лише до оголошення міста столицею, але й протягом року, поки цей статус є активним, і ще – до 5 років згодом [2]. Таким чином, статус культурної столиці пришвидшує економіку міста впродовж цілих 10 років.

У 2013 році влада французького Марселя повідомила про рекордну кількість туристів, що прибула до міста – 11 млн осіб [2]. У Вроцлаві, що був культурною столицею у 2016 році, 40 % представників креативних індустрій відзначили зростання виторгу. До того ж, це польське місто приваблює понад 600 млн інвестицій.

Втім, економіка – не єдиний вимір впливу програми на міста. Додайте до цього інфраструктуру – масштабні зміни, ревіталізацію промислових районів (як у словацькому Кошице, другій культурній столиці 2013 року), створення комфортного міського середовища та нові об'єкти на кшталт Музею Середземноморської культури у Марселі, який побудували спеціально для року культурної столиці.

Звісно ж, найголовніше – все те, заради чого цю програму і створювали – це культура. Наприклад, британський Ліверпуль [4] у 2008 році провів більш як 41 000 культурних заходів, в яких взяло участь 18 мільйонів людей.

Що стосується України, то Україна поки що не може брати участь у конкурсі на титул культурної столиці Європи. Економічні стратегії, які панують в містах, все ще не в змозі повною мірою залучити ідею вбудованої або внутрішньої культурної пропозиції, віддаючи перевагу усвідомленій потребі купувати або додавати культурну цінність, і цей підхід невід’ємно пов’язаний з проведенням у місті ЕСоС. Але на шляху до цієї участі у програмі ЕСоС створюються свої ініціативи, наприклад грантові програми від Українського культурного фонду, програма м. Дніпро «Культурна столиця», яка підтримує 29 мистецьких подій щорічно, які включають різні напрями, театральні, художні, архітектурні, музичні, літературні, тощо.

Європейський досвід та програма ЕсоС – можливість брати приклад та впливати на економіку України через культуру, розвиваючи не тільки якість простору міст, але й морально-етичні звички населення, цінність культурної спадщини, інтерес до культури в цілому.

Список використаної літератури

1. European capitals of culture. URL: <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>
2. Evaluating three decades of ECoC programme: a difference-in-difference approach. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10824-016-9281-x>
3. Capitalise on the culture on offer in Marseille and Kosice. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20121213STO04624/capitalise-on-the-culture-on-offer-in-marseille-and-kosice>
4. Liverpool’s European capital of Culture Narrative: a selective heritage? URL: <https://cutt.ly/HKXuZ19>

Олена ЄГОРОВА

*к.і.н., доцент кафедри історії
та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ЕВОЛЮЦІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ НАСТРОЇВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Протягом доби незалежності Україна розвивається в умовах впливу європейської та російської цивілізаційних моделей. Їх зміст і співвідношення перебувають під постійною увагою суспільствознавців, які вивчають поміж іншим і ставлення громадськості до цих перспектив розвитку. Цікавим для дослідження є період з 2004 р. – відправної точки масштабних зіткнень у нашому політичному житті прозахідного й проросійського світоглядів – до сьогодення.

Історіографія проблеми еволюції громадської думки щодо вектору розвитку України представлена великою кількістю досліджень. Серед багатьох можна виділити праці, де наголошується питання цивілізаційного шляху країни [9; 12; 7; 10]. Змістовним для нашої теми є розділ про історичну пам’ять як чинник трансформації політичних інститутів, написаний у колективній монографії відомим дослідником етнічної історії В. А. Гриневичем [8]. Окреслена проблематика висвітлюється крізь призму методології цивілізаційного підходу в книзі професора В. Е. Гончаревського, де увага приділена систематизації провідних інтерпретацій соціокультурної ідентичності [2]. Автор говорить про цілий дослідницький напрям вивчення місця України у феномені Європейської цивілізації, що пов’язує зі зростанням популярності геополітичних студій в українській історіографії [2, с. 15]. В цілому згадані праці обмежуються більш ранніми історичними контекстами і тому не враховують останні реалії нашого життя.

Натомість рух громадської думки знаходить постійне висвітлення в діяльності соціологічних установ, що проводять опитування й узагальнюють матеріал у наукових працях

або звітах. Тому джерельною базою цієї статті послужать матеріали Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва», Центру Разумкова, Соціологічної групи «Рейтинг», а також круглого столу з серії «Дерусифікація, декомунізація та деколонізація у публічному просторі», проведеного 26 травня 2022 р. за сприяння Інституту Національної пам'яті [1; 3; 4; 5; 11]. Мета статті полягає в узагальненні основних моментів еволюції громадської думки щодо цивілізаційного розвитку України із залученням згаданих джерел.

Перше масштабне зіткнення світоглядних позицій щодо українського шляху відбулось під час Помаранчевої революції, яка уособила протистояння ідей демократії та авторитаризму. Вже тоді частина українського суспільства піддалася потужному впливу російських наративів про «нацизм» та «коричневу чуму», які відтоді застосовувалися до зорієнтованих на ідеї національної ідентичності та інтеграцію із Заходом українських політиків і громадських діячів. Разом з тим, системно нав'язувались розроблені ідеологами «руського мира» тези про єдиний народ, спільну історію і одвічну дружбу росіян і українців, що для значної кількості наших співгромадян стало підґрунтям формування бачення цих ідеологічних пріоритетів як незрівнянно кращих для України, ніж євроінтеграційних.

Подібні стереотипи на той час були міцно вкорінені у свідомості частини громадян. Так, згідно з соціологічним моніторингом українського суспільства, у 2004 р. на питання «Як Ви ставитесь до ідеї приєднання України до союзу Росії й Білорусі?» 62,8 % громадян відповіли «переважно позитивно». До ідеї вступу України до Європейського Союзу переважно позитивно поставились 47,9 % громадян [11].

Утім вже за президентства Віктора Ющенка у цивілізаційних настроях громадян розпочався певний зсув у бік ідеї зближення з Європейським Союзом. Так, порівняно з 2004 р., у 2006 р. істотно зросла кількість тих, хто «вважає демократію найбільш бажаним типом державного устрою для України (52 % у 2006 і 41 % у 2004 рр.)» [3]. У 2006 р. голова представництва Європейської Комісії в Україні Ієн Богул зазначив, що відстежуючи медіа-простір в Україні, з приводу громадської думки можна сказати, що у ЗМІ, в новинах, які стосуються зовнішньої політики України, Європейський Союз фігурує на першому місці» [6, с. 207].

На рубежі 2013 – 2014 рр. політична ситуація в Україні набула нового загострення. Під час Революції Гідності протилежні ідеї нашого цивілізаційного розвитку укріпилися кожен у своїй системі світоглядних координат. Чинником зміни поглядів стала російська агресія 2014 р.: анексія Криму та окупація частини території Донецької і Луганської областей. Наприкінці 2014 р. дослідження Фонду Ілька Кучеріва відтворюють вже якісно нове співвідношення в ставленні до домінуючих для нас моделей руху. Так, вже у грудні 2014 р. 57 % громадян обирали орієнтацію на вступ до ЄС і лише 16 % – на митний Союз. У грудні 2015 р. ці показники склали відповідно, 56 % і 13 % [1].

Надзвичайно важливою для нас подією стало закріплення в лютому 2019 р. в Конституції України курсу на вступ до ЄС та НАТО. Однак відсоток євроскептиків або тих, хто тяжів до насадженого Росією культу «руського мира», в українському суспільстві залишався високим.

24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабну війну проти України. Ця подія значно вплинула на адептів російського вектору розвитку. За результатами опитування Соціологічної групи «Рейтинг», «...відбулася «декомунізація» та «дерусифікація» суспільної думки» [4]. Відомий український історик Володимир Тилішак зазначив, що «російське вторгнення зневільовало дію російської пропаганди» [5]. Тож сьогодні українці найбільше об'єднані в своєму баченні історії, свого місця в світі та необхідного для нас європейського курсу розвитку.

Таким чином, протягом 2004 – 2022 рр. цивілізаційні настрої в українському суспільстві зазнали значних змін. Поступово і повільно відбувалась переорієнтація зі східного, російського, вектору на західний, проєвропейський, шлях розвитку. Важливу роль у цьому відігравали проголошені на державному рівні цінності демократії, свободи, національної

ідентичності. Зневільювання дії російської пропаганди найбільше відзначилось під час розв'язаної Росією в 2014 р. гібридної війни та повномасштабної війни 2022 р.

Список використаної літератури

1. 2015-й: політичні підсумки – думка населення. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та Київський міжнародний інститут соціології з 15 по 25 грудня 2015 р. URL: <https://dif.org.ua/article/2015-y-politichni-pidsumki-dumka-naselennya>
2. Гончаревський В. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний український досвід (1991 – 2009). К.: Логос, 2011. 220 с.
3. Громадська думка населення України – червень 2006 р. Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва». Опитування. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-ukraini-cherven-2006-roku>
4. Десяте загальнонаціональне опитування: ідеологічні маркери війни (27 квітня 2022). URL: <https://cutt.ly/FKJGkDO>
5. Матеріали віртуального круглого столу з серії «Дерусифікація, декомунізація та деколонізація у публічному просторі», 26 травня 2022. URL: <https://uinp.gov.ua/>
6. Місце України в НАТО. К.: Центр «Демократичні ініціативи», 2006. 252 с.
7. Романюк О. І. Про цивілізаційний вибір розвитку України // Дриновський збірник / Дриновски сборник. – Харків, Софія: Вид-во Болгарської академії Наук «проф. Марин Дринов», 2016. Т.IX. С. 347–356.
8. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / Авт. Колектив: М. І. Михальченко (керівник), та ін. К.: ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.
9. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]; Український центр економ. і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. К.: Заповіт, 2021. 392 с.
10. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький, В. П. Андрущенко, Ж. О. Безвершук та ін.; За ред. Ю. П. Богуцького. К.: Знання, 2007. 679 с.
11. Українське суспільство 1994 – 2004: соціологічний моніторинг / За ред. Н. Паніної. Київ: Заповіт, 2004. 64 с.
12. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; Інститут політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2016. 284 с.

Валентин ІВАНЕНКО

д.і.н., професор кафедри східноєвропейської історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Віталій КРИВОШЕЇН

д.політ.н., завідувач кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: КЕЙС УКРАЇНИ

Починаючи з 2007 р. євроінтеграційні процеси є визначальними у державному будівництві України – саме з цього часу, коли Європейський Союз й Україна ініціювали переговори щодо Угоди про асоціацію, наша країна встала на шлях повернення до європейської родини. І сьогодні, коли зі зброєю в руках український народ захищає свої засадничі цінності, свій цивілізаційний вибір, Україна очікує на статус кандидата в члени ЄС. Для України євроінтеграція – це не лише орієнтація на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку, яка передбачає модернізацію економіки, подолання

технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки (і перш за все на ринок ЄС), але і політична стратегія, яка спрямована на створення надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Саме зближення з ЄС відповідає споконвічним чаянням українського народу, стимулює демократичний розвій України. Крім того, у воєнних реаліях сьогодення, членство в Європейському Союзі відкриває шлях до колективних структур спільної безпеки, активізації співробітництва в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Дієвим інструментом євроінтеграції в Україні виступає політика пам'яті. Саме через політику пам'яті як сукупності офіційних репрезентацій історичного минулого, комеморативних стратегій та практик, орієнтованих на формування історичної пам'яті, держава задає своїм громадянам певні рамки (фрейми) сприйняття, розуміння та запам'ятовування. Тим самим держава прагне затвердити певні інтерпретації історичних подій як домінуючі, виконуючи символічну (надання значущості події), інтерпретативну (трактування події для потреб поточної політики) та ідентифікаційну (вплив на формування національної ідентичності) функції.

У політиці пам'яті в Україні нарівні держави у різні історичні періоди набували актуалізації різні наративи. Так, у початковий період (кінець 1980 – 1991 рр.) під час трансформації свідомісного рівня у політиці пам'яті актуалізуються теми козацтва, витоків української державності, українського національного руху, української революції 1917 – 1920-х років, руйнації храмів, Голодомору 1932–1933 рр., репресій та ін. За президентську каденцію Леоніда Кравчука (грудень 1991 – липень 1994 рр.) спостерігається значний плюралізм стратегій політики пам'яті стосовно ставлення до Російської імперії та СРСР, ролі України в цих державних утвореннях – радянська модель все ще продовжувала існувати, проте народжувалася нова україноцентрична модель. За президентську каденцію Леоніда Кучми (липень 1994 – січень 2005 рр.) у політиці пам'яті також відбувалася конкурентна боротьба двох моделей пам'яті, проте спостерігалася намагання механічного поєднання парадигм національної та радянської історії. За президентську каденцію Віктора Ющенка (січень 2005 – лютий 2010 рр.) у політиці пам'яті починає домінувати україноцентричні наративи (зокрема, теми Голодомору та УПА). Проте за незавершену президентську каденцію Віктора Януковича (лютий 2010 – лютий 2014 рр.) політика пам'яті повертається до амбівалентної історичної політики, а за президентську каденцію Петра Порошенка (червень 2014 – травень 2019 рр.) політика пам'яті знову повертається до україноцентристської моделі – саме у цей період відбулася докорінна зміна моделі політики пам'яті через втілення політики декомунізації. Новий період, який бере відлік з моменту обрання президентом України Володимира Зеленського, характеризується укріпленням україноцентризму в політиці пам'яті. Тобто спостерігається хвилеподібний характер розвитку політики пам'яті в Україні, яка демонструє «хитання» від україноцентричності до багатовекторності – за часів Л. Кравчука намічаються тенденції до україноцентричності, за часів Л. Кучми – до багатовекторності, за часів В. Ющенка – до україноцентричності, за часів В. Януковича – до багатовекторності, за часів П. Порошенка і В. Зеленського – до україноцентричності [1]. По суті, в актуальних реаліях україноцентристська модель історичної пам'яті втілює європейські цінності, притаманні українському державотворчому процесові.

В основі україноцентристської моделі історичної пам'яті покладено гранд-нарратив, ключовими сюжетами якого є Голодомор 1932 – 1933 рр., який покликаний був виконувати роль основного символу, що має об'єднати історичну свідомість всіх українців, і ставлення до УПА та її очільників, суперечливість якого поки ще заважає утвердженню монолітності історичної пам'яті на загальнонаціональному рівні.

Показовим у реалізації україноцентристської моделі історичної пам'яті є започаткування Державної програми «Реабілітовані історією», спрямованої на національне і культурне відродження України, розбудову її державності. У цьому документі наголошувалося на

необхідності підготовки багатотомного науково-документального видання про жертви репресій в Україні, що є винятково значущим для глибокого і всебічного вивчення національної історії, особливо тих її сторінок, які протягом тривалого часу невивражено замовчувалися.

Про успішність реалізації україноцентристської (проєвропейської) моделі історичної пам'яті свідчать численні соціологічні дані. Так, за моніторингом Центру Разумкова, на питання «Якби Ви взяли участь у референдумі стосовно вступу України до ЄС, то якби Ви проголосували?» респонденти дали ствердну відповідь (по виборці в цілому) у грудні 2017 р. – 59,5 %, у грудні 2018 р. – 58,9 %, у грудні 2019 р. – 56,5 %, у грудні 2020 р. – 58,2 %, у березні 2021 р. – 59,4 %, а серед тих, хто має намір взяти участь в референдумі (тобто моделювання реального голосування) у грудні 2017 р. – 76,5 %, у грудні 2018 р. – 75,3 %, у грудні 2019 р. – 69,6 %, у грудні 2020 р. – 76,3 %, у березні 2021 р. – 79,6 % [2, с. 108].

Очевидно, що внаслідок повномасштабного вторгнення російських загарбників прихильників радянської (проросійської) моделі історичної пам'яті не залишиться зовсім, а домінуючими принципами політики пам'яті будуть такі тези: Україна – це частина європейської цивілізації; українці як і росіяни та білоруси – самостійний та рівноправний історичний етнос; Україна має відмінну від російської історію, свій історичний процес і відповідно – історичну пам'ять. Отже, в актуальних українських реаліях політика пам'яті відкриває більш широке поле для міжетнічного діалогу та європеїзації.

1. Іваненко В., Кривошеїн В. Державна політика пам'яті в сучасній Україні в умовах інформаційної війни (2014 – 2021 рр.). *Грані*. 2022. Т. 25, № 2. С. 16–21.
2. Україна – ЄС: шлях до політичної асоціації. К.: Центр Разумкова, 2021. 120 с.

Інга ІОАННО

аспірантка кафедри соціально-гуманітарних наук

Навчально-наукового інституту публічної служби

та управління, ДУ «Одеська Політехніка»

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Тези підготовлено в межах наукової теми «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» і стосуються доцільності інновацій в сучасних комунікаціях в контексті електронного урядування.

Дослідження електронного урядування, у яких розкриваються відносини громадян та влади, організаційні структури державних установ, ефективність уряду, інклюзивність політикостворення процесів, поширення інновацій та управління цифрою епохою, – актуальні для широкої спільноти науковців у сфері державного управління.

Поширення інновацій – не така класична тема у вивченні державного управління, але вона добре пов'язана з літературою про інновації в державному секторі, яка швидко поширюється. Можна навіть стверджувати, що для цієї теми саме технологічні розробки спонукали науковців державного управління вивчати зміни в інший спосіб, але зараз ця структура застосована для вивчення широкого набору соціальних інновацій. Загалом, поширення інновацій електронного уряду, здається, зумовлено здебільшого бажанням відповідати очікуванням зовнішнього світу високотехнологічного уряду, який використовує нові технології [1].

Уряди та громадськість у Європі та в усьому світі звернулися до інновацій у відповідь на різноманітні економічні, екологічні та соціальні проблеми, з якими ми стикаємося. Однак інновації часто опиняються в тому, що в народі називають «долиною смерті» між створенням на початку, розробкою та впровадженням продукту. Отже, переваги інновацій не завжди досягають громадян. Крім того, критично обґрунтоване управління інноваціями має значення, оскільки воно дозволяє керувати інноваціями у відповідь на цінності та кінцеві точки, яких

бажає суспільство. З пандемією COVID-19 ми стали свідками зростання цифрового здоров'я та нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Щоб покращити інноваційний процес, необхідно створити відповідну інфраструктуру та добре функціонуючу інноваційну екосистему. Уряди можуть відігравати вирішальну роль у цьому, надаючи правильні політичні рамки, які підтримують інновації та вирішують всю складність інновацій. Крім того, західні країни повинні бути відкритими для навчання у країн, що розвиваються, щоб адекватно задовольнити потребу в доступних рішеннях у сфері охорони здоров'я та ІКТ, а також забезпечити, щоб усі частини суспільства могли брати участь в інноваційному процесі. Щоб забезпечити вирішення вищезгаданих питань, дослідники наголошують на важливості систематичного діалогу на ранніх стадіях. Дотримання основних кроків, викладених у загальній структурі та керівництві з найкращої практики, а також включення систематичного діалогу як ключової концепції в інноваційний процес може допомогти подолати поточні бар'єри та, як наслідок, принести людям проривні відкриття та інноваційні ідеї з бажаною доданою цінністю [2].

Бразильські науковці провели дослідження в галузі електронного урядування, які зобразили практику ІТ-управління в муніципальних органах влади, особливо в країнах, що розвиваються. Ініціативи в галузі ІКТ в урядах спрямовані на демократизацію доступу до інформації та повинні дотримуватися трьох основних принципів: участь громадян, покращення внутрішнього управління та інтеграція з партнерами та постачальниками. Однак загальні рекомендації використовуються не всіма муніципалітетами. Державна політика електронного уряду, що рекомендує загальні принципи в Бразилії, може не досягти очікуваного ефекту, і те ж саме може статися з ініціативами розумного міста. Дослідження електронного уряду та розумних міст у країнах, що розвиваються, мають розглянути кроки, які необхідно зробити на муніципальному рівні. Проблеми не є тривіальними, і дії, які враховують відмінності між містами, можуть сприяти результатам. Муніципальні органи влади відповідають за визначення державної політики відповідно до місцевих пріоритетів. Використання ІКТ може змінити економічний потенціал регіону та створити більшу конкурентоспроможність, призвести до нових можливостей для бізнесу та інновацій, впливаючи на економічний потенціал муніципалітету та його потенціал стати розумним містом [3].

Належне врядування спрямоване на ефективне забезпечення надійного економічного та політичного розвитку націленого на людей. Правильна політика, яка має на меті забезпечити справедливість, розширення можливостей, зайнятість, ефективне надання послуг, ліквідацію бідності та створення здорової соціальної структури, є важливими компонентами, які слід впроваджувати за допомогою належного управління. Кожен з цих аспектів вимагає ефективних засобів і способів, щоб всі розроблені політики реалізуються належним чином і послуги надаються громадянам. Інновації у впровадженні разом з інноваціями в технологічному прогресі створюють кращі й альтернативні способи надання послуг людям. Зміни з часом і збільшення населення зажадали розробки та пошуку нових шляхів реалізації послуг і політики, особливо там, де старі традиційні методи зазнали невдачі [4].

Керуючись «історіями успіху», про які повідомляють компанії приватного сектора, державні установи також почали застосовувати різні технології штучного інтелекту (ШІ) у різних сферах (наприклад, охорона здоров'я, оподаткування та освіта); однак, необхідні широкі дослідження, щоб повністю використати потенціал ШІ в державному секторі та використовувати різні технології ШІ для вирішення важливих проблем/потреб.

Дослідники представили новий підхід, а також архітектуру платформи ІКТ, що підтримує його, для просунутого використання конкретної технології штучного інтелекту, а саме чат-ботів, у державному секторі з метою вирішення важливих проблем, а також покращення комунікації між владою та громадянами. Пропонований підхід ґрунтується на обробці природної мови, машинному навчанні та технологіях аналізу даних, а також використовує наявні дані різних форм (наприклад, документи, що містять законодавство та директиви, структуровані дані з операційних систем державних установ, дані соціальних мереж тощо), з метою розвитку нового цифрового каналу комунікацій громадян та влади.

Використовуючи належним чином структуровані та семантично анотовані дані, цей канал дає змогу «багатшій» та виразнішій взаємодії громадян із владою повсякденною мовою, полегшуючи та просуваючи як пошук інформації, так і проведення транзакцій [5].

У деяких роботах дослідників підсумовуються дві ініціативи щодо штучного інтелекту, що здійснюються в канадській державній службі: консультації з громадськістю та співпраця у складанні алгоритмічної оцінки впливу, а також симпозіум з ШІ та прав людини, проведений Global Affairs Canada. Отримані результати враховують національні консультації з цифрової трансформації та трансформації даних, а також майбутні кроки для більш інклюзивного управління ШІ в Канаді. У дослідженні узагальнено важливі події, пов'язані з управлінням штучним інтелектом у державній службі, і порушуються питання щодо намірів консультацій ISED. Ця консультація здається цікавим артефактом теперішнього підходу ліберального уряду до технологічної політики. Відверто запитуючи громадську думку, уряд, здається, швидко формує політику за допомогою спеціальних консультаційних механізмів. Такий підхід підриває довіру до процесу як способу формулювання прийняття рішень.

Спроби включення в ці експерименти вказують на шлях вперед. До стандартів, що стосуються штучного інтелекту, можна і потрібно підходити з критичної точки зору, яка враховує розробку, розгортання та вплив широкого спектра думок за межами технологічного сектору [6].

Список використаної літератури

1. Meijer, A. J., Manuel Pedro Rodríguez Bolívar, and J. Ramon Gil-Garcia. From e-government to digital era governance and beyond: Lessons from 15 years of research into information and communications technology in the public sector. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2018: 1–6.
2. Schee Genannt Halfmann, Sebastian, et al. Best Practice Guidance for Creation and Management of Innovations in Health care and Information and Communications Technologies. *Omic: a journal of integrative biology*. 26.2. 2022: 106–114.
3. Przeybilovicz, Erico, Maria Alexandra Cunha, and Fernando de Souza Meirelles. The use of information and communication technology to characterize municipalities: who they are and what they need to develop e-government and smart city initiatives. *Revista de Administração Pública* 52 (2018): 630–649.
4. Chhikara, Bhupender S. Good Governance: Role of science, technology and Innovations. *Integrated Journal of Social Sciences*. 2.1 (2015): 7–14.
5. Androutsopoulou, Aggeliki, et al. Transforming the communication between citizens and government through AI-guided chatbots. *Government information quarterly* 36.2 (2019): 358–367.
6. McKelvey, Fenwick, and Margaret MacDonald. Artificial intelligence policy innovations at the Canadian federal government. *Canadian Journal of Communication* 44.2 (2019): 43–50.

Петро КОГУТ

к. і. н., доцент кафедри публічного управління
та публічної служби НУ «Львівська Політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ КОНСЕРВАТИЗМ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Європейський консерватизм є надзвичайно важливим, фундаментальним елементом в усій системі європейських цінностей. Необхідність осмислення його справжньої, європейського виміру суті та оцінки його традиційного системотворчого значення зумовлена тим, що саме такий методологічний підхід дає можливість виявити глибинний зміст європейської ціннісної системи загалом та наблизитися до її практичного втілення в ціннісну систему України.

Історичне протистояння європейського демократизму та європейського консерватизму зумовлене необхідністю постійного пошуку відносин конструктивної конкуренції між неминучістю запровадження змін (динамічний елемент) та необхідністю збереження

досягнутого (стабілізуючий елемент). Отже, європейський консерватизм якраз і є одним із елементів цієї двоєдиної системи, призначення якої й полягає у визначенні того, що та у якій мірі в даний момент є необхідним – зміни у досягнутому, чи збереження досягнутого. Європейське функціональне призначення консерватизму відображено, зокрема, у назві важливого дослідження «Консерватизм – ідеологія порядку, стабільності і добробуту», авторами якого є О. Голобуцький та В. Кулик [див.: 2].

Хоч європейський консерватизм й становить собою ідеологію, проте він не є поняттям абстрактним, відірваним від соціальної практики. Навпаки, це сукупність ідей, яка має цілком конкретне персоніфіковане і соціоперсоніфіковане підґрунтя – прагматичну зацікавленість конструктивних осіб та соціальних груп в стабільності, прогнозованості, забезпеченості тощо, які досягаються завдяки встановленим і чітко дотримуваним правилам – нормам права конкретної європейської держави. В європейському публічному управлінні консерватизм виконує стабілізуючу функцію, забезпечуючи застосування перевірених у своїй ефективності управлінських механізмів та інструментів, що назовні проявляються у позитивно-впорядковуючих, зрозумілих і прийнятних для особи бюрократичних шляхах, формах та методах управління.

Отже, роблячи європейський цивілізаційний вибір, Україна повинна й сприйняти європейський консерватизм як визначальний елемент, ґрунт-норму стабільності суспільної системи та признати за європейським бюрократизмом стабілізуюче значення в системі публічного управління європейського зразка. Успішне практичне виконання цього завдання можливе лише за умови врахування української культурно-історичної специфіки в її нинішніх суспільно-політичних та соціально-економічних проявах і тенденціях.

Дослідники Н. Бліндер та О. Петровський наголошують на тому, що український консерватизм тяжіє до традицій, які склалися на основі християнської моралі, і як ідеологія, притаманна тій частині суспільства, що не приймає радикальних перемін у суспільному та державному житті, пов'язаних з крайніми проявами насильства і кровопролиттям [1, с. 55]. Християнська мораль передбачає сприйняття людини та її життя як найвищої цінності, що становить основу філософії і суспільної практики персоналізму. Відтак, насильство у будь-якій формі є антиподом персоніфікації, засобом нівелювання персоніфікованих цінностей та перетворення персони у інструмент авторитарного чи тоталітарного режиму. Багаторічна суспільна практика недемократичного консерватизму в Україні породила, на жаль, негативне ставлення до консерватизму як явища, безвідносно до того, чи є він конструктивно-демократичним, таким як у передових європейських країнах, чи засобом авторитарного або й тоталітарного здійснення влади. Подолання цього стереотипу є сьогодні важливим політичним, соціальним, культурно-ментальним та управлінським завданням України.

У Преамбулі Конституції України на найвищому законодавчому рівні підтверджено європейську ідентичність України та закріплено незворотність європейського курсу нашої держави [3]. Це означає, що Україна приймає як орієнтир свого візійного розвитку необхідність запровадження європейських цінностей у їх цілісності та у комплексі їх взаємозумовленостей й функціональних взаємодій. Сам же процес становлення європейських цінностей, у тому числі й персоніфікованого консерватизму в контексті цивілізаційного вибору України, повинен визначатися реальними обставинами життєдіяльності держави та особливостями функціонування її системи публічного управління. В кінцевому результаті це зумовлює те, який алгоритм реалізації конкретних завдань буде прийнятий та які будуть визначені особливості його функціонування.

Інтегрування в систему цінностей України європейського персоніфікованого консерватизму є складним та тривалим процесом з поетапною реалізацією шляхом виконання численних оперативних завдань в певній логічній послідовності. Одним з пріоритетних завдань є оцінювання того, що саме, у якій частині та у якій формі найбільш ймовірно буде корисним в Україні. Тобто, що саме з європейського досвіду потрібно втілювати в українські реалії. У цьому контексті дослідник В. Слободян застерігає, що консерватизм є багатограним і складноструктурованим феноменом сучасної наукової і суспільно-політичної дійсності. Він

доводив і доводить свою ефективність як ідеологія державотворення, як доктрина та практика суспільно-політичного розвитку розвинутих країн світу – США, Великобританії, Німеччини та інших європейських країн. Зазначені держави є національно орієнтовані у внутрішній і зовнішній політиці, із чітким пріоритетом власних політичних, економічних та культурних інтересів. З сказаного автор робить висновок про те, що Україна як багатомільйонна європейська держава із великим економічним потенціалом може відбутися як повноцінний суб'єкт міжнародної політики тільки за умови вироблення та реалізації власної національної моделі суспільно-політичного та економічного розвитку з урахуванням попереднього історичного досвіду державотворення, національної управлінської культури та традицій, специфіки внутрішніх та зовнішніх умов та вимог часу [4, с. 70].

На наше переконання, консерватизм як фундаментальний елемент європейської системи цінностей, повинен бути використаний для формування в Україні стабільності, надійності, прозорості, прогнозованості, відкритості, доступності – тобто транспарентності суспільно-політичних відносин та системи управління. Для досягнення цього необхідно забезпечити виконання наступних пріоритетних завдань:

1. Досягнути стабільності правової системи та гарантованості правозастосування.
2. Непорушності права приватної власності, набутої законним шляхом.
3. Встановити відносини тотальної конструктивної конкуренції.
4. Збереження і якнайширше використання консерватизму традиційних українських переваг.
5. Визначити стабільність суспільно-політичного, соціально-економічного та культурно-ментального статусу особи головною ціллю європейського цивілізаційного вибору України.

Оціночним критерієм виконання вищезазначених завдань виступає ступінь реального забезпечення персональних інтересів та прагнень як кінцева мета здійснюваних в Україні реформ.

Список використаної літератури

1. Бліндер Н., Петровський О. Український консерватизм на теренах Східної Галичини: витоки та чинники формування (друга половина XIX – перша третина XX ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / за заг. ред. проф. І. Зуляка. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. Вип. 2. С. 51–56.
2. Голобуцький О., Кулик В. Консерватизм – ідеологія порядку, стабільності і добробуту. Київ: УРП, 1995. 43 с.
3. Конституція України URL: <https://cutt.ly/nKZHgj1>
4. Слободян В. Консерватизм як ідеологія державотворення: етапи становлення. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 3. С. 62–71.

Тетяна КРАВЦОВА

*к.т.н., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Співпраця України та Європейського Союзу розпочалась з 1990-х років – 8 лютого 1994 р. Україна стала першою державою серед колишніх радянських республік, яка приєдналася до програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру» (ПЗМ). З цього часу розпочався складний шлях нашої країни до ЄС. Різні аспекти питання європейської та євроатлантичної інтеграції України широко досліджувались українськими науковцями [3].

Інтеграційний процес України в Європейський Союз можливо розглядати як знаряддя для розбудови держави, зміцнення існуючих зв'язків та запровадження нових, а також реалізації національних інтересів, відповідно, асоціація України в ЄС стає гарантією зміцнення позиції держави на міжнародній арені, буде слугувати орієнтиром для здійснення соціально-політичних реформ, та наближення законодавства України до ЄС. Це надає можливість нашій державі брати участь в програмах ЄС, політиках та агенція, що дозволяє зміцнювати адміністративні та інституційні можливості нашої держави в спільній цілі з ЄС – подоланні суспільно-національних загроз. Європейський вибір України зумовлює необхідність ретельного дослідження основних принципів охорони здоров'я в зарубіжних країнах і зокрема в країнах Європейського Союзу [5].

У 2000 році на сесії Генеральної Асамблеї ООН ухвалено Декларацію тисячоліття. Документ визначив Цілі розвитку тисячоліття, спрямовані на розв'язання найгостріших гуманітарних проблем, що стоять перед значною частиною людства: боротьба з голодом і злиднями; забезпечення доступу до освіти; досягнення гендерної рівності; зниження рівня материнської та дитячої смертності; скорочення розповсюдження ВІЛ/СНІДу та інших захворювань. Сьогодні демонструє відсутність у пріоритетах глобальної політики багатьох актуальних питань охорони здоров'я: планування сім'ї і репродуктивне здоров'я, охорона психічного здоров'я, протидія поширенню інших, окрім ВІЛ, інфекцій, що передаються статевим шляхом, розгляд забезпечення здоров'я як частину (інтер)національної безпеки [4].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) як спеціальна агенція ООН з питань охорони здоров'я приділяє значну увагу рутинними пріоритетами політики як через розробку стандартів, рекомендацій, модельного законодавства, так і ухвалення хартій, декларацій тощо, оприлюднення річних звітів щодо становища в тій чи іншій царині охорони здоров'я. Цю організацію сприймають переважно як орієнтовану на допомогу національним міністерствам охорони здоров'я. Важливим напрямом впливу ЄС на національну політику охорони здоров'я є стимулювання перегляду національних систем фінансування медичних послуг.

Активна співпраця усіх гілок влади України дозволила ухвалити ряд євроінтеграційних законів у сфері охорони здоров'я:

- «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну»;
- «Про приєднання України до Часткової угоди про створення Групи зі співробітництва у боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконного обігу (Група Помпиду)»;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, що регулюють питання трансплантації анатомічних матеріалів людині зі спрощення донорства й пересадки органів».

Охорона та зміцнення здоров'я людей є складовою частиною державотворення, соціальної політики, системи національної безпеки. Проблеми збереження і зміцнення здоров'я населення країни настільки вагомі й актуальні, що становлять найважливішу функцію держави.

Проблеми здоров'я та здоров'я збереження людини знаходяться в переліку найбільш складних комплексних проблем сучасної науки, становлячи предмет уваги філософів, економістів, соціологів, медиків, психологів, педагогів. Аналіз сутності цих понять закономірно переміщується з природничо-наукових знань до гуманітарної позиції у поєднанні з природничими науками і культурою, що свідчить про системність і цілісність їх вивчення.

За думкою К. Міщенко, «...сьогодні здоров'я людини визнається складним феноменом глобального значення, який розглядається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, внесення капіталу, як індивідуальна і суспільна цінність, динамічне явище системного характеру, що постійно взаємодіє з оточуючим середовищем. Рефлексії щодо здоров'я людини розвиваються з позицій різних філософських систем: як то онтології (здоров'я як сутнісна/буттєва категорія); феноменології (здоров'я як суб'єктивний та інтерсуб'єктивний феномен, здоров'я Я та Іншого); футурології (чи можливе відчуження/виродження людської тілесності, перспективи досягнення абсолютного здоров'я); історіософії (поняття здоров'я в історичному ракурсі); теософії (здоров'я як дар вище, аскетизм); екзистенціалізму (переживання станів здоров'я та хвороби); епістемології (знання

«здоровий/хворий»). Філософування на цю тему здоров'я навіть після розшифрування ДНК не зупиняються» [2].

Пошук можливих варіантів вирішення проблем системи охорони здоров'я Україна здійснює шляхом ґрунтовного вивчення нових концепцій забезпечення здоров'я населення. В стратегічних документах міжнародного, європейського та національного рівнів з цього питання наголошується, що головною метою є дії та завдання, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я, надання населенню доступної і якісної медичної допомоги відповідно до рівня технологічного розвитку медичних закладів, реальних потреб населення та з дотриманням принципів рівності та справедливості.

Європейське регіональне бюро ВООЗ у своїй концепції «Здоров'я 2020: основи європейської політики і стратегії для XXI сторіччя» доводить необхідність будувати нові системи колективного лідерства в підтримку інноваційних підходів соціальної мобілізації на користь справедливого, сталого та відповідального розвитку системи охорони здоров'я [1].

Нова концепція стратегічного керівництва в інтересах здоров'я, запропонована ВООЗ, об'єднує і розширює колишні концепції здорової державної політики в рамках більш широких міжсекторальних дій та взаємопов'язаної відповідальності всього суспільства і загальнодержавної відповідальності за охорону здоров'я, визначає основні вектори для розвитку національних систем охорони здоров'я:

- формування стимулів і критеріїв для поліпшення показників діяльності,
- підвищення підзвітності та прозорості,
- повноцінне залучення користувачів медичних послуг в організаційну структуру та до керівництва системою охорони здоров'я.

Це дозволить об'єднати наявні ресурси з надавачами послуг, забезпечити єдину політику й досягнення національних цілей у галузі охорони здоров'я. В межах удосконалення концепції ВООЗ сьогодні спостерігається перехід від моделі стратегічного керівництва, де в центрі стоїть держава, до моделі співробітництва, за якою стратегічне керівництво є продуктом спільної діяльності широкого кола суб'єктів, що діють на рівні держави і суспільства: парламентів, міністерств, відомств, організацій, комісій, бізнесових структур, громадських об'єднань, ЗМІ, громадян. Важливим елементом є дотримання принципу урахування інтересів здоров'я у всіх стратегіях. Це потребує винесення питання про охорону здоров'я на більш високий рівень у політичному порядку денному, потребує активізації діалогу на рівні політики з питань здоров'я населення і його детермінант. Стратегічне керівництво в інтересах здоров'я розосереджене по горизонталі, що сприяє здійсненню спільних дій у загальних інтересах сектору охорони здоров'я та інших секторів економіки [6].

Отже, цілісний підхід до європейських принципів розуміння сутності здоров'я та суміжних з ним понять дозволяє більш адекватно й продуктивно розробляти стратегію і тактику здоров'язбереження людини в сучасних екологічних і соціально-економічних умовах, розвивати подальшу співпрацю з ЄС.

Список використаної літератури

1. Здоровье-2020: основы европейской политики и стратегия для XXI века. Всемирная организация здравоохранения. Европейское региональное бюро. URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/215432/
2. Міщенко К. Формування державної політики у сфері охорони здоров'я в умовах системних змін: категоріальний підхід. DOI 10.46922/2709-0515-2021-1-1(17)-48-54/ 4/13
3. Смілянець В. Євроатлантична інтеграція України: становлення, розвиток і перспективи. Старожитності Лукомор'я. 2021. № 5(8). С. 147–155. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.5.120> 4.17
4. Семігіна Т. Охорона здоров'я у глобальному та європейському порядку денному. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1–2. С. 112–120.
5. Шекера О. Здоров'я суспільства. *Спеціальний випуск з військової медицини*. 2021. Т.10. № 5. DOI: <https://doi.org/10.22141/2306-2436.10.5.2021.277> 4.20

б. Шафранський В. В., Слабкий Г. О., Качала Л. О. Основи Європейської політики і стратегія для XXI століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я*. 2016. № 2 (4). С.72–75. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39267/1/2016-2-eip.pdf>

Олег КРАВЦОВ

к.х.н., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, НТУ «Дніпровська Політехніка»

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

В умовах війни та поствоєнної відбудови України та розвитку цифрової економіки особливого значення набуває запровадження цифрових технологій у сферу публічного управління та формування нових державних механізмів електронного урядування, що дасть величезні можливості для управління країною. Цифрова трансформація України є важливою передумовою модернізації суспільно-політичної системи України, а також уможливило розвиток цифрової економіки й цифрового ринку.

Україна вже суттєво просунулась в реалізації проєктів цифровізації. За останні роки Україна значно посилала свої позиції у цифровому реформуванні державного апарату й підзвітності влади. Цифровізація охопила не лише простір електронного документообігу органів державної влади й накопичення сфери відкритих даних, а й сферу цифрової освіти й електронної участі громадян України. Про це свідчать позиції України, відображені у рейтингу «E-Government Survey 2020» – у 2018 р. наша держава посідала 82 місце, у 2020 р. вже 69. Це стало можливим завдяки активній та наполегливій роботі нового центрального органу виконавчої влади – Міністерства цифрової трансформації. На це відомство покладається формування й реалізація державної політики у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування й електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок і цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії.

Наразі Міністерством цифрової трансформації реалізовано низку важливих проєктів – Дія, Дія.Бізнес, Дія.Цифрова освіта, Безпека дітей в Інтернеті, e-Резидентство, Dіia City, e-Декларація, Євроінтеграція, кожен з яких акумулює важливі принципи цифрового врядування – швидке і зручне надання державних онлайн-послуг, створення мобільного застосунку з цифровими документами, допомога малому і середньому бізнесу, функціонування мобільних центрів адміністративних послуг у кожному куточку України, навчання. Загалом, в Україні Міністерством цифрової трансформації започатковано 94 проєкти, які охоплюють всі найважливіші сфери: Е-Юстиція, Е-Освіта і наука, Е-Оборона, Е-Цифрова трансформація, Е-Захист довкілля та природних ресурсів, Е-Державне майно, Е-Кіберзахист, Е-статистика, Е-антимонопольний, Е-сільське господарство, Е-внутрішні справи, Е-Закордонні справи, Е-Культура та інформаційна політика, Е-Соціальна політика, Е-Фінанси, Е-Ветерани, Е-Інфраструктура, Е-Охорона здоров'я, Е-Економіка та торгівля, Е-Розвиток громад та територій, Е-Реінтеграція, Е-Енергетика [1].

Співпраця з європейськими та міжнародними фундаціями, яка досить успішно розвивається, є однією із ключових умов успіхів України в реалізації проєктів цифровізації. Ці успіхи та значне просування в напрямі євроінтеграції дозволили розпочати консультації щодо приєднання України до програми «Цифрова Європа» та сподіватися на її підписання найближчим часом. Це дозволить залучати фінансові та інші ресурси для реалізації відповідних

проектів, що призведе до докорінної трансформації моделі державного менеджменту й участі українців у прийнятті важливих рішень.

При цьому треба враховувати, що успішність процесів цифрової трансформації публічного управління потребує докорінних змін системи освіти як фахівців у цій галузі, так і публічних службовців й поступового узгодження освітньо-професійних програм з технологічною й інформаційно-комунікаційною динамікою українського суспільства.

Міністерством цифрової трансформації України започатковано курси із базової цифрової грамотності, в основі яких – загальноєвропейські стандарти викладання та оцінки цифрової компетентності. Даний проєкт впроваджено за підтримки швейцарсько-української Програми EGAP, компаній Google, Microsoft, Академія ДТЕК, CISCO. Працівники публічних органів мають можливість підвищити свою цифрову компетентність шляхом проходження курсів у національній онлайн-школі за такими напрямками: «Цифрова грамотність державних службовців 1.0. на базі інструментів Google»; «Відкриті дані для державних службовців»; «Доступ до публічної інформації», «Персональні дані», «Електронний підпис», «Що таке державна політика і як її формувати», «Як громаді стати цифровою», які реалізовані на державній освітній платформі «Дія» Міністерства цифрової трансформації України.

Також урядом схвалено концепцію розвитку цифрових компетентностей та затверджено план заходів з її реалізації до 2025 року [2].

Основною метою цієї Концепції є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей, підвищення рівня цифрової грамотності населення, зокрема працездатних осіб, громадян похилого віку, малозабезпечених сімей, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп населення, в умовах розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства. Основними завданнями цієї Концепції є:

- формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу;
- забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян;
- розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя;
- визначення системи та опису складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних стандартах;
- забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;
- створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;
- підвищення рівня обізнаності громадян щодо небезпек в Інтернеті [2].

Відповідні плани знайшли своє відображення і у «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки», де вказано про недостатню практику та досвід впровадження цифрових технологій, незадовільний рівень цифрової компетентності наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників [3].

Підсумовуючи, треба зазначити що успіхи України в сфері цифрової трансформації значною мірою обумовлені співпрацею з європейськими та іншими міжнародними структурами, відбувається побудова організаційно-правової основи цифрової трансформації органів публічного управління, відбувається розвиток цифрових навичок та компетенцій публічних службовців. Але для успішності трансформаційних процесів питанням розвитку цифрових компетентностей публічних службовців необхідно приділяти більшу увагу на всіх рівнях влади. Також потрібно активно впроваджувати цифрові технології в навчальний процес для більш результативного розвитку цифрової грамотності у сфері публічного управління.

Список використаної літератури

1. Проекти цифрової трансформації. URL: <https://plan2.diiia.gov.ua/projects/>
2. Концепція розвитку цифрових компетентностей: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.
3. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.

Микола ЛАХИЖА

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
публічного управління та адміністрування
Інституту підготовки кадрів державної
служби зайнятості України, м. Київ*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

Осмислюючи тему європейського цивілізаційного вибору України важливо чітко уявляти суть таких наріжних у даному контексті понять, як «цивілізація», «глобалізація», «європейський вибір», які вже неодноразово були предметом дослідження українських вчених. Наприклад, протягом багатьох років активно функціонувала школа євроінтеграційних досліджень в ДРІДУ НАДУ при Президентові України (Л. Прокопенко, Н. Рудік, О. Рудік та інші). Суттєвими є напрацювання в сфері євроінтеграції І. Грицяка, Р. Петрова (Київ), В. Стрельцова, О. Труша (Харків), Н. Драгомирецької (Одеса), М. Лендшел (Ужгород), С. Федоняка (Чернівці).

Варто виділити матеріали національної доповіді «Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегії дії» (2016 р.), підготовленої вченими Національної Академії наук України. На думку цих вчених, метою цивілізаційного розвитку України є гідна самореалізація людини. Наголошується, що «Цивілізаційний вибір країни – це цивілізаційний шлях, який потребує низки виборів – як у сенсі періодичного обрання влади в демократичному суспільстві, так і в сенсі здійснення вибору за вибором представниками обраної влади і політичної опозиції, а також забезпечення щоденного вибору кожним свідомим громадянином... Цивілізаційний вибір – це постійний процес обрання, корекції та втілення власних, а не нав'язаних ззовні стратегій розвитку» [1, с. 280].

Серед інших визначень поняття «цивілізація» нам імпонує підхід С. Пірожкова та Н. Хамітова, які зробили спробу осмислення цивілізаційного вибору України в глобалізованому світі: «У найширшому сенсі цивілізація є спосіб присутності того чи іншого народу в історії. Якщо ця присутність є гуманістичною, то цивілізація органічно включає в себе культуру. Цивілізація надихається культурою – культура набуває буттєвої вкоріненості цивілізації... Будь-яка цивілізація розвивається як єдність минулого, сучасного і майбутнього. Отже, цивілізація – це і її історія, і наявний стан, і цивілізаційний проект (спрямованість у майбутнє)» [2].

У цьому відношенні варто особливу увагу звернути на історію України, яка вже неодноразово була змушена робити вибір між Заходом і Сходом. Згідно досліджень С. Гантингтона, українські території в різні часи перебували у складі трьох цивілізацій: східноправославної, західнохристиянської та мусульманської. Ю Павленко писав про розвиток українських земель в складі християнського європейського світу. Російські дослідники та політики намагаються довести належність України до «русского мира» і є частиною російської православної цивілізації.

Неминучим є врахування цивілізаційного протистояння, яке для України осмислюється не лише з точки зору забезпечення її ідентичності, а й в руслі цивілізаційного протистояння Росії із Заходом, де Україна сприймається лише як розмінна монета та сфера впливу, яку можна поділити чи анексувати повністю.

Прагнучи осмислити перспективи європейської інтеграції України та перепони на цьому шляху, нами у 2004 році було проведено історичне дослідження, результати якого у стислому вигляді викладено у статті «Боротьба за булаву» (2004) [3]. Відзначалася циклічність розвитку України, її маятниковий рух між Заходом і Сходом, небезпека розколу країни та її поділу тощо. На той час в умовах гострої політичної боротьби особливо важливим видавалося питання консолідації суспільства навколо ідеї української державності.

Сьогодні, внаслідок подій останнього десятиріччя, нападу Росії на Україну та активної підтримки нашої держави США, Канадою, Японією, Великобританією та країнами Європейського Союзу, єдність суспільства посилилася. Соціологічні дослідження вказують на зростання прибічників євроінтеграційного та євроатлантичного вибору. Зокрема, про це свідчать результати опитування соціологічної групи «Рейтинг»: «У перші дні війни підтримка членства України в НАТО зросла з 62 % до 76 %, в перший тиждень підтримка зменшилась до 72 %, а станом на кінець березня становить 68 %. Водночас зростає підтримка вступу до ЄС. В перші дні війни відбувся ріст з 68 до 86%, далі ріст продовжився і станом на кінець березня становить 91 % – абсолютний рекорд за всі роки досліджень» [4].

Турбує церковний розкол, хоча видається, що в нашу епоху релігійні цінності залишаються важливим, але не вирішальним цивілізаційним фактором.

Список використаної літератури

1. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : націо-нальна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін. ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К. : НАН України, 2016. 284 с
2. Пирожков С., Хамітов Н. Цивілізаційний вибір України в глобалізованому світі. ZN,UA. 12. 08. 2016. URL: <https://cutt.ly/2KZKDO3>
3. Лахижа М. Боротьба за булаву. День. 10.12.2004.
4. «Рейтинг»: підтримка вступу України в НАТО падає, в ЄС – рекордно висока. Європейська правда. 5.04.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/04/5/7137269/>

Надія НОВІЧЕНКО

аспірантка,

НТУ «Дніпровська Політехніка»

ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛЮДИНИ У XXI СТОЛІТТІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ

Технологічний прогрес дійшовши цифрового ступеня свого розвитку поставив перед суспільством завдання цифрової трансформації усього укладу соціального та економічного життя. Зокрема це стосується і необхідності для кожної людини оволодіння цифровими навичками та здібностями, тобто того, що можна визначити цифровими компетентностями людини. Такі зміни навичок і здібностей людей відбувались і раніше з появою у повсякденному житті новітніх на той час технологій - парових двигунів, електрики, автомобілів, комп'ютерів тощо. З початком переходу до цифрової ери перед сучасною людиною постають нові вимоги щодо знань та навичок потрібних у новому цифровому середовищі.

Перший підхід до визначення ключових компетентностей людини для навчання протягом життя у 21 столітті був зроблений в ЄС в 2006 році.

Процес активної цифрової трансформації, який активізувався після кризи 2008 року, спонукав переглянути ставлення до компетентностей людини і у 2018 році ЄС схвалив Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя [1].

Зокрема було визначено, що у новому цифровому світі кожна людина потребує широкого спектра навичок і компетенцій, які вона має постійно розвивати протягом усього

життя. Основні компетентності, які визначені в Рамковій програмі, спрямовані на створення засад для гармонічного розвитку людини і суспільства у світі, що швидко змінюється.

Ключовими компетентностями є ті, які необхідні всім людям для підвищення особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Такі компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, шляхом формального, неформального та інформального навчання.

До таких компетентностей було віднесено цифрові компетентності. У поясненні робочої групи, яка готувала програму 2018 року, було наведено обґрунтування необхідності внесення змін у попереднє визначення цифрової компетентності. Зокрема було відзначено, що розуміння та актуальність цифрових компетентностей зазнали суттєвого зростання з 2006 року.

Термінологія, яка використовувалась у визначенні компетентності, також потребувала оновлення. Замість «ІST» (технології інформаційного суспільства) та «ICT» (інформаційно-комунікаційні технології), які використовувались у визначенні 2006 року, «цифрові технології» вважаються зараз найбільш відповідним терміном для називання повного набору пристроїв, програмного забезпечення чи інфраструктури. З поширенням, різноманітністю та інтегрованістю використання мобільних пристроїв та програм, видалені посилання на «комп'ютери» та «Інтернет», які класифікуються під широким поняттям «цифрові технології».

В Україні також у 2018 році з'явився перший стратегічний нормативно-правовий документ який визначає напрямки цифрового розвитку країни – Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки (далі – Концепція).

Концепція, серед інших завдань цифровізації, передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових навичок. Мета впровадження стимулів та мотивацій цифрового розвитку вбачається в тому, щоб заохотити бізнес та громадян споживати та використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, тобто зробити так, щоб цифрові технології в Україні були доступні, цифрові інфраструктури викликали бажання та мотивацію до них підключатися та ними користуватися, а бажання модернізувати, оптимізувати, масштабувати, прискорити та розвинути власний бізнес та життєдіяльність змогли реалізуватися та стати основою цифрової економіки.

Разом з тим аналіз підходів до цифрових компетентностей людини в ЄС та в Україні показує їх певну відмінність. Позиція ЄС спрямована на те щоб уніфікувати підходи до цифрових компетентностей і взагалі до в проблем цифрової трансформації. Відповідно передбачається, що розробка національних програм робиться з їх урахуванням. Ці підходи мали б бути відображені і в національній програмі цифрового розвитку України. Але можна побачити що спільного дуже мало [2].

У Концепції не відображено ключовий момент необхідності освіти та навчання цифровим компетентностям, тим більше протягом всього життя. У більшій мірі цифрові навички та здібності жителів України розглядаються як додаток до цифрового розвитку економіки у якості споживачів цифрових послуг та сервісів. Між тим європейський підхід спрямован на створення умов для того, щоб громадяни користувались цифровими технологіями для особистого росту, працевлаштування, навчання та участі у житті суспільства.

Значне місце у європейському підході відводиться питання кіберзахисту суспільств і персональному захисту кожної особи [3]. В Концепції про це майже не йдеться.

Отримання інформації у цифровому середовищі теж має значні відмінності від ситуації десятирічної давності. В ЄС наголошується на необхідності для людини мати спеціальні компетентності та навички використовувати, доступатись, фільтрувати, оцінювати, створювати, програмувати та поширювати цифровий контент. Особи повинні вміти керувати та захищати інформацію, вміст, дані та цифрові ідентичності, а також визнавати та ефективно працювати з програмами, пристроями, штучним інтелектом та роботами [4].

Звісно, перенесення європейських стандартів на національний ґрунт, буде опосередковане місцевими особливостями, але активне впровадження цифрової освіти у закладах вищої освіти в Україні безсумнівно буде вагомим ресурсом сприяння цифровій трансформації України і розвитку цифрових компетентностей її громадян.

Список використаної літератури

1. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning (2018). URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.
2. Digital Agenda for Europe (2010) // Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 19.5.2010, COM(2010)245 final. URL: [http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R\(01\)&from](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R(01)&from)
3. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
4. Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., & Демощенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2020, Т. 8, № 4, С. 129–146. <https://doi.org/10.15421/152087>

Геннадій ПЕРВИЙ

*к.і.н., доц., зав. кафедри історії
та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасна Україна зараз переживає найтяжчі часи своєї державної незалежності. Відкрита широкомасштабна військова агресія ставить під питання існування української нації та її державності. Збройне протистояння з державою, яка мала більші початкові воєнні, територіальні, демографічні та економічні можливості вимагає від українського суспільства граничного напруження своїх сил. На порядку денному постало завдання мобілізації всіх своїх ресурсів задля перемоги, згуртування нації для гідної відсічі ворогу.

Гуманітарії системи вищої освіти вже зробили чимало для власного народу. Частина викладачів влилася в ряди збройних сил України і зі зброєю в руках боронить нашу державу, більшість викладачів залишилися на своєму місці, надає активну волонтерську допомогу, фінансово підтримує військові формування України. Однак, у частини гуманітаріїв формується комплекс вини, що вони недостатньо зусиль докладають задля перемоги своєї Батьківщини. Тим не менше, навіть на своєму робочому місці, в своїх кабінетах і навчальних аудиторіях, викладачі і науковці сфері гуманітарних наук можуть зробити чимало для успіху нашої спільної справи.

Військові, здійснюючи планування воєнної справи оперують такими термінами: тактичне, операційне і стратегічне планування, тобто короткострокові, середньострокові і довгострокові дії. Оперуючи такою термінологією, гуманітарна освіта вищої школи також має свої рівні планування та реалізації своїх дій в умовах воєнного стану та нових перспектив євроінтеграції.

Тактичний рівень планування організації впливу гуманітарної науки на суспільство пов'язаний з нагальними потребами суспільства. Серед них можна виділити наступні блоки:

1. Протистояння політичному маніпулюванню з боку агресора. В умовах інформаційної війни протистояння маніпулятивним диверсіям має здійснюватися як широкомасштабна акція. Самі науковці і викладачі повинні навчитися розпізнавати маніпулятивні впливи ворога, правильно оцінити форми і методи пропаганди противника, побудувати ефективну систему захисту маніпулятивним впливам і організувати широкомасштабну систему підготовки

населення щодо опору ворожій пропаганді через публічні лекції, семінари та воркшопи, а також в інший спосіб охопити максимально можливу аудиторію. Підготовлена частина населення може стати тою критичною масою, яка здатна буде поставити надійний захист ворожій пропаганді.

2. Психологічний захист населення. Психологи, філософи та інші представники гуманітарної освіти повинні розробити систему нагальної психологічної допомоги для військовослужбовців, тимчасово переміщених осіб і для всіх громадян України, які потерпають від війни, зокрема відчувають психологічний дискомфорт. На допомогу штатним психологам системи освіти, соціального захисту, підприємств та інших установ і закладів мають прийти низка семінарів, групових занять і онлайн груп, зокрема через систему соціальних мереж. Фахівці у сфері гуманітарних наук повинні довести до населення цінність безпосереднього спілкування, надати інструменти забезпечення психологічної рівноваги навіть в умовах складного воєнного часу.

3. Активізація патріотичного виховання. Українська мова в сучасних умовах стає грізною зброєю. Саме тому зараз від викладачів української мови та літератури вимагається організація системи загальнонаціонального вивчення української мови. Застосування методів короткострокових курсів, класів вивчення української мови на безкоштовній основі може стати місцем застосування волонтерських зусиль представників вищої школи. Науковці-історики мають на КОЖНОМУ занятті актуалізувати історичний матеріал, особливо в курсі історії України для зміцнення відчуття патріотизму у кожного українця.

4. Політологічна складова має бути зосереджена на надважливій справі – формуванні гідної політичної культури населення. Громадяни України повинні добре знати базові принципи функціонування політичної системи держави, бути обізнаними з засадами існування партійної системи, особливостями організації місцевого самоврядування. Часи лікнепу відійшли в минуле, населення держави вже має базові знання, виникає лише потреба систематизації інформації, надання можливостей для самовдосконалення та застосування власних зусиль і політичної активності. Задля цього фахівці з політичних наук мають розробити систему співпраці з громадянами держави, реалізувати низку заходів з залучення спільноти до державного управління через громадські організації, власні публікації в мережі ЗМІ та соціальних мережах, створювати власні аккаунти і канали для поширення політологічної інформації.

5. Україна отримала унікальний шанс вступу до Євросоюзу у близькій перспективі. Євроінтеграційні прагнення нашої держави свідчать про нелінійний характер процесу, наштовхувалися на складні перепони, однак, в умовах російської війни, добра воля країн Європи до єднання з Україною ставить перед представниками гуманітарної освіти значні завдання. По-перше, в суспільстві необхідно подолати споживацькі настрої щодо ЄС і сформувані у населення впевненість у власних силах, розуміння того, що всі соціальні, політичні та економічні проблеми, зокрема корупцію, слід долати власними силами, а не сподіватися на чийсь допомогу. По-друге, довести до населення реальні переваги євроінтеграції для подальшої розбудови держави. По-третє, окреслити цивілізаційний вимір євроінтеграції для українського суспільства – перехід від азіатської деспотії, яку уособлює Російська Федерація до демократичного, економічно розвиненого суспільства зразку Західної Європи.

У середньостроковому плані перед гуманітарною освітою, зокрема вищою школою, стоять завдання створення формату майбутньої України, яка має постати у повоєнний час. Перемога нашої держави в українсько-російській війні вже невідворотна. На порядку денному незабаром постане питання окреслення напрямів розвитку суспільства. У повоєнний час суспільство поставить перед владою соціальний запит на кращу державу, з ефективним урядом, розвиненим громадянським суспільством, надійним суспільним контролем над процесом прийняття та реалізації політичних рішень. Перші кроки на цьому шляху суспільство вже намітило після 2014 р., коли громадська активність населення через волонтерський рух була реалізована і у політичній сфері. Найбільш активні волонтери стали депутатами різних рівнів, а

для органів місцевого самоврядування були створені громадські ради задля контролю над їх діяльністю. Запит населення на нові обличчя в політиці були втілені через обрання Володимира Зеленського Президентом України, а також створенням монобільшості у Верховній Раді України. Нова влада доводить свою ефективність зараз в умовах воєнного стану. В подальшому вплив суспільства на владу буде прогнозовано зростати.

Євроінтеграційні процеси України можливо будуть реалізовані також у середньостроковій перспективі. В цьому плані роль і значення гуманітарних наук для розбудови нової держави також будуть зростати. Формування політичної культури суспільства і вплив науковців на систематизацію потреб і прагнень суспільства буде непересічним і гуманітарна складова займе гідне місце у новому соціальному форматі.

Довгострокова перспектива має вивести Україну на одне з провідних місць у геополітичному форматі. Перед українською державою стоїть перспектива перетворитися з суб'єкта на об'єкт світової політики, стати одним зі світових центрів сили. Передумовами для цієї амбітної програми будуть перемога над Росією, відбудова народного господарства, створення нового рівня воєнних можливостей. Гуманітарна освіта має поставити перед українським суспільством таку перспективу і використати всі наявні потужності для формування у громадян України потреби у такому розвитку соціальних можливостей.

Як бачимо, навіть короткострокові плани у сфері гуманітарної освіти показують масштабність задач і їх нагальну потребу для українського суспільства.

Наталія ПСКОХА

аспірантка,

НТУ «Дніпровська Політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГРОМАД У СИСТЕМІ ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ

Робота по створенню цифрових громад ведеться у багатьох європейських країнах і до початку війни почала активно розвиватися і в Україні. Основні параметри цього процесу визначає цифрова трансформація суспільства і викликані нею зміни в організації влади [1]. Одним із трендів в даний час є активне впровадження в роботу органів місцевого самоврядування елементів системи цифрового урядування. Більш активно це відбувається в містах, але останнім часом набула поширення і в сільських та селищних територіальних громадах.

Поняття цифрова громада використовується в якості узагальненого визначення організації управління органами місцевого самоврядування на основі процесів і механізмів цифрового урядування. Це поняття все більш активно використовується в науковій літературі і заслуговує більш широкого використання, але, безсумнівно вимагає і більш детального і глибокого опрацювання. Слід враховувати, що існують загальні проблеми становлення і розвитку цифрових громад.

Переваги цифрового урядування у громадах можливо реалізувати, тільки забезпечивши доступність цифрових технологій і максимальне залучення до них більшості населення. Тобто недостатній інтерес муніципальних властей до створення електронної громади обумовлений низьким рівнем швидкісного широкопasmового доступу до Інтернету у малих містах та сільських поселеннях. Можливим варіантом вирішення цієї проблеми є розширення можливостей мобільного доступу 3G / 4G до глобальної мережі [2].

З цього питання уявляються слушними висновки дослідників оцінювання електронної готовності адміністративно-територіальних одиниць Дніпропетровської області у 2019 році. «Хоча дані щодо розвитку мобільної стільникової телефонії та стаціонарного і мобільного широкопasmового зв'язку свідчать про те, що досягається загальний прогрес, цифровий розрив між територіями в цьому напрямку залишається проблемою, і перш за все, у можливостях доступу до Інтернету та його використання. Органи публічного управління,

розробляючи та реалізуючи плани «цифрового облаштування» районів не можуть і не повинні замінити собою приватних операторів що надають мережеві послуги. Їх роль координація зусиль різних учасників цифровізації суспільного життя для досягнення синергічного ефекту їх дій, раціональне використання об'єктів місцевої власності, що надаються різним приватним операторам для розвитку необхідної інфраструктури, сприяння розвитку приватної ініціативи. Територіальні громади могли б прокласти свої телекомунікаційні мережі. В районах із слабким економічним потенціалом, куди не йдуть приватні оператори, це надало б можливість доступу до Інтернету і, по-друге, дозволило б створити конкуренцію на ринку доступу до Інтернету там, де присутній тільки один оператор. Місцева влада не надавала б послуг кінцевим споживачам, а здавала б в оренду комунікаційні мережі багатьом конкуруючим операторам» [3].

Рішення проблеми цифрової нерівності може бути забезпечено за допомогою комплексу заходів, а саме:

- створення інфраструктури ширококутного Інтернет-доступу на всій території країни;
- підвищення доступності для населення і організацій сучасних послуг в сфері цифрових і телекомунікаційних технологій;
- формування єдиного інформаційного простору;
- створення системи громадських центрів доступу населення до державних інформаційних ресурсів.

До загальних проблем створення та функціонування цифрових громад відноситься недостатнє фінансування, а також неефективне використання коштів, що виділяються для проєктів цифрової трансформації. Часто, виділені кошти витрачаються в першу чергу на створення або модернізацію морально і технічно застарілої інформаційної інфраструктури. Як правило, такі витрати спрямовані на вирішення локальних тимчасових завдань і при цьому не враховується проблема майбутньої апаратної і програмної інтеграції створених ресурсів в єдину муніципальну інформаційну систему і підключення її до регіональної, загальнодержавної та, в перспективі, глобальної мережевої комунікації. Рішенням даної проблеми може стати стандартизація систем електронної громади у сфері сумісності форматів і протоколів цифрового обміну.

Крім цього, не слід забувати, що цифрове врядування відбувається там, де вже здійснюється цифрова трансформація всього суспільства і відповідно перехід до цифрового управління як в державі, так і в місцевому самоврядуванні. Наявне відставання України в цій сфері спонукає прискорювати процес впровадження цифрового врядування та при цьому орієнтуватися вже зараз на використання цифрових технологій і програм.

Багато великих міст України вже мають свої концепції і програми цифрового розвитку. Говорити про те що вони реалізуються в повній мірі поки не доводиться. Швидше йдеться про правильний напрямок в міському розвитку, який може бути реалізований в майбутньому. На державному рівні актуальним завдання є інвентаризація виконаних проєктів і наявних систем силами експертного співтовариства, а також створення банку «модельних» цифрових систем.

На сьогодні, найбільш поширеною інновацією для цифрової громади є «безпаперові» технології, що передбачають створення цифрових систем обороту документів і обміну супутньою інформацією, а також взаємодія «паперової» і «безпаперової» систем між собою для поетапного звільнення від внутрішніх «паперових технологій». Для реалізації переходу громади на «безпаперові технології» документообігу необхідно по-перше, навчити всіх співробітників роботи з сучасними цифровими системами і програмними продуктами; по-друге забезпечити надійний інформаційний захист і юридичну значимість цифрового документа. Компетентний цифровий підпис набуває в даному контексті особливої важливості.

До проблем функціонування цифрових громад необхідно віднести і такі як: використання недокументованих форматів даних, протоколів обміну, інших закритих інформаційних баз даних, відсутність єдиних класифікаторів, довідників і схем даних. Це істотно обмежує можливість застосування автоматизованих засобів пошуку та аналітичної обробки інформації, що міститься в різних системах, і ускладнюють доступ громадян та

організацій до державних і муніципальних інформаційних ресурсів. Це також знижує оперативність підготовки управлінських рішень, сумісність інформаційних систем, що негативно позначається на якості адміністративних послуг.

Крім цього, використання в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування закритих баз даних, відсутність єдиних стандартів використання відкритих інформаційних систем веде до зростання технологічної залежності публічної влади від постачальників засобів інформаційних та комунікаційних технологій, знижує ефективність створення і розвитку цифрових систем, порушує права громадян і організацій на рівний доступ до публічної інформації.

В даний час очевидна необхідність поглиблення аналізу заходів щодо формування цифрового управління на муніципальному рівні. Офіційна статистична інформація поки не має даних, які б характеризували рівень застосування цифрових технологій муніципалітетами. Показником оцінки інформаційної відкритості органів місцевого самоврядування часто є факт наявності (відсутності) Інтернет-сайту (Інтернет-сторінки) органу місцевого самоврядування.

Разом з тим необхідно відзначити, що факт наявності Інтернет-сайту не завжди говорить про інформаційну відкритість органів місцевого самоврядування. Аналіз офіційних Інтернет-сайтів ОТГ Дніпропетровської області показує, що не всі муніципальні Інтернет-ресурси відповідають вимогам українського законодавства.

На наш погляд, потрібен єдиний кількісний індикатор в області реалізації концепції цифрової громади. Це передбачає подальше дослідження європейських стандартів технологічних, правових, організаційних та фінансових умов вирішення зазначених вище проблем, що перешкоджають більш інтенсивному впровадженню цифрових технологій в діяльність цифрових громад в Україні.

Список використаної літератури

1. Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., & Демошенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*. 2020, Т. 8, № 4, С. 129–146. <https://doi.org/10.15421/152087>
2. Квітка, С., & Мазур, О. Доступ до мережі Інтернет через мобільні пристрої: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2019, Т. 7, № 9–10, С. 5–18. <https://doi.org/10.15421/151944>.
3. Квітка, С., Титаренко, О., Мазур, О. (2019). Оцінка стану цифрового розвитку адміністративно-територіальних одиниць Дніпропетровської області. *Аспекти публічного управління*. 2019, Т. 7, № 11, С. 15–25. <https://doi.org/10.15421/151952>

Катерина ПРОКОФ'ЄВА

к. філол. н., доц., доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, УДУНТ

Оксана РЕШЕТЛОВА

к. пед. н., доц. кафедри документознавства та інформаційної діяльності, УДУНТ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ АРХІВІВ, БІБЛІОТЕК ТА МУЗЕЇВ У ЄДИНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Загалом інтеграційні процеси бібліотек, музеїв, архівів найчіткіше виявляються у: поєднанні потоків різної інформації, взаємодоповнюваності їх ресурсів на державному, міждержавному, регіональному та місцевому рівнях, поглибленні процесів формування інформаційного середовища культурної та наукової спадщини та підвищенні рівня краєзнавства. Проте національні особливості та відмінності їх роботи гальмують розвиток взаємодії у багатьох країнах, зокрема Україні. Головні перешкоди української практики:

- різниця в способах організації фондів, принципах їх обліку та каталогізації;

- невідповідність програмних платформ, форматів подання даних;
- застосування різних класифікаційних таблиць;
- відсутність єдиного тезауруса;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення.

А серед важливих загальноєвропейських проблем інформаційно-ресурсної інтеграції також можна назвати:

- змістовні, зумовлені необхідністю визначення тематики й критеріїв відбору для відцифрування та представлення у спільних ресурсах;
- організаційні, пов'язані із визначенням та підтримкою механізмів взаємодії;
- технологічні, зумовлені організацією доступу до спільних ресурсів, створенням якісного пошукового апарату, забезпеченням можливості довготривалого збереження електронної інформації та даних;
- правові, спрямовані на забезпечення взаємовідносин між партнерами, зокрема у дотриманні норм авторського права, розробці відповідної нормативно-регламентуючої документації;
- психологічні, пов'язані із неготовністю працівників бібліотек, музеїв та архівів співпрацювати, нерозумінням ними переваг цієї взаємодії [1; 2; 4].

Проте в усіх країнах систематично проводяться міжнародні та регіональні конференції, в межах яких дискутуються актуальні для всіх питання практичної взаємодії; спільних наукових розвідок; підготовки кадрів; розробки стандартів сумісності; перспектив розвитку співпраці між бібліотечними, музейними й архівними закладами. Слід зазначити, що в межах конференцій «Короленківські читання», які щорічно організувала Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, протягом останніх шести років обговорювалися проблеми й напрями взаємодії бібліотек, музеїв та архівів у межах постійної секції «Бібліотеки, архіви, музеї: соціально-комунікаційний обмін».

Серед поширених форм взаємодії бібліотек, музеїв, архівів можна назвати співробітництво, засноване на їх «фізичному» сусідстві. Це – організація спільних заходів, виставок, здебільшого краєзнавчих. Нестандартним у цьому напрямі є досвід взаємодії бібліотек і музеїв Миколаївщини. Працівники Миколаївської обласної бібліотеки для юнацтва та Миколаївського обласного краєзнавчого музею зазначають, що створення пошуково-краєзнавчої групи сприяло розвитку співробітництва в таких формах: організація ліцею краєзнавчих знань; реалізація проекту «Про минуле в ім'я майбутнього», метою якого є дослідження нових і забутих фактів, персон; представлення музейних експонатів та бібліотечних документів у спільно організованих експозиціях; ініціація спільних конкурсів, експедицій [3].

В Україні існують й такі – варті запозичення європейською спільнотою – форми роботи бібліотек, музеїв, архівів як групова підготовка й видання тематичних бібліографічних покажчиків та довідників. Прикладом такої співпраці може слугувати бібліографічний посібник «Розвиток музейної справи на Харківщині», підготовлений професорсько-викладацьким складом історичного факультету Харківського національного університету ім. М. В. Каразіна разом із працівниками ХДНБ ім. В. Г. Короленка та Державного архіву Харківської області.

Але слід зазначити, що це, хоч й зразковий, але поодинокий випадок. У цілому ж комунікаційна взаємодія бібліотечних, музейних та архівних установ знаходиться на недостатньому рівні, зокрема в Україні.

Створення, відбір, структурування, збереження й використання власних ресурсів кожна установа намагається здійснювати самостійно, без узгодження та координації з іншими. Недостатність процесів взаємодії в українському досвіді негативно позначається як на оперативності та якості використання культурних і наукових здобутків, так і на іміджі й подальшому розвитку бібліотек, музеїв та архівів як важливих компонентів соціальних комунікацій.

Безперечно, що співробітництво між різними установами розширює комунікаційний процес. Реалізація колективних проєктів, визначення різних форм взаємодії сприяє створенню

атмосфери довіри між ними, підвищенню ефективності їх діяльності, розвиткові системної єдності. Про це свідчать такі аргументи:

- бібліотечні, музейні, архівні заклади набувають можливості разом навчатися на основі різних фахових підходів;
- співробітництво сприяє вирішенню складних питань, передусім на засадах використання потенціалу компетентних досвідчених співробітників бібліотек, музеїв та архівів;
- реалізація спільних програм і проєктів створює умови для зміцнення позицій бібліотек, музеїв, архівів у суспільстві;
- розвиток партнерства сприяє організації оперативного доступу громадян суспільства до їх спільних колекцій;
- кооперація в напрямі відцифрування культурної й наукової спадщини сприяє економії матеріальних ресурсів, підвищенню якості електронних збірань;
- системні зв'язки розширюють можливості бібліотек, музеїв, архівів стосовно соціальних комунікацій; сприяють розвиткові знань, культури в суспільстві, а також соціальній адаптації людини в складному сучасному світі.

Таким чином, взаємодія бібліотек, музеїв, архівів повинна повсякчасно посилюватися. Вона має набувати всеохоплюючого характеру і проявляється у різних формах, найпоширенішими з яких є: реалізація проєктів у напрямі формування спільного електронного ресурсу культурної спадщини; створення цифрових колекцій регіонального та місцевого рівнів; організація конференцій; співпраця в межах окремих соціально значущих акцій та заходів, підготовка фахових та наукових кадрів.

Отже, взаємодія бібліотек, музеїв, архівів повинна відбуватися на засадах використання різних форм співробітництва, партнерства та кооперації.

Список використаної літератури

1. Гринфильд П. А., Мерсадыкова Т. Е. Политика интеграции информационных ресурсов по культуре на региональном уровне/ URL: <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2005/part4/GM>
2. Зинкявичене Ю. Совместный проєкт архивов, библиотек и музеев Литвы. URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2010/disk/4.pdf>
3. Иванова Н. В., Редька Л. В. Взаимодействие библиотек и музеев в развитии краеведческого движения на Николаевщине. URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2009/disk/72.pdf>
4. Чечикова Ю. С. Проекты оцифровки библиотечных и музейных коллекций в Финляндии. *Библиотековедение*. 2009. № 1. С. 95–100.

Олександр САВЧЕНКО

*аспірант кафедри міжнародних відносин
та політичного консалтингу, Відкритий
міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифрові технології надали доступні інструменти кожному індивіду, крім того вони володіють найнижчими витратами (не тільки прямими матеріальними, а й всілякими транзакційними), що надають певні переваги. У сучасних умовах найбільш оперативно на це зреагувало висококонкурентне ринкове середовище. Проте політичні і соціальні уподобання мають ширший контекст інтересу: артикулювання політичної позиції є прикладом потреби, що вимагає від індивіда свого здійснення, а знання думок людей, своєю чергою, – безумовна потреба будь-якої політичної сили. Інтернет та інші мережеві механізми дозволяють обом сторонам не просто реалізувати ці комунікаційні інтереси, а й постійно вдосконалювати їх.

Крім соціальних мереж, де артикулюються різні громадянські позиції, важливу роль відіграють і електронні платформи збору підписів під закликами, деклараціями та зверненнями до осіб, які приймають рішення, що набули останнім часом широкого поширення. Функція консолідації підтримки, по суті, політичного та соціального капіталу, надає таким платформам додатковий статус у сприйнятті користувачів мережі, проте частіше замість продукування тиску на владу такі платформи грають останнім на руку, виступаючи громовідводом для протестної енергії. Після висловлення віртуального акту підтримки користувач сприймає свою місію виконаною та відчуває задоволення відповідної соціальної потреби, при цьому реальна значимість такого акту виявляється нікчемною через не включення його у чинний правовий порядок. Водночас нездатність мобілізувати дійсно масову підтримку вимогам, що розміщуються на електронних платформах, виступає фактором, що утихомирює активістів і стримує від подальшої ескалації.

Існує проблема викидання у інформаційне середовище фейків та викривленої інформації, яка може підривати авторитет та репутацію владних структур, конкретних політиків.

Ще однією проблемою є захист та обробка інформації. Так, ускладнення процесів комунікації у світі, виникнення та розвиток нових форм публічної політики, публічного управління та публічної сфери загалом ведуть до об'єктивної потреби у нових засобах виробництва, зберігання та обробки інформації, фізичний обсяг якої зростає експоненційно. Всеосяжні комп'ютеризація та автоматизація, що зберігають свою актуальність з останньої третини ХХ ст., створили міцну парадигмальну залежність від технічного оснащення (hardware) та програмного забезпечення (software) учасників суспільних відносин, а мережевий підхід до останніх визначив новий вимір міждисциплінарного дискурсу у галузі цифрових технологій.

Важливим аспектом цифровізації публічного управління є запровадження системи електронного документообігу. Система електронного документообігу скорочує час на пошук інформації, допомагає відслідковувати рух документів, що знижує можливість втрати документа. Підвищується швидкість перебігу процесів обробки документів, скорочується час їх копіювання [1]. Важливим ефектом від впровадження системи електронного документообігу є загальне підвищення виконавчої дисципліни, оповіщення про доручення, забезпечення зручного доступу до документів та завдань, зокрема, ззовні організації, можливість моніторингу завантаженості працівників тощо. Разом з тим, актуалізується проблема захисту такої системи від несанкціонованого доступу та зламу системи безпеки. Адже такі електронні документи можуть бути втрачені або оприлюднені, якщо вони носять конфіденційний або персональний характер.

Водночас, запровадження цифровізації в систему публічного управління та цифрова трансформація процесів публічного управління може призвести до скорочення чисельності чиновників, підвищення ефективності адміністрування (за рахунок підвищення об'єктивності прийнятих рішень та усунення можливості технічних помилок при прийнятті типових рішень), зростання якості та доступності державних та адміністративних послуг за рахунок переведення їх у цифровий формат, а також підвищення рівня безпеки їх отримання.

Розвиток концепції електронної держави у сучасних умовах реалізується у вигляді цифровізації процесів управління. Ця діяльність має бути спрямована на досягнення низки цілей: надати громадянам та співробітникам у сфері надання державних та адміністративних послуг доступ до високоякісної інформації та послуг у будь-якому місці, у будь-який час та з будь-якого пристрою; забезпечити захист персональних даних, щоб громадяни були впевнені у доступності даних та їх захищеності; стимулювати інновації державними програмами у цифровізації публічного управління [2].

Надання державних послуг у цифрову епоху, як і раніше, має в першу чергу бути орієнтовано на потреби громадян та бізнесу, при цьому цифровізація виступає джерелом нових інструментів і процедур, що спрощують і роблять більш доступними, зрозумілими, безпечними тощо.

Використання традиційних методів. У міру того, як процедури публічного управління переводитимуться в «цифрове поле», вони стають не лише зручнішими, але й безпечнішими.

1. Чернышов А. Г. Цифровизация и технологизация общественной жизни как социально-политическая проблема: сохранение идентичности и роль государства в условиях развития глобальных сетей. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*. 2017. № 40. С. 319–328.

2. Плотников В. А., Маслюк А. В. Перспективы цифровизации процессов государственного управления. *Управленческое консультирование*. 2022. № 3 (159). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-tsifrovizatsii-protsesov-gosudarstvennogo-upravleniya>.

Ірина ХОЖИЛО

*д. держ. упр., професор кафедри
державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

Наталія ПОЛТОРАЦЬКА

*аспірантка кафедри
державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА БАР'ЄРИ**

В Європейському регіоні українська держава є однією із найбільших за територією та кількістю населення держав. Разом з тим, вона займає не найкращі позиції в світових рейтингах, посідаючи 56 місце за розміром валового внутрішнього продукту, а за показником ВВП на душу населення Україна займає 119 позицію [1]. Такий стан справ можна пояснити багатьма причинами. Так, політична система України, починаючи з 2013 року, знаходиться на етапі активної модернізації, пошуку та формування сучасної проєвропейської моделі державного устрою. Цьому процесу сприяла низка суспільно-політичних та соціально-економічних подій, які задали євроінтеграційний та євроатлантичний вектор майбутньої стратегії розвитку української держави. Серед таких визначних подій слід назвати, насамперед, Євромайдан, який у подальшому трансформувався в Революцію Гідності у 2013 – 2014 рр.; загарбницьке захоплення російською федерацією у 2014 р. українського Криму та частини Луганської і Донецької областей, ратифікацію Верховною Радою України Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Саме останній документ слугує дороговказом на найближчу перспективу стратегічного розвитку України, адже зміст Угоди пролонгує розпочаті українською державою реформи багатьох секторів суспільного життя, у тому числі й поглиблює реформу децентралізації. Тому у практичній площині виміру публічно-управлінської діяльності відбувається трансформація усіх складових політичної системи, що породжує численні «точки біфуркації».

Наступне. Чималу роль у цьому процесі можна відвести й зовнішнім впливам, таким як пандемія COVID-19, яка загальмувала процеси децентралізаційного поступу української держави [2]. Адже на певний час епідемічна ситуація вимагала застосування принципів централізованого управління (введення карантину в окремих регіонах; самоізоляції та перехід підприємств на дистанційні форми роботи, наприклад, галузь освіти й частково охорони здоров'я).

Зазначимо, що вектор майбутнього розвитку держави формується поведінкою, як основних акторів політичного процесу, тобто державою, політичними партіями, так і інститутами громадянського суспільства, найбільш вагомим серед яких виступають місцеве

самоврядування та громадські організації. Також вектор майбутніх змін формується за активної участі представників бізнес-середовища.

З лютого 2022 року в умовах збройної агресії проти України, українська держава демонструє світовому суспільству, і насамперед, країнам Європейського Союзу, здатність до формування та реалізації надпотужного самоорганізаційного потенціалу українського громадянського суспільства. Він розкривається через підвищення активності та громадської участі, волонтерського руху та благодійної діяльності, єдності всіх гілок влади та суспільства заради Перемоги над ворогом, заради безпеки для країн Європейського регіону, що у свою чергу, виступає запорукою подальшого існування та стабільного розвитку самої української держави.

У таких умовах надзвичайно важливим є вироблення та прийняття узгодженого бачення стратегічного курсу економічної політики України, на основі врахування глобальних трендів світової політики та економіки, а також внутрішніх можливостей української держави. Тому керівництвом держави було ініційовано розробку та прийняття Національної економічної Стратегії на період до 2030 року. Цей документ презентує стратегічні цілі, шляхи їх досягнення з урахуванням наявних і потенційних викликів і бар'єрів, а також основні завдання державної економічної політики та цільові індикатори на період до 2030 року [1]. Аналіз змісту Стратегії показує, що вона охоплює не тільки сфери економіки, але й суспільно-політичного життя, соціальної сфери, культури тощо. Наш науковий інтерес буде зосереджено на проблематиці децентралізації управління через аналіз можливостей та бар'єрів у досягненні визначених цілей.

Серед найбільш значних бар'єрів в економічній сфері, що пов'язані з децентралізацією, слід назвати *сферу управління державною та комунальною власністю*. На даний час управління державними підприємствами в Україні здійснюється за децентралізованою моделлю (96 різних органів влади здійснюють управління 3 600 державними підприємствами). Велика кількість державних підприємств ускладнює управління і секторальну координацію та робить сам процес управління непрозорим. А тому існує конфлікт інтересів міністерств - органів управління як суб'єктів формування політики та одночасно органів управління державними підприємствами. За таких обставин відсутній належний аналіз, інвентаризація та оцінка активів державної та комунальної власності. Крім того, значно бракує ресурсів Фонду державного майна України (дефіцит фінансових і кадрових ресурсів). Водночас досвід розвинених країн показує, що централізація управління в окремих сферах або ж систематизація управління державними підприємствами значно підвищує ефективність, координацію та прозорість діяльності державних підприємств (Швеція, Франція, Словенія). Централізація управління державними підприємствами дозволяє зменшити загальну кількість підприємств, що перебувають в державній власності, до 50–100 підприємств.

Серед найбільших можливостей, які є результатом поглиблення децентралізації управління в окремих сферах економіки, слід назвати наступні напрямки:

- у сфері аграрної політики – регулювання ринку землі через проведення земельної децентралізації та передачу державних земель за межами населених пунктів у комунальну власність;
- у сфері енергоефективності економіки та екологічності енергетичного сектору – досягнення свідомої енергоефективності через технічну, технологічну модернізацію з урахуванням досягнень у сфері децентралізованого енергопостачання, зокрема, за рахунок використання відновлюваних джерел енергії та управління енергоспоживанням;
- у транспортній сфері – регулювання цінової політики на послуги міського/регіонального транспорту шляхом надання підтримки органам місцевого самоврядування щодо децентралізації управління інфраструктурою місцевого транспорту;
- у сфері креативної індустрії та індустрії гостинності – поживлення культурного сектору, зміцнення його інфраструктури та моделей управління на основі децентралізації й наближення процесів прийняття управлінських рішень до громадян;
- у будівельній сфері та ринку нерухомості – через врегулювання питання видачі дозволів та децентралізація дозвільних процедур;

– у сфері прав та свобод громадян – забезпечення прав дітей через реформування системи забезпечення прав дітей в умовах децентралізації/

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

2. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова КМУ від 22 липня 2020 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-%D0%BF#Text>

Лілія ШЕВЧЕНКО

к.е.н., доцент, доцент кафедри

державного управління і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ

Довоєнний розвиток економіки країни визначався Постановою Кабінету міністрів від 3 березня 2021 р., якою було затверджено Національну економічну стратегію на період до 2030 року, яка мала б стати основою для розробки центральними органами виконавчої влади планів заходів, проєктів програмних і стратегічних документів, проєктів законів та інших актів законодавства. І саме заходи щодо реалізації визначених шляхів досягнення стратегічних цілей і відповідних завдань державної економічної політики були включені до планів діяльності уряду.

У Національній економічній стратегії на період до 2030 року за напрямом «Міжнародна економічна політика і торгівля» визначено візію та стратегічні цілі. Зокрема, зазначено, що «візія напряму: Україна – впливовий учасник міжнародних економічних відносин, надійний економічний партнер у світі» [1].

Стратегічними цілями за напрямом є:

- забезпечення взаємовигідної торгівлі з країнами світу та досягнення розширеного доступу до зовнішніх ринків;
- підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг, створення позитивного іміджу країни та забезпечення присутності українських виробників на міжнародних ринках;
- модернізація прикордонної інфраструктури та забезпечення ефективного митного регулювання;
- впровадження збалансованої імпоротної політики з комплексною оцінкою потенційного впливу, яка стимулюватиме переважно інвестиційний, а не споживчий імпорт [1].

Як зазначено у документі, досягнення стратегічних цілей дасть змогу збільшити обсяги українського експорту та розширити його географічну структуру шляхом:

- поглиблення торговельної співпраці з ЄС;
- виходу на ключові ринки Азії, Африки та Латинської Америки;
- підтримки та просування українського експорту у світі;
- вирішення питання асиметричності торговельних угод;
- спрощення проходження митних процедур на українському митному кордоні;
- захисту виробничого та експортного потенціалу національних виробників;
- збереження доступу українських товарів на зовнішні ринки [1].

Цільовими індикаторами, які мали бути досягнуто до 2030 р., є наступні.

За стратегічною ціллю 1 «Забезпечення взаємовигідної торгівлі з країнами світу та досягнення розширеного доступу до зовнішніх ринків»:

- збільшення кількості торговельних та дипломатичних представництв в країнах – стратегічних партнерах України за пріоритетними секторами економіки (ЄС, США, країни Азії, Африки, країни Близького Сходу, Китай);

- зменшення рівня кредитного ризику України (зростання показника OECD country risk classification до 5 та до 4 групи ризикованості у майбутньому).

За стратегічною ціллю 2 «Підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг, створення позитивного іміджу країни та забезпечення присутності українського виробника на міжнародних ринках»:

- досягнення загального обсягу експорту в розмірі не менш як 150 млрд. дол. США до 2030 року;

- частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого і середньовисокого рівня у загальному обсязі експорту товарів 30 відсотків;

- підвищення частки малого і середнього бізнесу в експорті до 40 відсотків.

За стратегічною ціллю 3 «Модернізація прикордонної інфраструктури та забезпечення ефективного митного регулювання»:

зменшення часу проходження митних процедур до показника, середнього по Європі за рейтингом Індексу легкості ведення бізнесу;

впровадження Європейських стандартів із метою максимальної синхронізації роботи митних органів.

За стратегічною ціллю 4 «Запровадження збалансованої імпоротної політики з комплексною оцінкою потенційного впливу, яка стимулюватиме переважно інвестиційний, а не споживчий імпорт»:

- входження України в ТОП-30 за компонентом «Міжнародна торгівля» рейтингу Індексу легкості ведення бізнесу;

- підвищення частки інвестиційного імпорту не менш як до 30 відсотків [1].

Враховуючи знищення та серйозні пошкодження низки об'єктів стратегічної інфраструктури (зокрема, «Азовсталь», концерн «Стирол», найбільший у країні нафтопереробний завод у Кременчуці, поки що захоплена Запорізька АЕС, на яку припадає понад 40 % потужності всіх атомних станцій країни тощо), досягнення цільових індикаторів НЕС-2030 (зростання реального ВВП не менше ніж удвічі; зростання ВВП на душу населення не менше ніж до 10 тис. дол. США; зростання продуктивності праці не менше, ніж у 1,7 раза; зростання обсягів експорту до 150 млрд дол. США; зниження рівня безробіття до 6 %), на думку експертів є примарним, а тому має бути вже сьогодні ініційоване обговорення перегляду стратегічного для держави документа, який має враховувати нові реалії господарювання: деіндустріалізацію, депопуляцію, деурбанізацію [2].

На сьогодні морські перевезення, головний експортний шлях України, заблокований російськими кораблями та постійними обстрілами портів (так, Росія заблокувала у Чорному морі 94 кораблі зі збіжжям). Україна продовжує торгувати з країнами ЄС (проте торгівля з Росією та Білоруссю припинилася) та отримує критичні матеріали та товари через кордон з ЄС. Критично необхідно розширити можливості для експорту до Польщі та інших країн ЄС залізничним та автотранспортом. Накопичується дефіцит торговельного балансу (імпорт становить 80 – 90 % довоєнного рівня, тоді як експорт значно знизився) [3].

Виходячи з цього, метою Плану економічної відбудови України в поствоєнний період має стати побудова висококонкурентної диверсифікованої структури економіки з розвитком наявних та створенням нових порівняльних переваг, що сприятиме підвищенню рівня добробуту населення. Активізація міжнародних економічних відносин України з країнами світу, зокрема ЄС, може стати ключовим напрямом на шляху досягнення цієї мети. Вкрай актуальними мають стати наступні напрями:

- цілеспрямоване відновлення зруйнованих і розвиток нових продуктивних високотехнологічних секторів з урахуванням сучасних трендів міжнародного економічного розвитку;

- модернізація сільського господарства з наголосом на створенні переробного сектору в інтересах національної економічної та продовольчої безпеки і глобальної продовольчої проблеми;
- сприяння створенню замкнених циклів інновацій;
- інтеграція у глобальні ланцюжки створення доданої вартості;
- глобальні ланцюги постачання та збуту [2].

На думку експертів, «нова структура економіки має забезпечувати генерацію бюджетних доходів, необхідних для реалізації зеленого й цифрового переходів, сталого розвитку та руху в бік зменшення нерівності доходів, що відповідає не лише імперативам глобального розвитку (сталість, кліматична нейтральність), а й курсу на інтеграцію до ЄС» [2].

Список використаної літератури

1. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 лист. 2017 р. № 820-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170820.html
2. Яким насправді має бути план економічної відбудови України? – пояснюють економісти. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/254798>
3. Нарис про відбудову України. URL: https://cepr.org/sites/default/files/news/BlueprintReconstructionUkraine_ukr.pdf

Тетяна ХМІЛЬ

*к.філос.н., доц., доцент
кафедри філософії і педагогіки,
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Визначальною умовою державної політики країн з найбільш прискореними темпами розвитку і високим рівнем життя стає пошук усе нових шляхів підвищення ефективності та додаткових резервів. Засновник англійської класичної політичної економії В. Петті ще в XVII ст. підкреслював, що «цінність основної маси людей, як і землі, дорівнює двадцятикратному річному доходу, який вони приносять». Безумовно пов'язуючи рівень вкладів у людський капітал з рівнем розвитку виробництва, економіки, політичної системи та якістю життя в цілому, провідні країни світу невпинно нарощують темпи розвитку інвестицій саме у «людський капітал», доводячи його на перших порах від 2 – 3 % до 15 %, а згодом і до 20 % від валового національного продукту.

За розробку теорії «людського капіталу» були присуджені дві Нобелівські премії Теодору Шульцу в 1979 р. і Гері Бекеру в 1992 р. У зв'язку з цим слід, однак, зазначити, що у цих теоріях мова йде головним чином про економічний бік людського потенціалу. Підтвердженням цього виступають обрані авторами вихідні одиниці аналізу, до складу яких увійшли поняття «раціональна поведінка», «ціна», «дохід» та «вартість». Згідно з цим і сама Нобелівська премія була визнана сферою економічної науки.

Що ж стосується соціальних аспектів, то вони зведені лише до розрахунків «запасу знань». Подібний підхід взагалі залишає відкритими питання про «здібності», «умови» та «бажання» як відтворювати ці знання, так і забезпечувати процес виробництва принципово нових знань. Мета інвестування мотиваційної діяльності також обмежена лише процесами «накопичення професійного досвіду», розвитком людини лише на рівні «навичок» та «звичок» виробляти більше.

Враховуючи, що висока ефективність людського потенціалу не вичерпується лише суто економічними складовими і включає професійні, інтелектуальні, психологічні, виховні, валеологічні, науково-культурні та духовні складові життєдіяльності, то потенційну віддачу соціальних спільнот треба рахувати не на десятки, а на сотні і навіть тисячі відсотків, що приведе до якісних змін не тільки економічних, а й усіх соціальних показників життєдіяльності

суспільства. У такому разі мову треба вести про «гуманістичний потенціал», кожний з ресурсів якого має «людське обличчя» і водночас повинен віднаходити адекватні засоби виміру власної економічної ефективності.

З цією метою керівні структури будь-якої соціальної спільноти мають володіти відповідними засобами виміру гуманістичного потенціалу як з метою його більш ефективного використання, так і з метою оцінки якості та ефективності віддачі кожної із соціальних складових. Підкреслюємо, що до сьогодні не створена відповідна система обліку та розрахунку як інвестицій у соціальні складові гуманістичного потенціалу, так і показників його економічної ефективності. Наприклад, одне з перших місць у переліку складових гуманістичного потенціалу має належати валеологічним критеріям. Коли мова йде про валеологію, то під цим розуміють широкі підходи до збереження і подальшого розвитку здоров'я громадян. Для цього необхідно насамперед забезпечити такі першочергові умови нормального функціонування людського організму, які передбачають наявність здорового генетичного фону, якісного харчування, підтримання оптимального температурного режиму, екологічного стану середовища існування, умови для відтворення фізичних та інтелектуальних сил організму. З метою профілактики та запобігання захворюванням органи влади мають сприяти проведенню щеплень, профілактичних оглядів населення, заходів з боротьби з наркоманією, СНІДом, серцево-судинними та іншими видами захворювань.

Гостра нестача цієї діяльності відчувається сьогодні під час пандемії і парадоксальним образом висвітлює справжні цінності людського буття, до яких відносяться насамперед гуманістичні. Аналогічно змінюється ставлення до **психологічних і духовних** складових життєдіяльності, брак яких відчувається в умовах самоізоляції і не компенсуються розвинутою системою цифрової комунікації.

Таким чином, можна констатувати поступовий поворот до визнання цінностей гуманістичного потенціалу людського життя понад сталими останнім часом принципами прагматизму та утилітарності.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

*Матеріали XIX регіональної науково-практичної конференції
За загальною редакцією Л.Л. Прокопенка*

У авторській редакції

Комп'ютерний оригінал-макет – О. М. Рудік

Підготовлено до виходу в світ
у Національному технічному університеті «Дніпровська Політехніка».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49050, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19